

1. Podstata a smysl filozofie, počátky antické filozofie

- 3 pilíře Evropské civilizace: křesťanství, Římské právo, filozofie

Filozofie

- nemá jednoznačnou definici
- *filein* = láska, milovat; *sofia* = moudrost
- **Filozofie = Láska k moudrosti**, soustava myšlení o problémech lidského bytí, vysvětlení smrti, posmrtného života, otázky ohledně lidských duší, ale hlavně otázky o základu světa a hledání smyslu člověka v něm.
- **Filosof** = Člověk, který směřuje k moudrosti, má k ní lásku, ale nemusí být moudrý. První, kdo užil slovo filosof, byl **Pythagoras**, který sám sebe označil za hledače pravdy.

FILOSOFIE VYCHÁZÍ Z:

1. Rozum
2. Údivy - něco, co nás dokáže překvapit
3. Pochyby - o tom, co se nám před tím zdálo samozřejmé.
4. Nejistota – může v nás vyvolávat úzkosti nebo strach z předchozích zjištění
5. Empirie - Zkušenosti, které jsme nabyly

- disciplíny: ontologie, etika, gnozeologie
- nejvíce se diví: děti, filosofové a blázni
- každodenní život nás připravuje o schopnost divit se

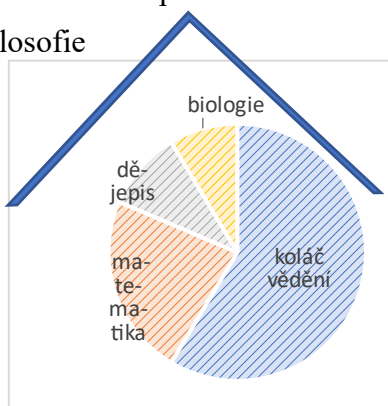
FILOSOFICKÉ OTÁZKY

- Filozofie si často klade různé otázky, na které není lehká odpověď a velmi často končí dalšími podotázkami. Nelze nikdy správně odpovědět.
- Co to znamená být? Proč? Jsme sami? Vesmír? Bůh? Jak? Jak žít? Co je po smrti? Jak to poznám? Co je realita? Závisí svět na našem vědomí?
  - Co mohu vědět? (odpovídá metafyzika)
  - Co mohu činit? (etika)
  - V co smím doufat? (náboženství)
  - Co je člověk? (antropologie)

Vztah filozofie a věd

1. Filozofie je nad vědami = „Filozofie je matka všech věd“ říká **Georg Hegel**
2. Vědy jsou nad filozofií = „Filozofie je předstupeň věd“ říká **Augustus Comte**
3. Rovnoprávný vztah mezi oběma vědami = Rovnoprávné manželství
4. „Manželství po 30 letech“ = Obě vědy si řeší své otázky a navzájem si nejdou po krku
5. Co říká paní učitelka Provodová:

filozofie

Speciální vědy: reálné (přírodní a kulturní) a formální (např. matematika) → mají jasně daný předmět i metody zkoumání.

Filozofie je věda rozumová → divit se, pochybovat, mezní situace (silná zkušenost) → srovnat si priority

ZÁKLADNÍ FILOZOFICKÉ OTÁZKY

– Co je po smrti? – Co je štěstí? – Co je vesmír?

Co si pokládali za otázky různí filosofové:

1. Paul Gaugin: -Odkud přicházíme? –Kam jdeme? –Co jsme?
2. Immanuel Kant: -Co mohu vědět? –Co je člověk? –Co mohu vědět?
3. Karl Marx : -Co je prvotní? Hmota nebo Idea?
  - > Dvě teorie: Hmota = Nejdřív byla hmota, vesmír, planeta, my...
  - Idea = Nejdřív byl Bůh, pak ráj pak Adam s Evou...

Filosofické disciplíny

Filosofie:

- Teoretická
  - o Ontologie
  - o Gnozeologie
  - o Axiologie
  - o Logika
  - o Filosofie dějin
- Praktická
  - o Etika
  - o Estetika

A) Teoretická

Ontologie

- neboli teorie bytí a zkoumání všeho existujícího
- když něco existuje, nazývá se to JSOUCNO
- nikoho nezajímá zkoumání toho, co není
- Bytí = to, co umožňuje jsoucnům, aby byla, to co se odehrávalo, odehrává a bude se ještě odehrávat – jádro jsoucna
- Jsoucno ≡ všechno co je, myšlenky, věci, činnosti, vlastnosti. Všechny tyto „věci se reálně odehrávají a mají vztah k přítomnosti, a proto existují. Např. činnost psaní této otázky je jsoucná a díky bytí se odehrává
- Jednotící princip: dělíme filosofy na **materialisty** (hmota) a **idealisty** (idee)
- Idealisté se dělí na **subjektivní** (subjekt = vše existuje v mém vědomí) a **objektivní** (objekt = duše existuje vně, bez mého přičinění)
- Dělení podle jednotících principů (pralátek):
  - o Monisté: jen 1 jednotící princip (např. vše vzniklo z vody)
  - o Dualisté: 2 principy (např. tělo a duše)
  - o Pluralisté: mnoho principů (atomy, monády, ..)
- Imanentní = ve vztahu k bytí, bytí je obsaženo ve všech jsoucnech
- Transcendentní = jsoucna to přesahuje, přesahuje smysly a rozum (viz. Platón)

Gnozeologie

- teorie poznání (epistemologie)
- filosofa zajímá, jak a čím může poznávat svět
- 3 druhy poznání: rozumové, smyslové a intenzivní

- poznání a jejich druhy zkoumá věda, která se jmenuje noetika
- teorie poznatelnosti světa
- čím poznávám? → senzualismus (empirici) = smysly, zkušenost; racionalisté = rozum, vrozená idea
  - realismus = svět poznáváme takový, jaké je (naivní)
  - agnosticismus = svět je nepoznatelný
  - skepticismus = pochybují

Axiologie

- věda o hodnotách
- hodnotový žebříček, hierarchie

Logika

- zabývá se soudy a úsudky
- věda o pojmech

Filosofie dějiny

- není to samé jako dějiny filosofie

B) Praktická

Etika

- Nauka o morálce
- řeší mravní otázky
- patří sem SVĚDOMÍ, které je měřítko našeho správného jednání
- řeší otázky: Co je to svoboda? Co je to lidské štěstí?
- hodně se řeší v současné filosofii

Estetika

- nauka o krásnu
- př. filosofie umění

další:

Metafyzika

- zkoumání problematiky světa z hlediska světla nebo rychlosti
- META = Za, takže něco za fyzikou, ještě něco víc než fyzika
- Zakladatel je Aristoteles, který vydal spis nejprve po fyzické stránce a potom po „za“ fyzické stránce.

PŘEDPOKLADY KE VZNIKU ANTICKÉ FILOSOFIE

- Antická filosofie vznikala v Řecku a bylo k tomu několik důvodů:
  - 1. Geografický důvod:** Řekové se usadili kolem Egejského moře, kde se mísily dvě kultury, Mínojská (Kréta) a Mykénská, moře bylo hlavní cestou po obchodování.
  - 2. Ekonomický důvod:** Díky obchodům, zemědělství a řemeslnictví bylo Řecko velmi vyspělé. Bohatství, které měli, věnovali do vzdělávání.
  - 3. Míšení kultur:** Mezopotámské, převzali písmo od Chetitů, styky s Peršany
  - 4. Místo narození největších mozků, které jsou kapacitou do dnes = S + P + A**

Počátky antické filozofie – vznik západní Řecké filozofie

- počátky filozofování v Řecku
- filozofie **počíná z mýtů** = to, co se traduje, legenda, pohádka, není zcela pravdivý
- Lidé si začínají klást různé otázky - Jak vznikl člověk? Co je jeho úkolem na Zemi? Odkud vychází slunce a kam mizí? → Lidé začínají hledat pravdu a pravou podstatu světa → označují se za filozofy

Řecká filozofie ve 4 obdobích:

- **Kosmologické období** - *kosmologie* = věda o řádu světa
  - 7.- 5. stol. př. nl.
  - Kosmos = řád; nauka o hledání řádu světa
  - Ptají se: Co je podstatou / základ světa?
  - Hlavní otázka je hledání řádu světa
  - ARCHÉ = základ – podstata světa, hledali ho v přírodě
  - Hýlozoismus = všechny pralátky měly živoucí princip
  - využívají 1 látku – př. voda, vesmír – abstraktní věci
- **Antropologická filozofie**
  - 5.- 4. stol. př. nl.
  - Co je člověk? Jaké jsou hranice jeho poznání?
  - Antropo = člověk, lidský
  - Gnozeologické poznání
  - SOKRATES hl. představitel
- **Systematická filozofie**
  - 4. st. př. nl.
  - Platón a jeho žák Aristoteles
  - první písemné důkazy
  - zakládání věd, systém vědění
- **Helenistická filozofie**
  - 4 st. př. nl – 4 st. nl (křesťanství)
  - filozofie rozdrobena na jednotlivé směry (stoici, skeptikové,..)
  - smysl existence člověka

OBDOBÍ KOSMOLOGIE

- *kosmologie* = věda o řádu světa
- *kosmogenie* = věda o původu světa
- přechod od mýtu (mýtické vysvětlení) k logu (logický řád)
- dějinný obrat (nejen v Řecku)
- žádná celá díla, pouze úryvky → nepřímé prameny (z cizích děl)
- doxografie = dějepisci filozofie (př. Drogenes Laertský)
- Filozofové tohoto období hledají ARCHÉ, což je pralátka vzniku země

- shromažďovali cizí myšlenky
- Filozofové byli soustředěni v Milétu, kde byla Milétská škola = skupinka moudrých lidí, kteří debatují a společně filosofují
- Milét – přístav v Turecku
- první filozofové se snaží o **rozumový výklad světa**

- **MILÉTSKÁ ŠKOLA - Milét'ané (iónská škola):**

- název podle osady **Milét** (jejich působiště) - město v Malé Asii na pobřeží Egejského moře, centrum obchodu a křižovatka duchovních vlivů (nejbohatší město tehdejšího světa)
- první filozofové, kteří začínají realizovat přechod od mýtu k logu
- hledali **arché v přírodě**, něco co stálo na počátku světa.

THALES z MILÉTU

- napůl mýtická postava, uměl odpovědět na to, co nikdo jiný nedovedl
- astronom (zatmění slunce)
- položil základy matematiky – dnes Thaletova kružnice; spočítal výšku pyramid z jejich stínu
- **ARCHÉ** = voda, 1 ze 4 živlů, říká, že z vody vznikl veškerý život a rozděluje ji na živou a mrtvou:
  - 1 - Styx: mrtvá (jako řeka Styx, co vede podsvětím)
  - 2- Okeanos: živá
- pokládá nám 3 otázky : Co je na světě nejtěžší? Poznat sám sebe. Co je na světě nejlehčí? Poradit druhým.Co je Bůh? Něco, co nemá začátek ani konec.
- Zařazen mezi 7 mudrců
- Ctnost: Co nechceš, aby ti dělali druzí – nedělej jim.
- Chtěl být duševně bohatý
- Země je vor plující po vodě
- Zahleděn do nebe není připraven na pozemské problémy

ANAXIMANDROS

- Vytvořil geografickou mapu → popsal chování kmenů okolo cest
- Vytvořil sluneční hodiny (gnomón)
- Arché = Apeiron
- Apeiron = něco neurčitého, vesmír, kosmos (peras = mez, a = bezmezný, neomezený)
- Něco neomezeného, co udává mez zbylým čtyřem živům
- poprvé chápe zemi jako těleso, ale ne jako kouli, ale jako válec
- **Říká:** země musí mít obal, který ochraňuje, v obalu jsou ale však díry, což jsou hvězdy
- „Věci se v apeironu rodí a pak zase z apeironu odcházejí“

ANAXIMENES

- Pralátka: apeiros dex – vzduch (duše světa)
- Rozdílné v různém materiálu
- říká, že vítr přináší život, a že země je plocha na kterou působí větrné síly
- pro to celé měl název APEIRON AER

- konec filosofů Milétské školy –

- **PHYTAGORAS** (580 – 500 př.n.l.)

- Matematik, filosof
- Jako první použil slovo „filosof“ = hledač pravdy
- Neměl pralátku, ale prazákon = určitá harmonie všeho, harmonie navzájem na sebe působících živlů bez veškerého chaosu, základ všeho je číslo
- Přišel na myšlenku absolutního řádu, který viděl v matematice a hudbě. Hudba a matematika jsou věčné.
- **Hudba sfér** : podle velikosti a rychlosti planet vydávají zvuky
- Matematika: lichá čísla jsou dokonalá (vždy po vydělení zbyde 1) a mají pořadí stejný řád a přišel na desítkový systém, protože si dokážeme vystačit se čtyřmi čísly: 1- bod, 2- příčka, 3-plocha, 4-prostor/těleso =10
- magické číslo 10
- magický čtverec
- pythagorova věta
- princip jing jang (muž, žena, světlo, tma)
- studoval indickou filosofii → metempsychóza (převtělování, reinkarnace)
- v Crotone založil náboženský spolek (sektu)
- uzavřený, jasná pravidla, vůdce – neomylný – autos éfa (on sám to řekl) → dogma
- cílem života očistění duše od těla → střídavým životem se duše očistí
- spolkový dům vypálen – konec sekty
- informace o něm z textů Filoalových

2	7	6	→15
9	5	1	→15
4	3	8	→15
↙15	↓15	↓15	↓15

• ELEATÉ -

- Město v It. → Elejská škola
- = skeptici, pochybují o schopnosti poznání
- popírají existenci pohybu – naše smyslové poznání je nedokonalé → smysly nás klamou
- další škola skupinky filosofů, kteří neměli žádné Arché, vyvraceli Herakleitonův pohyb, měli názory na zobrazování Bohů a vyvinuli další teorie

XENOFANÉS

- Dřív pěvcem a básníkem
- Nelíbila se mu myšlenka mnohobožství a zobrazování bohů jako lidí → lidé o bozích nic nevědí, kritizoval antropomorfismus (přenesení lidských vlastností na přírodní síly nebo na smyšlené bytosti)
- Bůh je jedno (neproměnlivé, obsaženo ve všem, nad vším)
- Kritizoval představy o bozích, protože si Boha představujeme jako sama sebe, ale v dokonalejší verzi
- Bůh je abstrakce, něco co se nedá zobrazit, velké nekonečno
- „Kdyby koně uměli malovat, dávali by bohům koňskou hlavu?“ říká.
- Představitel Panteismu (Bůh je jednotný s jednotou světa)

PARMENIDES

- Zastánce stálosti
- Smysly nás klamou → vidíme jen fyzický pohyb (ne pohyb bytí)
- Bytí je a nebytí není
- říká, abychom řešili to, co má smysl, nesmyslné věci nemá cenu řešit.
- musíme předem promyšlet situace jednání, protože můžeme být oklamáni
- popřel vše co je spojeno se změnami a pohybem
- bytí je nekonečné, vše vyplňuje, nemůže se dělit

- rozdíl mezi vnímáním a věděním (to co vnímat nejde, tam není pohyb)
DOXA = něco, co mě může klamat, může být klamný ale i pravdivý a skutečný.
EPISTÉMÉ = klade důraz na rozum, nespoleheje se na smysly, ale rozumově ověřuj každé jednání, smysly mohou klamat!

ZENON z Eleje

- P. žák a milenec, adoptivní syn, výborný řečník
- Zakladatel dialektiky (kladení argumentů, kterými dojdeme k cíli) → schopnost argumentace protichůdných názorů
- vyvrací Herakleitonův pohyb, říká, že pohyb neexistuje a uvádí několik situací, na kterých to dokazuje
- „Smysly nám něco říkají, ale když o tom přemýšlíme, tak to tak nemusí být.“
- Aporie = protiklady (snažil se vyvracet protiargumenty k Parmenidovi)
- Zenonovy paradoxy:
  - 1. Letící šíp** = šíp ve skutečnosti neletí, jen má různé fáze, které matou smysly, abychom si mysleli, že se pohybuje
  - 2. Achilles a želva** = Achilles nikdy nedohoní želvu. V okamžiku, kdy totiž doběhne na původní místo želvy, želva se posunula o malý kousek dál. Když Achilles uběhne tento kousek, je želva zase o kousek dál a tak až do nekonečna.
  - 3. Paradox hromady, Půlení, popření mnohosti,...**
- Základní chyba – čas není dělitelný, nedá se zastavit

HERAKLEITOS z Efezu

- Filosof změny
- Plačící filosof, pesimista, snob, „temný“
- „Lidé chtějí žít, ale ještě více chtějí zemřít.“
- Byl aristokrat, stal se poustevníkem, odmítl titul basileus
- Odsuzoval modlení se k sochám
- Protiklady se přitahují a doplňují (muž a žena)
- Pralátka – oheň (1 za x let oheň zničí zem a ona z něj znovu povstane)
- Herakleitonův kruh: Smrt v sobě zahrnuje i příští život, myšlenky reinkarnace
- „Je stejná cesta nahoru i dolů“
- **Pentha Rei:** vše plyne
- „2 x nevstoupíš do stejné řeky“ (protože pohyb)
- podal základy pohybu, protože i v tom viděl absolutní řád

MLADŠÍ FYZIKOVÉ - pluralisté

EMPEDOKLES z Akragantu

- šlechtic, lékař, básník, fyzik, demokrat
- oslovila ho metempsychóza (reinkarnace)
- srovnává se s Bohem
- Dílo: O přírodě, O očištění
- Hl.myšlenky: - vše vzniklo ze 4 živlů
- Sdružující princip (láska), odlučující princip (svár)
- Popsal „evoluční teorii“ – 1. Na začátku chaos (nedokonalé bytosti) → ideální člověk byl nejsilnější, nepovedený člověk zemřel → pak se vyvinuli do dnešní podoby
- Eklektik (vyběrač) – vybíral myšlenky jiných

2. Největší osobnosti a směry antické filozofie

1. období antropologie

- *antropo-* = člověk
- Podstata je člověk, lidé a lidé hledají smysl života
- Jak funguje člověk ve společnosti?
- mohutný rozvoj *řečnictví*, lidé potřebují diskutovat
- vytváří se skupina řečníků, učenců, mudrců, nazývají se = **SOFISTÉ**

Sofisté:

= učitelé moudrosti, kteří chodili mezi lidmi a učili je myslet, mluvit, vystupovat na veřejnosti, chodili na soudy, spolupracovali na obhajobách a nechávali si za to platit, byli to nejbohatší lidé doby

- skeptici k poznání i k morálce
- mudrci, nebo lidé kteří se za ně vydávali
- potulní učitelé → rozvoj gramatiky, mluvy
- období demokracie v Athénách
- porota Helaie složena z obyč. svobodných občanů ← ovlivnění logografy (autoři obhajob)
- cíl: aby všichni uměli číst
- nepatřili žádné k žádné škole, řečnili za peníze (např. se vydávali za příbuzné u soudu)
- **etický relativismus**: „zákony jsou pro chudé a slabé“, „Silní a majetní si dokážou své zájmy obhájit“
- **negativa**: logické klany, slovní hříčky v projevech, neomylný verbální projev, dávali falešné argumenty k debatě
- ve společnosti kritika sofistů, objevuje se:
  - **Sofistika** = překrucování významů, planá rétorika, umění zdůvodnit něco za každou cenu
  - **Sofismata** = logické úskoky, zůstala po nich - hříčka, chyták - logické, ale absurdní v životě, např. „Co jsem neztratil, to mám.“

Protágorás z Abdéry

- Setkal se s Demokrytem a dal mu peníze na vzdělání → „Člověk si více váží toho, co si zaplatí“
- Stal se bohatým
- „o bozích nic nevíme“ → obviněn z bezbožnosti a na útěku zemřel
- na jednu věc může mít víc lidí víc názorů → záleží na úhlu pohledu, všichni mohou mít pravdu, protože záleží na individualitě a subjektivitě člověka, člověk sám může posoudit co je a co není
- pravda je relativní, subjektivní, skepse
- každému je pravdou to, co se mu právě zdá pravdou být
- „Člověk je měřítkem všech věcí.“, „Člověk je mírou věcí jsoucí, že jsou a nejsoucí, že nejsou“

Gorgiás

- nihilista, agnostik (= člověk, co tvrdí, že něco nelze poznat, nelze prokázat existenci)
- kritizuje Eleaty kvůli myšlence, že neexistuje pohyb
- odsoudil možnost bytí, všechno neexistuje
- totální popření skutečnosti
- **noetický nihilismus**= prázdno, nedůvěra v možnost spolehlivě poznávat svět)
- 3 teze:
  - „Nic není, nic neexistuje“
  - „Kdyby něco bylo, nebylo by to poznatelné“
  - „Kdyby to bylo poznatelné, nebylo by to sdělitelné“
- **relativismus** = věci se těžko vysvětlují, největší umění je učit

Sokrates

- máma porodní bába, otec sochař – kameník (pak to ovlivnilo jeho teorie)
- žil v době Sofistů, takže je představitelem Antropologické filosofie a díky svým činům ten nejznámější
- byl **proti etickému relativismu**
- byl námořník a prý hodně ošklivý
- nenechal po sobě žádné dílo, objevuje se jen ve spisech od Platona, který byl jeho žák
- nebyl teoretik, ale praktik, chodil do ulic (po agoře), kde rozmlouval s lidmi → **průkopník dialektiky**, dělal to zadarmo
- **Jak se dostal do ulic?** Měl příšernou manželku, která se jmenovala **Xantipa** a dennodenně ho přiváděla k šílenství, bylo s ní vážně k nevydržení. On se choval jinak venku a jinak doma (podpantoflák). Sokrates neměl na výběr a každý den musel odejít z domu někam do ulic. Jak tak pobýval v ulicích, začal s lidmi rozmlouvat, chtěl, aby lidé začali přemýšlet, a tak zavedl **Sokratský dialog**:
- **Sokratský dialog:**
  1. Diskuze – debatování na náhodné téma
  2. Zevšeobecnění - podrobné rozebrání problému
  3. Definování- určení problematiky
  4. Zasazení ironie- zpochybňuje to, k čemu žák došel, protože chce, aby se znovu zamyslel (ironie: nechal někoho mluvit, dělal hloupého → shodil všechny jeho argumenty → chtěl dovést lidi ke správnému cíli)
- **Teorie myšlení:** chtěl, aby jeho žáci mluvili a přemýšleli sami, a když předvedli, co dovedou, pak teprve promluvil Sokrates a zavedl fakta, řekl jim, co řekli špatně atd.
- **DIAMONION**= vnitřní hlas, svědomí, intuice; každý z nás v sobě má ukrytého démona, neboli boží hlas, před kterým nikdo z nás neuteče. Ten nám říká, jak se máme chovat. Je jen na nás, zda ho poslechneme nebo ne, když ho poslechneme, udělali jsme správně. Daimonion x vědění (Co je tedy správné?) Poprvé definoval svědomí.
- **MAIEUTIKA** = porodnictví myšlenek, člověk může svým argumentováním někomu pomoci porodit myšlenky
- Snaha o **univerzálnost pojmů** (ctnost, láska, přátelství,...)
- Přezdívka „ovád, který bodá klisnu do sabin“ (slabiny = Athény)
- kvůli tomu, že kazí mládež, byl v 70 letech odsouzen
- Odsoudili ho k smrti, oponoval argumenty a naštvál je
- Vypil číši bolehlavu a zemřel (mohl utéct, ale to bylo proti jeho myšlení)
- Srovnání se sofisty: byl zastáncem morálky, průkopník dialektiky
- **Nejznámější citáty:** „Vím, že nic nevím.“ → toho co nevíme je hrozně moc, musíme se vzdělávat; „Čím víc toho vím, tím jsem lepším člověkem.“, „Poznej sám sebe.“

2. Systematické období + Aristoteles

Platón

- původní jméno: **Aristokles**, lidé mu začali říkat Platón, což znamená široký a on měl široký obličej
- **Sókratův žák** – přerostl ho významem, ve svých spisech píše o Sokratovi, což jsou o něm jediné zápisy
- Aristokratická rodina, hodně cestoval a studoval
- Píše formou dialogu (Sokrates x _____) – myšlenky jsou Sokratovy i Platónovy
- V Athénách založil školu, která se jmenovala Akademia - Akademie

AKADEMIA:

1. Zásada pedagogické volnosti
  2. Dopoledne chodili lidé, kteří chodili do školy každý den
  3. Odpoledne chodili lidé, kteří nechodili pravidelně
- Simposiony : byly 1x za měsíc, sjelo se mnoho filosofů, kteří spolu filosofovali, ale užívali si

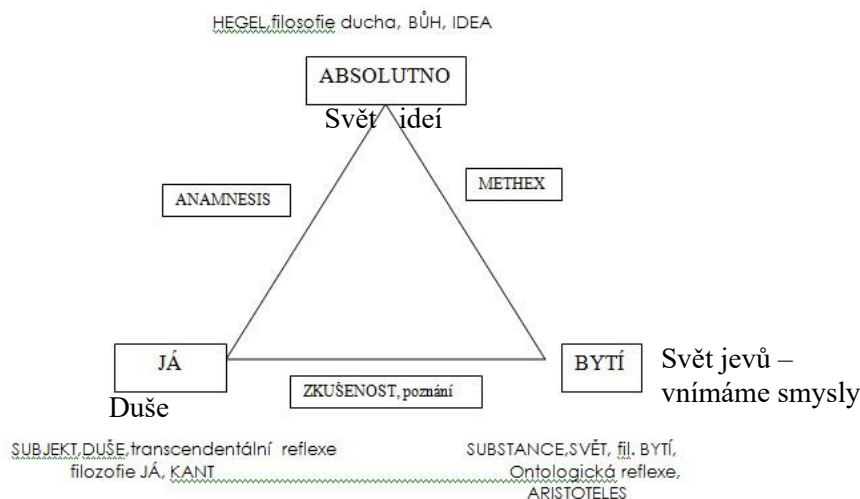
- Důležité číslo 3

- Zabýval se člověkem

- **PLATONSKÝ TROJÚHLENÍK**

1. Platon byl přesvědčen, že existují dva světy, imanentní a transcendentní
2. Svět Ideí – (World of Forms)
3. Existuje jen jedna nejvyšší Idea a tou je Bůh (Slunce, Dobro) nebo absolutno (podle přístupu lidí)
4. Transcendentní svět: vyšší svět, který nás přesahuje, pravý a věčný svět, myšlení reinkarnace, např. idea „stromovitosti“ je v každém stromu = svět ideí
5. Imanentní svět: to, jak my vnímáme náš svět, imanence je přítomnost, tento život = reálný svět
6. **Duše**: věčná a prochází celou řadou vtělení. Když je duše v něčem živém, co je právě jsoucí, jakoby neexistovala, protože začíná žít až mimo tělo, v transcendentnu, když hledá jiné tělo.
7. **Podobenství o kočáře**: létání duší v transcendentnu, v duši idejí. Kočár táhnou dva koně, kteří symbolizují rozum, jeden je bílý a symbolizuje cit, druhý je tmavý a symbolizuje vášně. Vybírají, zda vstup do dalšího těla bude pozitivní nebo negativní.

PLATONSKÝ TROJÚHLENÍK

- **Platonská filosofie:**
- **Éros:** Filosofický pud lásky, který nás tlačí pořád dál a dál něco dělat.
- Stupně lásky:
  1. Láska k moudrosti- nejvyšší stupeň lásky, ale bez fyzických styků, proto vznikl pojem Platonická láska
  2. Láska k morálnímu jednání
  3. Duševní láska- když člověka milujeme za to, jaká je jeho duše
  4. Fyzická láska- polibky, sex, mazlení, ..
- **Ctnosti:**
  1. Moudrost, spravedlnost- Sofía
  2. Odvaha- Andreia
  3. Umírněnost- Sofrosynét
- **Platónovo pojetí školy:**
  - 1.fáze:** 10 let, základní vzdělání, zš- hudba a gymnastika
  - 2.fáze:** zase po 10 letech- matematika
  - 3.fáze:** po 10-15 letech- filosofie
  - 4.fáze:** po 10.15 letech-praxe

=Po absolvování všech fází se cca v 50 letech stanete Vládcem vzdělanosti
- **Demiurg** = bůh stvořitel
- Chtěl vstoupit do politiky → **ideální stát** Platónopolis – utopie
  - Eugenická teorie – nejlepší potomstvo vznikne z nejlepších rodičů
  - 3 vrstvy obyvatelstva:
    - mudrci – nemají majetek – společné ženy - vládou
    - strážci – nemají majetek – společné ženy – ochraňují
    - řemeslníci - mají majetek – obhospodařovat stát
  - děti se vychovávají spolu, rozdělí se na zlaté, stříbrné a bronzové → do kategorií (spojují se mudrci s mudrci,...)
- Odpůrce demokracie = vláda lůzy
- **3 části DUŠE:** moudrost (hlava), vůle (srdce), žádostivost (podbřišek)

Platónova díla:

Podobenství o jeskyni – nejznámější filozofický text v dějinách

- 1 učitel (Sokrates), 1 žák (Glaukón)
- je pohodlnější žít v iluzi, nevědomosti, protože za pravdivé považujeme pouze to, co vidíme, ale vše důležité je očím skryto a Platon se domníval, že vše důležité je očím skryto.
- vězeň vytažený ven = filosof → ne každý může vidět pravdu
- zabít vězeň asi Sokrates

Podobenství o duši – v rovině transcendentní

- po smrti se dostáváme do nebeského kočáru- táhnou ho 2 koně (bílý, černý)-> výběr, zda vstup do dalšího těla bude pozitivní nebo negativní

Učení o státu – ideální stát = aristokratický:

řemeslníci, obchodníci, rolníci – starají se o hmotné zájmy

vojáci, strážci – prosazují vůli a čest,

vládci – uplatňují rozum = filozofové

- akademická půda – svoboda, nezasahuje politika

- „**Ústava**“ - the Republic

Aristotelés

- syn královského lékaře
- nejvýznamější žák Platonovy školy, Akademie
- Filip Makedonský si ho najal jako učitele pro Alexandra Makedonského, proto byl velmi finančně zaopatřený a založil vlastní školu, která se jmenovala Lykeion (→ „lyceum“)
- **Lykeion:** v této škole se nesesedlo, ale lidé chodili a společně filosofovali, protože dokonalý člověk podle Aristotel chodí a při tom se vzdělává. Neboli **Kalokagatia** = tělesná krása (z pohybu) a rozumová z filosofování
- Vytvořil Alexandriíkou knihovnu
- „zoon politicon“ – člověk je tvor společenský
- důležitá rodina
- sesbíral 158 ústav → dospěl k tomu, že neexistuje ideální stát → v knize *Politika* vymezil formy vlády (vhodné x nevhodné)
- zakladatel logiky (věda o správném uvažování) – základem logiky je pojem – definice , slučující x odlučující př. Člověk je živočich (slučující) rozumný (odlučující)
- **Aristotelův monismus:** existuje jen jeden svět, idea je přítomna jen v našem světě. Zde se myšlenkově rozchází s Platonem, který tvrdí opak.

Aristotelovské kategorie (10):

- Substance a akcianty (přívlastky)
  - **Substance** - kočka
  - **Kvantita** - malá
  - **Kvalita** - zlá
  - **Vztah** (relace) - moje
  - **Místo** (modalita) - doma
  - Čas - dnes
  - Poloha - sedí
  - Stav/ Vlastnictví - měla obojek
  - Činnost - žrala
  - Trpnost - je hlazena

Jeho dílo se skládá z : Logiky, Přírody, Filosofie, Etiky a Politologie

Logika - říká, že si musíme ujasnit to, jak budeme chtít studovat a učí nás vytvářet jednotlivé pojmy, soudy a úsudky

- **O logice – Organon** – nástroj
- Pojem → soud → úsudek
- Smysly nás neklamou, jen špatně spojujeme předpoklady
- **Sylogismus:** premisa + princip = konkluze předpoklady → závěr
- Př. lidé jsou smrtelní, Aristoteles je člověk → Aristoteles je smrtelný
- Logika = nástroj myšlení, pojem je dán definicí (slučující a odlučující část)

Příroda

- dílo *O Duši* (zakladatel psychologie), otázky co je lidská duše?
Duše: 1. Vegetativní (rostliny)
2. Smyslová - senzitivní (zvířata)
3. Rozumová - racionální (člověk) = Zoon Politikon = ta nejdokonalejší, člověk je v přírodě nejvyšší, tvor sociální a politický, který je schopen utvářet systémy
- příroda: mrtvá a živá (rostliny, živočichové, člověk)

Filosofie

- Aristoteles je monista, takže vidí Ideu jen v našem světě - rozchod s Platonem
- Idea je přítomna jen v našem světě - tedy ve světě, o kterém víme, že existuje
- Metafyzika („za fyzikami“) – ontologie, přesahuje jsoucná, transcendentní, přesahuje fyzikálně,..
- Kritika Platóna a světa ideí
- Řešení: idea je obsažena v každé věci

Učení o podstatě

- vybaven bohatými přírodovědeckými znalostmi nabyt Aristotelés přesvědčení, že hledaný základ všeho jsoucího lze vykázt ve smyslové zkušenosti - nebude nutno předpokládat samostatný svět idejí
- bytí by mohlo být odhaleno právě v pohybu jsoucna - v jejich vzniku a zániku
- pohyb a změna nejsou pro Aristotela něčím nejsoucím (Paramenidés, Platón) - jsou uskutečňováním něčeho
- jsoucná potřebují pohyb k tomu, aby se vůbec jsoucná mohla stát
- jedná se o jakýsi ontologický pohyb - nikoli pouze mechanické přemísťování v prostoru
- soudí, že něco co trvá a je přítomné může získat svoji existenci jen díky něčemu, co už nyní netrvá, co je zbaveno přítomnosti
- podstatou všeho jsoucího je jednota toho, co se pohybuje a toho co nehybně trvá
- podstata všeho jsoucího je jednota látky a tvaru (formy):

forma (MORFÉ)

- uskutečnění možnosti - ENERGEIÁ

látka (HÝLÉ)

- možnost, nepřítomnost tvaru, má schopnost přijímat, látka je tvaru vstřícná, nabízí tvaru různé možnosti - DYNAMIS

- jsoucná jsou tím čím jsou díky dynamické proceduře **přechodu z možnosti do skutečnosti**
- proměna látek se děje jakýmsi skokem - nelze ale myslet úplnou nicotu (z něčeho nemůže vzniknout něco)
- zavádí pojem tzv. první látky (HÝLÉ PROTÉ) - univerzální, naprosto netělesná, nesmyslová možnost
- přijetím tvaru vzniká druhá látka - smyslová (nějaká konkrétní surovina)
- při popisu jsoucna nevystačíme pouze s pojmy látky a formy - k jsoucnům patří také jejich účel a záměr

- všechna jsou účinná k nějakému účelu
- podle Aristotela existují čtyři příčiny:

látková (causa materialis)

- látka, ze které je předmět

tvárová (causa formalis)

- vlastní tvar předmětu

účinná (causa efficiens)

- příčina působící, kdo to zhotovil

účelová (causa finalis)

- za jakým účelem

- je v řetězci motivů (příčin) nějaký konec? - co (kdo) je první příčina?
- Aristotelova odpověď: **první hybatel**
  - o vše uvádí do pohybu, ale sám je nehybný (zase by něco muselo uvádět v pohyb) - nehybný hybatel
  - o je udělovatelem smyslu a účelu - THEOS
  - o sám nemůže být v možnosti, ale je rovnou ve skutečnosti - je tedy bez látky (není zde již žádná další možnost, která by mohla přijmout formu)
  - o je tedy čistou formou bez látky - dokonalý a úplný
  - o je nejčistším blahem, oproštěným od trýzně (pak by potřeboval něco z vně sebe sama - nebyl by dokonalý - byla by možnost, jak by mohl být dokonalejší)

Etika

- říká: „Staň se tím, kým jsi“ – dělej, co Tě baví a k čemu jsi předurčen, plň své poslání.
- dále princip Kalokaghatia = krásný a moudrý člověk, rovnováha těla a duše, ve své škole praktikuje metody chodícího přemýšlení. Díky pohybu jsme krásní vizuálně, díky myšlení jsme krásní rozumově

Politika-

- **Stát** = politické společenství lidí, kteří se seskupují dohromady k dosažení blaha, společenství občanů ve státě založené na zákoně a ctnosti je nejvyšší formou mravnosti. Nejlepší státní formou je ta, která odpovídá zemi a potřebám občanů. Pro život v obci je nutné zachovat **rodinu a soukromé vlastnictví**.

- **Formy státu** dělí na 3 pravé (slouží lidem) a jim odpovídající zvrhlé (zájmy vládců):

Jednotlivec:	království	X	tyranie (zvrtnutá monarchie)
Skupina:	aristokracie	X	oligarchie (zvrtnutá aristokracie)
Všichni:	politea	X	demokracie (vláda všech lidí, včetně lidí, kteří ničemu nerozumí)

*monarchie – vládne jedinec

aristokracie – vládne větší skupina lidí, ušlechtilý

politea – vláda většiny lidí, podobá se nepřímé demokracii

3. Helénistická filozofie

- období Alexandra Makedonského (zvětšil svou říši, rozpadla se až po jeho smrti)
- polis – malé městské státy, lidé se přestali zabývat politikou
- hodně chudých – z toho vzešel hlavní smysl v tomto období
- filozofie pomáhala – byla lékařkou
- filosof = léčitel, pomáhal řešit existenciální problémy (strach z bolesti, smrti a bohů)
- 3.stol. p.n.l. – 6. stol n.l., poslední antická filozofie, období po Aristotelovi
- rozvíjí se hlavně praktická filozofie = **etika**
- **vznik škol a knihoven (akademie, Epikurova zahrada)**
- formalizace výuky
- školství zkostnatělé, zabíjí vlastní názory a myšlenky
- důraz na otázky: **Jak žít? Co je radost? Co si počít s životem?** = etická filozofie
- **Cíl:** učí člověka, jak kvalitně a smysluplně prožít svůj život, aby člověk byl šťastný-důraz na etiku.
- **hlavní směry: epikureismus, stoicismus, skepticismus, novoplatónství, eklekticismus**

- Epikurova lékárníčka
  - o zaměřit se na sebe
  - o když jsme tu my, není tu smrt a obráceně
  - o strach z bohů je špatně, v minulosti zajistili vznik světa ale už do něj nezasahují
  - o bolest – velká a krátká x malá a dlouhá

Epikureismus

- epikurejec = člověk, který usiluje o pohodlný, požitkářský život
- hlavní myšlenky:
  - *ke strachu ze smrti*
  - smrt se nás netýká
  - život žít naplno beze strachu
  - moudrý člověk se ani nezříká života ani se nebojí jeho konce
    - > neprotiví se mu žítí a nežítí se nejeví zlem
- *naše potřeby*
  - žádosti jsou přirozené
  - jsou nezbytné k štěstí, uspokojení těla, udržení života
- *uměřenost*
  - slast – prvotní a vrozené dobro (zřeknutí se slasti pokud z nich vzešla větší míra nepříjemnosti)
  - mnoha bolestem dáváme přednost -> větší slast
- porovnání prospěchu a škody – teprve potom rozhodujeme

- **Epikurejci** - prý se zdržovali hlavně v zahradách = „zahradní filozofové“
„Cizinče, zde se dobře poměješ. Zde je nejvyšším dobrem slast.“
„Žij pro tuto chvíli.“
- **4 RADY EPIKURA k překonání strastí**
  - 1) Nebojme se Bohů, protože mají svůj vlastní svět a své vlastní starosti
  - 2) Zlo se dá vydržet, myslel tím například mučení, než abych se zřekl názoru, mučení vydržím
  - 3) Jdi k dobru, prožívej Antaraxiu
  - 4) Nebojme se smrti, když žijeme, smrt tu není a až zemřeme, bude nám to jedno

Aristippos

- cíl života je dosažení co **nejvyšší smyslové slasti**
- „Slast je nejvyšší dobro, bolest je největší zlo.“
- chce dosáhnout umění života, které by se dokázalo **vyhnout všem formám bolesti**
- 300 př. n. l. – zakládá Epikúros v Athénách filozofickou školu (rozdává Aristippovu etiku duševní a tělesné slasti v kombinaci s Démokritovým učením o atomech)

Epikúros ze Samu

- zakladatel (4.-3. stol. přnl.)
- filozof rozkoše, slasti, učí jak správně prožít šťastný život,
Antaraxia= užívej života co to jde, neohlížej se na jiné duše, zajisti si, aby ty jsi byl šťastný a užíval si slasti.
- navázal na atomisty – věci jsou tvořené atomy a prázdňem, pohyb atomů je svobodný, tzv. **parenklize** (svobodná odchylka pohybu atomu) – atomy se samovolně odchýlí z dráhy
- cílem života je **odstranit bolest**
- **POJEM SLAST/ROZKOŠ**
- svůj život máme směřovat ke hledání rozkoše
- **Slast** = nepřítomnost bolesti, kdy opakem je **Strast**
2 typy slasti: 1. Hédoné = požitkářství, neboli slast z dobrého jídla, vína, sexu, spánku
2. Eudaimonia = vyšší slast, například když máme slast z toho, že jsme přišli na nějakou výbornou myšlenku a tím uspokojili svého ducha
- Žij skrytě!“
- → stát, politika < soukromí (malý zájem o politiku a společenské dění)
- logika (jak zabránit omylům)
- fyzika = předstupeň etiky -> svět: přirozená souvislost věcí - X stvořen bohy - X zásah bohů - ale nepopírá existenci bohů, žijí „mezi světy“
- **navazuje na Démokritovu nauku o atomech** – člověk – X strach z nadpozemsk. mocností
→ pustoší duši → osvobození (Aby člověk žil dobrý život, musí překonat strach ze smrti)
- cíl: blaženost (krotí rozum)
- poznatky o Epikurejské filosofii: básně Tita Lucretia Cara

Epikurovy myšlenky:

- při rozkoši mohou přijít i **neblahé vedlejší účinky** -> př. Za všechny své úspory si koupíš čokoládu a hned ji sníš, půl hodiny po dojezení pochopíš
- výsledek slasti krátkodobé je **třeba měřit s možností větší**, trvalejší nebo intenzivnější slasti (př. rozhodnutí se, že rok nebudeš jíst čokoládu, protože si raději ušetříš kapesné na kolo nebo prázdniny)
- člověk má na rozdíl od zvířat možnost si **naplánovat svůj život**
- zdůrazňoval, že slast **nemusí být totožná se smyslovým prožitkem** - patří sem i hodnoty jako přátelství, umění
- řecké ideály vychutnání života: **sebeovládání, střídmost, vyrovnanost** (touhu je třeba krotit, vyrovnanost myslí nám pomůže vydržet bolest)
- “Smrt se nás netýká, protože dokud žijeme, tak smrt není a když přijde, nejsme už my”
- Souhrn Epikurovy filozofie = „**čtyři léčebné prostředky**“
- 1. Bohů se není třeba bát
- 2. Se smrtí si nemusíme dělat starosti

3. Dobra lze snadno dosáhnout

4. Zlo lze snadno vydržet

Stoicismus

- 3. stol. p.n.l.
- zajímají se o hledání klidu, vnitřního klidu
- **Stoický klid** = naprostý klid, nic nás nemůže rozhodit
- **Přímá úměra stoického klidu**: Čím víc jsi nevyrovnaný, tím víc tak působíš. Když jsi vyrovnaný a jsi v pohodě, působíš tak i na své okolí.
- **APATHEA** = hlavní ctnost stoicismu, znamená lhostejnost a náš přístup k tomu, že nás nic za žádnou cenu nesmí rozhodit, a proto máme být lhostejní
- Vášně, city – páthé → představují zlo, protože díky nim i věci, které nejsou důležité, my za důležité pak považujeme, což nás potom vykolejí, vyvádí nás z klidu, duševní rovnováhy. Apathéia = zbavíme-li se vášní, dosáhneme klidu.
- varují hlavně choleriky, říkají, aby neventilovali své názory, ale byli uzavření, moudrost je v uzavřenosti
- Později přesun i do Říma (senátor Seneca)
- **znaky stoicismu**: empirismus, altruismus (láska ke všemu živému), humanismus, kosmopolitismus
- chápe filosofii jako jednotu logiky (teorie poznání), fyziky (přírodní filosofie) a etiky
- senzualismus (důraz na smyslové vnímání), pravdivé je to tvrzení, které není možné vyvrátit rozumem
- „Žij ve shodě s přírodním řádem“ – žij ctnostně
- odvozeno od budovy v Aténách "stoá poikilé" = barevná sloupová síň", kde založil Zenon z Kitia vlastní filosofickou školu
- . Poprvé použili pojem "tabula rasa" - dávali důraz na zkušenost (de facto empirismus).
- Lidé mají k dispozici část světového či absolutního rozumu – logos. Každý člověk má v sobě mikrokosmos (odraz makrokosmu).
- Existuje všeobecně platné právo – „přirozené právo“ – platí pro úplně všechny.

Dělení stoiků:

- Starší stoa
  - Zénon z Kitia - zakladatel stoicismu
  - Kleantés z Assu
  - Chrýsippos ze Soloi
  - Diónenés z Seleukeie
- Střední stoa
  - Panaitios
  - Poseidónios
- Mladší stoa
  - Luccius Annaeus Seneca
  - Epiktétos
  - Marcus Aurelius

Zenon z Kitia

- Svou tvorbu dělil (dle vejce):
- logika - skořápka
- přírodní vědy (fyzika a další) - bílek
- etika - žloutek (nejvyšší vědění, k jehož pochopení jsou třeba nejprve bílek a skořápka)

- eudaemonia = blaženost: život je v souladu s rozumem a přírodou (motiv stoické etiky)

Ctnosti (stoicismus)

4 ctnosti (vlastnosti v souladu s naší přirozeností) - podle stoiků jsou přirozené a jejich opakem jsou neřesti, jež jsou nepřirozené; vše jiné, např. majetek, čest, apod., je lhostejné... ony ctnosti (převzaté od Platóna):

- moudrost
- statečnost
- uměřenost
- spravedlnost

Názor na sebevraždu (řecky exatogé): "Dveře jsou otevřeny, ale neodcházej bez důvodu". Sebevražda je nejvyšším projevem mravní svobody, ale není to útek.

Seneca

- „šťastný je ten, kdo se za šťastného považuje“
- „Chtějícího osud vede, nechtějícího vleče.“
- „Lidštější je životu se vysmívat než nad ním bědovat.“
- „Žít znamená bojovat!“

Markus aurelius

- velmi přemýšlivý člověk, napsal spis Hovory k sobě, ve kterých nám říká, že když se něco dozvíme, naučíme nebo získáme nové zkušenosti, musíme informace je vyfiltrovat: 3 FILTRY

1. Sebou 2. Druhými 3. Vesmírem

- „Měj na paměti úhrn jsoucna, jehož jsi pramalý podílník, a úhrn času, z něhož je ti vyměřena kratinka a nepatrná píď i osud: kolikát jeho zlomek je tvůj život?“

Skepticismus

- skepse = absolutní pochybnost
- pesimismus, zklamání, pochybnost
- pochybuje např. o poznatelnosti světa, o dokonalosti člověka, o sebevědomí člověka
- podstatou je poznání objektivní skutečnosti ve smyslu kritického racionalismu
- vychází z epistemologických základů
- **rozsah:** pochybnost až agnosticismus až nihilismus
- poznání je možné jen díky apriorním předpokladům, ty nelze odvodit ze smyslových skutečností – svět je nepoznatelný, nelze rozhodnout o pravdivosti mezi opaky, vědomí nerozhodnutelnosti (zdržení se soudu) vede k vnitřnímu klidu, neotřesitelnosti ducha (ataraxii)
- jediný zdroj je od Sexta Empirica, ostatní nezanechali písemnosti, nebo se jejich svazky nedochovaly
- první skeptici byli již starší sofisté
- velký vliv na Skept. měl Zénón z Kitia, zakladatel stoicismu

Pyrrhón z Élidy

- zakladatel skept., tvrdí, že nic nemůžeme poznat, pouze se to nějak jeví, měli bychom se zdržet soudů, protože nic není jednoznačné, formuluje tak základní myšlenky skept.
- mezi protikladnými věcmi vnímanými i myšlenými nelze rozhodnout o pravdivosti
- vědomí nerozhodnutelnosti o pravdě → dospění k vnitřnímu klidu
- smyslové údaje neodpovídají skutečné přirozenosti věcí

Karneadés z Kyrény

– snaží se vyvracet stoicismus a empirismus

Ainesidémós

– zakládá třetí školu skepticizmu
– pyrrhonismus (odmítl uznat princip zdržení se úsudku)

Agrippa Skeptik

- autor pěti důvodů k pochybnostem:
  - Neshoda – neshoda běžného života s názory filozofů
  - Vývoj – všechny důkazy je neustále třeba ověřovat
  - Relace – všechno se mění podle úhlu pohledu
  - Předpoklad – pravdu potvrzuje většinou hypotéza
  - Kruhovost – hledaná pravda je v bludném kruhu

Sextos Empeirikos

- Jeden z posledních antických skeptiků
- Skepsi mířil jen proti velkým pravdám, jež mají blízko k dogmatismu (př. Co je podstatou světa?)
- Přijímá malé pravdy – konkrétní fakta empirického poznání, vztahující se k aktuálnímu okamžiku – mohou zodpovědět (např. Co je dnes za den?)

NOVOPLATONISMUS

- vznik: 3 stol nř
- současně vzniká křesťanství
- zakladatel: Amónios Sakkas v Alexandrii
- římský novoplatonismus: odvětví novoplatonismu, založil Plotinos
- navázání na Platona
- chtěl založit nové město: Platonopolis → neúspěch
- znak novoplatonismu: had zkroutěný do kruhu → cíl duše = vrátit se zpět do prvopočátku (je to kruh, ne lineární cesta)
- nesouhlas s náboženstvím

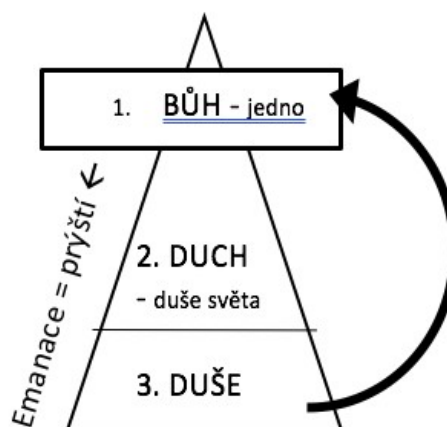

Plotinos – egyptský zakladatel

- snažil se navázat na Platonovy myšlenky a udělal je modernějšími
- trojúhelník zjednodušil a přidal do něj věci tak, jak si myslí, že jsou důležité
- „hrnečku vař“

Myšlenky:

- **1. Úroveň bytí = BŮH** – z něj vše vychází, prýští - emanuje
- čím dál jsme od slunce, tím víc je bytí nedokonalé
- i když svět prýští z jednoho, tak toho jednoho neubývá
- **2. Úroveň bytí = DUCH** – duše světa
- Platonův svět ideí, inteligence
- Společný Olymp bohů
- **3. Úroveň bytí = Ostatní duše celého světa/naše duše**

- méně dokonalé
- spojení 1 duše a celého vesmíru
- → hypostáze = úroveň bytí
  - hmota nebytí = zde je člověk na rozhraní bytí a nebytí
- gnoze – gnostici – poznání
- nejednotná, dualistická teorie
- židovská, křesťanská a pohanská
- teodiceja = teos: Bůh, diacos: spravedlivý = ospravedlnění Boha
- 2 bohové – Bůh stvořitel (špatný, stvořil svět i ze zlem, stvořitel)
- - Bůh vykupitel (dobrý, vykoupí nás ze zla, přivede nás do lepšího, vykupitel)
- poznání dobra a zla = vnitřní souboj v každém z nás
- zastánci mystiky (míjím, zavírám oči) → boha nemohu poznat, ale vnímat, vnímat mohu pouze se zavřenýma očima
- teorie návratu do jednoho základu, teorie emance (prýští z jednoho), představa středního článku mezi bohem a jedincem
- Dílo: Enneady (devítky) – říše světla – otec světla – odsud byl vyslán Ježíš
- Říše temnoty – otec temnoty – Jahve (židovský bůh)
- Manicheismus odmítá Judaismus (=náboženské učení, které bylo založeno v Sasánovské říši babylonským prorokem Mánim (přibližně roky 216–276) ve 3. století.)

Řecké výrazy pro lásku:

- *storgé* (στοργή) znamená náklonnost nebo příbuzenskou lásku, jedná se o silný citový vztah bez sexuálního faktoru;
- *erós* (ερωσ, lat. amor) znamená lásku, která po něčem touží (srv. erotika) a podle Plotina ;směřuje k nižšímu
- *filia* (φιλία) je vzájemná láska mezi přáteli; *filos* znamená také milý;
- *agapé* (αγαπη, lat. caritas, fr. charité, angl. charity) je láska pečující a podle Plotina chce něco vyššího.

Konec antiky – 313 – vydán Edikt Milánský – křesťanství začalo být rovnoprávní s ost. náb.
 525 - poprava Boethia = poslední antický filozof
 529 - zakázána Platonova akademie – zákaz vynesl císař Justinián

Polosokratici (???)

- ze Sokratova učení vzniklo mnoho samostatných škol
- užívaly vždy kus nauk a rozvinula je (někdy až do absurdity)

➤ KYNICI

- Ovlivnili skepticismus
- Motto: na světě je tolik věcí, které nepotřebuji“
- Znaky: vnějškovost života, bosáctví, chudoba, styk s prostými lidmi
- Zakladatel kynické filosofie: Antisthenés (Athény 400 př.n.l.)
- Kynici=nejvýznamnější Sokratovi následníci
- Později se kynismus přetvořil v umírněnější systém stoický
- Podle Kyniků si člověk nemusí dělat starosti se zdravím, utrpením, smrtí a trápeními jiných lidí -> dnes: označení „cynický“ a „cynismus“ = necitelnost k utrpení druhých

- *Zásady kyniků:*
  - čím moudřejší člověk, tím méně má potřeb
  - je třeba pohrdat marnostmi, jichž si lidé obyčejně váží
  - člověk je svobodný, když si něčeho nežádá
  - moudrý člověk stačí sám sobě, všechno mu patří a je ve své chudobě nejbohatší
  - je nutno žít podle zákonů přírodních, nikoli podle lidských, přírodní zákon je vyšší než zákon stanovený
  - nemáme se vyhýbat práci a námaze, máme je vyhledávat

- *Znaky kyniků:*
  - nosili odřené šaty
  - posmívali se kultuře
  - obraceli se svými vtipy na nižší vrstvy – „švec spíše chápe filosofii než král“
  - nihilistická teorie
  - neuznávali veřejný život
  - pravým státem je vesmír (kosmos)

Antisthenés

- Narozen 440 př.n.l.
- Nejprve sofista
- Sokratův žák
- Pocházel z Thrácie
- Po smrti Sokrata založil školu v Athenách-> kynická škola
- Nedbal Sokratových teorií
- „mudrc nemá žít podle zákonů společnosti, nýbrž podle zákonů ctnosti“
- > toto žádalo negaci všeho (Kultura, slušnost...)
- Jediný ctnostný člověk je přírodní člověk
- Chodil bos, žil jako žebrák, kázal, že filosof má být do krajnosti nenáročný

Pozdější kynikové – další stupňování kulturního anarchismu

Diogenes ze Sinope u Černého moře

- „Sokrates minuvší se rozumem“
- říkal si „pes“
- Žák Antisthenův
- Bydlel v sudu a měl jen plášť, hůl a chlebník (=je proto téměř nemožné ho připravit o štěstí)
- Navštíven Alexandrem Velikým „Co si přeješ, to ti splním.“ „Abys o krok ustoupil, protože mi stíníš.“ –vyjadřoval své bohatství a štěstí, které je větší než to Alexandrovo
- Učil, že „člověku nezbyvá než rozum nebo provaz“
- Vše přirozené je dobré -> dobré jsou způsoby barbarských kmenů
- Předchůdce psychoanalysy
- „Proč lidé chodí do divadla?“ – „Aby viděli například Oidipa jak se ožení se svojí vlastní matkou.“
- „Co je ošklivé na lidožroutství?“
- Posměch z víry v bohy

Umírněnější kynikové:

Krates z Théb

- Boháč, který rozdal mění -> jako žebrák chodil světem
- Rovnal spory mezi lidmi
- Psal básně

Metrokles

- Švagr Kratesa

Monimos

Bion z Borysthenu

- Původce Populárně filosofických úvah = „diatribe“

➤ KYRÉNSKÁ ŠKOLA

- Motto: „Nemysleme na budoucnost, neboť nám nepatří; jen přítomnost je důležitá“
- Zakladatel: Aristippos z Kyrény -> učení hédonistické (blaženost je smyslem života), ale dodává, že se má hledat v ukájení okamžitých smyslových potřeb = jídlo, pití, pohlavní rozkoše
- Představitel: Hegesias (III. stol. př. Kr.) -> rozkoš je nedosažitelná, bolest na nás doléhá, nejlépe udělá ten, kdo se oběsí
- Ctnost: vyhledávání požitků; svoboda: ukájení žádostí

➤ MEGARSKÁ ŠKOLA

- Zakladatel: Eukleides z Megary (444–369)
- Platónský svět idejí je naprosto pasivní a nehybný, nemá vliv na svět, který je pouhým zdáním -> pouze ony existují, svět nikoli
- Hlavně studium logické a disputační (= filosofické hádání = eristika)
- Představitelé:
  - Stilpon – popírá dění, mnohost, pohyb
  - Eubulides – žák Euklidův – žák Euklidův; hádanka: Lže lhář, který o sobě říká, že lže?
  - Diodoros Kronos – podobné názory jako Stilpon

➤ ELICKÁ ŠKOLA (ELIDSKÁ)

- Vznik ve městě Elis
- Zakladatel: Faido

3. Středověká Filosofie

- ovlivněna křesťanstvím
- r. 313 → Edikt Milánský – zrovnoprávnění křesťanství s ostatními úvahami, vydáno císařem Konstantinem, křesťané se nemusí skrývat, v Římě křesť. dominantní
- r. 525 → poslední antický filosof Boethius, definitivní konec antiky
- r. 529 → zákaz Platonovy akademie, edikt císaře Justiniána, filosofové se stáhli do ústraní, nástup středověku
- středověká filosofie tvořená především křesťanstvím + další prvky

POJMY

- ENCYKLIKA= vydána papežem, kruhový list → oběhne všechny křesťany, poučení o mravnostech církve, závažné otázky ohledně víry
- EVANGELIA= 1.kánoické spisy, radostná zpráva o někom, kdo přináší dobrou zvěst, 4 evangelia: Jan, Matouš, Marek, Lukáš → 4 uznaná evangelia
- ENÓZE= nábožensko-filosofický směr, gnostici= věřili, že člověk musí poznat Boha, ne prostřednictvím církve
- DOGMATA= nevyhnutelné pravdy, říká je církev, Dogma o Adamovi a Evě, o Trojjednosti Boha, o Neposkvrněnosti Anny Marie, o Vánocích a Velikonocích
- HERETIK= má jiný názor, chce se oddělit od většiny, heretické myšlenky= neplavou v hlavním proudu, kacířské proudy
- ARIÁNSTVÍ= Ariánství je tedy názor, že Ježíš je stvořená bytost, a má některé božské vlastnosti, i když sám Bohem není.
- MANICHEISMUS= zakladatel z Persie, vše má dobro a zlo, 7 smrtelných hříchů
- PROROCKÁ HNUTÍ= prorok má charisma, dokáže přitáhnout lidi, křesťané se je snažili vymítit

DĚLENÍ:

a) PATRISTIKA

- APOLOGETIKA- 1.- 2.st, obhajoba křesťanských pravd
- DOGMATIKA- 3.- 4.st, vytváření církevních dogmat
- SYSTEMATIKA- 5.- 8.st, vytváření systémů

b) SCHOLASTIKA 9-14/15 stol.

- Patristika = učení svatých otců, například Petr, Pavel, Justýn
Pater = otec
- Petr: šířil křesťanství z domova, Pavel: kázal křesťanství z venku, cestoval (oba prostředkovatelé Ježíše)
„Credo quia absurdum est“ = věřím, protože je to nesmyslné
- Hodně lidí muselo obhajovat svůj názor, protože v této době bylo spousta Heretiků neboli kacířů.
Hereze / Ariánství = kacíři tvrdí, že Ježíš je podobný bohu, ale není jeho syn
- učení svatých otců:
  - Sv. Pavel z Tarsu= faktický zakladatel křesťanství, 1.velká osobnost
  - Justýn mučedník = mučednický smrt za Marca Aurelia
  - Tertulianus= „ Věřím, protože je to protismyslné“

AUGUSTUS AURELIUS (Svatý Augustin)

- ze smíšené rodiny (matka křesťanka, otec pohan)
- narozen v severní Africe
- období manicheismu - náboženské učení, které bylo založeno v Sasánovské říši babylonským prorokem Máním (přibližně roky 216–276) ve 3. století.
- (lidé obyčejní a vyvolení → askeze – nepracují, nemají pohl.styk)
- snaha spojit antickou filosofii a křesťanství
- snaha vysvětlit zlo
- člověk se chová špatně (zlo) → nepřítel Boha
- studium novoplatónismu – navazuje na Platóna x novoplatonismus – pohyb v kruhu, ale on tvrdil → linearita času (přítomnost, minulost = vzpomínky, budoucnost = představy)
- člověk nemá kritizovat Boha – naše srdce jsou plná neklidu dokud nespočinou v tobě Bože
- „credo quia absurdum est“ – „Věř, protože je to absurdní.“
- odchází do Itálie a píše
- zaujat Cicerem
- myšlení přeskočilo dobu, bez něj by nebylo křesťanství jaké je
- pochybování → čím více pochybuji, tím více směřuji k bohu, v sobě neklid dokud nevěřím v boha
- kniha Vyznání
- dogma – **Trojedinost Boží**
- 1. Důležitý obrat k víře, později považován za zakladatele křesťanství
- 2. Psal dogmata, zásluhy v boji proti kacířství
- 3. Bůh jako stvořitel, bůh jako spasitel, bůh je svoboda
- **predestinace**= předurčení k hříchu, člověk je nádoba na hříchy, boj nebe a pekla o lidskou duši (člověk není svobodný, jediný svobodný člověk byl Adam → zhřešil)
- jen Bůh ví, koho omilostnit, ale člověk nemá rezignovat → stejně se snažit o omilostnění
- jediné jisté: jsme myslící bytosti, ostatní je sporné
- smyslové poznání, duševní poznání (duši), božské poznání (srdcem)
- byl empirik
- máme se rozhodovat na základě vnitřního božího rozumu
- **Apologetika**: obhajoba. mistři, co hájili Ježíšovo myšlenky, evangelisté (Matouš, Marek, Lukáš, Jan), učení svatých otců
- **Dogmatika**: pravda, se kterou nejde hnout. Lehké diktování – musí se podřídit. Augustinus Aurelius, Justin Tertulianus → vymýšleli dogmata; katolíci: posvátnost rodiny, zastaralé ale dá se na nich stavět; Dogma: neposkvrněné početí panny Marie → nesmysl z biologického hlediska, ale křesťanské dogma → věří tomu; „Věř, protože je to absurdní.“
- **Systematika**: vytváření dogmat, hájení → dát tomu systém
- **Dílo**: O Obci Boží
  - Na zemi: církev
  - Obec pozemská: stát
  - Historie: boj církve a státu

2. SCHOLASTIKA (*schale*= škola)

a) ranná (9.-11./12. stol.n.l)

b) vrcholná (13. stol.n.l.)

c) pozdní (14.-15. stol.n.l.)

- dva významy: školní nauka, filosofie se přesouvá do škol

- filosofie pěstovaná v církevních školách

- 9.st. – vznik vyspělých měst (4 centra: Anglie, Francie, Německo, Itálie)

– ŠKOLA

- vyučovací jazyk: latina

- předměty: teologie, filosofie, bez tělocviku

- **schiptore**= nudná místnost, kde psali

- **lactio**= přednášky

- **questio**= otázky

- **colége**= kolega

- **summy**= soubory otázek a komentářů

– Metoda „pro x contra“ a „sic x non“ = dialektická metoda (nastolena teze → námitky, které nesouhlasily s tezí → vyvracely ji)

– Námitky byli hledány v předchozích dílech předchozích autorů/myslitelů (v Bibli,..) ne v realitě = metoda disputací

– metoda **sporů** (diskuzí)

1.spor –**ANGEOLOGIE** – spor o andělech, archandělé (Gabriel, Michael, Rafael), pochybování, že jsou dobří a zlí andělé, andělé ke spasení pro lidi

2.spor –**O UNIVERSALIA (o univerzálie/obecniny/obecná jména)** – jednalo se pochopení a interpretování odkazu antické F, má 3 výsledky (realismus, nominalismus, konceptualismus):

1. realismus = idealismus

a) **krajní realismus (navazoval na Platona – podobný princip jako idee)** = idea reálně existuje, víra nad rozumem, idea je před všemi, univerzálie=obecné pojmy existují před věcmi „ante res“, na základě pravzorů vznikají jednotliviny

b) **umírněný realismus (navazuje na Aristotela)** = idea je ve věci samotné, víra na stejné úrovni s rozumem, „in rebus“, obecné pojmy existují ve věcech, přistoupení formy k látce dojde k uskutečnění možnosti obsažené v látce, 1.hybatel – samotná forma látky

2. **nominalismus**= idea je pouhé slovo, říkali že by se věci měli dělat reálně, idea

„post res“ = rozum nad vírou, obecné pojmy jsou jen jména, slouží nám k uspořádání a pojmenování jednotlivin

➤ JAN SCOTUS ERIUGENA

– realista

– 1. otec scholastiky, učitel v Paříži

– Eriugena – jméno Irsko-keltského původu

– Preferoval rozumové poznání

– Uměl řecky, přeložil do latiny učení novoplatonika (slunce je bůh, svět rozdělen na duch, duše, člověk,.. + vize hada, vše se vrací do prapůvodu, do kruhu) Dionýsa Aeropagity

– Bůh není stvořitel, ani svět nevznikl z ničeho, **Bůh tvoří stále, ale bez příčinění**

– Popsal **přírodu** a rozdělil jí na:

▪ 1. Nestvořená a tvořící = Bůh

▪ 2. Stvořená a tvořící = „platónské idee“

- 3. Stvořená a netvořící = člověk (jsme konečné jsoouco)
- 4. Nestvořená a netvořící = Bůh v klidu (duševní nesmrtelná část člověka, která se chce vrátit zpět k Bohu)

➤ ANSELM Z CANTENBURY

- realista
- Ital, biskup, působil ve Francii
- „Věřím, abych porozuměl.“ – bez víry není správného poznání, víra je více než myšlení
- „Bůh je tak něco neuvěřitelného, že kdybychom neměli toto označení → museli bychom vymyslet něco jiného
- **Ontologický důkaz o Existenci Boží**

- východiskem mu byla víra, protože teprve věřící člověk hledá rozumové zdůvodnění své víry (pokud si náš rozum dokáže myslet něco, nad co si už nelze myslet nic většího, pak to může existovat ve skutečnosti; je to něco, co může existovat mimo náš rozum – tím, nad co si nelze myslet nic většího, je Bůh)
- vše, co si myslíme, má reálný základ – pokud existuje pojem Bůh, pak i on je reálný

Anselm's Ontological Argument

1. We can think of a Being greater than any other being. (Greatest Possible Being –GPB)
2. We all know that existence in reality is superior to existence in the mind alone.
3. If a being exists only in the mind, then there is a greater being.
4. Therefore the GPB must exist in reality, not just in the mind.
5. The concept of God, is the concept of the greatest possible being.
6. Thus, God is the GPB and exists in reality.

➤ VILÉM Z CHAMPEAUX

- Radikální (extrémní) realista – reálné bytí přísluší jenom obecným pojmům (např. bělost by existovala i bez existence jediné bílé věci)

➤ JAN ROSCELLINUS – nominalista; aplikoval nominalismus na Boží trojici → neexistuje trojjediný Bůh jakožto obecný pojem, nýbrž pouze tři konkrétní osoby (Otec, Syn i Duch svatý), z nichž jsme v naší mysli vytvořili Boha → učení o polyteismu, prohlášen za kacíře

- **realisté** – tvrdili, že obecné pojmy existují, jsou na konkrétních věcech nezávislé, jsou věčné; reálně existují v Boží mysli, ještě dříve, než jsou obsaženy v jednotlivých věcech (podobně jako Platónovy ideje); pojmy (myšlenky, ideje) existují před věcmi = „ante rés“
- **nominalisté** – reálně, objektivně existují pouze jednotlivé předměty a jevy se svými individuálními vlastnostmi; existence pojmu je vázána na existenci věci; pojem je jen jméno (nominalismu – od slova „nóméné“ = jméno); pojmy existují po věcech = „post rés“; obecné pojmy jsou výsledkem abstrahující činnosti lidského myšlení

➤ **PIERRE ABÉLARD (1079 – 1142)**

- Vilém, Jan učitelé Piera
- Konceptualista
- Poustevník, cesta k papeži
- Bibli máme rozumět – spousta přirovnání
- navrhl kompromisní řešení ve sporu o univerzália

- přijal pozici umírněného nominalismu – kdy pojmy jsou sice jména, ale jména nějak s konkrétními věcmi (jsoucný) souvisejí
- samy pojmy nemohou být jednotlivými jsoucnými (nebyly by pak obecné), ale přestane-li platit pojem, existuje věc sama
- pojmy existují v našem intelektu – v tom je velký dar rozumu, kterého se nám dostalo
- bytí věci a ideje v našem rozumu k sobě přilne
- mít ideje v mysli – to je práce člověka – tím naplňuje Boží vůli
- důležité pro A. je také, že rozum stojí před vírou – rozum bez víry ano, ale víra bez rozumu ne
- etika – člověk má správně poznávat, co je dobro a co zlo; člověk má být hodnocen podle toho, co dělá než podle toho, v co věří
- konceptualismus (střední cesta) – obecné pojmy existují jako praobrazy – před věcmi, pojmy ve věcech, člověk až za věcmi
- „ante res“ – před věcmi
- „in rebus“ - člověk
- „post res“ - člověk v abstrakci

2) vrcholné období (13. stol.)

- návrat k myšlenkám **Aristotela**
- i arabští a židovští filosofové
- Avicenna a Aves přinesli zpět Aristotelovy myšlenky
- **křížové výpravy** – setkávání s idejemi islámskými a židovskými
- **Sumy** = díla zahrnující shrnutí všech věd (předchůdce encyklopedie)
- **univerzity** – Paříž, Kolín nad Rýnem, Oxford, Bologna
- **žebřavé řády** – Dominikáni, Františkáni
- svoboda umění – trivium (dialektika, logika, rétorika), quadrivium (aritmetika, geometrie, astronomie, muzeika)
- sumarizační znaky - _____, teologie

➤ ALBERT VELIKÝ

- Albertus Magnus
- učitel Tomáše Akvinského – „doktor universalis“ – všestranný
- Suma teologická – snaha zaplnit mezery v Aristotelově teorii
- Jen 1 pravda, základ = bytí Boha (propůjčuje bytí všemu stvořenému)
- Duše vzpomíná na ráj → etika

➤ TOMÁŠ AKVINSKÝ

- Umírněný realista
- Benediktíni → Dominikáni (na cestě zajat)
- Díla: komentáře Aristotela přepracována pro křesťany a vysvětlena
- nejvýznamnější filosof středověku, učitel teologie
- etika: rozum > vůle
- 4 základní antické ctnosti (moudrost, statečnost, spravedlnost, uměřenost)
- 3 hlavní pocty(ctnosti) pro křesťana (víra, naděje, láska)
- spisy: **Suma teologická, suma filosofická, suma proti pohanům, O jsoucnu a bytnosti**

- „Doctor angelicus“ – andělský doktor – pro jemnost a ryzost charakteru
- **jednota těla a duše** – duše pohybuje tělo, je nesmrtelná, ale lidská duše je smrtelná, ptž potřebuje tělesnou schránku k poznávání smyslových vjemů
- **duše** má několik částí: vegetativní (životní síla), senzitivní (smyslové vnímání), appetitivní (pudové usilování), motivní (místní pohyb), racionální (rozum)
- **rozum**: intellectus possibilis (možný intelekt) X intellectus agens (činný intelekt)
- přesně vymezuje oblast vědění a víry – pravdu víry nelze dokazovat rozumovými důvody (ani vyvracet)
- zlo pramení z nedostatku dobra
- univerzálie existují před věcmi (ideje stvořené Bohem), jsou ve věcech i po věcech
- pohled na stát – světská moc má být podřízena té duchovní (král církvi)
- 1323 prohlášen za svatého
- 1879 tomismus prohlášen oficiální naukou katolické církve
- řeší víru a rozum
- **teorie dvojí pravdy** → existují dvě pravdy, jedou je pravda víry a pravda rozumu a ty spolu nemají žádnou souvislost; Žádná teologická pravda také není v rozporu s rozumem, ale že víra je pochopitelná a rozum je jejím pomocníkem.
- Empirik je někdo kdo pozná jen smyslovou pravdu rozumovou (člověk nedokonalý), potřebuje i zjevnou pravdu (víru)
- **Pět důkazů existence Boha** jsou založených na principu kauzality - předpokládá, že každá věc na světě má svou nutnou příčinu, bez které by této věci nebylo. Každé jsoucno má podstatu (esenci) a bytí (existenci). Bůh obsahuje všechny esence světa, je čistou esencí a nemá existenci. Každé jsoucno tedy odkazuje na Boha, takže správnou cestou k Bohu je zkoumání těchto jsoucnen (obrat k přírodovědě, legitimizace rozumu).
- Bůh je čistý akt - actus purus tedy bytí samo.
- *„Bůh je čisté, absolutní Bytí. Všechna ostatní jsoucna „nejsou tím, čím jsou“, to znamená: vše ostatní musí být teprve odvozeno a ontologicky založeno. Skrze toto ontologické založení konečné jsoucno přijímá bytí, stává se skutečně jsoucím.*
  1. Pohyb → pohybované + pohybující 1.hybatel, 1. Impuls pohybem
  2. Příčina a následek
  3. Nahodilost a nutnost
  4. Účelnost
  5. Stupně bytí v přírodě

3) pozdní období (14. stol.)

- Kritika scholastické metody (teze a argumenty z dřívějších děl pro a proti) pohyb v kruhu, žádný pokrok
- Nutnost experimentů

➤ ROGER BACON

- Angličan, fran. mnich
- kritik Akvinského a Aristotela, vytýká neznalost řeči (arabštiny, řečtiny) a matematiky
- požaduje návrat ke zkušenosti – pozorování přírody prostřednictvím experimentu
- pravidla lomu světla, střelný prach, magnetismus – zákaz publikovat, uvězněn

- dílo o užitečnosti věd
- filosofie má být oporou církve

➤ JAN DUNS SCOTUS

- „Doctor subtilis“ (precizní), dokonalého souladu mezi teologií a filosofií nelze dosáhnout
- profesor na Oxfordu
- odlišná pravda pro filosofii a teologii
- realista
- vůle > rozum (vše vychází z Boha)
- zabýval se myšlením (hranice poznání,..)

➤ WILLIAM OCCAM

- jeden z posledních scholastiků
- Františkán
- Neporazitelný - Doctor Invincibilis
- Mnohost neexistuje
- Obecné se děje jen v našich hlavách
- empirik
- radikálně oddělil filosofii od teologie – to, co je řečeno o světě, neplatí o Bohu
- rozumové poznání platí jen v rámci světa
- rozvedl logiku
- oddělení rozumu a víry aplikoval i na politiku – církve se má věnovat duchovnímu poslání, ne politice
- nominalista
- existuje dvojí pravda (vědění X víra),
- princip úspornosti – **Occamova břitva**: pokud pro nějaký jev existuje vícero vysvětlení, máme upřednostňovat to nejméně komplikované (odstranit nepodstatná fakta)

4. Renesanční filosofie

- **Renesance** = znovuzrození antiky, ale taky rozvoj vědy, do hry se dostává člověk a rozum
- 14. – 16. Stol
- znovuzrození antiky, začalo v Itálii
- jedince = osobnost
- Doba nejvlivnějších literárních děl jako Božská komedie od Danta Alighieriho.
- Doba géniů jako byli DaVinci, Rafaello, Shakespeare, Dante Alighieri
- **Antropologický obrat** = nejdůležitější není Bůh, ale do hry se dostává na první místo člověk
- **Helocentrický obrat** = změny chápání prostoru, ve kterém se nacházíme- G. Galliei, Koperník
- Keppler – eliptické dráhy planet (předtím Pythagoras a hudba sfér)
- Reforma – M.Luther – samokněžství
- Dvojpapežství – boje mezi církevní a světskou mocí
- Vynálezy této doby = kompas, střelný prach a knihtisk
- Leonardo DaVinci = zkoumá člověka od jádra, maluje lidské orgány
- Aristotelská duše je smrtelná – oddělení filosofie a teologie

RENESSANCE NA NAŠEM ÚZEMÍ =

opožděna kvůli husitským válkám. Jinak podobný průběh jako v ohniskách.

- Mnoho významných osobností jako: Erasmus, který psal úvahy a traktáty nebo Veleslavín, který u nás rozvíjel knihtisk (ulice u Sadů pětatřicátníků)

Renesanční filosofii dělíme na:

1. Filosofie přírodní – Metafyzická = zkoumá se jsoučno – filosofové přírody

- Mikuláš Kusánský, Giordano Bruno, Francis Bacon

2. Filosofie společenská = primární sociologové a politologové –filosofové společnosti

- Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, Hugo Grotino

PŘÍRODNÍ FILOSOFIE

➤ MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ

- němec
- Nicolaus kusanus
- Zakladatel novověké filosofie
- Advokát, kněz, kardinál, biskup v Brixenu
  - *O učené nevědomosti*
= napsal spis DE DOCTA IGNORANTIA, kde píše o tom, že vědění člověka nikdy nebude takové, jako vědění Boha.
  - Člověk je nedokonalá bytost → snaží se přiblížit bohu, člověk je učený ale nic neví, nemůžeme se přiblížit více než na učenou nevědomost

- Důležitá „individualita člověka“ – odraz vesmíru se v každém odráží jinak – individualita je jiná, stejně jako zaoblená zrcadla odrážíme universum jiným způsobem → neexistují dva shodí lidé
- byl „**negativní teolog**“, protože musel dávat velký pozor na to, co káže, např.: „Mohu říci, co Bůh není, ale nemohu říci, co Bůh je“
- Boha zobrazuje jako absolutní nekonečno, Bůh měl plán pro tvorbu vesmíru → harmonie, řád vesmíru
- člověk = „člověk je jako zakřivené zrcadlo a každý odráží Boha jinak“
- Snaha o náboženský mír → měli bychom dospět k tomu že je jedno ve kterého boha věříme → tolerance

➤ GIORDANO BRUNO

- dominikánský mnich, astronom a fyzik – obhajoval Kopperníkovi myšlenky
- psal italsky, nikdo je nechtěl vydávat
- nepřítel církve kvůli názorům a byl upálen
- Myšlenka = Bůh je rozptýlen v malých částech, Svět je Bůh a Bůh je svět
- **Monády** = malé částky, ze kterých je podle Giordana Bruna vytvořen svět. „Bůh je monáda v malé podobě, a když monády tvoří svět, Bůh je všechno“
- hlavní vzor Demokritos a jeho teorie atomů
- Panteismus = totální všebožství, Bůh je rozptýlen všude a v každém
- myšlenka nekonečného universa, nemá střed
- Bůh je nejvyšší monáda, je oduševnělá a obsažená ve všem
- (předtím podobná myšlenka atomisté)

➤ FRANCIS BACON

- nejvýznamnější představitel anglických dějin
- vědění je moc (nad přírodou)
- syn strážce pečeti, studium v Cambridge, stal se Lordem Kancléřem
- vrstevník Shakespeara, je dokonce teorie, že nějaké dílo pomohl Shakespeareovi spáchat
- byl to politik, který bral úplatky, ale po smrti Alžběty se na to přišlo a byl vsazen do vazby → ve vazbě napsal nejznámější díla x nebo byl propuštěn?
- Bádal a při zmrazování slepice (WTF) zemřel na zápal plic

1. Nová Atlantida = dílo o tom, jak by měl vypadat ideální stát a co by měl mít – utopická vize (idealistická, nerealizovatelná)– byl to ostrov, kde vládli vědci, jednou za 12 let vysláni do jiných společenství kde načerpali informace a přinesli je zpět

-vědu, zkušenosti, možnost vycestovat, vzdělání občanů a encyklopedické znalosti

2. Nové Organon = dílo o tom, že se v životě musím o pravdě přesvědčit empiricky, protože → Organon – nástroj myšlení – podle Aristotela (logika), soud úsudek, sylogismy, možnosti našeho poznání, dílo o omylech, předsudcích, o tom co omezuje naše poznání

- Jeho nejznámější učení = **učení o idolech (omyly, předsudky → chyby)**, neboli učení o barikádách, které mi brání v přemýšlení.

⇒ **1. Idol rodu** = smyslové vjemy, které jsou vnímány se, vztahují jen k člověku a ne k celému vesmíru. Každý vnímáme jinak. Nedokonalost lidského rozumu.

Pracujeme s tím co vidíme vytváříme si nějaké domněnky, které nejsou – nepracujeme s pravděpodobností. (To že vidíme jen bílé labutě neznamená že nejsou i černé)

- ⇒ **2. Idol jeskyně** = rozdíly v jedincích, kteří mají každý svou jeskyni a mají jiný pohled na to, co je venku. Tyto pohledy ovlivňuje např. odlišná výchova, styky s různými lidmi, čtení knih... Já si představuji, že všichni budou reagovat stejně ale ono to tak není.
- ⇒ **3. Idol tržiště** = máme vybírat pouze taková slova, abychom jistě věděli jejich význam, když bychom vybrali špatná slova, byl by zbytečný chaos. Nedáváme pojům stejný význam → dochází k omylům
- ⇒ **4. Idol divadla** = filosofické systémy jsou jako divadelní hry, jsou neskutečné a představují vymyšlené světy. Předpokládáme, že vše co jsme se dozvěděli z děl minulých autorů je pravda → nekriticky přejímáme názory druhých → omyly (např. víra, názor na politiku,..)

další díla:

- **3. Vědění je moc** – čím více budeme ovládat přírodu, tím více ji můžeme používat k vlastnímu prospěchu, abychom ji mohli používat, musíme ji poznat, poznáme jí pomocí *metody indukce* (konkrétní závěr → z toho závěr obecný) (slučování), výsledkem je pravděpodobnost ne absolutní pravda
- **4. Dílo eseje** = o poznávání lidí a jejich chování
- z toho vychází myšlenka **dvou pravd** → mám dvě pravdy: 1) zjevená pravda: pravda je to, co je Bůh – říká církev; 2) poznaná pravda: pravda je to, co si ověřím- říká Bacon

SPOLEČENSKÁ FILOSOFIE

- vznik měst (královská- věnná pro královnu, horní – spojeno s těžbou, komorní – posílala peníze královským komorám a poddanská- pro poddané z iniciativy šlechty nebo církve, např. České Budějovice)
- Vznikali na obchodních cestách, na bezpečných místech (obchodní, bezpečnostní, kulturní význam)

➤ NICCOLO MACHIAVELLI

- Ital, otec byl notář
- Stal se kancléřem republiky, byl vyhoštěn, začal psát a přemýšlet, jak by ta republika měla fungovat
- absolutista
- Omilostněn, vrátil se do Florencie, stal se dějepiscem
- zakladatel politologie díky svému dílu Vladař
- **Vladař**: rady panovníkovi, jak správně vládnout a jak se udržet u moci
- **Machiavellismus** = provádění politiky bez ohledu na druhé a na morální principy. Tvrdé a drsné rady k tomu, jak vládnout.
- „Účel světí prostředky“
- cnost je ochota udělat cokoli, co vede k úspěšnému cíli → je jedno jestli dobré nebo špatné

- zbavit se protivníků, zastánce absolutismus, razantní intenzivní rychlý řez ale potom vytvořit takové zákony, aby byly spravedlivé a aby se lidem dobře žilo ale nejdřív se zbavit toho špatného (slabé zákony, vymýcení zloby → silné zákony, blahobyť)
- násilí je ospravedlnitelné, jestliže pak ustává
- Umění jak zacházet s mocí aby se dosáhlo úspěchu
- psal ale i komedie jako např. Mandragora, což je dílo naivitě tlustého boháče, který si myslí, co všechno nemá, ale je tak naivní, že ani nepozná, že jeho milá čeká dítě s jiným kupcem

➤ THOMAS HOBBS

- napsal dílo Leviathan a určil dvě rozdělení státu
- **Leviathan:** Mořský d'ábel, který převzal moc nad malým městečkem. Metafora mořského d'ábla je v tom, že sám lidský stát je mořský netvor a sám sebe hodí do záhuby.
- Dílo: Základy přirozeného a politického práva – 1640 až 1650 knižně
- Teoretik státu
- Zastánce absolutismu
- Teorie: člověk je egoista, nekouká na ty druhé, „homo homini lupus“ – člověk člověku vlkem, prosazují si svoje práva na úkor druhých, společnost je chaotická, bez práv, nebezpečná → lidé se sdružují do komunit, které mají pravidla. Člověk si může vybrat mezi anarchií nebo mezi absolutismem. Mohu předat část svých práv absolutistickému panovníkovi, který mi musí zaručit bezpečí. Když mi ho nezajistí, mohu ho sesadit.
- Zachyceny i liberální myšlenky – přirozené právo (na život, majetek,..)
- Co není zákonem zakázáno, je dovoleno
- Kritizoval církev a majetek církve → dostal se na index zakázaných knih
- Čím budeme vzdělanější, tím budeme mít větší moc
- Preferuje matematiku, „předchůdce Descarta“
- Určil dvě státní uspořádání:
  1. Anarchie = „nechejme lidi zvířaty“ – tam, kde se hroutí stát, se lidé chovají jako zvířata „homo homini lupus“ člověk člověku vlkem – všichni se všemi válčí
  2. Absolutismus = podle něj nejlepší, měl by se zvolit někdo, kdo by byl v čele státu a vedl ho

➤ HUGO GROTIUS

- z Nizozemska (holanďan), výborný právník, teolog
- Uměl ve 2 letech číst a v 15 letech měl doktorát
- Zakladatel mezinárodního práva
- Teolog
- **Přirozené právo** (rozumově myslící bytosti, máme práva na život,..)
- **Pozitivní právo** (psané právo, co vytváří stát pro optimální fungování)
- On kritizuje římské právo, protože bylo přijímáno jako absolutní soubor práv (nepsaný rozum)

- Říkal že společnost se vyvíjí a musí se vyvíjet i právní řád, ale právo je nad státem, protože je od Boha (to přirozené) → člověk je výtvořem boha, s námi je vytvořeno přirozené právo
- „právo musí mít mezinárodní rozměr“ – válečné práva, volební práva, právo na víru
- chtěl zavést práva, která by přesahovala občana i společnost
- díky těmto myšlenkám vznikaly později deklarace lidských práv a svobod
- 6 knih o právu mírovém a válečném

➤ THOMAS MOORE

- lord kancléř u Jindřicha VIII.--> pomohl mu napsat dílo obrana sedmi svátostí (titul ochránce víry) - manželky, problémy s papežem, založil anglikánskou církev, král – hlava církve (zákon o svrchovanosti) – Moore s tím nesouhlasil – byl uvězněn a popraven
- své politické dílo ukazuje poněkud cestopisecky
- UTOPIA – je autorem tohoto pojmu
- Chtěl konec vykořisťování vyšších tříd
- **Dílo: O nejlepším stavu státu a novém ostrově Utopiii** → Ostrov, na něm jsou vědci a jsou vysíláni pryč pro informace a ze se vrací - Kniha vypráví o životě na fiktivním ostrově Utopia (řecky *ú-topos*, tj. „ne-místo“). Vypravěčem je námořník Rafael Hythlodaios („Tlachal“), který na Utopii strávil mnoho času a poznal tamější státní zřízení, chod země a zvyky zdejších obyvatel. Kniha sestává ze dvou částí, první je kritikou současné evropské společnosti, druhá pojednává o Utopii.
- **Utopie** = dva pohledy, kdy kritizuje evropskou společnost a druhým pohledem pohlíží na skromnost a poklidný život na tamějším ostrově = popis ideálního státu
- **Antiutopie** = přesný opak, popis hrozného stavu státu a chaosu v něm, za toto dílo byl popraven
- **2 části : kritika evr. Společnosti x stát**
- závěr: objevují se témata: rozvod, euthanasie, ženské kněžství, svatby kněží → nevíme, jestli souhlasil, nebo kritizoval

➤ TOMMASO CAMPANELLA

- Ital
- Utopický filosof
- Dílo: **Sluneční stát** – utopie, společenství lidí žijících na kopci. Kopec je oddělen sedmi hradbami s paláci, společnost v harmonii s přírodou, hradby jsou tam proto, aby bylo vzdělání přístupné všem – jsou pomalované (přírodními motivy, náboženstvím, vesmír, vědecké objevy) lidé chodí okolo hradeb a mohou se učit. Všechny povolání jsou si rovna. Nikdo nic nevlastní. Odsuzována je lenost. Lidé pracují 4 hodiny denně. Někdo přerozděluje práci i věci. Na vrcholu kopce jsou kněží/mudrcové.
- Eugenická teorie: Spojíme ty nejlepší lidi. Rozlišuje lásku a sex. Lidé by se měli spojovat aby gen. Informace zapadla, **astronom** nám řekne, kdy má dojít k početí, aby děti měli nejlepší vlastnosti : vrozené, získané – morálka je získaná společností

5. Filosofie 17. století

-

- V Evropě je jeden z prvních dlouhotrvajících konfliktů mezi katolíky a protestanty
  - Třicetiletá válka, 1618-1648
  - Vrací se do hry rozum, lidé si kladou otázku: „Čím mohu chápat svět?“
  - Baroko (= velká perla nepravidelného tvaru), barokní umění, protiklady
  - „Ještě je brzy na ateismus, ale pozdě na to, že je vše podřízené Bohu“
  - velký rozdíl mezi bohatými a chudými; velké sociální rozdíly
  - „Carpe diem“- užívej života, „Memento mori“ – pamatuj na smrt
  - filosofie: střet rozumu a smyslů
-
- 17. století rozdělila na dva hlavní souběžné směry
    - 1. Evropský (kontinentální) racionalismus** = nejdůležitější je rozumový princip a jedině tak jde poznat svět
(Descartes, Spinoza, Leibniz)
    - 2. Anglický (ostrovní) empirismus** = hledají se body, ve kterých je jistota, klade se důraz na smyslové zkušenosti
(Locke, Beckerley, Hume)

EVROPSKÝ RACIONALISMUS

=> nejdůležitější je rozumový princip → důležitější je, jak nad věcmi přemýšlíš, než to, jak v ně věříš

- „ratio“ = rozum
- v rozumu nám byli dány vrozené idee, které nám pomáhají zpracovávat veškeré informace
- rozum je zdroj poznání
- idee existují ve vědomí mimo zkušenost
- smyslové poznání je nedokonalé – smysly nás klamou, vyšší poznání rozumové, nejvyšší je čistý rozum- zření boha

1. RENÉ DESCARTES

- původem z Francie, ale usídlil se v Holandsku kvůli liberalitě
- žil v ústraní, měl zálibu v matematice udělal soustavu souřadnic x, y, z – kartézská
- odpor k náboženství
- „filosof s maskou“ – herci vstupují na jeviště, aby nebyl vidět jejich stud, tak filosof dělá to samé
- vystudoval medicínu a právo
- vstoupil do 30 války, poznával svět
- byl DUALISTA = věří, že nad naším světem je Bůh, ale my jsme mimo jeho zájem. Máme své starosti a Bůh taky.
- 1649 odjíždí do Stockholmu, aby učil švédskou královnu Kristýnu, ale klima mu neudělala dobře, umírá rok na to na zápal plic
- Kniha, která změnila Evropu = dílo Rozprava o metodě, dílo o lidském rozumu, o metodách správného myšlení.
- Chtěl mít jistotu, že to, co poznáváme je správné; snažil se vysvětlit, jak dojít k tomu, že to co budeme tvrdit je pravda. Metoda: **pochybování** → pochybuji o všem, ale nemohu pochybovat

o tom, že já jsem ta pochybující bytost → jsem i myslící bytost → myslím tedy jsem (metodická skepse)

- Jak to že já jako nedokonalá bytost mám myšlenku Boha, něčeho dokonalého, bůh musí existovat, protože já jako nedokonalý nedokážu vymyslet tak dokonalou myšlenku
- Jestliže mám jistou představu o bohu a nemám s ním zkušenost, musí existovat
- Bůh nemá důvod nás klamat, proto co se mi jeví v myšlení jako jasné, to musí existovat (vrozené idee od boha, bůh dobrotivý)
- To, co se mi jeví jasně mi dává jistotu, že ta věc existuje
- Problémy dělíme na nejmenší části, musím začít od toho nejjednoduššího k tomu nejsložitějšímu → vše pečlivě zapsat výsledky výzkumu, aby další mohli použít můj přístup
- Používat jednotné významy pojmů

Dílo: ROZPRAVA O METODĚ

- „Co má mozek dělat, aby šel správnou cestou?“
- nepřijímej žádnou věc za pravdu, ověřuj
- analyzuj- rozděluj si problémy
- prováděj syntézy- dělej souvislosti a závěry
- dělej si přehledy a shrnutí- abys na nic nezapomněl

- Má ontologický přístup k světu, říká, že jsou dvě substance - dualista:

ČLOVĚK = ROZUM = VĚC MYSLÍŠÍ - RES COGITANS – substance myšlení, duše (má ji jen člověk)

HMOTA = VĚC ROZPROSTRANĚNÁ – RES EXTENSA - rozprostraněnost (Ontologický přístup- ke věcem se staví jako ke jsoucům)

- duše s tělem se setkává v šišince (v podvěsku mozkovém)
- zvířata nemají duši, jsou stroje
- pohled etiky – jen co je rozumné (jen rozum nám řekne jak máme být dobří)

nejslavnější citát: „Cogito ergo sume“ neboli myslím, tedy jsem = říká, že náš život je podmíněný tím, že myslíme

2. Barok BENEDIKT SPINOZA

- Holanďan, žid, pocházel ze Španělska, žil v Holandsku
- připravoval se na dráhu rabína → měl špatný názor, chtěl univerzálního boha → byl vyloučen
- svobodomyšlný člověk
- vyhozen z židovské obce, musel si změnit jméno z Barocka na Benedikta
- volí život v liberálním Holandsku, aby měl klid na svobodné filosofování
- brousil skla brýlí a jak dýchal skelný prach, tak zemřel na tuberkulózu
- domnívá se, že svět je takový do kterého se v čemkoliv prolíná Bůh
- „deus sive natura“ = Bůh neboli příroda
- „Kristus je nejušlechtilejší ze všech lidí.“ – nikoliv Boží syn
- důležité je rozumové pochopení, nikoliv dogmata
- **byl Monista** = uznával jediný princip a to Boha, Boha viděl úplně ve všem (odporuje Decartovu dualismu) – vše vzniká z přírody (nestvořená a tvořící)/boha „deus sive natura“ (bůh neboli příroda), jedna substance
- příroda stvořená MODUS – je opakem
- představitel panteismus
- **bůh má 2 elementy:** - *natura naturans* – tvořit – Bůh – příroda nestvořená a tvořící
- *natura naturata* – být vytvářen – příroda stvořená a netvořící – modus

- pojem „**Causa sui**“ – příčinou samo v sobě, Bůh má příčinu sám v sobě a vše ostatní má příčinu v něčem jiném (aka Bůh první hybatel)
- předchůdce osvícenství, hájí svobodu slova a demokratický princip
- odmítá nahodilost, vše má nějakou příčinu (determinismus)
- podřadil Decartovo substance jako dvě vlastnosti substance jedné

3. GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ

- 1646 - 1716
- filosof z Německa, zakladatel novodobé německé filosofie
- založil něco jako ústav věd (Berlínská akademie věd), kam posílal filosofy a organizoval výměny největších „mozků“ té doby mezi Německem a Ruskem
- o myšlenkách víme z dopisů
- byl nadaný matematik, měl náčrtky na ponorku
- líbila se mu Démokritova a Brunova myšlenka, že svět je z drobných částecek, z Monád a teorii doplnil
- Pluralista
- **Monády** = jednotky které zrcadlí univerzum, každá ho zrcadlí sama a každá je jiná, smysly nás klamou – jeví se nám vše jako celistvé a ve skutečnosti jsou z monád, Body, ohraničené, silová centra, mají oduševnělý princip, každá věc je z monád – mají jasné hranice, pohybují se pomocí předzjednané harmonie (dá se představit na hodinách s kyvadlem-svorka, hodinář, harmonie) Bůh vytvořil nejlepší ze všech světů, monády ví co mají dělat a kde malé částecy, ze kterých je tvořen svět, každá monáda má:
  1. Jednotlivé body- můžeme vidět pomocí mikroskopu
  2. Energii- v každé monádě je určitá síla
  3. Individualitu- každá je jedinečná (jiné vlastnosti hmot. Hustot.)
  4. Každá má duši, myšlenka od Aristotela (Bůh, člověk, organika, anorganika)
- Boha označuje za Pramonádu, která je rozptýlena v každé jiné monádě
- **Leibnizova teorie dobrého Boha** = Kdyby byl Bůh zlý, kde by se na naší planetě bralo dobro?
- Pojem theodicea („theodičeja“) vzniká u Leibnicze – bůh vytvořil nejlepší z možných světů, chyba je svoboda kterou dal člověku
- Zlo metafyzické (konečnost světa), fyzické (utrepní bolest) a morální(nedokonalost člověka, dělá chyby)
- Svět je konečný, člověk je konečný

ANGLICKÝ EMPIRISMUS

- Anglické osvícenství, 2. pol 17. stol vznik v Anglii → Francie, Holandsko (cestování Johna Locka)
- Osvícenství = snaha osvětlit světlem vzdělanosti co největší množství obyvatel
- Náboženství začíná být odmítáno kvůli dogmatům, chtějí vysvětlení
- Prosazuje se přirozené právo, rovnost mezi občany
- Lid by měl mít šanci, díky tomu že se části přirozených práv zbaví vmprospěch panovníka, odvolat ho, dobře vytvořen – Locke oddělení moci
- Chtějí odloučit církev od státu, aby lidé mohli svobodně myslet a jednat
- Snaha o konec absolutismu, aby lidé mohli zvolit své zástupce, podílet se na správě moci
- prolíná se s psychologií, protože Empirie jsou zkušenosti
- vytváření summářů/encyklopedií aby byli dostupné lidem

- klade se **důraz na smyslové objevování** světa, protože:
  1. Nejdříve vidím a slyším
  2. Jsou věci, které nejdu rozumově vysvětlit, ale smysly ano
- **Základní myšlenka:** rodíme se jako WHITE PAPER (tabula rasa = nepopsaný list), až během života ho popíšeme, vlivem okolí - toto později popřela genetika a hlubinná psychologie
- „Nic není v rozumu, co by dříve nebylo ve smyslech“ – John Locke

1. JOHN LOCKE

z Anglie, filosof a politolog

- 1632- 1734 oddělil zákonodárnou moc od výkonné
- byl vyhoštěn z Anglie, žil v exilu v Holandsku
- komisař pro obchod a kolonii za Viléma Oranžského
- podal základy pro rozdělení státní moci a deklaraci lidských práv a svobod
- důležitější je to, co vidíš, než to, nad čím přemýšlíš = říká, že pro nás jsou důležitější smysly, protože bez nich by nám byl rozum k ničemu (kamiony = smysly dováží zboží do supermarketu = rozumu)
- **má Deistický přístup:** ví, že někde nad ním je Bůh, ale tím to pro něj končí a řeší své starosti

DĚLENÍ MOCI :

- Dílo: **Dvě pojednání o vládě:** prosazování přirozeného práva člověka, snaha o rovnost mezi lidmi a oddělení moci; přišel s myšlenkou, že státní moc by měla být rozdělena jako: zákonodárná a výkonná (a federativní – válka a mír)

SVOBODY:

- říká, že by stát měl stát na rovnosti lidských práv, odkud o cca sto let později čerpá USA a Francie

- rovnoprávnost pohlaví, podřízení žen je lidský výtvar, není to podloženo, ženy by měli být rovnocenné mužům
- **Dílo: Esej o lidském rozumu:** nic není v rozumu, co nebylo dříve ve smyslech (Leibnitz krom rozumu samého), zkoumá schopnosti našeho rozumu; vnější zkušenost a vnitřní zkušenost,
- podle něj se rozdělují ideje (obsahy vědomí, představy), které se nám dostávají do vědomí na:
  1. Senzace (vnější)- podnět, který jde z vnějšku, to, co vidíme nebo slyšíme
  2. Reflection (vnitřní)- naše vnitřní pocitování (pochybování, myšlení,..)
  3. Jednoduché – počet, tvar, chuť – primární (vytvářejí se z nich složené ideje)
  4. Složené – chápat Boha nebo přírodu
- nominalistický přístup, složené ideje vznikají z jednoduchých, abstrakcí rozumu a nejsou ve skutečnosti, kořovitost – neodpovídají ničemu v reálu, vytvořené abstrakcí v mozku, z jednoduchých ideí složité

2. GEORGE BERKELEY

- misionář, křesťan, šířil křesťanství i na Bermudách
- Ir, biskup, misionář, silně věřící, zemřel v Oxfordu
- subjektivní idealista – důležitý subjekt, já
- myšlenka být = být vnímán → zavedl pojem Solipsismus = existuji jen já, sám o sobě, primární význam má vlastní osoba
- on popisoval všechna já
- zrušil hmotný svět, existuje pro něj jen duševní substance
- vnímající objekt existuje pouze ve vnímajícím subjektu, existují jen v našem vědomí, víme jen to jak se dostávají do našeho vědomí

- pokud něco je, musí to být vnímáno
- idee se do našeho vědomí dostávají od Boha
- hrneček vnímám existuje, když ho nevnímám, vnímá ho někdo jiný, a nebo bůh
- znejistili spoustu lidí
- (mozek v kádi, film ostrov – jak víš že žiješ v realitě? Klony v podzemí)
- „Jediná realita, která je, je v naší mysli“ => jistota objektivního světa je jen v mé mysli
- => má strach, že svět je jen představa v naší hlavě
- Otázky: Jakou mám jistotu, že bude svět existovat i po mé smrti?
- Když zavřu oči, svět není?
- => JÁ JSEM DŮKAZEM EXISTENCE SVĚTA = SUBJEKTIVNÍ EMPIRISMUS

3. DAVID HUME

- ze Skotska
- Skot, většinu života strávil ve Francii
- dějepisář, archivář, historik
- skepticismus, podezřívání = jeden z největších skeptiků
- **AGNOSTICISMUS (skepticismus)**= nic nemůžeme poznat, protože stejně je to například jen dočasné
- svět je nemožný, aby ho člověk mohl uchopit
- nic neověřím, všechno je fikce, zdroj počitků je nepoznatelný
- „Tabula rasa“

osvícenství ve Francii

- Anglie ještě patří do 17. Stol

6. FILOSOFIE 18. STOLETÍ – filosofie osvícenství a německá klasická filosofie

18. STOLETÍ = Francie je hlavním státem, hlavní otázky lidské svobody a politické otázky

- Vláda Ludvíka 14. – Stát jsem já
- Shakespearovské období, rozvoj literatury
- Francouzština jazyk vzdělanců
- Po smrti Ludvíka 14. → přiklonění k Anglii
- Francouzské osvícenství → rozšířit vzdělanost, rozum zvítězí nad vírou, příroda
- Propagace vědy, odklánění se od Boha
- Francie ovlivněna myšlenkami Johna Locka => 1789 vypukla Velká francouzská revoluce
- Francie byla ukázkový stát absolutismu a lidé se dožadovali ústavy
- Hesla = rovnost, svoboda, bratrství (trikolora)
- Francie jinak nábožensky nepřilíš aktivní, má deistický přístup
- 1791 uznána Ludvíkem 16. ústava

VZNIK 3 NOVÝCH SMĚRŮ:

1. Osvícenství
2. Encyklopedismus
3. Mechanický Materialismus

FRANCOUZSKÉ OSVÍCENSTVÍ

- nese se v duchu nových pokroků
- klade důraz na volnost člověka
- na místo Boha dosazují vědu a techniku
- **Charles Montesquie, Voltaire, J. J. Rousseau** = představitelé

CHARLES LOUIS MONTESQUIE

- **dílo Perské listy**: 1. Dílo, satira, popisuje chod Fr. Společnosti návštěvníků z Persie a vysmívá se jí
- důkladná kritika absolutismu ve Francii za doby vlády Ludvíka 16.
- Forma dopisů, které píše fiktivní Peršan, který je na návštěvě ve Francii, domů.
- **dílo Duch zákonů**: základní dílo politologie, svými politologickými myšlenkami předčil Johna Locka, 31 knih o fungování státu, protože zde píše, že státní moc musí být rozdělena nejen na zákonodárnou a výkonnou, ale že musí být rozdělena i na moc soudní!
- Rozděluje moc na 3 části, ale neříká, jak to má fungovat přesně (každý stát je jiný)
- Ideální stát neexistuje (obyvatelstvo, jiné geografické podmínky,...)

VOLTAIRE

- Francois Marie Arouet (Voltaire je pseudonym)
- osvícenec a velký kritik církve
- „létající filosof“ – stále musel utíkat
- miluje spory, a především spory s církví
- dobrý řečník, bavič

- vystavěl zámek na [Farney] – sídlo vzdělané společnosti, setkání, ...
- představitel satiry (byl kvůli tomu třeba rok v Bastile)
- „kdyby nebyl bůh, museli bychom si ho vymyslet“
- „já v čerta nevěřím, ale lepší, když v něj věří někdo jiný, alespoň mě neokrade“ – snižuje náboženství na „policii“
- je eklektik (vyběrač) – asi 99 děl – zprostředkovává myšlenky předchozích filosofů jednoduchou cestou
- drama Mohamed (věnoval papeži) – útok na náboženství
- myslí si, že potřebujeme boha, ale církev je společenství lidí, které určuje morálku
- Evropa je jeden duchovní svět vedle ostatních jiných (porovnává náboženství) – řekl že existuje více náboženství – mohou existovat vedle sebe, Judaismus = Křesťanství; velmi negativně vnímán církví (připouští správnost i jiných náboženství)
- „rozdrt'te hanebnici“ = rozdrt'te společenstvo lidí, kteří v něco věří, církev lidi ovládá (po zabítí údajného syno-vraha)
- => **říká:** „Nemůžeme přijmout Boha, o kterém nás učí církev!“ „Církev zatemňuje hlavy lidí!“
- nejznámější myšlenka je, že chce prosadit to, aby lidé mohli být svobodného vyznání, i když s vyznáním zrovna nesouhlasil.
- => „Nesouhlasím s vaším názorem, ale budu se bít za to, abyste ho mohli říkat!“ (snaha o svobodu projevu)
- **pojednání o snášenlivosti:** každý jednotlivec má různé názory, svoboda, rovnost
- **filosofický slovník:** příspěvek do encyklopedie věd, umění a řemesel
- => později z toho čerpají ateisté v Německu, 19. století, odvolávají se na Voltaire a říkají, že mohou věřit v to, co chtějí
- S Rouseaem jsou symboly této doby, i když spolu nesouhlasily v jediném názoru, tak jejich názory ovlivnily mnoho lidí
- => **Ludvík 16.:** „Voltaire a Rousseau přivedou Francii do záhuby.“ – protože jejich myšlení bylo silně protiabsolutistické, což se Ludvíkovi pochopitelně nelíbilo
- zemětřesení v Lisabonu mu změnilo pohled na Boha (pesimismus)

J. J. ROUSSEAU

- měl silné psychické problémy z dětství, kdy ho jeho matka bila, ale jemu se to líbilo, a proto začal navštěvovat nevěstince (vychovala ho Maman – matka i milenka)
- stejně jako u Voltaiera mu chyběla mateřská láska
- zemřel na pohlavní nemoc
- nevěděl k jaké církvi (kalvinistická a katolická)
- svým dílem počal období romantismu
- „kázal vodu, ale pil víno“
- „zpátky na stromy“ – narodili jsme se svobodní, všude jsme v okovech, pokrok nás ničí (potřeba být lepší, vyvíjet se), kazí nás společnost – dílo: **rozprava o vědách a umění:** vědecký pokrok ani kultura nás nedělají lepšími lidmi, hodnota kultury, jak moc na nás kultura působí, štěstí by nám přinesla prostota a chudoba
- „lhář“ – snažil se motivovat lidi k přírodě, nebyl v přírodě, kritizoval šlechtu, rád se s ní stýkal
- během života jeho děti skončily v ústavu, protože zanedbával péči, paradox jeho dílo Emil
- **dílo Emil:** kniha o tom, jak správně vychovávat děti, a jak nic zanedbat, musíme upřednostnit citovou výchovu ne intelektuální, do racionalisticky smýšlejícího osvícenství přinesl cit, boha bychom měli vnímat srdcem (ale svoje děti nechal v sirotčinci)

- filosoficky chápe přírodu jako dokonalost- vrací se k preromantizmu- a odsuzuje nový technický převrat, a říká:
 „Člověk a pokrok techniky vedou přírodu ke zkáze!“
 „Člověk sám sebe kazí technickými pokroky“
 „Člověk je nesvobodný v důsledku moderní techniky!“
 „Člověk se narodí svobodný, ale umírá v okovech!“
- **Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi** (Voltaire se mu vysmál) – nerovnost **přirozená** (muž, žena, staří, mladí,..) a **mravní** (politická – bohatí, chudí, vládci, ovládaní, páni, otroci) → původ nerovnosti mezi lidmi
- **hlavní dílo: Společenská smlouva**
- shrnul všechny myšlenky → nejdůležitější je, aby vládl suverenní lid, ten může část svých práv předat panovníkovi
- část moci vládnoucí a zákonodárná (náleží lidu), lid tvoří zákony, kterými se všichni musí řídit (včetně vlády)
- zákony musí být schváleny všemi lidmi (bylo by to lepší nebo horší?) – propagoval přímou demokracii
- základ pro vytvoření francouzské ústavy (to je základ vytvoření naší ústavy)
- dílo: **Vyznání**: pesimistický, nevyrovnaný, psychopatické rysy, popisuje svůj vztah k náboženství, založen na citu
- hlavní heslo Francouzské revoluce: „Volnost, rovnost, bratrství.“

ENCYKLOPEDISMUS

- lidé chtěli vševědoucí proud, nebo něco, kam se podíváme, když nevíme
- Encyklopedické vzdělání = co nejvíce znát a vědět, učit se věci mechanicky (jako báseň)
- **1. Encyklopedie věd = 1751 Denis Diderot, Jean de Alembert – 1780**
- racionální slovník věd, umění a řemesel
- kniha byla tvořena 30 let
- později se začaly chytat encyklopedie z jiných zemí, například Rakousko-Uhersko s encyklopedií, která se jmenovala **Otův slovník naučný**
- přispívali do ní různí autoři – **Julien Delametrie (dílo člověk stroj) , Dítroch von Holbach (představitelé mechanického materialismu)**

MECHANICKÝ MATERIALISMUS

- MM: říkají že existuje pouze hmota, má v sobě oduševnělý princip (schopnost myslet a hýbat se), nemusí se vymýšlet nové substance nebo 1: hybatel (hmota se hýbe sama, myšlení je přirozená funkce hmoty=těla) Decartův dualismus nahrazují monismem

NĚMECKÉ OSVÍCENSTVÍ

- Německo nebylo tolik vyztřelé jako Francie, teprve se na sjednocení připravovalo (1848)
- Vládne Fridrich Veliký (osvícený absolutista) sám píše filosofii, shromažďuje vědce, ... je 1. služebníkem státu
- Německo nakonec sjednoceno Ottou von Bismarkem, krví a železem
- Jazyk nebyl tak květnatý, výmluvný, bez slovní zásoby
- Největším filosofem je Immanuel Kant

IMMANUEL KANT

- Pochází z Kaliningradu (odtržená část Ruska) - Královec
- Špatný fyzický stav, drsný denní režim (4:00 procházka filozofovou cestou, od 7 – 9 ráno přednášky, v 1 oběd, 15:30 procházka, v 22:00 jde spát)
- 1770 se stal profesorem, měl výborné přednášky, na které chodilo mnoho lidí. Oblíbený, vtipný, nutil své studenty přemýšlet
- 2x za sebou rektor na univerzitě
- člen Berlínské akademie věd
- učitel v panských rodinách
- celý život zasvěcen bádání a filosofování
- samotář, který byl zaujat vědou, žádné manželství, denní pořádkový a přísný program
- patří mezi největší filozofy všech dob, díky němu je filosofie v Německu vážený předmět
- zemřel 1804 – ve věku 80 let
- **Jeho dílo:** 1. PŘEDKRITICKÉ- zkoumání vesmíru
2. KRITICKÉ - zásadní období (krisis = soud/úsudek)
3. POKRITICKÉ

1. Předkritické období

- Kant - Laplatova teorie vzniku vesmíru (Kant-Laplasova) – nemůžeme si vymýšlet nadpřirozené síly (Boha,..), lze vysvětlit fyzikou
- Zabývá se přírodou
- Studoval Newtonovy zákony
- => Na počátku všeho byla NEBULA = mlhovina, ze které vznikají světy (odstředivou silou jsou vymrštny části Nebuly a z toho vznikají planety)
- psal o ohni, sopkách,..

2. Kritické období (zabývá se metafyzikou)- období kritik

- **První dílo:** Kritika čistého rozumu (Hume ho inspiroval)
- Předmluva – prolegomena
- **2 teorie** – 1. Poznání
2. Věc
- **POZNÁNÍ** 1. Apriorní = první dané zkušenosti, před zkušeností - vědomí času a prostoru „a priori“ čistý rozum
2. Aposterní = zkušenosti během života „a posteriori“ empirické
- **VĚC** 1. Opravdová = „O sobě“, „Ding an sich“ = věci sami o sobě, noumenon, idee, nemůžeme poznat
- 2. Jak se jeví = „Für uns /Ding für mich“ = jak my věci vidíme nebo jak o nich mluvíme, ale jak se máme dostat k pravému jádru podstaty dané věci? Fenomény = jevy
- Čas, prostor, kauzalita
- My působíme na věci, věci působí na nás
- Nemůžeme poznat realitu, koukáme se na věci skrz **apriorní mřížku**
- Naše vědomí přetransformovává realitu do podoby subjektivního poznání, neexistuje
- Noumenální a fenomenální svět
- Vidíme přes stejnou apriorní mřížku (prostor, čas, kauzalita) noumeno a vytváříme si fenomény
- Počítky = smyslovost (soubor počítků)
- Počítky – informace, vjem – celek
- **„Verstand“** – rozvažovací schopnost – spojuje počítky do vjemu – podřadí to do 4 kategorií – určí výsledek → pojem
- pojem je dán definicí (soudem) , **„Vernunft“** – rozum, vytvoří úsudky spojením soudů (nový materiál se kterým může pracovat, nové závěry)

- Míříme k ideje **světa, boha, duši (regulativní idee)**
- Antinomie = protiklady (svět je konečný, svět je nekonečný – nejsme schopni dokázat ani jedno) pravdy které nejsme schopni dokázat, o světě o bohu a o duši – regulativní idee, cíle našeho poznání, dvojí pravdy
- Snažíme se k tomu něčemu přiblížit, ale nejsme tam – regulativní idee – hranice našeho poznání
- Metafyzika je věda o hranicích lidského rozumu (ne něco transcendentního, ne za fyzikami)

- **Druhé dílo:** Kritika praktického rozumu (+ dílo: základy metafyziky mravů)
- v díle se zabývá Etikou, protože je zakladatelem moderní etiky
- v knize se ptá: Kde se berou morální hodnoty? Jak poznáme kde je hranice morálky?
- Říká: etický základ máme od: církve, státu nebo rodiny
- svobodná vůle: ovlivňována vnějšími vlivy a vnitřními vlivy (rozumem)
- morálka = etika o správném jednání, chyba je že je ovlivňována jen vnějšími vlivy (boží přikázání, společnost,...-> to je špatně)
- rozdělil jí na
- **ETIKA** 1. Heteronomní morálka= zvnějšku daná, od církve, rodiny...
- 2. Autonomní morálka= vnitřní a důležitější, praktický rozumu, já sám si musím uvědomit hodnotu morálky

- inspirace u Sokratova Diamona, něco jako svědomí
- Ne, že mě potrestá stát, trestem je pro mě vnitřní uvědomění
- **MAXIMA** = zásada pro jednotlivého člověka, obecný rozumový princip, praktická část „Jednej vždy tak, aby se tvé chování mohlo stát principem všeobecného zákonodárství.“ = chovej se tak, jak bys chtěl, aby se k tobě chovali jiní (Kantův etický zákonn)
- **IMPERATIV** = teoretická část
- Hypotetický (podmíněný) – platí jen někdy, chováme se s nějakou podmínkou, Přestanu kouřit, až to budu potřebovat (může a nemusí fungovat), chci – li žít zdravě, musí to fungovat
- Kategorický (nepodmíněný)– pravidla, která platí za všech okolností, zakazuje nám chovat se absolutně, nutně to musí fungovat, všeobecně – základ autonomní morálky, Přestanu kouřit. – bez podmínky
- „Jen svobodný člověk je schopen eticky správného jednání.“
- Maxima + kategorický imperativ → máme chtít, aby platila pro všechny
- Jednej tak, aby se tvoje maxima mohla stát základem pro všeobecnou morálku
- Neměl to být přesně daný zákon nějakou autoritou, ale svobodně přijatý zákon na základě rozumové úvahy
- Čistý praktický rozum – soudy a priori
- Důležitý je motiv ne důsledek
- Mám jednat tak, jako bych zastupoval všechny
- Kategorický imperativ ve formě zákona = kategorická dokonalá povinnost
- Pokud si jde představit svět ve kterém neplatí, je povinnost nedokonalá (příklady: Nedokonalá povinnost pomáhat potřebným. Dokonalá povinnost je nepřípustnost dání slibu, který nechci dodržet.)
- Nepřípustnost sebevraždy – dokonalá
- Nedokonalá – seberozvoj
- Nemorální = chci jednat v rozporu s tím, jak bych si přál, aby jednali ostatní
- Mluví o činech, důsledky vždy nemusí odpovídat úmyslu
- Kant vs utilitarianism
- „Jednej takovým způsobem, aby lidskost v tobě stejně jako v druhých nebyla jenom prostředkem dosažení cíle, ale i cílem sama o sobě“

- důraz na lidskost k druhým i k sobě
- „Racionální bytost náleží ke království cílů jako jeho člen, když v něm stanoví obecné zákony, jimž sám taky podléhá. Jeho členství v něm je suverenní, jestliže jako zákonodárce nepodléhá ničím vůli kromě té své.“
- „Racionální bytost musí sama považovat za zákonodárce v království cílů, umožněném svobodnou vůlí, ať jako jeho člen nebo jako suverén“
- předpoklad, že jakožto racionální bytost jsem schopen stanovit morální zákony platné nejenom pro mě, ale pro všechny
- velké nároky na racionalitu, lidé nejednají většinou racionálně
- svobodná vůle (heteromní a autonomní)
- morální konání vyplývá z autonomní vůle
- možnost morálky předpokládá, že lidé mají svobodnou vůli
- transcendentální důkaz – cirkulární – důkazem svobodné vůle je morální jednání, které předpokládá svobodnou vůli
- jak poznám co je správné? Do jaké míry je mé rozhodnutí svobodné a neovlivněno okolím?
- Racionalita: uvažujte o maximech svobodně a autonomně ale za použití čistého rozumu
- Nejsme vždy racionální bytosti, musíme se rozhodovat rychle, svět je složitý, záleží na situaci, musíme myslet na důsledky – negativa jeho teorie
- Svobodná vůle a povinnost
- Kant nám říká, že bychom měli něco dělat bez ohledu na pravděpodobné důsledky (např. bychom měli vždy říkat pravdu) (problém které dobro je důležitější, budu lhát abych zachránila židovskou rodinu, nebo zalžu že je neschovávám, ale zachráním jim život)
- Svobodná vůle x kategorický imperativ
- **Dílo: Kritika soudnosti**
- Soudnost se projevuje ve dvou úrovních: my - soudící věci pro nás (libost nebo nelibost, krásné ošklivé) X účelnost přírody (souzení účelnosti přírody, nedokážeme poznat, snažíme se přijít na to jak je příroda upořádaná)

3. Pokritické období

- „*Jen dvě věci mě naplňují obdivem a úctou, hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně*“
- **1. Část** = člověk je hrozně malý oproti hvězdám, měli bychom mít pokoru oproti nim!
- **2. Část** = máme v sobě mravní zákon, vůči ostatním jsme největší. Jen člověk má mravní zákon =cítát, který má na hrobě, o věcech kterými se řídil po zbytek svého života
- „musel jsem zrušit vědění, abych mohl znovu objevit víru“
- chování podle mravního řádu je totožné s uznáním

i ty ostatní Němci idealisté sem patří

Německá klasická filosofie

NĚMĚCKÝ IDEALISMUS

- Idealisté

JOHANN GOTTLIEB FICHTE

- Subjektivní idealista
- Syn chudých lidí, nějaký šlechtic mu umožnil studium, živil se jako učitel, vychovatel
- připomíná Descarta
- přečetl Kantovo dílo a pěšky se vydal do Královce, napsal nějakou stat', stal se jeho žákem
- kritizoval Kanta za dualismus světů (věci o sobě a pro nás)
- jeho filozofie se nazývá **FILOZOFIE JÁ –jáství** základ všeho vidí v poznání sebe sama, a vytváří se **NE JÁ**= příroda, okolí
- filosofii si volíme podle toho jací jsme
- sám vymyslel dva způsoby poznání – vidíme věc a z ní vytváříme představu té věci (materialismus, vede k dogmatismu); druhý způsob poznání – mám představu věci a já podle ní řeknu, že existuje ta věc (vrozené idee - idealisté)
- pro Fichteho je absolutno subjektivita a činnost
- základem je myslící Já, které je činné (narozené miminko se postupně vymezí vůči svému okolí), uvědomí si existenci Nejá (přírody) → výsledkem toho je obohacené Já o existenci Nejá
  - o **JÁ** - subjekt, aktivita, absolutno, duchovní princip
  - o **NE JÁ** – příroda, pasivita (nadání duchovna nemá příroda, omezuje nás ale i obohacuje)
- Absolutno – transcendentní absolutní čisté myslící já (obecně ta činnost, činný princip)
- Je pro něj důležitá činnost (dobro), pasivita a lenost je zlo
- příroda vychází z člověka
- člověk je výš než příroda
- dílo: **Základy veškerého vědosloví** (vědosloví = Kantova metafyzika)
- **Řeči k německému národu**: nacionalistické dílo, vzýval k mravnímu obrození
- **Mravouka**: o autonomní etice, základem je „žij v souladu se svým svědomím“ (vyčítal Kantovi, že se nezamýšlel nad důsledky), zabývá se i státem → důležitý pocit bezpečí, myšlenka socialistického státu, pouštěl se i do ekonomických teorií (řízený dovoz a vývoz)
- spoluzakládal Berlínskou univerzitu
- zemřel na Tyfus

FRIDRICH WILHELM SCHELLING

- **Objektivní idealista**
- Filosofie identity
- přejímá myšlenky Fichteho
- filosofie která uznává polaritu (protipóly které se doplňují a působí proti sobě)
- příroda _____ prarozum _____ duch (vějíř prarozumu, dva póly – příroda a duch) – mezi póly **INTUITIVNÍ SKOK** (intuice, říká nám co je dobře co je špatně)
- přírodou se zabývá natur filosofie (naturfilos)
- duchem se zabývá objektivní idealismus
- tyto dvě části tvoří jednotu → vzájemným působením ji vytvoří
- organická část přírody je nejduchovnější částí přírody
- výtvar duchu – nejpřírodnější část duchu je umělecké dílo (hudba, malba, báseň)
- připomíná Spinosu

- JÁ a NE JÁ = obě složky jsou součástí jedné složky – propojenost = **FILOZOFIE**
- IDENTITY** → já a například příroda jsme v jednom celku
- duch vzešel z přírody
- **příroda je víc než my**

GEORG HEGEL -1770-1831

- **absolutní idealista**
- narodil se ve Studgartu, v 5 letech šel na latinskou školu, uměl latinsky a řecky
- setkal se s Napoleonem utíkal z Jeny s dílem v podpaží
- umřel na cholera
- navazuje na Herakleita
- přednášel v Jeně a v Berlíně
- filosofie = královna věd
- Dílo: **Fenomenologie ducha**, Věda o logice, Encyklopedie filosofických věd, Základy filosofie práva
- **tvůrce posledního velkého filosofického systému**
- poznání je subjektivní (za každým poznáním je člověk)
- neexistuje věčná pravda → pravda se stejně jako všechno vyvíjí
- dialektika (vše se vším souvisí, v jednotě je protiklad, v protikladu jednota)
- dialektika je negativní (uvědomíme si negativa argumentů, poučíme se)
- první je pojem, druhotná je věc; musí dojít k naplnění pojmu, aby mohlo dojít k vytvoření syntézy
- pojem uvedu do negace → syntéza (pojem den, negace noc, syntéza astronomický den 24h)
- navazuje na Herakleita (**teorie založená na protikladech**)
- charakteristické číslo 3
- nic není nepoznatelné, náš rozum dokáže noumena poznat (taky věci o sobě a věci pro nás)
- popisuje vývoj dějin jako smysluplný sled událostí (byl kritizován, protože popsal jako vrchol společnosti Pruskou společnost, nezohlednil to, co bude dál)
- všechno se vyvíjí (na základě triád) – **spirálová filosofie**
- syntézy nás posouvají dál
- velká triáda, triáda duchovní – popisuje i filosofii
- **1. Fáze - Světový duch – duch o sobě** – soubor pojmů, které jsou nenaplněné - logika
- **2. Fáze – duch pro sebe** – duch se dostává do jinobytí (příroda, reálno..) (všechno bytí charakterizuje nebytí) - naturfilosofi
- triáda: bytí + nebytí = dění
- **3. Fáze – Duch o sobě a pro sebe** – má 3 fáze- naplnění pojmů, které byly prázdné – projevuje se ve 3 úrovních- filosofie ducha -
- **chtěl vymyslet něco, co obsáhne celý svět → systém světa**
- za základ světa považuje: **DUCH** (nehmotná substance), **DUCHOVNÍ PODSTATA**

3 stupně ducha:

- **subjektivní duch** -v člověku samém, ty sám, **individuum**
- **objektivní duch** - nad člověkem- duch dějin, státu, národa, **společnost**
- **absolutní duch** - je nade vším - např: -umění, náboženství, filosofie, nejvyšší úroveň

- ukázka návaznosti dvou triád

- tato duchovní substance prochází určitým **dialektem**= **vývoj**

- vývoj ducha „**Hegelovská triáda**“

- **teze**
- **antiteze** (jinobytí)
- **synteze**

➔ nejdříve je myšlenka, poté se vznese opak a ze dvou tezí se vydedukuje výsledek ➔ protiteze posouvá myšlenku dál (spirála)

- formuluje 3 základní teze – **ZÁKONY DIALEKTIKY**

- **Zákon jednoty boje a protikladu**

- například láska může přejít do nenávisti

- např. 2 skupiny- nemají se rádi, ale když potkají jednoho společného nepřítele, spojí se

- **Zákon přechodu změn kvantitativních ve změny kvalitativní**

- Ubíráme množství ve prospěch kvality "

- **Zákon negace negace**

- dvě negativní věci dají dohromady jednu kladnou

- brečíme tak moc, až se smějeme, je tolik problémů, až se tomu smějeme

Hegelova spirála: syntéza je výš než teze a antiteze, syntéza první triády se stává tezí druhé triády

Absolutní pravda neexistuje, jsou jen pravdy relativní (pravda se vyvíjí)

- Byl organicista (svět jako lidské tělo)
- Člověk je nejvyšší v přírodě
- Nezapomíná na to, co bylo v tezi a antitezi, bereme si s sebou myšlenky dál
- Když se narodíme, nezačínáme od začátku, ale navazujeme na to, co už generace před námi zjistili
- Velkou triádou popisuje i vývoj filosofie
- Poslední systematik
- navazují **starohegelovci** (pravičáci, politologové, soudci, kritizovali Hegela za nedostatek faktů u historického vývoje) a **mladohegelovci** (levičáci, materialisté)

NĚMECKÝ MATERIALISMUS

LUDVÍK FEUERBACH – 1804 - 1872

- v Německu vytváří velikou školu, staví na Hegelovi
  - charakteristika boha a kritika náboženství
  - Dílo: Theogonie (původ bohů), Podstata křesťanství
  - Popisuje proč jsme si bohy vytvořili → bohové jsou naše lidská přání, které promítáme do reality, celé božstvo je pohádka, odráží to naše přání, měli bychom se probudit ze snu do reality a snažit se ty přání uskutečnit (ovládnout přírodu) – Francis Bacon (vědění je moc), musíme zkrotit přírodu
  - Doporučuje „**náboženství humanity**“ – založené na morálce, morálních principech
  - Myšlenka filmu *ready player one*
  - ateista
  - **útočí na křesťanství** zejména prostředky **psychologie**
  - **vývoj lidstva chápe jako dítě - po celý život potřebuje tatínka (boha)**
    - **bůh= otec – lidé oplývají láskou k bohu, máme si ji ale chovat pro bližní**
  - abych mohl být úplným člověkem, musím se vzdát křesťanství
- Náboženství je opium lidstva** - aby byl člověk člověkem, musí vystřízlivět

7. Filosofie 19. století

- doba romantismu, vznikl v Německu, navazuje na racionalismus (rozum)
- znovu-přijetí Kanta
- Německo – daleko před ostatními zeměmi – **Německá klasická filosofie**
- Začínají preferovat cit, fantazii, emotivnost
- Návrat k idealizované historii Antiky
- Často se projevuje ve městech, „hippies o 150 let zpět“
- Cíl dosažení absolutna, pojetí nekonečna, universum, magie, mystika
- Romantismus – nacionalistický, v každém státě se projevuje trochu jinak
- Předchází německý idealismus a materialismus

MARXISMUS

- cílem je dovést proletariát k revoluci nastolující **beztrždní společnost**, osvobozujícího člověka od společenského útlaku a rozvíjející jeho schopnosti a síly

KAREL MARX

- nejvýznamnější Hegelův žák
- mladohegelovec
- židovského původu, jeho dědeček byl rabín – byl proti židovství i křesťanství
- syn advokáta, otec konvertoval ke křesťanství
- procestoval celou Evropu, byl vždycky vyhoštěn, hlavně byl novinář
- manželka Jenny, 7 dětí, 3 přežili a měl 1 nemanželské dítě
- jeho příjmy byli v určitých letech dvacetinásobkem normální dělnické mzdy, dokázal ho během několika let velmi rychle utratit
- vývoj: **základna** (ekonomika) a **nadstavba** (vše vyprodukováno lidským ducem, rozumem → náboženství, ideologie, filosofie, umění,..)
- nejdřív musí fungovat ekonomika, hospodářství → pak až nadstavba
- byl cenzurován, měl problémy s německou policií, byl pronásledován
- „kapitalismus jednou překročí hranice“
- vystudoval ekonomickou školu, působil jako radikální novinář
- **kritika kapitalismu – jeho cílem byla beztrždní společnost= komunismu považuje kapitalismus za neférový systém – vykořisťování tříd**
- **Dialektický a historický materialismus (dvě části učení)**
- **Postavil Hegela z hlavy na nohy** (souhlasí s dialektikou, vývojem, bojem protikladů, ale prvotní není myšlenka, pro Marxe je prvotní hmota)
- Ta hmota v nás vyvolává počitky a vjemy
- Nesouhlasí ani s Kantem, říká že poznáváme reálné věci - realista
- Byl materialista
- Vychází z německé klasické filosofie, ekonomů jako Smith, z utopistických filosofů
- Základ všeho je hmota, která v nás vyvolává počitky a vjemy a měřítkem poznání je praxe
- Je organicista, nemůžeme popisovat lidi bez toho abychom je zařadili do historického vývoje a v souvislostech

- Musíme zasazovat vjemy do souvztahů, nemůžeme jevy popisovat individuálně
- Historický materialismus
- **Teorie třídního boje**
- Kapitalistická společnost (buržoazie a proletáři, proletáři všech zemí spojte se)
- Problém – výrobní síly vlastní malé množství lidí (kapitalistů) a vytvářejí se továrny, kde pracuje velké množství lidí ale nic nevlastní
- **Teorie nadhodnoty** (věc se prodá za víc než je výrobní mzda) → jde kapitalistovi, dělníci jsou vykořisťováni
- Založeno na ekonomických ukazatelích, boje mezi (výrobními prostředky (práce, stroje, technologie) a výrobními vztahy (zákonný rámec, pracovní právo, podmínky,..) → napětí
- Popsáno i jako **teorie odcizení** (dělám práci pro někoho jiného)
- Důvod pro vývoj společnosti, měla by nastat socialistická a komunistická společnost
- Nejlepší demokracie je diktatura proletariátu
- Každému podle jeho možností a potřeb, všichni mají stejně, maximální rovnost, zrušeno soukromé vlastnictví
- Navazoval na něj Vladimir Iljič Lenin (dílo: Stát a revoluce)
- Marx chtěl přerod všude najednou, Lenin začal v Rusku
- Dějiny jsou dějinami ekonomickými
- 3 body marxismu: **ekonomická součást** (navazuje na Smithe), **sociální část** (nastolit revoluci spravedlivější systém – socialismus), **filosofická část** (z Thomase Moora, převrací Hegela do reality, a z Feuerbacha odsouzení náboženství..)
- (komunistické myšlení: hledání nepřítelů, vidí základ v ekonomických vztazích)
- 1848 – **Komunistický převrat/manifest**
- dělníci ztratí svoje okovy a udělají na světě revoluci – radikální převrat, nastolení správného systému
- Proletáři všech zemí, spojte se

Marxova díla:

- **Kapitál**- rozbor kapitalismu 19.století (jen 1. Díl, další dva díly vydal posmrtně Bedřich Engels – syn továrníka, dotoval Marxe)
- **Komunistický manifest**- příručka pro dělnickou třídu,
-Proletáři všech zemí spojte se!

Co v Komunistickém manifestu najdeme

- sociální aspekt ve společnosti musí být (podpora pro dělníky)
- doporučuje mít rozdílnou daň (větší daň mají mít ti bohatí) => dnes platí
- odstranění dětí z továren, výroby => dnes platí
- veřejná, bezplatná výchova všech dětí (dostalo se i do Ústavy)
- odstranění rozdílů venkov x město
- banka je v rozhodnutích nezávislá – dnes nezasahuje stát, zastupuje
- vše má svůj zdroj**: filosof.zdroj, sociální zdroj, ekonomický zdroj

POZITIVISMUS

- *Pozitus* = dané, položené, zjevné
- **pozitivní** = to, co si můžeme vědecky ověřit, zkoumat, je to dané **prokázanými fakty**, mělo by to pomáhat matematice, fyzice
- chce vycházet pouze z daných faktů, chce mít vše ověřené a podložené
- „vzdálený příbuzný marxismu“

AUGUSTE COMTE (1798 - 1857)

- zakladatel sociologie, filozof
- vědecko-technická revoluce je světlá budoucnost lidstva (bral to jen kladně) (protože vynález parního stroje)
- filosofie je předstupeň k vědám (metodologie věd)
- **filozofie není věda, ale odrazový můstek pro vědu**
- nejdříve filosofie → pak reálné vědy (filosofie je jen základ, cíl je reálná věda)
  - v dnešní době není běžné být filosofem – pozitivismus do dnes
- Comte tvrdí že filosofie nemá reálný základ
- inspirace-Francis Bacon a encyklopedismus
- jeho pokračovatel je Mill
- dějiny se podle Comta vyvíjí ve 3 stádiích:
  1. **teologické** – hlavní je pro lidstvo víra v Boha
    - animismus (uctívání zvířete), polyteismus = nejprimitivnější,
    - z primitivních kultů k monoteismu (domníval se, že se různé monoteismy spojí v jedno univerzální)
  2. **filosofické** – přechod k metafyzickému, zapojení rozumu, toto stádium je překonané a lidstvo nyní v 19. století dosáhlo pozitivismu
  3. **pozitivní** – -to, co je dané, opak spekulativní, věda a technika
    - 20.století – nastane století vědy, věda se dnes stává až dogmatem, náboženstvím (podlehli jsme tomu i dnes, vědec by měl mít “brzdy“ v podobě filozofa)

Dílo: Kurz pozitivní filosofie - klasifikoval vědy, přirovnání k žebříčku, ve kterém je základ matematika, vrcholem sociální fyzika= sociologie

- matematika základ všech věd
- zakladatel sociologie
- humanitní vědy nejsou vědy
- pravá věda je ta, kterou ověříš

IRACIONALISMUS, VOLUNTARISMUS

- **iracionalismus** (nerozumnost) = hlavní otázka spočívá ve zkoumání něčeho, co je mimo hranice rozumu (mimo ratio), měli bychom věřit intuici
- **voluntarismus** (vůle) = mimo náš rozum stojí také vůle
- protiklad pozitivismu

- staví se proti vědě
- marxismus a pozitivismus preferovali vědu

SÖREN KIERKEGAARD

- Dán, myslitel, básník, mystik, dožil se jen 42 let
- narodil se v Dánsku v rodině 7 dětí (5 a matka zemřely)
- problematické dětství – jeho otec proklel Boha – museli s tím žít
- měl teologické vzdělání
- 1840 se zasnoubil, rok na to je zrušil – velmi nejistý
- zemřel ve 42 letech, nebyl schopen se rozhodnout
- psal pod pseudonymy
- hlavní myšlenka filosofie: možnost volby = základní lidská vlastnost
- odmítá Hegelovo absolutismus a idealismus
- říká, že bychom se měli soustředit na individuum – má možnost volby – utvářet si život
- Dílo: **Bud' a Nebo** – objevuje se pojem **úzkost** (strach z neznámého, neopodstatněný strach, člověk si uvědomuje konečnost svého života)
- základní pojmy: **osamění, bytí, existence**
- je **preexistencialista**
- existence= poznání sebe sama
- v jeho dílech najdeme **pesimismus a melancholii**
- v jeho myšlení se projevovává **nejistota a tréma**
- **kritik názoru, že vše vnímáme smysly** – bojí se smyslově orientovaných lidí
  - odmítá zkoumat nadosobní princip
  - rozebírá otázku skutečné víry v boha
- podobá se Sokratovi – vzor
- můj pohled na svět jde z vnitra
- abych mohla zkoumat svět, musím prozkoumat své nitro
- jádro je v **existere** (hlubina nitra, pravá podstata nitra = uvědomuji si že existuji) → existence
- **filosofie spojená s psychologíí**
- chmurný /trudomyslný Sokrates z Kodaně
- trpěl depresi, úzkostmi
- kde se to v člověku bere
- existencialismus
- zavádí slovo **existence** - nejnaternější jádro člověka
- musíme překonat depresi, radost, veselí je maska
- **dělí typy osobností: Estetická** – dílo: Deník svůdce (člověk žije ze den na den, požitkář, hedonik, žije život beze smyslu
- **osobnost etická** – musím se starat oděti, mám povinnost
- **osobnost náboženská** - snažím se o propojení se s bohem, tzv. skokem do víry

Voluntarismus:

ARTHUR SCHOPENHAUER (1788-1860)

- otec obchodník, měl se věnovat obchodu, odchází s matkou do Výmaru a nerozumí si – žije z renty po otci
- „génius“
- hlavní rys: **zatrpklost, ublíženost** (samotář, temné vize)
- **misantrie = nenávisť vůči lidem, egotismus**
- pesimista, velmi negativní
- zakladatel voluntarismu
- **motivace** = někde v člověku je nějaký „motor“, což je něco mimo rozum, co nás pohání, aby jsme něco dělali = to něco je **VŮLE**, která nás stále tlačí něco v životě dělat (pozitivní stránka)
- preferuje intuici, staví umění nad vědu, pěstuje kult génia
- dílo: **Svět jako vůle a představa** – za princip světa považuje vůli (je to bytí), vůle vnímaná intuitivně, člověk je jediná bytost, která dokáže vnímat „věci o sobě“
- vůle k životu (projevuje se i v neživé přírodě např. magnetismus, elektrina) v živé přírodě (rozmnožování)
- u zvířat vědomí a u člověka poznání
- **vůle**: subjektivní (v jedinci) x objektivní (ve světě)
  - vůle má i tmavé stránky: chceme čím dál víc uspokojovat potřeby
- tvrdí, že **tento svět je nejhorší ze všech světů** => vůle nás dohání k šílenství
- vůle k životu nám způsobuje utrpení, naše civilizace nás vede k zániku
- věc o sobě od Kanta – vůle
- věc pro nás od Kanta – představa
- vůle k životu nás posouvá dopředu ale děsí nás to (nutí nás to jít stále dál až k smrti)
- chceme nějak „uniknout“ vystoupit: 2 možnosti : umění – nasměrujeme tu vůli do umění (od architektury po hudbu) 2. Askeze – asketický způsob života, oprostíme se od chtění, „stanete se meditujiícím Budhou“ – vzdát se výtvarného umění společnosti
- uznával Indickou filosofii
- problém sebevraždy, není řešení (protože reinkarnace, nezabijeme duši)
- odsunul se do ústraní do Frankfurtu

FRIEDRICH NIETZSCHE 1844-1900

- **„filosof s kladivem“** – rozbíjí 7 přídavnými jmény morálku a hodnoty, na kterých stála Evropa – chce začít úplně nanovo
- bořil hodnoty společnosti
- iracionalismus, voluntarismus (vůle k moci)
- navazuje na vůli k životu a darvinismus (teorie přirozeného výběru, přežije nejsilnější)
- antidemokratický, antikřesťanský, antisocialistický, antifeministický (ženy jsou jen k tomu aby pomáhali kultivaci rodu, zase eugenická teorie), antiintelektualistický, antipesimistický
- dva živly: **apolónský živel** (intelektuál, směřující ke klidu a pohodě – představa, věc pro nás) a **dionýsos** (dravec, chce se prosadit, bojuje o lepší postavení) zvítězí
- Dílo: (Ecce homo) – vyhraje vůle k moci
- pořád se v nás střetávají tyto dva principy
- máme ještě třetí princip – racionalista (Sokrates) – chce aby lidé přemýšleli, ale je to takový uklidňující prvek mezi
- byl psychicky labilní – jeho dílo to odráží

- poukazuje na rozdílnou morálku pánů a otroků, je naprostým odpůrcem rovnosti, říká že člověk nebyl stvořen, aby mu byla rovnost přirozená
- morálka pánů je hnacím motorem dějin, otroci jsou jedno vývojové stádium
- vůle k moci je potřeba
- člověk je mezistupěň mezi zvířetem a nadčlověkem
- „**Bůh je mrtev, ať žije nadčlověk**“ – pohybuje se mimo dobro a zlo, použije všechno kromě zrady na příteli (jediná hodnota, člověk je bytost sociální, potřebujeme přátele) aby dosáhl svých cílů
- říká, že budoucnost patří **nadčlověku**
- **svět je jen pouze nekonečný proces zanikání a vznikání**
- nastává doba výjimečných jedinců – **NADČLOVĚK** – ústřední pojem= člověk, který neuznává morálku, je nadaný výjimečnou vůlí k moci
- Nadčlověk má být:
  - **antimoralistický** = nadčlověk bude nadán svoji morálkou, úplně novou
  - **antidemokratický** = nemá se ohlížet na demokratické zákony
  - **antisocialistický** = není pro rovnost, nadčlověk má být výjimečný
  - **antifeministický** = nadčlověk je muž, ženy nejsou jemu rovné
  - **antiintelektualistický** = neměl by moc přemýšlet, jednat podle intuice
  - **antikřesťanský** = Bůh je mrtev, křesťanství zaniká
  - **antipesimistický** = naplněný optimismem
- ztratil se smysl propojení člověka s Bohem
- idea byla zneužita, jeho sestra předala jeho dílo Adolfu Hitlerovi (dílo bylo zneužito k nacismu)
- vyvyšoval individuální jedince (osobnosti, které posunují vývoj dopředu)
- Dílo: **Tak pravil Zarathustra**, Antikrist
- máme dbát na to, aby naše vůle k moci zvítězila abychom byli osobnosti
- křesťanství je morálka poražených, morálka davu

8. Filosofie 20. a 21. století

- **Přelom století**
- **filozofie se rozdrobila**
- reálnější vědy se dostávají před filosofii
- **filozofové ztrácejí prestiž**, filosofie se stahuje na školy, všechno se vysvětluje fyzikou
- **fyzika přináší nové záležitosti**, mění vše – to, jak člověk chápe prostor a čas (vědecko-technická revoluce)
- kvantová teorie Maxe Plancka, Albert Einstein = **člověk předběhl sám sebe**
- začíná dvěma katastrofami –Titanic, 1.světová válka

FILOZOFIE ŽIVOTA – VITALISMUS

- z latinského **elan vital** = životní elán
- také označována jako **vitalismus** (vitea – život), **intuitivismus**
- chtějí prozkoumat vnitřní sílu života, důraz na pohyb a dění

Henry Bergson

- zavádí slovo **intuice** = tam kde vypneme rozum, zapojíme intuici (intuice je opozice k rozumu)
- smyslem našeho života je **intuice = šestý smysl, podvědomí** – někdy nám radí něco jiného, než rozum
- intuicí si vybíráme partnera, kamarády, životní směr
- klíčové slovo je **vzpomínka** (lidský život je neustálým vytvářením vzpomínek)
- **přítomnost se každou vteřinou stává minulostí**
  - **prostor a čas (od Kanta)** staví do protikladu
- **prostor** – stálý
- **čas** – objektivní) – plynutí času každý vnímá individuálně, je velmi subjektivní (někomu matika ubíhá rychle, někomu pomalu)
- klíčové pro život je orientace v čase a něco děláni
- Dílo: **Joyce a Proust** - dílo, kniha, ve které jsou obsaženy různé roviny času

PRAGMATISMUS

- řecky **pragma** = jednání, čin
- zásadní slovo je **praktičnost**
- kritérium pravdivosti našich poznatků je prospěšnost, užitečnost, praktické využití
  - T.G.M. používá výraz **practicism**
  - hodnoty: zisk, cíl (USA ve školách si vybírají předměty, které chtějí)
- vzniká v USA – přichází z „drzé“ Ameriky do staré Evropy
- pravda je relativní, pluralitní, různorodá

Charles Peirce

- předchůdce pragmatismu, americký filozof
- ústřední modem je člověk s jeho zájmy, zálibou – výchozí bod
- subjektivismus, individualismus

William James

- pravý zakladatel pragmatismu

- „pravd je tolik, kolik je lidských hledisek“
- veverka a strom = pravda je pro každého jiná
- nic není stálé, vše je v pohybu
- svět je **multiversum**= každý vidí svět jinak
- důraz na individualismus

Jeremy Bentham

- **utilitarismus**= užitečnost
- v životě neděláme nic, z čeho nemáme zisk nebo profit
  - ◆ VŠ ekonomická – dělá z lidí businessmany, za vše berou peníze

FENOMENOLOGIE

- **fenomen** = jev (známe z Platonova trojúhelníku), snaha vrátit filosofii k věcem samotným

Edmund Husserl

- z židovské rodiny
- zakladatel fenomenologie
- 2 vazby k naší zemi
  - 1859 se narodil v Prostějově (stejně jako Freud)
  - měl vztah s T.G.M. – právě on ho k filozofii přivedl

- Spis: **Karteziánské meditace**

- nejdůležitější pojem: **uzávorkování existence světa = eidetická redukce = epoché**
- veškeré vědění světa bychom měli **uzávorkovat** = měli bychom informace vyslechnout, ale dát si je do závorky, tzn. kouknout se na ně později a přemýšlet o nich sami
- uzavorkování se projevuje právě zpochybnění (ze závorky to dáme někam „do skladu“ hlavy a někdy se to bude hodit)
- přírodní věda nás zahrnuje informacemi, ale to není ten pravý svět – pravý svět je ten, který před sebou vidíme (nevěřme utvrzeným pravdám)
- **jeho cíl**: cesta k pravým podstatám a pravým jevům
- podle něj 2 světy: přírodní svět (pravý), umělý svět (vytvořený vědou)
- **fenomenologie**= varování před nepravdami, ve kterých žijeme, metafora zabahněné řeky

EXISTENCIALISMUS

- **existence= forma bytí**

- vychází z Kierkegaarda (preexistencialismus), pochmurná filozofie
- odklon od boha (po válkách lidé přestávají věřit v boha)
- klade se otázka: Kde jsou hranice lidské svobody ? Kde je kořen lidství? Co si počít s bolestí v životě ?

Martin Heidegger

- existencialismus, fenomenologie
- 1. Představitel filosofie existence
- obtížný filozof, pracoval jako lyžařský instruktor v Alpách
- člen NSDAP, rektor na univerzitě, žil na přelomu století, na konci 2.sv války nasazen na nucené práce
- žák Edmonda Hussera (fenomenolog) → šel v jeho šlépějích ale pak se nedohodli (hlavně co se týká času)
- → smíření s tím, že nejdříve jsme se narodili, aniž bychom chtěli, s tím se musíme smířit a poté umřeme a s tím se taky musíme smířit

- SEIN – bytí
- ZEIT - čas
- **DASEIN** (tu-bytí) = pobyt v životě (bytí tady)
- **JSOUCNO A JSOUCNOST (jsoucno, které si uvědomuje svoje bytí – jediné lidé = člověk)**
- Člověk je jediné jsoucno, který si své bytí uvědomuje
- Člověk se narodí a je vržen do světa
- Ostatní jsoucna mají svou podstatu (vyrábíme věci za nějakým účelem), člověku jeho podstata není dána, má možnost volby
- Kritizoval historicky pojem bytí – jediný kdo opravdu mluvil o bytí byl Tomáš Akvinský (esence a existence), všichni ostatní bytí = soubor vlastností té dané věci,
- Nám je dána možnost volby a je důležité co s tím bytím udělám
- Člověk může své bytí zpronevěřit (konzumní společnost, hromadí majetek, uspokojuje potřeby, které nemá) – nesnaží se být „kvalitním člověkem“
- Bytí světa je absolutní ale smysl tomu musí dát člověk (z pohledu toho smyslu je to bytí světa relativní) – jen lidé pochopí, jestli jde svět správným směrem
- Poukazuje na absurditu světa (vzdálenosti mezi lidmi se zkracují pomocí technologie, ale neznamená to blízkost)
- Problém časovosti (navazuje na Kirkegorda – existenciální úzkost – člověk se bojí budoucnosti): člověk má strach z konečnosti (ze smrti, bytí je bytím k smrti), strach z osamění ve smrti (odráží se to v něm, protože prožil dvě války)
- přebíráme odpovědnost za svůj život, máme ho žít morálně správně a například nelhat
- -mám prožít další život s kompromisy, morálními selháními nebo žít kratší dobu, ale častěji
- FILOSOFIE EXISTENCE
- navazuje na Heidegra filosofie existence (vzniká ve 30 letech 20 století)
- individuální filosofie, zajímá ji jedinec – ne izolovaně ale jedinec v sociálních vazbách
- dynamická filosofie, popisuje vývoj v čase
- ukazuje podstaty věcí vs. možnost bytí člověka
- je humanistická

Albert Camus

- nobelova cena za literaturu
- popisuje skutečnost jako „chuchvalec náhod“
- absurdní drama (jednotlivci si vedou svoje monology které spolu nekomunikují, disharmonie) → to je situace každého člověka, musí do ní vstoupit a dát tomu smysl
- dílo: Cizinec, Mor
- v cizinci poukazuje na individuální řešení situací (individualita, nebo sociální řešení – v knize mor → zvítězí charakterově silní jedinci s hodnotami → vyřeší situaci)
- **absurdita → štěstí**
- v životních těžkých situacích si musíme hledat to dobré, abychom to zvládli
- **Mýtus o Sisyfovi** – sisyfos je odsouzen, aby tlačil balvan do kopce, marnost, bohové se domnívali, že nejhorší trest je marná práce → svému životu musíte dát vy sami smysl
- **Nejjednodušší řešení absurdity je sebevražda, ale je to řešení konečné, musíme dát životu smysl** – je lepší žít nějaký život než žádný
- **ateista**

Jean Paul Sartre (1905 – 1980)

- Nabídli mu nobelovu cenu
- Člověk aktivně musí vstupovat do svého života, využít tu volbu (i tu možnost nechat se vést davem)
- Základ je svoboda, lidé mohou svobodně nakládat se svým osudem
- Ateista
- Nemůže existovat bůh, protože člověk je svobodný a má možnost volby
- Pokud existuje bůh nejsem svobodný (Bůh mi říká co mám dělat)
- Nabádá k autonomní morálce (sám sobě člověk musí být smyslem)
- Ty sám si máš určovat co budeš dělat
- Je to symbióza lidí, nežijeme izolovaně, naše volby nás ovlivňují
- Dílo: Bytí a nicota

Karl Jaspers

- Věřící existencialista
- Filosofie je osobním západem
- „obemykající bytí“ = transcendentno
- cílem nás je propracovat se k obemykajícímu bytí (žijeme ve jsoucnech)
- člověk je svobodný, svoboda je ve spolupráci s druhými
- důležitá je komunikace (s ostatními lidmi)
- svoboda v našem nitru
- dějinnost = do jakého místa jsme byli uvrženi, záleží na tom v jaké fázi vývoje jsme se narodili
- tyto tři nás posouvají k obemykajícímu bytí
-
- bytí = nejnítější život, neustále nám utíká
- **lidský život má několik hlavních prvků:**
  - 1. Komunikace** – podmínka bytí, sepětí= průnik do druhého, propojení
  - 2. Mezní situace** – abychom si uvědomili cenu života, musíme zdolat životní zkoušky, např: maturita, smrt v rodině, nemoc, když to přežiješ uvědomíš si svou hodnotu
  - 3. Transcendování** – „čím více jdeme po smyslu života, tím více jsme tomu vzdáleni“

Martin Buber

- navazuje na Jaspersovu komunikaci – samota je pro člověka nepřijatelná, musí být nějaká komunikace = metoda dialogu
- **základ života: komunikace**
  - komunikace vztahu **JÁ-ONO** = povrchní komunikace, vztah k normálním a běžným věcem a lidem okolo nás
  - komunikace vztahu **JÁ – TY** = komunikace s moudrým tvorem, který nás inspiruje, vede k lepšímu člověku, komunikace s bohem

NOVOPOZITIVISMUS

- chtěli pořádek ve filosofii, mít smysluplné výroky
- měli by být odstraněny nejisté věci → vědecká záležitost
- předpokládali univerzální bázi všech jazyků= nový jazyk, který by mluvil jen pravdu

Ludvig Wittgenstein

- jazykovědec, profesor
- byl žid, musel utéct do Anglie, zemřel v Cambridge
- dílo: **Logicko-filosofický traktát** = 80 stránek – krátký, filozofie má 1 smysl, aby

pomáhala logicky objasňovat myšlenky

- řeší **problematiku sdělitelnosti** (nepřesnost jazyka)
- musíme jazyk očesat, stačí pár slov k vyjádření, žádné zbytečné přemýšlení
- „o čem nelze mluvit, o tom je třeba mlčet“ – **věta je obraz skutečnosti**

HERMENEUTIKA

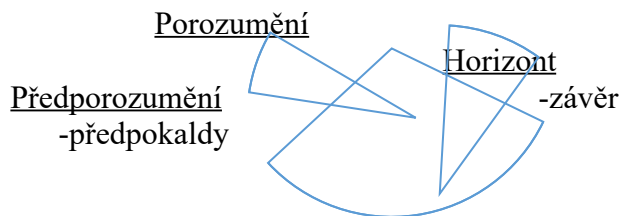
- fascinující, zajímavý název
- umění porozumět
- **hermes** = posel Bohů, tlumočnick lidem

Hans Gadamer - 1900-2002

- lidská zkušenost se odehrává v neustálé komunikaci
- klade důraz na jazyk
- **lidské bytí je podle něj skryt ve slovech**

- známý **hermeneutický kruh**:

=> každé **porozumění** = **proces chápání** musí mít nějakou 1. fázi a to je **předporozumění** = **předpoklad**, když něco pochopíme, uděláme si **závěr** = **horizont porozumění** -> závěr se stává novým předporozuměním pro nové porozumění

- hermeneuticky můžeme chápat **dějiny** – vše je se vším propojené, vše na sebe navazuje

KŘESŤANSKÁ FILOSOFIE (NOVOTOMISMUS)

- blízko k náboženství
- situace křesťanství v 19. a 20 století => 2 proudy křesťanství
  - o **konzervativní proud** = antimodernismus
  - o **moderní proud** = modernismus, církev se má přizpůsobit modernímu světu
- Lev XIII = papež, který se křesťanství snažil přizpůsobit k vědě, otevírá církev moderním věcem

X

- Pius X. = každý kněz musí složit antimodernistický slib

=> **SPOR MODERNITY A ANTIMODERNITY**

- **encyklika** = papežský list, dogma, které musí dodržovat, u Lva XIII. bylo napsáno, že musíme přijmout vědu -> navazuje na Tomáše Akvinského
- **koncil** = sjezd, sejdou se nejvýznamnější představitelé katolické církve

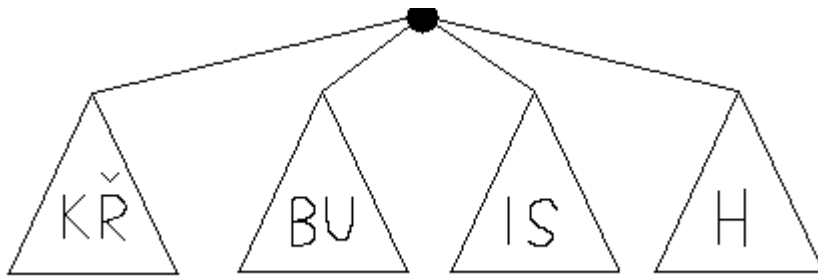
Jasques Maritain

- hlásá myšlenku **jednoduchého, láskyplného křesťanství** => křesťanství je cesta k nahrazení zmatků, nepřátelství => existenciální krize – mělo by ji řešit křesťanství

- ekonomický blahobyt sice lidem nahradí Boha, ale JM si uvědomuje, že ti stejně nenahradí duševní prázdnotu
- schopnost člověka dělat něco pro druhé je silná -> lidé s ní mohou naplnit duševní prázdnotu
- je otázka, co přijde po blahobytu
- příčina krize - odklon od boha
- otázkou, co může křest. Přinést v 21.st.? -> například etiku

Pierre Teilhard de Chardin

- velký křesťanský vizionář
- v jeho díle se objevuje **Hegel** (vývoj ducha) a **Darwin** (život se nějak vyvíjí) = toto jsou dva rozpory a on tyto rozpory spojil
- křesťané tvrdili, že přišel Ježíš Kristus a pak se vyvíjely dějiny
- de Chardin ale tvrdil, že **i Bůh se vyvíjí** – je to nějaká etapa
- k Darwinovi přidal něco - „alfa“ – bod vývoje, vznik života, je nazačátku
- spějeme od alfy k omeze
- všechna náboženství se sejdou na vrcholu boží pyramidy => na vrcholu může člověk splynout s bohem

- pro církve je toto nepřijatelné, člověk s Bohem nesplyne
- vývoj materialistický i boží spějí k syntéze

POSTMODERNISMUS

- 1. polovina 20. století (modernismus do 2. sv. války)
- 1895-Manifest české moderny – Češi se hlásí k tomu, co už ve světě nabývalo a chtěli to také psát
- vyznačuje se optimismem, staré hodnoty už neplatí, optimismus zničen 2. světovou válkou a zhačeny myšlenky, že modernismus přináší optimismus
- u nás vzniká Poetismus= optimistické verše
- **moderna** = radost z víry v rozum a technický pokrok
- nové umělecké směry = poetismus, kubismus v malířství,
- po 2. s. válce se mění životní schémata, mizí víra v Boha (kdyby byl Bůh, nebyla by Osvětim), pesimistický pohled na svět.
- Rys** = atraktivita fantasy a virtuální reality
- internetové vnímání světa -> postmodernistický problém – nenamáháme se zjišťovat pravdu

-**Postmodernistický slogan:** Filosofie končí, už nemá co říci lidem, filosofie zanikne

-**Projev: Moderní literatura** – do 19. st. jednoznačná interpretace a dílo se dalo vyložit, postmodernismus rozkolísal literární hodnoty a my se v díle nevyznáme, hrozně rovin, které se navzájem prolínají.

Jméno růže (U. Eco)- nikdo neví, co je v knize důležité, je to horor, milostná povídka?

kdo ví.

Sto roků samoty (Marquez)- píše o nesmyslných nereálných věcech, čerpá z Indické mytologie

Lolita (Nabokov)- vnímáno jako pedofilní dílo, Humbert je Evropa (starý) a je sváděn Lolitou (mladou) Amerikou, po porozumění knihy je spouště Evropanům ohavná Lolita a ne Humbert.

JEAN FRANCOIS LYOTARD

- **knih** **Postmoderní situace** - popisuje proměnu doby, jeho dílo

-popis 60. let 20. století

-**myšlenky**: -Už neplatí žádný pohled na svět, svět je nyní multiverzální

-Všechno je možné, všechno platí, nikde nemáme jistotu

-Člověk je svobodný jako nikdy, ale všude je zmatek díky tomu že je vše možné

-Únik z tohoto světa= únik do soukromí nebo do virtuálního světa

9. ČESKÁ FILOSOFIE

- období reformace (J. Hus, P. Chelčický)
- období renesance (J. A. Komenský)
- období osvícenství (B. Bolzano)
- období 19.-20. století (F. Palacký, Datich, Durdík, F. Krejčí, J. Tvrdý, T. G. Masaryk, E. Rádl, L. Klíma, J. Patočka, E. Kohák, Egon Bondy, M. Machovec, V. Bělohradský a další)
- první rozvoj zaznamenáváme ve druhé polovině 13.století – mistr Řehoř přednášel Aristotelovu logiku na Pražské katedrální škole
- mezníkem byl rok **1348**, kdy byla **založena Karlova Universita** – roste věhlas, přicházejí studenti z celé Evropy
- jedno světové prvenství: jsme (snad) první národ v rámci západní filosofie, který píše filosofická díla ve svém národním jazyce (tedy ne latinsky nebo řecky)
- pro české filosofické myšlení je příznačná „nechuť“ k pěstování systematické(spekulativní) filosofie
- význam naší filosofie odpovídá velikosti naší země, jen málo dobrých filosofů
- Mimořádný myslitel naší země a byl mimo jiné i filosof- Např. Čapek- spisovatel a filosof.
- nikdo z českých filosofů výrazně nepronikl do světové filosofie; snad pouze Komenský, Masaryk a Patočka měli v určité době vliv na vývoj evropského myšlení
- z druhé strany -mnoho evropských myslitelů se narodilo, popř. žilo v Čechách (Sigmund Freud, E. Husserl, B. Bolzano)
- to, že jsme nevstoupili do světového filosof. povědomí ovšem nijak nesnižuje význam české filosofie
- čeští myslitelé ovlivňovali kulturu a myšlení českého národa, byli významnými osobnostmi naší historie
- většinou proto u nás nevzniká „čistá“ filosofie – častěji je spojena s jinými oblastmi duchovna – s uměním, náboženstvím, politikou, výchovou nebo speciálními vědami
- českému myšlení je bližší NESPEKULATIVNÍ, spíše k směřující k praktickým úkolům způsob kladení otázek a hledání odpovědí na ně

OBDOBÍ REFORMACE

- ke konci 14. století se do Čech dostávají spisy Johna Wyclifa
- začíná se rozvíjet politická filosofie, sociální etika, což souvisí se schizmatem církve, nemorálním životem kněží (majetek, ziskuchtivost, zpronevěřili se svému úkolu)
- nastávají první pokusy o nápravu, reformu (vycházejí právě ze spisů Wyclifa)

JAN HUS (1371–1415)

- osobnost, která přerostla naše hranice
- chtěl navrátit křesťanství k pravým ideálům
- **umírněný realista** = kázal, že pravdu musíš najít ve svém životě
- představitel českého reformního hnutí

- Mistr svobodných umění na pražské univerzitě (1409–1412 je rektorem UK Praha)
- od r. 1402 kazatel v kapli Betlémské
- za teoretický a praktický boj proti feudální církvi byl na kostnickém koncilu prohlášen za kacíře a 6.července 1415 upálen
- navazuje na teologické a filosofické názory Johna Wicliffa, je realista, kritizuje světskou moc papeže
- kritizuje bezbožné duchovenstvo a obecná úpadek mravů
- kritizuje prodávání odpustků
- jedinou autoritou je Husovi Písmo svaté, nevybízí ke vzpouře, ale k maximální poslušnosti Božího zákona
- Hus sám ve svých projevech a spisech k revolučním akcím nevybízí, avšak jeho učení ovlivnilo další průběh událostí (doba husitská)
- husitské hnutí ovlivňuje národní uvědomění v jeho odkazu i dnes
- hlavní spis: „**O církvi**“, **Výklad viery, desastera a páteře; Knížky o svatokupectví, O poznání cesty pravé k spasení**

PETR CHELČICKÝ (1390–1460)

- jeden z nejpřednějších myslitelů husitské doby a evropského reformačního hnutí vůbec
- ve svých spisech a traktátech kritizuje feudální společnost, církev
- dílo: O boji duchovním; O trojím lidu řeč; Sít' víry
- kritik uspořádání společnosti – vyvrací tehdy uznávanou **teorii trojího lidu** (šlechta, duchovní, obyčejný lid) – považoval ho za pohanské (všichni křesťané jsou jedno tělo Kristovo)
- hájil požadavek společenské rovnosti (původní křesťanství = rovnost), zdůrazňuje potřebu mravní obrody společnosti
- vychází z představy, že moc je krutá a špatná, že plodí násilí, je neslučitelná s Kristovým náboženstvím lásky – krutosti plodí další krutosti, válečný konflikt „požírá“ jak poražené, tak vítěze
- dostává se v období husitských válek do názorové opozice vůči husitskému hnutí důsledným odmítáním násilí a vzpoury (toto u něj vyzdvihuje např. Masaryk, Tolstoj)
- argumenty proti násilí nachází v Novém zákoně
- jeho názory ovlivnily vznik Jednoty bratrské
- zapůsobil na něj Hus, silně prožíval jeho upálení
- **říká:** když máš zlo, neodporuj mu násilím, odpouštěj => 1450 Jednota bratrská
- „BRATŘI“ - dnes křesťané: katolíci, husité nebo bratři
- ve svých dílech vycházel z Bible, díla jsou velice humánní
- **Dílo:** **O boji duchovním, O trojím lidu řeč, Postila, Sít' víry** (sít' = církev a pravá křesťanská víra – lidé se zachraňují z hříchů)

OBDOBÍ RENESANCE

JAN AMOS KOMENSKÝ (1592–1670)

- narozen na jižní Moravě (pravděpodobně v Nivnici u Uherského Brodu, anebo v Komně od toho Komenský), zemřel v Nizozemí

- poslední biskup Jednoty bratrské
- myslitel evropského formátu
- současník Descartesa (několikrát se spolu setkali, diskutovali spolu, byli rozdílní - v některých dílech Komenský s Descartesem polemizuje)
- pedagogika – prostředek k dosažení cílů (školu chápe jako dílnu lidskosti)
- chtěl dát světu harmonii, provést všenápravu lidských věcí (zničených třicetiletou válkou), hledal návrat k předbělohorské tolerance
- apeloval na morálku
- autor **pansofie** (= vševěda, všemoudrost) – chtěl využít všechno vědění své doby a využít ho k reformě společnosti
- významný myslitel evropského novověku, vynikající filosof, pedagog
- vystudoval na evangelické škole v Heidelbergu, vyučoval na bratrské škole v Přerově, od r.1618 duchovním správcem ve Fulneku
- r.1628 byl nucen opustit vlast (odešel do Lešna v Polsku)
- 1641 – Anglie
- 1642–48 – Švédsko
- 1648–54 Uhry, zbytek života v Amsterdamu
- pohřben v Naardenu
- filosoficky na něj působili: F. Bacon, M. Kusánský, E. Rotterdamský
- Všeobecná porada o nápravě věcí lidských – hlavní filosofické dílo
- tvrdil, že všechno zlo pochází z nevědomosti, snažil se vypracovat plán na rozvoj vzdělanosti lidstva = Pansofický plán
- zdůrazňuje harmonii celku, proto neodděluje filosofii od teologie (=pansofie, pan=vše; sofia = věda, moudrost; myšlenka ucelené soustavy veškerého možného lidského poznání)
- všechna činnost poznávací, výchovná, politická aj. směřuje k jednomu cíli: „k opravě“ lidského života do podoby harmonující s poznaným světem a morálními hodnotami
- dílo: Slovník českého jazyka; Velká didaktika; Všenáprava informatium školy mateřské;
- **Labyrint světa a ráj srdce** = společenská studie a zároveň snaha nalézt pravdu o tomto světě
- Komenskému se svět jeví absurdní a nelze v něm nalézt štěstí (labyrint světa); štěstí můžeme nalézt je n v sobě (ráj srdce)
- Komenský byl silně věřící člověk, optimista i přesto, že prožil mnoho strádání
- Hlavním přínosem Komenského je propagace pokojného řešení a překonávání všech rozporů náboženských, sociálních a politických, především převýchovou a osvětou člověka
- „**Učitel národů**“ = strašně moc cestoval, kam přišel, tam naučil
- poslední biskup Jednoty bratrské
- žil v době, kdy všichni bojovali proti všem
- byl donucen jít do exilu (nechtěl se předělat na katolíka) do Polska
- celé jeho dílo mu shořelo
- usadil se v Holandsku, liberární
- **byl Encyklopedista:** čím víc víš jedině dobře, když se budeš učit celý život, jedině dobře
=> **Pansofie** = vševědění, nemá pragmatický pohled
- chtěl, aby všechny informace byly na jednom místě, myšlenka encyklopedie (1. Diderot)
- „**Škola hrou**“= když přehraješ, je to cennější, hodně mluví, opakuj
- „Všechno je v Bohu, Bůh je tvou jistotou, najdi jistotu“
=> dílo Labyrint světa a ráj srdce

- **Všeobecná porada o nápravě věcí lidských**
- zčásti utopii, ale nechce vybudovat izolovaný dokonalý stát, jde mu o uvedení myšlenek do současného reálného světa
- slouží jako náprava konfliktního světa → návod jak změnit svět k lepšímu a to vzájemnou tolerancí a vzájemným pochopením – řešit spory jen mírovou cestou, ne válkami, východisko – vzdělání

OBDOBÍ OSVÍCENSTVÍ

BERNARD BOLZANO (1781-1848)

- otec Ital, matka Němka, narozen v Praze
- češtinu se učí ve školách, a proto ho řadíme mezi české filosofii
- pohřben na Olšanských hřbitovech
- kněz, doktor filosofie, logik a jeden z největších českých matematiků – ve své autobiografii říká, že *“jeho zvláštní záliba v matematice spočívala vlastně jen na její čistě spekulativní části”* tedy na tom, *“co je zároveň filosofií”*
- studoval UK, patřil ke špičce české matematiky -> teorie množin, teorie nekonečna, funkce...
- z němčiny překládal Hegela, Kanta a další německé klasické filosofy, aby se od nich lidé mohli vzdělávat
- snažil se dokázat **možnost přesného objektivního poznání**, z něho vyvozuje možnost vlády člověka nad přírodou a postupné přetvoření společnosti
- žil v době Národního obrození (nacionalistické období)
- jako svůj světový názor přijal osvícenský racionalismus a objektivismus
- věrouku nahrazoval etikou
- **Hlavní myšlenky:**
  - zamýšlel se nad sociální a národnostní nerovností
  - svět je poznatelný a my ho můžeme poznat přesně
  - člověk může přetvářet přírodu podle sebe
  - společnost se může vyvíjet (nemluví ale o revoluci)
  - nauka o objektivních větách – **“věty o sobě”** – objektivní věta je na rozdíl od subjektivní (tj. myšlené) věty pravdivá nebo nepravdivá bez ohledu na to, je-li vůbec někým (Boha nevyjímaje!) myšlena
- osvobodil logiku od závislosti na psychologii
- **Dílo: Vědosloví** – snaha vytvořit návod, jak užívat veškeré vědění pro pokrok společnosti; staví se kriticky ke kantovské tradici ve filosofii, usiluje o hledání objektivních (jistých) pravd
- **O nejlepším státě** – jeho sociální názory, utopické dílo
- **Paradoxy nekonečna**

OBDOBÍ 19. A 20. STOLETÍ

FRANTIŠEK PALACKÝ (1798-1876)

- historik a filosof dějin
- podstatou skutečnosti – **dualita hmoty a ducha**
- vývoj člověka je postupným duševním sebezdokonalováním

- posledním cílem vývoje společnosti i individua je tzv. **božnost** – připodobnění se ideálu boha
- dílo: **Okus české terminologie filosofické**

JOSEF DATICH (1835 – 1870) a JOSEF DURDÍK (1837 – 1902)

- stoupenci tzv. **herbartismu**
- zdůvodňovali vědeckou střízlivost, přesnost, racionalismus a úctu k faktům
- připravovali příchod pozitivismu
- **Český pozitivismus** = gnozeologické a metodologické stanovisko, případně způsob myšlení, který se chce vyhnout spekulaci a vycházet jen z „daného“, tj. z jednotlivých ověřitelných faktů, kriticky zaměřen proti metafyzice, ontologii (zabývá se jsoucnem, bytím) a všem spekulativně orientovaným filosofiím; začlenil českou teoretickou

FRANTIŠEK KREJČÍ (1858-1934)

- filosof, politik a psycholog
- považován za zakladatele moderní české psychologie
- v roce 1918 se podílel na vzniku České (později Československé) strany socialistické
- nejvýznamnější český představitel **pozitivismu**
- jeho filosofie je vědecká, omezuje se na zkušenost, vylučuje metafyziku, ale formuluje jistý druh panteistického monismu
- existuje něco, co každý z nás vnímá jinak
- každý si vytváří vlastní církev
- dualismus tělo a duše
- polemika, jestli je duše a tělo to samé
- **Dílo: O filosofii přítomnosti, Filosofie posledních let před válkou**

JOSEF TVRDÝ (1877 – 1942)

- Meziválečný představitel pozitivismu
- Odmítal ztotožnění filosofie s vědou
- Dílo: **Moderní proudy ve filosofii**

TOMÁŠ GARIGUE MASARYK (1850-1937)

- Státník, politik, filosof, pedagog
- z chudé rodiny, matka vesničanka, otec řezník
- vzal si Charlotu Garigue, se kterou měl 4 děti => Jan, Olga, Alice, Herbert
- problémy s Češtinou, mluvil lépe Německy
- založil Československo -> 1. prezident Československa
- stal se profesorem na UK, později děkanem
- zabýval se **duchovní krizí moderní civilizace**, která je způsobena vlivem sílící racionality (vědy a filosofie)

- důsledek – rozpad původního názoru na svět, subjektivismus, skepse, polovzdělanost (tj. oddělení vědění od mravního jednání a zodpovědnosti), dokonce i vzrůstající sebevražednost
- možnost překonání – obnovení jednotného světového názoru, který je založen na systému věd
- zvláště výrazně se zabýval i politicko-sociálními problémy
- vychází z pozitivizmu, který však kriticky překonává, kritik marxismu
- spojuje požadavek empirického bádání a racionální kritiky
- uznává roli emocionálních a volných postojů člověka ke světu
- důraz na metafyzické problémy, zejména otázky smyslu světa a lidského života
- vyzdvihuje antropologické, etické a praktické (životní) poslání filosofie
- “božství” přijímá jako tvůrčí a řídicí sílu, dávající veškerenstvu poslední smysl a cíl
- jeho názory a postoje měly silný a různorodý vliv na českou i slovenskou filosofii, inteligenci, kulturu i politický život
- jeho ideový a politický odkaz se stal významnou oporou demokratických sil v zápase s fašismem, nacismem atd.
- okouzlen Platonem => mít nějakou ideu, za kterou v životě směřujeme
  1. **Manželství**, viděl Charlottu a chtěl ji mít, šel si za tím
  2. **Pravda**, vzorem Jan Hus, který si šel pokaždé za pravdou
=> např. Královédvorský a Zelenohorský, kdy Masaryk říká, že jsou tyto spisy chybné a v dnešní době již nepřesné
  3. **Bojuje za založení samostatného Československa**, v USA promlouvá s Wilsonem – v prosinci 1918 se vrací jako prezident.
- **Literatura:** Karel Čapek - Hovory s TGM, kde dokáže filosoficky zpochybnit sám sebe
Ideály humanitní- soubor krátkých úvah, které Masaryk psal při cestě do Ameriky
- **Masarykova filosofie:**
  1. Kriticismus - nepodléhat dogmatům a kriticky zkoumat poznání
  2. Není přítel zbytečných filosofických směrů, má rád konkrétní věci
= uvádí Konkretismus, směr, který by každý chápal
  3. Duchovní-humanitní-socialismus- soucit a strach o každého člověka, věří, že by každá společnost měla být založena na vyšších duchovních principech a na humanitních principech
- Sub specie aeterbutatis- pod vzorným úhlem věčnosti, dívej se na věci s odstupem
- „Ježíš, ne Caesar!“ -Chová se jako Ježíš, soucítí s lidmi, není bojovník jako Caesar
- „Nebát se a nekrást!“ -buď odvážný a poctivý
- **Masaryka vede demokracie**- „Tož Čapku, demokracii máme, tak ještě nějaké demokraty“
- stát lehce předěláš, ale myšlení lidí je obtížné předělat
- věřil, že teprve za 50 let bude solidní demokracie
- **Dílo:**
  - Česká otázka
  - Naše nynější krize
  - Moderní člověk a náboženství
  - Otázka sociální
  - Základové konkrétní logiky
  - Třídění a soustava věd

EMANUEL RÁDL (1873-1942)

- biolog a filosof
- zastánce Masarykovy filosofie kritického realismu; odpůrce pozitivismu
- radikální názory na vědeckou poctivost, sociální spravedlnost, lidskou svobodu – stál v opozici veřejnému mínění
- po roce 1918 cítil velkou odpovědnost za další vývoj demokratického státu a jako vědec a filosof ji projevoval zejména kritickou veřejnou činností
- dlouhodobě spolupracoval hlavně s evangelickým teologem J. L. Hromádkou
- publikoval desítky brožur a článků na aktuální společenská témata sociální a národnostní spravedlnosti, pojetí demokracie, proti rasovým teoriím a antisemitismu a na obranu západního pojetí lidské svobody
- věnoval se mu mimo jiné J. Patočka – označil jej jako „Dona Quijote české filosofie“
- **Dílo: Romantická věda** – kritizuje soudobé vědecké myšlení, zejména německou přírodní filosofii, a vytýká jí, že se vyhýbá zaujímání osobních postojů a vůbec otázkám pravdy a mravnosti
- **Válka Čechů s Němci** – kritizuje moderní nacionalismus jak český, tak německý, i národnostní politiku ČSR vůči německé menšině; proti představě „národního státu“ stavěl představu politického národa, který spojuje ústava a zákony; zároveň byl mezi prvními, kdo si všimli nebezpečí „německé revoluce“ a nacismu
- **Hrdina moderní doby** – kniha o T.G.Masarykovi
- **Útěcha z filosofie** – vyznání věrnosti trvalým hodnotám pravdy a dobra
- **Dějiny filosofie** – osobní vyrovnání se s celou západní filosofií

LADISLAV KLÍMA (1878 – 1928)

- spisovatel ale i filosof
- vyloučen ze všech gymnázií R-Uherska, gympl dodělal až v Uhersku
- hádky s otcem, sváděl mu manželku
- perverzní a úchylný člověk, psychické poruchy
- experimentuje se svým tělem např.- kdy jde ještě sníst buřt, kdo sní buřt rychleji, jak dlouho dokážu být opilý...
- Egodeistická filosofie- já jsem sám sobě Bohem- Ludibrionismus tak to nazývá Klíma
- Ludibrionismus**- svět je moje hračka a já si s ním můžu dělat, co chci
  - hmota není nic a jediné co má smysl je duše a duch
  - budoucnost patří silným jedincům
  - smrt je překonáním nedostatků tohoto života
  - nikdy nevíme, jestli tento svět je fikce nebo realita

DÍLO:

Utrpení knížete Sternenbacha - nástupce Bismarka, kníže Sternenbach, vyšinitý jedinec si vezme ošklivou Helgu za ženu, poté ji zavraždí, mrtvolu si nechá a vede s ní dialogy, jakoby byla živá. Nakonec souloží s kostrou Helgy a nakazí se od ní a zemře.

V žáru královské lásky- filmové zpracování s Ivanou Chýlkovou a Vilémem Čokem

Vteřiny věčnosti- eseje Ladislava Klímy

JAN PATOČKA (1907-1977)

- Žák Edmunda Husserla a Martina Heideggera
- zbývá se fenomenologií, filosofií dějin, českou literaturou, uměním a kulturou
- výrazně ovlivnil české myšlení, zejména v kruzích nezávislé inteligence a disentu 60. až 80. let.

- k jeho početným žákům patří mj. V. Bělohradský
- tvrdí, že **při poznávání věci nám vždy zůstane něco skryto**
- navazuje na myšlenkovou tradici **J. A. Komenského** (hodně se mu věnuje), T. G. Masaryka a E. Husserla, vyznačující se snahou o zakotvení mravního rozměru člověka ve věku, který tento rozměr popírá
- rozvinul také Platónovu myšlenku péče o duši, která je podle něho vlastním jádrem evropské identity a jedinečnosti
- kritik marxismu, za komunistů nemůže učit na VŠ
- nežijeme v přirozeném světě, ale žijeme v zajetí přírodních věd- biologie, chemie, fyzika...
- největší úkol člověka je to, jak se dostat k přirozenému světu
- vytváří svůj pojem přirozeného světa jako trvajících rámce lidské existence (ta není pouze pobýváním v přítomnosti, ale zasahuje i do budoucnosti) – hledá jeho metafyzické základy a zkoumá vzájemnou závislost a souhrn lidské existence a světa
- – **lidská existence prochází 3 etapami:**
  - 1) zakotvení – člověk se umísťuje ve světě a vztazích
  - 2) fungování v zařazenosti – zajištění a reprodukování existence
  - 3) sebezískávání sebevydáváním – zaměřena k budoucnosti a k životu jiných lidí; člověk dosahuje plné vztažnosti k celku světa
- (neboli jako trojí pohyb: pohyb zakotvení či přijetí, pohyb práce a boje a pohyb průlomu či pravdy)
- **Bytové semináře** - když nemohl učit na univerzitě, tak v různých bytech provázel semináře, navštěvoval tyto semináře například Václav Havel, Havel ho přemluvil, aby podepsal Chartu 77, spolu s Havlem a Hájkem byli první představitelé Charty
- **DVĚ JEHO TEORIE:**
- **Pohyby člověka**
  - o Zakořeněný (život)
  - o Sebeprodukování- uspokojování potřeb, práce, každodenní život
  - o Pohyb pravdy- pohyb, kterým překonáš sám sebe, udělá čin, díky kterému po něm na světě něco zůstane. → máme směřovat k tomuto kroku. „Existují věci, pro které stojí za to trpět“ -aby po něm něco zbylo
- **Péče o duši-** tvoje duše je jako rostlinka, o kterou se musí pečovat
Péče: žít v pravdě a žít ve spravedlnosti
- **Dílo: Kacířské eseje o filosofii dějin** – pokus o vytvoření nové filosofie dějin; **Aritoteles, jeho předchůdci a dědicové, Fenomenologické spisy**

SOUČASNÁ ČESKÁ FILOSOFIE

MILAN MACHOVEC (1925 – 2003)

- oblíbené přednášky
- zkoumal marxismus s křesťanstvím – jak to jde dohromady, jak to použít v normálním životě
- zajímal se o české dějiny: Masaryk, Dobrovský – prosazoval je v dějinách
- další oblast, které se věnuje: **FEMINISMUS** = propaguje vyšší princip ženskost => kdyby ženy rozhodovaly o věcech, třeba by nebylo tolik válek, mužský princip je neurvalý a válečný

- ke konci života zkoumá **ekologickou tematiku** (vzor Konrád Lorenz- 8 smrtelných hříchů) => 21. st by měla být cirkulační ekonomika = vše promýšlet, aby nedošlo k něčemu, o čem píše Konrád Lorenz

EGON BONDY (1930 – 2007)

- Básník, prozaik, filosof
- Zabývá se ontologií – dospívá k ateistickému modelu bytí (tzv. nesubstančnímu)
- K uchopení bytí není potřeba boha
- Marxista, kritizuje kapitalisty
- **Dílo: Otázky bytí a existence, Filosofické eseje**

ERAZIM KOHÁK (*1933)

- filosof a publicista
- často se zabývá ekologickými tématy
- dlouho žil v exilu (USA)
- členem ČSSD
- filosofie – úsilí o orientaci člověka k bohu, ke světu a k člověku
- filosofickou povinností není jen odborná zdatnost
- jeho pojetí ekocentrismu ukazuje člověka jako bytost odpovědnou za následky lidské přítomnosti ve světě
- hledá pojetí lidského pobývání a života ve společenství všeho stvoření
- jeho dílo vychází z fenomenologie a tradičních protestantských hodnot
- **Dílo: Idea and Experience**
- **Krise rozumu a přirozený svět**
- **Pražské přednášky – Život v pravdě a moderní skepse**
- **Jan Patočka – filosofický životopis**
- **Člověk, dobro a zlo**
-

VÁCLAV BĚLOHRADSKÝ (*1944)

- sociolog a filosof, postmoderní myslitel
- žije v Itálii, působí i u nás
- razantní obhájce progresivního, ekologicky zaměřeného liberalismu
- postmoderní stanovisko spojuje s přesvědčením, že konflikty naší doby lze řešit rozvracením objektivních a univerzálních verzí světa a překonáním vlády ideologie jako mýtu
- odmítnutí přeceňování symbolů a kultury – biocentrická filosofie
- potřeba odstupu od “my” jako od základu nového společenství
- hledá způsob, jak filosofii prosadit v této mediální době
- **Dílo: Kritika banálního zla**
- **Krise eschatologie neosobnosti**
- **Myslet zeleň světa**
- **Sborník Hostina**
- **Přirozený svět jako politický problém**
- **Člověk bez skrupulí**
- **Kapitalismus a občanské ctnosti – články vydané MF**

-

Mezi světy a mezisvěty

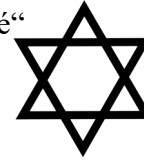
3 JANOVÉ HISTORIE: HUS, PALACH, PATOČKA

10. Monoteistická náboženství

Monoteismus= víra v jednoho boha

Judaismus

- nejstarší náboženství, první monoteistické, židovské, nejmenší světové náboženství
- vychází z něj islám i křesťanství, sami Židé se považují za „vyvolené“
- nemůže se konvertovat k judaismu, musíte ne do něj narodit

Dějiny judaismu

- Bible: náboženský doklad a liturgický text judaismu
- dějiny židovského národa začínají v Uru v Mezopotámii přibližně 4 000 let př. n. l.
- v Mezopotámii žily semitské národy – Izraelité (často se stěhovali)
- Izraelité v čele s Abrahámem (měl ženu Sáru, se kterou ale nemohl mít děti, potom měl se služebnou Hagar syna Izmaela – praotec muslimů; ve 100 letech měl pak Abrahám s 90letou Sárou syna Izáka, který se stal prvorozeným, protože Izmael byl nemanželský) se usídlili v Kanaánu (země zaslíbená, bůh slíbil Kanaán Abrahamovi, který byl prvním monoteistou) – postupují dál až do Egypta, zde se Izraelité dostávají do otroctví (Izák měl dva syny s Rebekou – Ezaua a Jákoba, ten měl dalších 12 synů – nejmladší syn Josef odchází do Egypta, potom ho celé pokolení do Egypta následuje)
- Egypťané a Židé žili v pohodě spolu, pak ale začalo být více Židů než Egypťanů → faraon nařídil vraždit všechny prvorozené syny Židů, poté následuje 10 egyptských ran jako trest
- Mojžiš (prvorozený, aby mohl být zachráněn, tak ho hodili do Nilu a zachránila ho egyptská princezna a vychovala ho jako Egypťana) – prorok, zakladatel židovského náboženství, vyvedl Izraelity z Egypta a z otroctví (Exodus, rozestoupil moře), cesta vedla Sinajskou pouští a trvala 40 let – během putování získal desatera přikázání, na vrcholu hory Sinaj získal Mojžiš od Boha Tóru (Pentateuch)
- Izraelci se nakonec pomocí Jozua vrátili do Kanaánu – země předků, kde se jim dařilo dobře (teď už tu ale žili Palestinci – Pelištejci/Filištiní) – v čele byli králové, např. Saul (první židovský král), David (dobyhl Jeruzalém a dokončil obsazení země, porazil Filiština Goliáše), Šalamoun (rozvíjel hospodářské, diplomatické i kulturní styky se zahraničím a v Jeruzalémě vystavěl Chrám a palác – byla zde uložena Archa úmluvy), po Šalamounově smrti se země rozpadla – na severu Izrael (Samaří, dobytá Asyřany) a na jihu Judské království (Judea, Sýrie – centrem je Jeruzalém)
- 586 př.n.l. – Jeruzalém dobyt Babyloňany → babylonská nadvláda a první židovská diaspora (rozptýlení)
- po roce 539 př.n.l. bylo území Babylonie pod nadvládou Peršanů a Židé se vrátili zpět do Palestiny, kde obnovili chrám (vznik Zdi nářků), nově vznikají synagogy jako centra studia Tóry
- ve 4. – 2. stol.př.n.l. byli Židé v područí Makedonců (Alexandr Veliký – poté Ptolemaiovci a Seleukovci)
- chrámová bohoslužba byla obnovena až v roce 164 př.n.l.
- 63 př.n.l. dobyt Pompeius území Judeje, které se stalo římskou provincií (= konec izraelské státnosti)
- 66 n.l. – první židovská válka (70: Šalamounův chrám definitivně zbořen, zůstala jen Zed' nářků)
- 132 – 135: druhá židovská válka (zánik státu, území přejmenováno na Palestinu) → druhá diaspora (trvá až do roku 1948 – umělé vytvoření státu Izrael Společností národů) – vznikají ghetta, Židé žijí odděleně
- v průběhu 19. století Židé získávají občanské svobody

- 20.století – Hitler - Holocaust
- vedle boha, jehož jméno se nesmí vyslovit (Jahve – YHVH – tetragramoton, Hospodin – Adonaj) víra v Mesiáše – spasitel, mocná osoba pověřená k úkolům stanovených bohem – král, prorok, kněz ... bájný potomek Davidova pokolení, který Židům pomůže a bude jim vládnout v období mesiášského věku

Hebrejská bible = soubor hebrejského Písma Svatého odpovídá hlavním knihám Starého zákona (= Tanach)

- hebrejská bible obsahuje 24 knih a skládá se z 3 úseků:
  - **Tóra** = Pentateuch – 5 knih Mojžíšových
    - Genesis – popisuje stvoření světa
    - Exodus – narození Mojžíše, vyvedení Izraelitů, 10 přikázání získaných na hoře Sinaj
    - Levictus – chrámové rituály
    - Numeri – sčítání lidu na hoře Sinaj, putování pouští
    - Deuteronomium – příchod Židů do země zaslíbené a smrt Mojžíše
  - **Neviim** či Proroci – příběhy o Samuelovi, Saulovi, Davidovi a Goliášovi, Šalamounovi ...
  - **Ketuvim** či Hagiografy, tedy Spisy (Žalmy, Pláč, Přísloví, Job, Kazatel, Píseň Písní,...)
- Talmud – ústní zákon židů, který se skládá ze dvou částí: Mišnu a Gemaru (**Mišna** - zemědělské předpisy, svátky, předpisy o svatbě, rozvodu, etické normy, zákon očišťovacích rituálů aj., **Gemara** - návod pro použití Mišny.)
- kromě toho ještě existuje Kabala, která pochází ze starověku a rozvinula se ve středověku, jež obsahuje tajemný mystický výklad bible
- desatero: (celkem ale mají 613 přikázání *micvot*)
  - Nebudeš mít jiné bohy!
  - Nebudeš zneužívat mého jména!
  - Budeš zachovávat den odpočinku!
  - Budeš ctít otce a matku!
  - Nebudeš zabíjet!
  - Nebudeš cizoložit!
  - Nebudeš krást!
  - Nebudeš lhát!
  - Nebudeš žádostivě dychtit po ženě svého bližního!
  - Nebudeš závistivý ani chamtivý!
- židovský rok se řídí fázemi měsíce, v židovském kalendáři se roky počítají od stvoření světa
- rok začíná na podzim a má 354 dní, aktuální rok = 3760 + rok v našem letopočtu
- rok se skládá z 12 měsíců, 1 měsíc má 29 nebo 30 dní

Obřady a svátky

- rozlišují se tzv. *vysoké svátky*, které jsou určeny Tórou, a nepracuje se (Sabat, Roš ha-šana, Jom kipur); *poutní svátky* (Pesach, Sukot); z *pobiblické doby* (Chanuka, Purim)
- Sabat – sobota, nesmějí pracovat, obřadně čisté pokrmy
- Roš ha-šana – Nový rok, deset dní po něm následuje Jom Kipur
- Jom kipur – Den smíření, sebepokání, modlitby, půst
- Sukot – den stánků, připomínka putování pouští, stavba stanu nad archou úmluvy
- Chanuka – svátek světél (Vánoce), nové vysvěcení chrámu
- Tu be'švat – slavnost stromů

- Pesach – svátek nekvašených chlebů, připomíná odchod z Egypta
  - Purim – svátek losů, královna Ester zachránila život židovského národa
- symboly:
- sedmiramenný svícen – *chanukija/menora*
  - palmové snítky – *lulaf*
  - plod citrónu – *etrof*
  - Davidova hvězda
  - beraní roh = šofar
  - kipa = jarmulka (pokrývka hlavy) – symbol náboženství
  - talit = šála
  - kněz = rabín, chrám = synagoga
- tradice:
- obřízka – 8. den po porodu (mohel), přijetí hebrejského jména, „smlouva s Bohem“ – *brit mila*
  - *Bar micva* – ve 13 letech u kluků, ve 12 u holek (*Bat micva*), začátek náboženského života (zisk *talinu* = plášť, *tfilinu* = náboženský řemínek + černé krabičky, které obsahují ukázky z Tóry)
    - svatba – kněz + 2 svědci, *ketuba* = smlouva, kterou uzavírá nevěsta (probíhá pod *chupou* = látkou, kterou drží 4 svobodní muži)
    - pohřeb – na hrob dávají kamínky, nosí bílý rubáš
    - *kadiš* je židovský chvalozpěv, sloužící jako předěl v bohoslužbě. Kadiš je psán hebrejsko-aramejsky a říkal se pravděpodobně již v Izraeli v dobách druhého Chrámu. Kadiš je často chybně označován za „modlitbu za mrtvé“. Ve skutečnosti nemá s mrtvými nic společného.
    - kašrut – soustava stravovacích návyků (oddělení masa a mléčných výrobků), košer jídlo – čisté
- *halacha* – náboženský systém práv
- židovská mystika – *kabala*
- *mikve* = očistná koupel
- odmítají posmrtný život – na rozdíl od křesťanství; odmítají doktrínu prvotního hříchu
- související pojmy: antisemitismus (nepřátelství a předpojatost vůči Židům), sionismus (ideový směr, cílem je obnovení židovského sjednoceného národa a státu – Theodor Herzl), holocaust (politika vyvražďování Ž)
- *šma* = modlitba ráno a večer
- *šoa* = holocaust
- žid x Žid → víra x občanství
- halachická cesta = konvertování → rabíni uznají, že jsi židovského původu
- kašrut = označuje v judaismu soubor pravidel pro rituální způsobilost. Používá se zejména v souvislosti s potravinami: co je povoleno k jídlu, je označováno jako „kašer“ → „košer“

Směry a proudy judaismu

- ortodoxní – přísné dodržování tradic a pravidel, území Izraele (ultraortodoxní) (klobouky, pejzy, vousy, kaftany)
- konzervativní – zlatá střední cesta mezi proudy, klade větší důraz na tradice, ale není striktní

- reformní – Moses Mandelson, káže se v národním jazyce, zpochybňuje absolutní autoritu tradičních textů, sblíží náboženský přístup s normální společností, rovnoprávné postavení žen
- sekulární – hlásí se k judaismu, ale fakticky nepraktikují

Křesťanství

- největší světové náboženství, 2 mld. věřících po celém světě
- z řec. *christiano* – náležející Kristu
- větve křesťanství:
  - **katolictví** → Za svou hlavu považuje Ježíše Krista a v jejím čele stojí římský papež, považovaný katolíky za Kristova zástupce a nástupce apoštola sv. Petra, jemuž Kristus předal pastýřskou moc. Římští katolíci mají papeže v Říme.
  - **protestantství (evangelíci/lutheráni/kalvinisti/husité/hugenoti)** → Neuznávají církevní hierarchii, nemají papeže.
  - **Pravoslavenství** – spíš Rusko, nemají papeže v Římě, mají patriarchu v Moskvě (Ruská pravoslavná církev, Ukrajinská, Srbská, Řecká)
  - **anglikánská církev** (hlavou církve anglický král)
- monoteismus (víra v jediného Boha jako věčného stvořitele + jeho syna Ježíše Krista – Spasitel a Vykupitel + třetí podstatou je Duch Svatý – Svatá Trojice)
- dogma: Bůh se vtělil do Ježíše Nazaretského, který zemřel při ukřižování, následně byl vzkříšen (což je hlavní podstatou křesťanství, že všichni, kdo v životě nehřešili, budou po konci světa vzkříšeni)

Dějiny křesťanství

- Ježíš Nazaretský – narodil se v roce 0 v Betlémě v Palestině (toho času římská provincie, císař Tiberius), patřil k Židům (kř. ideově navazuje na judaismus); společnost se začíná rozpadat (kult Cézara, bohatí více bohatnou *farizejové a saduceové* a chudí chudnou), čekání na příchod mesiáše; kolem r. 30 se objevuje skupina *novokřtěnců* (hlásali rovnost lidí, nazorejci – mj. Jan Křtitel; pokřtil Ježíše vodou z Jordánu); Ježíš sám začíná kázat (prorok a kazatel v obl. Palestiny, Judeje); po své cestě získává 12 učedníků; v roce 33 n. l. vjel Ježíš do Jeruzaléma na oslu v obd. svátku Pesach, lidé ho vítali palmovými ratolestmi (podle pověry tak měl učinit mesiáš, aby zachránil židovský lid) – zatčen, odsouzen (z pohledu římského práva považován za velezrádce; z pohledu židovského se Ježíš rouhal proti dosavadnímu fungování judaismu; z neutrálního pohledu – reformátor židovství); římský místodržící v Jeruzalémě v době Ježíšova odsouzení: Pilát Pontský (donucen k rozsudku Farizeji – nejvyšší Kaifaš, chtěli se Ježíše zbavit, ale milost dali raději vrahovi Barabášovi) – nakonec Ježíš ukřižován v pátek na Golgotě, ještě v pátek ho pohřbili, po 3 dnech (balzamování) Ježíš nebyl – vstal z mrtvých (vzkříšení)
- následuje tzv. *apoštolské období* – převzali Ježíšův úkol a rozšířili se po celé Evropě (té doby polyteistická)
- apoštol (nejvýznamnější šířitel) – Pavel z Tarzu, Petr založil křesťanskou církev (1. arcibiskup)
- kolem 70 n. l. – vyloučení Ježíšových nástupců z židovských obcí, pronásledování Římany (císař Nero – kniha *Quo vadis?*) – museli se scházet tajně
- formování církevní hierarchie od 2. století, ustavování apoštolských článků (tzv. *hereze* – výklad apoštolů upraveným způsobem tak, aby mohli nastolit jednotné náboženské struktury)
- 313 – zrovnoprávnění křesťanství s ostatními náboženskými směry v rámci Římské říše (Edikt milánský)

- 325 – Nicejský koncil – spor mezi Ariem (tvrdil, že Ježíš byl člověk a zprostředkovatel) a Athanasiem (tvrdil, že Ježíš je Boží syn = první křesťanské dogma o dvojedinosti Boha)
- 392 – ustavení kř. jako oficiální náboženství Římské říše (jediné), vzniká vrstva *kléru* a *laiků*
- 476 – definitivní rozpad Římské říše
- rozkol mezi východem (Byzanc) a západem (Řím) Římské říše – vyvrcholilo v roce 1054 (náboženský rozkol, Velké schizma – rozdělení na pravoslavnou a západořímskou církev)
- východní církev – větší zdobnost chrámů, mše v řečtině, kněží se mohou ženit, uctívají ikony, nemá jedinou hlavu církve (episkopát složený z několika patriarchů, původně 9 dnes více; rozhodují společně), východní ortodoxie = pravoslaví (Rusové věří že jsou nástupci)
- západní církev – právní, politický a ekonomický systém; v čele je jediný papež (instituce pontifikátu ustavena v 5. století, první oficiální papež *Lev I.*) = katolictví (Němci věří že jsou nástupci)
- období od roku 0 do 8. století: ve filozofii *patristika*; od 9. do 15. století – *scholastika*
- 16. století – vyvrcholení snahy o reformu církve – vzniká protestantismus (Martin Luther, Jan Kalvín, Jan Hus) – odnož anglikánská církev se také řadí k protestanství (Jindřich VIII.)
- reakce: protireformace – Tovaryšstvo Ježíšovo (jezuité, zakl. *Ignác z Loyoly*) – snaha o znovuzískání pozic (Tridentský koncil – 1645, završil protireformační politiku církve)

Podstata křesťanství

- **Bible:** je svatou knihou křesťanství. Křesťané věří, že skrze ni mluví k lidem sám Bůh, a proto ji často nazývají Slovem Božím.
- Obsahuje:
  - Starý zákon - stvoření světa, člověka, dějiny izraelského národa a Boží jednání s ním
  - Nový zákon - ústředním tématem je život, učení Ježíše Krista a vznik a počátky křesťanské církve
- Přestože je to kniha velice stará, je dodnes velice aktuální a živá. Rozhodně má co říci i modernímu člověku. Bible byla napsána v průběhu 1500 let 40 autory. Je už po tisíciletí obrovským zdrojem inspirace pro všechny druhy umění. Byla přeložena do většiny existujících jazyků, výjimkou jsou jazyky málo početných kmenů v odlehlých oblastech, které často nemají ani psanou formu.
- Křesťanství „funguje“ hlavně na základě Nového zákona → základní články víry
- Nový zákon
  - 4 evangelia – Marek, Matouš, Lukáš, Jan = apoštolové, kteří sepsali život J. Krista (I, II, III – synoptická evangelia = velice se podobají; ve skutečnosti je ale evangelií mnohem víc – evangelium Máří Magdalény apod.) *evangelium* = „radostné zvěstování života Ježíše Krista“)
  - Skutky apoštolů – počátky šíření víry
  - Epištoly – 21 dopisů/listů věřícím, autoři: apoštolové (nejvíce: Pavel z Tarzu)
  - Zjevení sv. Jana (apokalypsa) – konec světa a počátek Božího království (*Poslední soud* – poslední velké střetnutí dobra a zla, mělo by zvítězit dobro)
  - NZ vznikl během let 50 – 130, psán řecky
  - nejstarší překlady: *Septuaginta*, *Vulgata* (latinsky)
  - na našem území: Staroslověnská bible, Bible kralická
- historická víra – spojena s historickou postavou

- řada společných znaků s judaismem, ale je více univerzální (náboženství pro každého – nedůležitost věku, pohlaví, společenské vrstvy – sociální spravedlnost, rovnost) - velmi rozšířené náboženství – asi 2 mld. lidí
- člověk se stává křesťanem až pokřtěním
- věří v možnost odpuštění hříchů a znovuzrození J. Krista
- teologie křesťanství je komplexní = zasahuje do všech oblastí života člověka + je dogmatická (*dogma* = pevně dané platné zákony, nediskutuje se o nich – *trojjedinost Boha, neposkvrněné početí Panny Marie, nanebevzetí Panny Marie, vzkříšení Ježíše Krista, dogma o neomylnosti papeže* ...) + etické (morální ctnosti: víra, naděje, láska – dojde k nim pomocí dodržování *Desatera*)
- prvotní církve – apoštolové + další věřící
  - později došlo k rozdělení – katolická, protestantská a pravoslavná církev
  - ekumenismus = snaha o sblížení těchto větví
- 12 apoštolů – hlavní přívrženci J. Krista, kteří po jeho smrti náboženství šířili dál
- základem křesťanství je tzv. vyznání víry (*krédo*) – Ježíš Kristus jako Syn Boží
- křesťanské svátosti (7)(mystéria) – zprostředkovávají Boží milost) – *křest* (iniciační rituál), *biřmování* (dospělost ve víře), *přijímání svátosti oltářní* (eucharistie – tělo a krev Páně), *zpověď* (svátost pokání – vyznání hříchů), *svatba* (svátost manželství), *svátost pomazání* (i poslední pomazání, před smrtí, v nemoci), *svátost ordinace* (kněžské svěcení)

Symboly a svátky křesťanství

- symbol: kříž s nápisem INRI (*Ježíš Nazaretský, král židovský*) – krucifix, potažmo pokřížování
- nejstarší symbol: ryba (*ichtys*) - \sv. petr byl původně rybář
- svátky:
  - Velikonoce – Ježíšovo zmrtvýchvstání, předchází 40 denní půst od Popelčiny středy
    - 1. svátek – Zelený čtvrtek (Poslední večeře Páně, Jidáš Iškariotský zradil Ježíše za 30stříbrných, Ježíše označil polibkem); 2. svátek – Velký Pátek (Ukřižování, cesta na Golgotu); Bílá Sobota – *vigilie* (druh mše)
    - Velikonoční Neděle (Boží hod velikonoční – Slavnost zmrtvýchvstání)
    - Velikonoční Pondělí – Červené pondělí
    - Velikonoce korespondují s Pesachem i s pohanským vítáním jara (vítání nového života)
  - Vánoce – narození Ježíše Krista (Josefovi a Marii)
- 1 Bůh ve třech podobách: *Otec* (ten nad námi) + *Syn* (J. Kristus) + *Duch svatý* (myšlenka křesťanství)
- konkláve = zasedání kardinálů za účelem zvolení nového papeže, kardinálové musí být mladší 80 let (u nás Dominik Duka)
- současný papež: František z Argentiny
- růženec

Islám

- z arab. *aslama* = odevzdání se vůli boha (Alláha)
- monoteistické náboženství, vyznavači: muslimové
- 2. nejrozšířenější náboženství na světě (1,2 mld. věřících), nejmladší z monoteistických náboženství
- pochází z Arabského poloostrova – 7. století, města: Mekka (politické a kulturní centrum, doposud polyteistická oblast) a Medina
- po linii Abraháma – skutečně prvorozený syn Izmael (matka Hagar) – Izmael je otcem arabských kmenů
- prorok Mohamed – označen muslimy jako Vyslancem Božím a Pečetí proroků
  - Mohamedovi se zjevil Archanděl Gabriel (mezi lety 610/611), jeho prostřednictvím mu Bůh seslal Korán, Mohamed meditoval na hoře Hirá, Bůh ho pověřil jako proroka předáním poselství Koránu celému lidstvu – od r. 613: veřejná vystoupení ve jménu Alláha; musel utéci z Mekky (společnost polyteistů ho nepřijala) do Mediny – 622: hidžra (= přesídlení, počátek muslimského letopočtu)
  - vzniká obrovská skupina lidí uznávající islám, Mohamed vyhlašuje džihád (svatá válka za šíření islámu), v Medině zakládá ummá (muslimská obec, společenství) – 630: Mohamed dobývá Mekku zpátky, v roce 632 umírá bez určeného následovníka → systém chalífátu (v jeho čele jsou chalífové – králové muslimské obce praktikující muslimské právo, 1. chalíf: Abú Bakr)
- posvátná kniha: Korán – *neomylné slovo boží* pro celé lidstvo, předané archandělem Gabrielem Mohamedovi – jsou proti překládání Koránu, protože ho chápou jako posvátnou substanci
  - skládá se ze 114 jednotek = súry (kromě první jsou řazeny podle délky)
  - první súra – „Otevíratelka knihy“ – zač. „Ve jménu boha“
  - súry se skládají z veršů – áje (622)
- Hadith – další zdroj islámu, vyprávění, ponaučení a náboženské praktiky přisuzované Mohamedovi
- vztahy k ostatním náboženstvím – Židy nevidí jako „vyvolený národ“, křesťanské osobnosti (Ježíše i Jana Křtitele) chápou jako proroky, vytýkají jim jejich „zbožštění Boha“ – divný monoteismus (trojjedinost)

Podstata islámu

- připouští existenci i jiných duchovních bytostí (dobří andělé, nevyzpytatelní džinové, zlí šajtanové)
- Sunna – tradice a obyčej (jak jednat a chovat se)
- Šaría označuje zároveň zjevený Boží zákon a právní formulaci církevních předpisů odvozených z Koránu a ze Sunny, dnes soubor islámských zákonů
- články víry: víra v jediného boha – Alláha; víra ve všechny seslané knihy (Korán, Hadith, Sunna), víra v boží posly, víra v soudný den, víra v osud (*kismet*),
- islám je rozdělený na tři velké celky (ty dva jsou důležité):
  - **sunnité** (90 % - původně umírnění – netrvají na tom, že v čele chalífátu musí stát přímý potomek Mohameda; dnes ale agresivní politika) – Irák – Turecko, Saudská Arabie
  - **šiiité** (10 % - v otázce nástupnictví jsou radikálnější) – Irán
  - „charidžismus („ti, kteří vycházejí“ - 1 %) *říkala Wiki, ale nevím*“
  - Wahhábismus je sunnitská fundamentalistická forma islámu. Wahhábisté svou školu nazývají „salafija“, přičemž pojem „wahhábismus“ je mnohdy chápán jako pejorativní.

- hlavní povinnosti (*fard*), převzaté z božích zákonů Koránu a z obyčejů proroka Mohameda, obsahují:
  - *pět pilířů*: I. vyznání víry (*šahada* – víra v jediného boha, Alláha), II. pět každodenních modliteb (*salat* – muezíní je svolávají z Minaretů) směrem k Mecce, III. půst v měsíci *ramadan* (*siyam* – 9. měsíc lunárního kalendáře), IV. almužna – kanonický milodar (*zakat* – 1 % ze svého příjmu + řádné placení daní), V. pouť do Mekky (*hadždž* – dá se nahradit Jeruzalémem a Medinou – obíhání *Kaaby* + *kamenování Satana*)
  - pravidla rituální čistoty
  - pravidla spojená se zavedením práva, solidarity a míru
- někdy mylně označován džihád jako VI. pilíř – je termín označující náboženskou povinnost muslimů usilovat o obranu a rozšiřování islámu ve vlastním srdci i ve světě (Svatá válka mečem a ohněm / slovem)
- hidžáb doslova znamená clona, závěs, avšak v dnešní době je toto slovo používáno hlavně pro muslimský šátek, kterým si žena zahaluje vlasy, krk a poprsí
- nikáb – závoj, kryje obličej kromě očí
- burka – hábit, síťka i přes oči
- mešita – místo, kde se setkávají, chrám, svatyně
- minaret – věž
- nesmí pít alkohol a jíst vepřové
- nezobrazují živé tvory, nesmí zobrazovat Boha ani svaté, typické je pro ně mnohoženství
- ženy mají podřadné postavení
- Postavení žen je z pohledu značné části muslimských národních společností chápáno jako druhořadé
- Ženy jsou často obětmi vražd ze cti a jejich zabití je s odvoláním na islámské právo mnohde bráno za méně závažný trestný čin než zabití muže
- Muslim si může vzít nemuslimku, ale muslimka si nesmí vzít nemuslima
- V přísně muslimských zemích jsou ženy svázány řadou tradičních pravidel, bez souhlasu poručníků by např. neměly cestovat nebo jednat s úřady, čímž jsou prakticky diskriminovány. Saúdská Arábie ženám jako poslední země na světě teprve v roce 2015 umožnila využít volební právo a ve volbách také kandidovat.. Až od poloviny roku 2018 bude například saúdským ženám umožněno řídit auta.
- V trestně právních věcech je žena oproti mužům v mnohých islámských zemích znevýhodněna. Příkladem je např. potřebný vyšší počet ženských svědků ženského pohlaví ve srovnání s nižším počtem požadovaných mužských svědků. Následkem toho jsou ženy - bez zohlednění politicky motivovaných případů - častěji obětmi porušování lidských práv v islámském světě než muži.
- Žena má právo na rozvod, což může být pro muslimského muže dosti trapné - v muslimský zemích, jako např. v Egyptě, pak mužovi stačí s pomocí 4 svědků dokázat ženě cizoložství a žena může být odsouzena k trestu smrti.
- „*A patří k Jeho znamením, že vám z vás samých manželky stvořil, abyste u nich klid našli. A vložil mezi vás lásku a dobro – a věru jsou v tom znamení pro lidi přemýšlivé.*“ (30:21)
- V téže súře se mluví také o polygamii čili mnohoženství, které bývá v islámském světě praktikována. Muž si může vzít až čtyři manželky, ale pouze pokud k nim bude spravedlivý, což je ovšem dle jiného verše (4:129) prakticky nemožné (proto je verš někdy považován za nepřímý příkaz monogamie); pro mnohoženství bývá naopak argumentováno například tím, že je praktikoval i prorok Mohamed.
- extrémistů na základě džihádu rozšiřují islám a právo šaria za účelem vytvoření nového celosvětového chalífátu (→teroristé)

11. Podstata náboženství a výrazná světová náboženství

RELIGIONISTIKA = (z lat. *Religion* – náboženství) věda, která zkoumá zákonitosti vzniku, rozvoje a působení jednotlivých náboženství, zabývá se jejich strukturou, jednotlivými součástmi i různorodými náboženskými jevy, aniž by rozhodovala o pravdivosti podstaty náboženství

- jako vědní obor vznikla až v 19. století
- předmětem zkoumání je náboženství

NÁBOŽENSTVÍ

= vztah člověka k transcendentní skutečnosti, tedy ke skutečnosti, která není přístupná smyslovému vnímání a jejíž existence nelze vědecky potvrdit ani vyvrátit

- pro člověka je cestou jak pochopit vesmír, svět a svou existenci, i způsobem jak dát životu směr a význam, jak se vyrovnat s vlastní smrtelností
- v demokratické společnosti je svobodnou volbou každého
- je součástí kulturního bohatství (zakořeněno v tradicích, svátcích, vztahu k životu a smrti)
- jednotlivá náboženství jsou rozmanitá, jde u nich identifikovat společné znaky, náboženství se vztahují k duchovní bytosti či bytostem
- dle toho o jaké bytosti se jedná, rozlišujeme:
  - **manismus** – uctívání kultu předků
  - **animismus** – víra v nadpřirozené duchovní bytosti
  - **teismus** – víra v boha, či bohy
    - **monoteismus** – víra v jednoho boha
    - **polyteismus** – více bohů (náboženství starého Říma a Řecka)
    - **deismus** – bůh stvořil svět, ale do jeho průběhu nezasahuje
    - **panteismus** – bůh je ztotožněn s přírodou, je všude
    - **ateismus** – víra, že Bůh není
- mezi další znaky náboženství patří přítomnost:
  - **mýtů** – náboženské příběhy o posvátných věcech
  - **rituálů** – formální, vzorová a symbolická jednání, která se vztahují k duchovnímu, příp. předkům, mají svá pravidla
- religionistika se zabývá i ateismem = odmítnutí náboženství

Teorie vzniku náboženství

1. Filosofická /psychologická - lidé potřebovali něčemu/ někomu věřit, aby si vysvětlili různé věci, člověk má potenciál věřit

2. Vývojová hypotéza - lidé vycházejí z kultu → potřebují někoho uznávat, vysvětlit složité otázky → na počátku stojí kulty

3. Fantastická teorie - naši planetu kolonizovala jiná civilizace a to jsou naši bohové (např. Erich von Däniken – vzpomínky na budoucnost)

DĚLENÍ NÁBOŽENSTVÍ

- 1. PODLE VZNIKU (historická) - pravěk, starověk, středověk, novověk
- 2. PODLE ZEMĚPISU - lokální, národní, nadnárodní
- 3. PODLE LITERATURY – literární (psaný kodex), neliterární
- 4. PODLE PROROCTVÍ – mystická (mají silnou osobnost), profétická (mají proféta, proroka)
- 5. PODLE ROZVOJE: vzestup, stagnace, zánik
- 3. PODLE VYZNÁNÍ - Monoteistické= uctíván je jen jeden Bůh (Kristus, Alláh...)
  - Polyteistické= uctíváno je více Bohů (Hinduismus)
  - Ateistické= nevěříš v žádného Boha

- Slovo náboženství vzniklo na základě významu latinského slova **Religio**- vyjádření vztahu člověka k Bohu
- **Víra**: schopnost věřit, být vědomý, že existuje něco, co nás přesahuje
- **Sacer**: svatý
- **Církev**: původní společenství křesťanů
- **Sekulární**: „nenáboženský/světový/pozemský“, odlučuje církev od Boha
- **Sekulární víra**: místo Boha si dosadím něco jiného, v co budu věřit- člověk, počasí...
- **Teologie**: filosofická cesta k Bohu, věda o náboženství
- **Religionistika**: Věda o historii náboženství
- **Misie**: šíření náboženství pomocí misionářů
- **Ritus**: tradice, svátky a zvyklosti pravidelně se opakujících v daném náboženství, způsob víry
- **Religio**: svazovat, spojovat
- **Ekumena**: hledat spojující
- **Ekumenická bohoslužba**: sjednocená bohoslužba, např. křesťané se modlí s židy nebo bohoslužbu vede rabín a jsou tam křesťané...
- **Bohoslužba**: katolíci → mše = **Liturgie**

Teologie (z řečtiny: theos - bůh, logos - nauka/slovo/vědění) je disciplína zabývající se spekulacemi o Bohu, bohosloví. V našem evropském prostředí je známa hlavně v kontextu s křesťanstvím (může však být i ve vztahu k jiným náboženstvím - judaismu, islámu...). Konkrétním předmětem studia jsou například křesťanské literární prameny, které se snaží teolog rozebrat a analyzovat. **Vychází z předpokladu, že Bůh existuje.** Teolog tedy stojí často na pozici věřícího, který konkrétní víru vyznává.

Religionistika (z latiny: religio-náboženství) je oproti teologii věda **zabývající se náboženstvími obecně.** Snaží se být nestranná, byť religionisté mohou mít i vlastní vyznání, nicméně neměli by ho promítat do svého bádání. Vychází z předpokladu rovnosti mezi náboženstvími a snaží se je porovnávat, zkoumat a vyvozovat obecné závěry. Je to věda poměrně mladá. Z důvodů rozvětvení do antropologie náboženství, geografie náboženství, psychologie náboženství a dalších kategorií je také sporné, co ještě patří do religionistiky a co už do jiných vědních oborů, s nimiž religionista spolupracuje.

- **Kult**: nadpřirozené uctívání, diktát (je označení pro určité pojetí vztahu člověka s bohem, které vede k velebení či uctívání něčeho co boha symbolizuje. Nejpřesněji lze říci, že se jedná o službu, kterou člověk dluží bohu, místu, svatyni, atp.)

- **Sekta:** malá společnost, která se odchýlila od náboženství, každé náboženství ji má.
- **Znaky**
  - Uzavřenost - každého přijmou, ale jen tak z ní nevystoupíš
  - Jeden vůdce – autorita, často nazýván jako GURU, někdo, kdo přijímá rozkazy od Boha
  - Neprůhlednost nauky - cíleně, aby se tam chodilo často, aby se dala upravovat
  - Jednoduchá odpověď na složitou otázku
  - Sektař neuzná, že je v sektě
  - Přesvědčení o své jedinečnosti
  - Eschatologické sekty (apokalyptické) a „normální sekty“
  - Hare Krišna – odnož hinduismu
  - Svědkové Jehovovi → mírový svět, nesmíme používat zbraně, eschatologie = (obecně nauka o posledních věcech, imaginativní konstrukce) příchod Ježíše (Uctíváme jediného pravého Boha, všemohoucího Stvořitele, který se jmenuje Jehova Boží království. Je to skutečná vláda v nebi, ne nějaký stav srdce křesťana. Tato vláda nahradí všechny lidské vlády a uskuteční záměr, který má Bůh se zemí. Stane se to už brzy, protože z biblického proroctví vyplývá, že žijeme „v posledních dnech“. Lidé, kteří zemřou, jednoduše přestanou existovat. Nejsou mučeni v ohnivém pekle. V budoucnosti Bůh miliardy mrtvých lidí vzkřísí. Nicméně ti, kdo po svém vzkříšení nebudou chtít přizpůsobit svůj život Božím zásadám, budou navždy zničeni a nebudou mít naději na vzkříšení. Ze všech sil se snažíme projevovat nesobeckou lásku. Neděláme věci, které se Bohu nelíbí. K tomu patří i to, že nepřijímáme transfuze, protože podle Boha to není správný způsob použití krve. Jsme pokojní a nezapojujeme se do válek. Respektujeme vládu země, ve které žijeme, a posloucháme její zákony, pokud nejsou v rozporu s těmi Božími.
  - Mormoni → 2. Bible – Mormonská, vzkříšení a peklo, křtění mrtvých, genealogické seznam lidstva, Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů, zakladatel Joseph Smith; symbol- anděl Moroni- prorok; žijí zdravým životem, jsou známi velkými rodinami- polygamie
  - **Sekty od křesťanství**
    - 1. Jehovisté- abyste je odbyli, musíte říci, že chodíte dávat krev
    - 2. Mormoni- abyste je odbyli, musíte říci, že jste vyléčený závislák
  - Suing moon
    - Jihokorejský kněz
    - V 16ti letech zjevení
    - Začal se považovat za reinkarnaci Ježíše
  - Církev Sjedenocení
    - Reverend
    - Důraz na rodinu a manželství, Ježíš měl založit dokonalou rodinu, ale nestihl to → sektaři si vezmou za partnera toho, koho jim vůdce určí, na hromadné svatbě
  - Scientologie
    - Ron Hubbard
    - Lidský mozek může fungovat na víc procent
    - Měl by vycházet z toho, že se vědecký snaží zvýšit mozkovou kapacitu
    - Jádro člověka = duše = thétan
    - Inspirován reinkarnací
    - Clearing = snažit se zbavit nánosů z minulých životů
    - Jsou proti drogám, mučení, potratům

- Dianetika = soubor myšlenek a postupů zabývajících se metafyzickými vztahy mysli a těla s cílem léčit.

– PŮVODNÍ (primitivní) NÁBOŽENSTVÍ

1. MEGALITISMUS

- velké kameny různě po světě
- megalitické svatyně pro úctu Bohů
- Stonehange v Anglii, asi keltové

2. TOTEMISMUS

- svatyní indiánů byl Totem
- uctívalo se vždy nějaké zvíře, které dalo název i pro kmen a pod totem přinášeli indiáni rituální oběti jako důkaz věrnosti

3. ANIMISMUS

- vznik v Japonsku
- primární víra v duchovní sílu
- lidé věřili v duchovní sílu země, Bohové jsou v přírodě
- exorcismus = vymítání

4. FETIŠISMUS

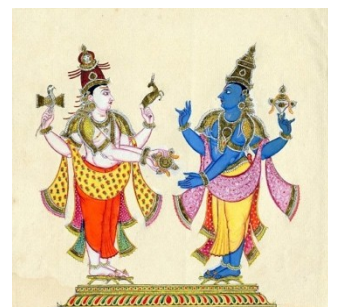
- něco, čemu je připisována nadpřirozená síla - předmět nebo člověk
- Voo-doo kult – amulet, ochranný předmět, talisman, přehnané uctívání

HLAVNÍ SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ

- lze je rozdělit dle tradic, ze kterých vycházejí
- **západní tradice** – čerpají ze semitské rodiny a jsou založeny na tradici proroků a vyznávání jediného boha (judaismus, křesťanství a islám)
- **východní tradice** – vycházejí z indické rodiny, snaží se vysvobodit z koloběhu životů, do kterých se bytosti opakovaně rodí (hinduismus, buddhismus)

HINDUISMUS

- polyteistické náboženství indické civilizace
- formovalo se od 2. tis. př. n. l.
- nemá zakladatele, ani autoritu
- společnost se dělí na kasty
- rozmanitý, má spoustu tradic
- uctívá stovky bohů, v popředí Brahma (stvořitel)
Višna (udržovatel) a Šiva (ničitel) – dohromady Trimúrti
- Šakti, Ganéša (Bůh se sloní hlavou)

- Brahma: je tvůrcem světa, vševědoucí. Na vyobrazení má 4 hlavy, na důkaz toho, že vidí všude a všechno (nebo 4 kasty). Brahma také ničí a tvoří svět. Hinduisté věří, že v prvním dnu Brahma svět stvoří, poté odpočívá a pozoruje a v sedmém dnu svět zničí.
- Šiva: přezdíván ničitel, vládne nad životem a smrtí, nad mírem i nad válkou.
- Višnu: pán vod a pečovatel lidí. Když je lidem nejhůře, přichází na Zem v jedné ze svých podob (ryba, želva, kanec, lučištník, trpaslík, obr,...). Višnu dále řídí reinkarnaci - tedy převtělování. Když člověk zemře, Višnu posoudí jeho skutky a pošle ho zpátky na zem. Pokud činil zlo, pak se může narodit třeba jako hmyz či plaz. Pokud dobro, tak se narodí do kasty vyšší než ze které přišel.
- spjato s civilizací starověkých Hindů

Jsou tři hlavní proudy hinduismu:

- višnavismus - 70% hinduistů, kult Višny
  - šivismus - 25%, kult Šivy
  - šaktismus (tantrismus) - 4 %, kult Šakti, manželky Šivy.
- **karma** – na důsledcích činů předchozího života závisí, kam se bytost zrodí
  - hlavním cílem je **mókša** – osvobození, kdy se člověk vymaní z utrpení a znovuzrození
  - **3 cesty ke konečnému osvobození:**
    - **uctívání božstev**
    - **jednání dle morálních zásad**
    - **poznání** (intuitivní poznání většinou pod vedením duchovního učitele = guru)
  - **Posvátné spisy**
    - **védy** – zakládající texty, dělí se do 4 sbírek
      - **Rgvéda**
      - **Sámavéda**
      - **Jadžurvéda**
      - **Atharvéda**
  - hlavní knihou je Bhagavadgita - Zpěv vznešeného
  - **Upnišady** = filozoficko-náboženská vyprávění, která navazují na védy
  - **Karma:** princip, podle kterého se určuje kam se bytost zrodí závisí na činech v min. životě - reinkarnace
  - **Guru** = duchovní učitelé hinduismu
  - **Sansára** = společná víra indických náboženství – koloběh zrození, smrti a opětovného (symbol kormidla)
  - **Mokša:** osvobození z věčného převtělování a vstupu do světa bohů zrození, v němž jsou uvězněny všechny bytosti, dokud se jim nepodaří osvobodit
  - **bráhmany** – význam a návody k obětním rituálům
  - Indové se dělí do čtyř **varen**, což je spíše nábožensko-filosofický koncept, a do asi tří tisíc endogamních skupin zvaných džáti. Mimo vlastní systém **kast** stojí bezkastovní obyvatelstvo, tzv. Nedotknutelní.
  - za svůj život se nikdy nedostaneš do lepší kasty, ani sňatkem s jiným člověkem, který je v lepší, protože vztahy a manželství můžeš jen s lidmi ze tvé kasty

- **Karma:** tvé činy se ti jednou oplatí, ať už jsou zlé nebo dobré
- hinduistou se člověk rodí, je zrozen jako příslušník jedné ze 4 varen (společenských vrstev)
- plněním povinností ve své vrstvě naplňují dharmu, což vede ke štěstí celé společnosti
- **4 VARNY**
  - **bráhmani** – intelektuální vrstva, kněží a znalci
  - **kšatrijové** – vládcí a bojovníci
  - **vaišjové** – zemědělci, řemeslníci
  - **šúdrové** – služebníci
- **dalitové** – nedotknutelní – stojí mimo varny
- velký význam mají řeky (přechod mezi živým/mrtvým)
- uctívání zvířat – krávy a opice
- každá rodina má domácí obřadní místnost
- **svátky: dívalí** – svátek světél, symbolizuje vítězství dobra nad zlem, prosí boha o štěstí
- **Tantrý** jsou konkrétní texty, většinou ve formě **dialogů** mezi Šivou a Šaktí.
- Pojem **nirvána** označoval původně vyhasnutí ohně.
- **Avatár** pochází z **hinduismu** toto slovo znamená *sestup* a přeneseně *vtělení* (inkarnace) - obvykle božské bytosti do fyzického těla za zvláštním účelem.

BUDDHISMUS

- vznikl jako opozice vůči hinduismu
- 6-5 př. n. l.
- světové náboženství pocházející i Indie a je rozšířené po celé jihovýchodní Asii
- zakladatel Siddhártha Gautama (Buddha – probuzený)
- Buddha se zřekl bohaté rodiny a začal žít asketickým životem a nakonec při meditaci dosáhl osvícení
- věří v koloběh života, snaží se z něj vymanit a dosáhnout nirvány (stavu neulpívání a vyvanutí)
- posvátné místo Váránasí, kterým protéká Ganga

Větve buddhismu

- **theraváda** – spása je podmíněna mnišstvím (**Thajsko, Srí Lanka**)
- **mahájána** – ukazuje cestu ke spáse laikům (**Tibet, Nepál, Čína**)
- **Posvátné spisy: Tipitaka** (Tři koše) – soubor vzniklý po Buddhově smrti
- **Tři klenoty** – Buddha (učitel), dharmu (zákon, řád), sangha (buddhistická obec)
- **Jádro učení – 4 vznešené pravdy** – celý život je strast, strast má příčinu v žízni po věcech, odstraněním této žízni strast zanikne, k tomu vede Osmidílná vznešená stezka
- **5 zásad:** neublížovat živým bytostem, nekrást, nelhat, necizoložit, neužívat drog ani alkoholu
- **Stúpa** = posvátná stavba (mohyla)
- **Meditace** = slouží k očištění mysli a nalezení cesty do lidského nitra

- CÍL: **nirvána**: stav neulpívání; pramene, který vyhasl
- Buddhismus nezná existenci jednoho Boha a nepřipouští pojem duše.
- základní problém, jestli se jedná o skutečné náboženství a náboženský systém původního rázu nebo zda se jedná o projekt morální (mravní) - o soubor mravních zásad a principů, které mají sloužit jako návod pro lidské žití

KONFUCIANISMUS

- eticko-filozofický systém
- založen KONFUCIEM v Číně (5. st. př. n. l.)
- jádrem učení je důraz na etický význam mezilidských vztahů, chce dosáhnout ideálu dokonalého člověka- mudrce

TAOISMUS

- vznik v Číně (5. st. př. n. l.)
- obrácen od společnosti k rozjímání přirozenosti věcí
- založen na učení Knihy o Tao a ctnosti, autor LAO-C'
- člověk musí splynout s přírodou
- nezasahuje do přirozeného chodu věcí

Náboženský fundamentalismus

- jde o přesvědčení o absolutní a neomylné náboženské pravdě
- netolerantní a má nekritický přístup k pramenům náboženství
- náboženské požadavky prosazovány i násilím
- často spojen s fanatismem

Nová náboženská hnutí a sekty

- vycházejí z křesťanství – hnutí Božích dětí – spojení socialismu a prvotního křesťanství
- vycházejí z hinduismu – Hare Kršna – láska a služba bohu, žijí ve střediscích
- vycházejí z fanatismu – satanismus, Hnutí Grálu
- nábožensko-psychotherapeutická hnutí – scientologická církev – důraz na inteligenci

Náboženské sekty

- označení pro malé seskupení lidí, ve kterém převládá uzavřenost, autoritářství a fanatismus
- může omezovat stoupencovu svobodu, vyvolávat strach
- z velké části přijímají nauku původní náboženské skupiny, ale přidávají si nové idee
- původ v křesťanství (mormoni, moonisté, Svědkové Jehovovi, Děti boží, ..)
- s původem v islámu (Bahá-í)
- s původem ve východních náboženstvích (Haré Kršna, Oshovo hnutí, Sri Chimnoy, Transcedentální meditace)
- psychokulty-zaměřují se na psychiku a inteligenci (scientologická církev)
- s okultním a magickým pozadím (satanismus, čarodějnictví, Woodoo, ...)

14. Veřejné právo

Základní pojmy:

- **PRÁVO** = soubor norem vydaných nebo uznaných státem, které jsou pro společnost závazné a jejich dodržování je autoritativně vynutitelné
- **TEORIE PRÁVA** = právní věda systematicky se zabývající právně relevantními skutečnostmi, která zkoumá prádlo jako společenský systém a uspořádanou množinu právních norem. Lidská společnost totiž nemůže prosperovat bezprávní kultury, řádu a pravidel. Úlohou práva je snižování chaosu, jakož i stabilizace a harmonizace společenských poměrů.
- **Bylo zvykové, teď je kodifikované.** (písemně zachycené)
- Základním znakem práva jsou **normativnost** (systém příkazů) a **regulativnost** (úsilí o uspořádání vztahů ve společnosti)
- Právo je průběžně vytvářeno samoregulující se společností za účelem stanovení práv a povinností jejích členů
- **Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.**
- **Státní moc slouží občanům a může být uplatňována jen v případech, v mezích a způsoby, které určuje zákon.**
- **Neznalost zákona neomlouvá.**

Právo přirozené a pozitivní, objektivní a subjektivní

- **Právo přirozené** - vychází z křesťanství, existuje nezávisle na státě, vzniká a vyvíjí se ve společnosti spontánně → jde o všeobecné a vzájemně sdílený souhrn principů, které odpovídají vývoj společnosti, její kultury a právního vědomí o tom, co je či není správné – př. *princip presumpce neviny, právo na život,..*
- **Právo pozitivní** – právo vytvořené státem, soubor aktuálně platných právních předpisů, daných předem ve formě závazných pravidel, která se vynucují postihování protiprávního jednání
- **Právo objektivní** – systém pravidel chování, která vymezuje, uznává a sankcionuje stát
- **Právo subjektivní** – individuální možnost chování, která je normami objektivního práva zaručena, avšak nejedná se o povinnost (*např. právo pít alkohol v 18 letech, právo přihlásit se na gymnázium, právo odvolat se u soudu, právo na reklamaci u Scio testů,..*)

Právo soukromé a veřejné

- **Právo soukromé**
  - založeno na rovnosti subjektů
  - stále vzniká na základě dohody a má smluvní charakter (*např. kupní či darovací smlouva, nákup zboží v obchodě*)
  - případný spor o obsah práv a povinností rozhoduje zpravidla soud jako orgán veřejné moci

- základem práva soukromého je **právo občanské, právo obchodní a právo rodinné**

➤ Právo veřejné

- Založeno na nerovnosti subjektů
- Charakteristická jednostranná rozhodovací pravomoci orgánů veřejné moci jakožto nadřazeného subjektu (stát, soud, orgány samosprávy)
- Práva a povinnosti mohou pro subjekt vzniknout i proti jeho vůli, neboť zde nejde o smlouvu, ale o individuální právní akt, jako je např. rozsudek, nález či rozhodnutí
- Kromě vztahu práva veřejného vstupuje stát i do vztahu soukromoprávních, kde má stejné postavení jako ostatní účastníci
- řadíme sem **právo ústavní, právo správní, právo finanční a právo trestní**
- u určitých právních odvětvích nepřevažují pouze prvky veřejné či soukromé, naopak jsou tyto prvky kombinovány - jedná se o právní odvětví smíšená, např. právo pracovní, právo živnostenské, právo životního prostředí

Právo hmotné a procesní *(dělení podle účelu právní úpravy)*

➤ Právo hmotné

- stanoví konkrétní práva a povinnosti
- hmotněprávní normy = občanský zákoník, trestní zákoník

➤ Právo procesní

- slouží k úpravě postupu při ochraně hmotných práv a stanoví postup jak pro aplikaci práva, tak pro tvorbu práva
- př. právo podat žalobu, právo na obhajobu
- procesněprávní normy = občanský soudní řád, trestní řád, správní řád

Mezinárodní právo

- upravuje vztahy mezi konkrétními státy, popřípadě vztahy mezi státy a jinými subjekty mezinárodních vztahů
- realizujete prostřednictvím mezinárodních bilaterálních nebo multilaterálních dohod, přičemž práva a povinnosti z těchto dohod vyplývají pouze státům jako celkům, neví občanům

Právo Evropské Unie

- je zvláštním, samostatným právním řádem, odlišným od práva mezinárodního i od práva jednotlivých členských států
- upravuje organizaci a činnost Evropské unie a je tebou ženo zakladatelskými smlouvami, které daly vznik společenství, a dále odvozeným právem, vydávaným jednotlivými orgány Evropské unie - Komisí, Radou a Evropským parlamentem
- výrazně se odlišuje tím, že od členských států EU získala pravomoc vytvářet právní normy závazné nejen proto státy, ale i pro vnitrostátní subjekty těchto států (právnícké i fyzické osoby)
- Acquis communautaire

Typy právních kultur

- pojem právní kultura je široký, neboť zahrnuje úroveň tvorby práva a jeho interpretace, což závisí na vyspělosti a tradici dané země
- právní geografie rozlišuje dva základní typy, a to **kontinentální systém** a **angloamerický systém**
- specifickým druhem právní kultury je islámské právo *šaría*
- **základní rozdíly mezi kontinentálním a angloamerickým systémem:**
  - **prameny práva:** v kontinentálním systému je základem právní předpis, v angloamerickém hraje důležitou roli precedent neboli předchozí soudní rozhodnutí v téže věci
  - **postavení soudců:** v kontinentálním systému soudci právo nalézají mezi stranami podle zákona, zatímco v angloamerickém systému mají soudci možnost svým rozhodnutím práva vytvořit tak, že následně působí obecně
  - **historický vývoj:** kontinentální systém je založen na odkazu práva Římského, angloamerický systém se postupně vytvářel soudcovským hledáním spravedlnosti v konkrétních případech
  - **pojetí právního státu a zákonnosti:** kontinentální systém vychází ze zákona, angloamerický z vlády práva, kde každý, včetně orgánů veřejné moci, je podřízen týmž soudům

Prameny práva:

- **Právní předpisy:** hlavním pramenem práva v systému evropského kontinentálního práva, jde o formu rozhodnutí státního orgánu, které obsahuje právní normy jako předem daná pravidla chování, tzn. že zákonodárce má zásadně upravovat vztahy do budoucna (např. určitý skutek může být trestným činem jen tehdy, je-li jako trestný čin uvedený v zákoně účinném v době jeho spáchání)
- **Soudní precedenty:** rozhodnutí soudů, která jsou prvotním řešením případů právem dosud neupravených, tato rozhodnutí jsou následně závazná pro obdobné případy, pro precedenty je tedy typická originálnost - neopírá se o jiné prameny práva- a následná obecná závaznost, jde o typický pramen práva v angloamerické právní kultuře
- **Normativní právní smlouvy:** nejdůležitějším pramenem práva mezinárodního, jsou blízké právním předpisům, ovšem vznikají na základě konsenzu (smluvně), příkladem je Charta OSN, smlouva kterou uzavřeli zakládající členové OSN. Státy by měly jimi uzavřené mezinárodní smlouvy učinit součástí vnitrostátního práva. V ČR se takto přímo aplikují mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách.
- **Právní obyčeje:** jsou nejstarším pramenem práva. Vznikají spontánně, netvoří se cíleně, nicméně delším opakováním určité činnosti podle nepsaných pravidel se může vytvořit právní tradice a zvyk, který je obecně považován za správný postup.

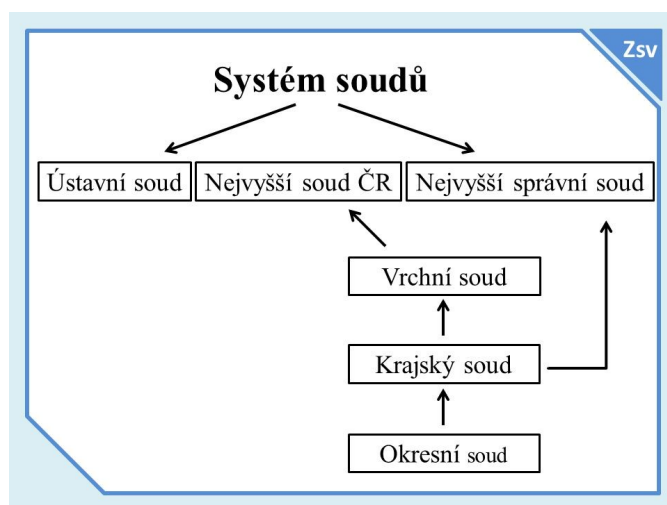
Rysy právních norem a jejich síla:

- Závaznost**
- Formální určitost** (musí to nějak vypadat, zapsáno ve sbírce zákonů)
- Obecnost** (platí pro každého)

iv. Vynutitelnost

- aby byl právní předpis platný, musí dojít k jeho publikaci
- touto publikací se stává právní předpis všeobecně dostupný v úředně ověřeném znění
- ústavní zákony, zákony, zákonné opatření senátu, nařízení vlády a právní předpisy vydávané ministerstvem se vyhláší ve **sbírce zákonů**, kterou vydává ministerstvo vnitra obvykle několikrát do měsíce
- adresátům právní normy vznikají práva a povinnosti až od okamžiku nabytí účinnosti právní normy
- **Legisvakační lhůta** je časový interval mezi platností a účinností, kdy se adresáti právního předpisu mohou s novou právní normou obeznámit (např. nový občanský zákoník je platný od 22.3.2012, účinnosti nabyl od 1.1.2014 a legisvakační lhůta trvala od 22.3.2012 do 31.12.2013.
- Mezinárodní smlouvy se vyhláší ve Sbírce mezinárodních smluv
- obce publikují své právní předpisy, a to vyvěšením na úřední desky obecního úřadu po dobu 15 dnů, což je podmínkou platnosti těchto předpisů
- kraje vyhláší své právní předpisy ve věstníku právních předpisů kraje

Právní vztahy

Právní vztah = právní poměr, je vztah mezi nejméně dvěma subjekty práva, v němž tyto subjekty navzájem vystupují jako nositelé subjektivních práv a povinností

- k naplnění pv je potřeba dvou podmínek : je dána právní norma, výjimečně vznikne pv ze zákona samotného (*ex lege*) – na základě právní skutečnosti (uzavření pracovní smlouvy atd.)
- **právní skutečnost** může být **objektivní** (nezávisí na lidské vůli, např. plynutí času) nebo **subjektivní** (závisí na lidské vůli) ta se pak dělí na právní jednání a protiprávní jednání

- **právní jednání** = takové jednání, které obsahuje projev vůle, že určité právní účinky mají nastat, a se kterým právní řád právě tyto účinky spojuje (???)
- **vůli** lze projevít ústně, konáním, opomenutím

Prvky právního vztahu

- **subjekty** = osoby, ti jimž v právním vztahu mohou vznikat práva a povinnosti (fyzické i právnické osoby)
- **objekt** = předmět, to k čemu směřují vzájemná práva a povinnosti subjektů, cíl právního vztahu (např. kupovaná věc)
- **obsah** = oprávnění a povinnosti subjektů právního vztahu (oprávnění kupujícího požadovat věc a povinnost zaplatit kupní cenu, na druhé straně povinnost prodávajícího vydat věc a právo vyžadovat zaplacení kupní ceny)

Subjekty právních vztahů

- **fyzické osoby** → lidé, mají právní osobnost a způsobilost právně jednat (svéprávnost)
- **právnické osoby** → uměle vytvořená účelová sdružení osob nebo majetku, která v právních vztazích vystupují vlastním jménem a mají vlastní právní osobnost (oprávnění i povinnosti) – obchodní společnosti, politické strany, spolky, nadace, ...
- **stát, státní orgány, orgány veřejné správy** (např. obce) – právnické osoby veřejného práva

Právo veřejné

- nadřazenost státu, jednostranně rozhoduje o právech a povinnostech
- **upravuje vztahy mezi veřejnou mocí a soukromými osobami**
- veřejné zájmy
- **nerovnost** a asymetrie mezi subjekty právního vztahu

Právní odvětví řadící se do veřejného práva:

- Ústavní právo
- Správní právo
- Trestní právo
- Finanční právo
- Procesní právo
- Mezinárodní právo veřejné

A) Ústavní právo = soubor právních norem upravující nejdůležitější právní vztahy ve státě a to:

- Uspořádání státu
- Rozdělení a výkon státní moci
- Základní práva a svobody občanů

Ústava je souhrn právních norem závazných pro všechny orgány a občany státu.

Je uskutečňována v celém právním řádu i v jednotlivých rozhodnutích úřadů a soudů, to znamená, že ČR je státem ústavním a právním.

Právní stát je stát vázaný svým právem, vč. Mezinárodních závazků, které přijal.

- Charakteristickými znaky PS je **SUVERENITA LIDU** a princip **DĚLBY MOCI** (vyjadřuje rozdělení moci na moc výkonnou, zákonodárnou a soudní a jejich nezávislost)
- Ústava se skládá z ústavních zákonů. Dohromady to tvoří **ÚSTAVNÍ POŘÁDEK**, jehož součástí je Ústava **ČR z r. 1992, Listina základních práv a svobod z roku 1991 a ostatní ústavní zákony.**
- Zákony, které jsou součástí ústavního pořádku, jsou **nadřazeny** ostatním zákonům. Nad dodržováním dohlíží Ústavní soud.

B) Správní právo = Souhrn právních norem o veřejné správě – o organizaci/činnosti stát. administrativního aparátu a o územní samosprávě.

- **Prameny – Ústava ČR, zákon o obcích (obecní zřízení), zákon o krajích (krajské zřízení), správní řád, zákon o Policii ČR**
- **Obce** – ohraničený územní celek, zahrnující 1 nebo více katastrálních území. Každá část státního území přísluší k některé obci (kromě vojenských prostor). Je to veřejnoprávní korporace (PO) – má své jméno, může mít znak a obecní vlajku. Vystupuje samostatně svým jménem a na svoji odpovědnost.
- Zákon o obcích rozlišuje OBEC; MĚSTYS; MĚSTA (min. 3000 obyvatel); STATUTÁRNÍ MĚSTA (23 největších měst, zvláštní postavení).
- Praha je na úrovni vyššího územního samosprávného celku (kraje) a její území se člení na městské části.
- Pozn. INTRA/EXTRAVILÁN – vnitřní/vnější území obce
- Hospodaření obce dle rozpočtu na každý rok (má svůj majetek).
- Příjmy → výnosy z obecního majetku a z obecních podnikatelských činností, dávky, poplatky, podíly na daních, dotace ze st. rozpočtu.
- V činnosti obce → **působnost samostatná** – správa vlastních obecních záležitostí (obec vydává – obecně závazné vyhlášky) a **přenesená působnost** – obec se řídí zákony, nařízeními vlády, vyhláškami ministerstev a vydává nařízení obce.
- Obec jedná nezávisle, řídí se pouze zákony.
- OÚ v malých obcích – nevykonávají veškerou přenesenou působnost ;
- DVOJKOVÉ OBCE – v seznamu měst, jejichž OÚ jsou pověřeny vykonáváním přenesené působnosti i za okolní malé obce
- Obce s rozšířenou působností = TROJKOVÉ OBCE – agenda zrušených okresních úřadů, „malé okresy“
- Občané obce –FO, v obci trvalý pobyt či uděleno čestní občanství; zletilí – oprávnění účasti na zasedání obecního zastupitelstva -> k podávání návrhů orgánů obce, účasti při volbách obecních orgánů, k hlasování v místním referendu.

Orgány obce:

- **Zastupitelstvo:** nejvyšším orgánem obce, dle velikosti obce má 5-55 členů, voleni občany obce na 4 roky, rozhodují o nejdůležitějších záležitostech obce na veřejných zasedáních, konaná min. za 3 měsíce. Obec. zastupitelstvo volí členy obecní rady, starostu, místostarostu
  - **Rada:** výkonný orgán obce, 5-11 členů. Starosta, jeho zástupce a další radní. Při výkonu samostatné působnosti rada odpovídá obecnímu zastupitelstvu
  - **Starosta:** zastupuje obec, svolává a řídí schůze rady a zasedání zastupitelstva. Ve statutárních městech -> primátor; obecní rada zřizuje komise (iniciativní a kontrolní orgány – finanční komise) a odbory (zaměstnanci OÚ – odborné a výkonné orgány pro jednotlivé úseky činnosti)
  - **Obecní úřad:** starosta, jeho zástupci a zaměstnanci; plní úkoly uložené radou a usměrňuje práci organizací podřízených obci. Podléhá krajskému úřadu. Tajemník – administrativní aparát OÚ je-li víc zaměstnanců. Magistrát = OÚ statutárního města
- **Kraje** – celek, zahrnující území stanoveného počtu obcí; veřejnoprávní korporace, ve svých práv. vztazích vystupuje samostatně svým jménem a na svoji odpovědnost. Má své jméno, může mít znak a vlajku. Pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů. Má svůj majetek -> hospodaření s dotacemi ze stát. rozpočtu, stát. fondu a z fondů EU kontroluje Ministerstvo financí. Působnost samostatná a přenesená (výkon státní správy)

Orgány:

- **Zastupitelstvo** – nejvyšší orgánem, 45-65 členů, záleží na počtu obyvatel kraje; rozhoduje o nejdůležitějších věcech patřících do samostatné působnosti kraje. Výbory (iniciativní, kontrolní orgány). Volí hejtmana, zástupce hejtmana a členy rady
- **Rada** – výkonným orgánem kraje v oblasti samostatné působnosti. Hejtman, jeho zástupce a další členové. V krajích do 600 000 má 9 členů, nad 600 000 má 11 členů.
- **Komise** (iniciativní a kontrolní orgány)
- **Hejtman**- zastupuje kraj navenek
- **Krajský úřad** – ředitel a zaměstnanci kraje zařazení do krajského úřadu. Ředitele jmenuje a odvolává hejtman po předchozím souhlasu Ministerstva vnitra. Dozor – samostatná působnost à MV, různá ministerstva; – přenesená působnost – různá ministerstva

Liberecký kraj, Ústecký kraj, Karlovarský kraj, Plzeňský kraj, Jihočeský kraj, Středočeský kraj, Praha, Královohradecký kraj, Pardubický kraj, Kraj Vysočina, Jihomoravský kraj, Olomoucký kraj, Zlínský kraj, Moravskoslezský kraj

Správní řízení – zákonem stanovený postup, jak správní orgány jednají a rozhodují o právech a povinnostech účastníků tohoto řízení.

C) Trestní právo =Souhrn právních norem o trestání osob za závažná provinění proti společenským a individuálním zájmům

Hlavní cíl: Udržení pořádku a bezpečnosti ve státě

Dvojitý základní dělení:

1. Hmotné (hlavním pramenem je Trestní zákoník)
2. Procesní (hlavním pramenem je Trestní řád)

Hmotné právo:

- Vymezuje, klasifikuje trestné činy
- Ukládá výši trestu za spáchání trestného činu

Procesní právo:

- Upravuje postup při zjišťování, posuzování trestných činů
- Upravuje, jak má probíhat soud
- Zabývá se výkonem uložených trestů

Trestný čin:

- Jednání, které je nebezpečné pro společnost
- Jeho znaky jsou definovány v zákoně
- Trestný čin je i pokus o spáchání trestného činu
- Pachatel trestného činu = fyzická osoba, která spáchala trestný čin
- Spolupachatelé = osoby, které spáchaly trestný čin společným jednáním

Účastníci trestného činu:

- Může být organizátor, návodce, pomocník - nemusí trestný čin spáchat, ale mají na trestném činu podíl.
- Organizátor - řídí a organizuje trestný čin (tzv. mozek akce)
- Návodce - navede druhého člověka ke spáchání trestného činu
- Pomocník - úmyslně pomůže pachatelům spáchat trestný čin (např. sežene zbraně)

Podmínky trestní odpovědnosti:

- Podmínky, které musejí být splněny, aby se jednalo o trestný čin
1. **Naplnění skutkové podstaty** = došlo k tomu, co je definováno v zákoně
  2. **Vina** = pachatelův vztah ke skutečnostem napňujícím skutkovou podstatu

Vina:

I. Případ viny = Úmysl

1. **Přímá** = úmyslně naplněná (např. krádež v obchodě)
2. **Nepřímá** = jednání, o kterém víte, že může vést ke spáchání trestného činu (např. zapálení cizího domu, ale někdo uhoří - v původním plánu neměl nikdo uhořet)

II. Případ viny = Nedbalost

1. **Vědomá** = spoléháte na to, že k ničemu nedojde (např. vrátíte nezamknutého psa do kotce a spoléháte na to, že ten pes nikoho nepokouše)

2. **Nevědomá** = ten dotyčný nevěděl, že má něco udělat, ale vědět to měl (např. lékař podá pacientovi léky, ale pacient má na lék alergii, takže bude mít zdravotní potíže)
- Platí **presumpce nevinny** - tj. člověk je nevinen, dokud se nedokáže opak

Okolnosti vylučující trestnost:

- Okolnosti, za kterých pachatel není odsouzen, přestože došlo k naplnění skutkové podstaty a je vinen
- Okolnosti zcela vylučující trestní zodpovědnost nebo jí zmírňují

1. Nepříčetnost (duševní porucha):

- Pachatel při páčání trestného činu trpěl duševní poruchou (např. schyzofrenik - rozpolcená osobnost, trpí halucinacemi)

2. Krajiní nouze:

- Např. vloupání do lékárny při zranění

3. Jednání v nutné obraně:

- Obrana při napadení, ochrana svého života
- Obrana musí být přiměřená (adekvátní k situaci) – což se velmi špatně posuzuje

3. Imunita:

- Poslanecká, diplomatická a soudcovská imunita
- Ochrana daná zákonem, pokud zastáváte funkci ve státě
- Chránění do určité míry
- U člena poslanecké sněmovny
- Hlasuje o vydání poslance k trestnímu stíhání (viz. Kauza David Rath, Andrej Babiš)
- Pokud někoho vydají a on v blízké době nabyde nového mandátu, nabyde i imunitu a bude muset být znovu vydán

5. Nezletilost:

- Do 15 let je člověk zbaven trestní zodpovědnosti
- Mezi 15. a 18. rokem snížené trestní sazby

6. Oprávněné použití zbraně:

- Týká se lidí, kteří mají legálně zbraň a využívají jí k práci (např. armáda, policie)

7. Plnění rozkazu:

- Armáda, policie
- Musí splnit rozkaz
- Norimberský proces -souzení nacistických válečných zločinců - odvolávali se na vyšší velení, že plnili rozkazy, ale byli spoluúčastníky
- Lidská práva jsou rozkazům nadřazena

Zánik trestnosti:

1. Účinná lítost:

- Pachatel včas zabrání škodlivému následku, který mohl nastat (např. odvezl odpad z CHKO, kam ho předtím odvezl)

2. Promlčení:

- Trestný čin zaniká po uplynutí určité doby
- Každý trestný čin má jinou dobu promlčení (dáno zákonem)
- U některých trestných činů není

3. Amnestie:

- V kompetenci prezidenta republiky
- Prezident vymezí skupinu pachatelů, která má být propuštěna
- Většinou při významném státním výročí
- Musí jí podepsat i premiér

4. Milost:

- V kompetenci prezidenta republiky
- Týká se jednotlivce (konkrétního člověka)

Tresty:

Účel:

- Ochrana společnosti
- Zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti
- Výchova pachatele, aby vedl řádný život

Různé druhy trestů:

1. Odnětí svobody:

- Pachatel musí na určitou dobu do vězení

- Podmíněný trest - nemusí nastoupit do vězení, pokud v této zkušební době nespáchá trestný čin bude trestu za určitou dobu zbaven trestu
- Nepodmíněný trest - pachatel nastupuje do vězení bez odkladu

2. Obecně prospěšné práce: V řádu hodin

3. Peněžitý trest: pokuta

4. Zákaz činnosti: např. řidič taxíku řídil opilý a někoho srazil → zákaz řízení

5. Propadnutí věci: Přichází se o majetek (o nějakou věc)

6. Domácí vězení: U nižších trestů

7. Zákaz vstupu na kulturní nebo sportovní akce: Např. zákaz vstupu radikálních fanoušků

8. Zákaz pobytu

9. Ztráta čestných titulů a vyznamenání: Degradace

10. Vyhoštění ze země

Ochranná opatření:

- Mají za účelem napravit jedince
- Např. ochranné léčení

Ochranná výchova mladistvých:

- Týká se mladších 15 let

Klasifikace trestných činů:

- Zákon má 13 hlav (částí/skupin)
  1. Trestné činy proti životu a zdraví - vražda, zabití, šíření pohlavní nemoci
  2. Trestné činy proti rodině a dětem - bigamie (mnohoženství), zanedbání vyživovací povinnosti
  3. Trestné činy proti majetku - krádež, vloupání
  4. Trestné činy proti životnímu prostředí - znečišťování přírodní rezervace
  5. Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci - vlastizrada, špionáž
  6. Trestné činy proti lidskosti, míru a válečné trestné činy - genocida

Trest smrti:

- Musel ho schválit prezident
- V ČR byl do 20. století

Trestní odpovědnost právnických osob: Do určité míry u nás lze trestat právnickou osobu

Přestupky:

- Méně závažná provinění proti zákonu
- Přestupky se zabývá správní právo
- Někdy se mluví o trestním správním právu
- Mírnější sankce
- Nezanášejí se do trestního rejstříku
- Neřeší se u soudu, projednává je přestupková komise, policie, obce + další orgány státní správy
- Hlavní pramen = zákon o přestupcích
- Např. rychlá jízda v autě, krádež pod 5000 Kč, rušení nočního klidu

D) procesní právo: Zabývá se posuzováním trestných činů, vyšetřováním atd.

- Hlavním pramenem je **trestní řád**

Orgány činné v trestním řízení:

- Podílí se na vyšetřování, dokazování
- policie ČR, státní zastupitelství, soudy

Zásady platné pro trestní právo procesní:

- Nikdo nemůže být trestně stíhán jinak, než ze zákonných důvodů zákonným způsobem
→ dáno ústavou a listinou základních práv a svobod
- Trestní stíhání je možné jen na základě obžaloby podané státním zástupcem
- **Presumpce neviny** = dokud člověk není pravomocně odsouzen, tak je považován za nevinného; etická záležitost - člověk je považován za vinného a musí dokázat, že je nevinný
- Vždy veřejné a ústní projednání soudu, pokud není ze zákonných důvodů veřejnost vyloučena
- Právo na obhajobu (vždy musí být poskytnutá možnost se hájit) → obžalovaný musí mít právníka a pokud si ho nemůže dovolit má obhájce přiděleného státem = tzv. obhájce **ex officio**

Průběh trestního řízení:

1. Přípravné řízení:

- Odhalují se okolnosti a příčiny spáchání trestného činu
- Shromažďování důkazů
- Výslechy
- Obviněný může být vzat do vazby = předběžné zadržení obviněného, rozhoduje o tom soud ze zákonných důvodů (např. ovlivňování svědků, obava z útěku, obava z dalšího páchaní trestné činnosti)

- Obviněný má vždy právo na advokáta, právo nevypovídat, nesmí být vynucené doznání

2. Předběžné projednání obžaloby:

- Státní zástupce předává obžalobu soudu, pokud soud shledá nedostatek důkazů, pokud má pochybnosti o závažnosti, může být soud ukončen
- Není vždy

3. Hlavní líčení:

- Soud rozhoduje o vině/nevině obviněného/obviněných a vynáší rozsudek - pravomocný/nepravomocný (určitá lhůta, kdy se proti němu lze odvolat)
- Dochází k výslechu všech zúčastněných
- Soudce může být jeden nebo víc (to se nazývá senát)
- Není povinné vypovídat proti vlastní rodině
- Svědčení je povinné, pokud se nejedná o obžalovaného z vlastní rodiny

4. Odvolací řízení

- Odvolání kvůli nespokojenosti s rozsudkem
- Odvolává se k vyššímu soudu
- Vyšší soud může rozsudek potvrdit, vrátit, projednat sám
- Proti tomuto rozsudku se nelze odvolat

Polehčující a přitěžující okolnosti

- Rozhodují o výši trestu
- Polehčující okolnosti - např. spolupráce při vyšetřování, donucení atd.
- Přitěžující okolnosti - např. brutalita, opilost, organizátor, recidiva (opakování)

5. Vykonačací řízení:

- Vykonává se trest
- Trest se zapisuje do trestního rejstříku

D) Finanční právo = souhrn norem, jimiž je upraveno finanční hospodaření státu a jeho jednotlivých, zpravidla veřejnoprávních subjektů. Obsahují především úpravu státního rozpočtu, rozpočtu územně samosprávních celků, daně a poplatky, cla, měnu, devizy a částečně pojistné.

1.Finanční právní vztahy: takové právní vztahy, které vznikají při soustředování a užívání peněžních prostředků (fondů) a emisi peněz.

2. Státní rozpočet a rozpočty územních samosprávných celků

Rozpočtová pravidla

- Státní rozpočet je dokument schválený Poslaneckou sněmovnou České republiky stanovící předpokládané příjmy a výdaje státu na jednoroční období
- Právní úprava rozpočtu vychází z rámcových ustanovení Ústavy ČR.
- Na tyto ústavní základy navazuje zákon o pravidlech hospodaření s prostředky státního rozpočtu, tzv. **zákon o rozpočtových pravidlech**.
- Převyšuje-li příjmová stránka výdajovou, označuje se **rozpočet** ve stadiu uzákonění jako **přebytkový**. Je-li však státní rozpočet koncipován s převahou výdajů nad příjmy, označuje se jako **schodkový** (deficitní).

Rozpočtová soustava

Souhrn všech veřejných rozpočtů v České republice nazýváme **rozpočtovou soustavou**.

Tvoří ji:

- státní rozpočet České republiky
- rozpočty obcí a krajských úřadů
- rozpočty státních účelových fondů (zde je dána úzká souvislost, uhrazování některých potřeb s příjmy k tomu určenými).

Zdroje příjmů

- Hlavním **zdrojem rozpočtových příjmů** jsou daně, poplatky, dávky a cla.
- Z těchto příjmů je financováno hospodářství, společenská spotřeba, správa státu, výdaje na sociální a kulturní účely a dotace rozpočtům územních samospráv.
- Ke krytí výkyvů běžného rozpočtového hospodářství se vytváří **vládní rozpočtová rezerva**.
- Návrh státního rozpočtu republiky, který předkládá ministr financí, projednává vláda.
- Takto projednaný návrh je pak předmětem legislativního procesu v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, která rozpočet schvaluje ve formě zákona.

Státní závěrečný účet

Výsledek hospodaření za uplynulý (rozpočtový) rok je obsažen ve **státním závěrečném účtu**, který je přijímán Poslaneckou sněmovnou ve formě usnesení. Tento výsledek hospodaření může tvořit státní finanční aktiva, nebo naopak pasiva. Jejich stav, složení a pohyb předkládá vláda Poslanecké sněmovně ve zprávě při předkládání státního závěrečného účtu.

3. Daně, poplatky, cla

- Ve středověku byly předchůdcem daní a poplatků tzv. **regály**. Regální práva měl především panovník (tzv. regalia maiora), dále pak i jiné subjekty (tzv. regalia minora).
- Daně a poplatky tvoří podstatnou část státních a místních rozpočtů. Jejich prostřednictvím je odčerpávána část zisku podniků, podnikatelů i občanů do peněžního fondu státu, z něhož se pak hradí celospolečenské potřeby.

Druhy daní

- přímé a nepřímé
- **Přímé daně** odčerpávají část příjmů poplatníka na základě zjištění jeho důchodových nebo majetkových poměrů.
- **Nepřímé daně** (daně spotřební) se vybírají v ceně zboží (přirážka k ceně zboží) při jeho prodeji spotřebiteli. Zde není rozhodné, v jakých majetkových poměrech se poplatník nachází. Povinnost platit nepřímé daně je poplatníkům vyměřována, zatímco povinnost platit nepřímé daně vyplývá přímo ze zákona.

Poplatník a plátcé daně

- Povinnost platit daň má **poplatník**, jímž může být osoba fyzická nebo právnická.
- **Plátcem daně** je nikoliv poplatník, nýbrž ten, kdo obstarává technické úkony potřebné k odvedení příslušné daně státu (např. zaměstnavatel u daně vybírané srážkou ze mzdy.).
- Poplatník však může být zároveň i plátcem daně.

Daňová soustava

Daňovou soustavu, která doznala zásadních změn při reformě provedené k 1.1.1993 tvoří:

- **daň z přidané hodnoty** (nepřímá daň), kterou je zdaňován veškerý prodej zboží a služeb v každé fázi jejich výroby a distribuce. Její výnos odvádějí do rozpočtu podnikatelé registrovaní jako její plátcí (zde se výjimečně užívá tohoto pojmu místo pojmu poplatník). Daň zatěžuje konečného spotřebitele, neboť se promítá v ceně zboží a služeb,
- **spotřební daň** u vybraných skupin
- **daň z příjmů fyzických osob** (nahradila dřívější daně za mzdy, z příjmů z literární a umělecké činnosti a daň z příjmů obyvatelstva)
- **daň z příjmů právnických osob**
- **daň z nemovitosti**, která je placena z veškerých budov, staveb a pozemků
- **silniční daň** jejímž poplatníkem je pouze osoba provádějící podnikatelskou činnost spojenou s užíváním silnic k dopravě
- **daň z nabytí nemovitostí**

Zdaňovací období

=kalendářní rok. Daň nelze vyměřit ani vymáhat po uplynutí lhůty tří let od konce kalendářního roku, v němž byl poplatník nebo plátcé povinen podat přiznání nebo hlášení.

4.Cla

Clo je právním předpisem stanovenou platbou, která je vybírána v souvislosti s přechodem zboží přes státní hranice od osob, které zboží dovážejí nebo vyvážejí, anebo od osob, pro které je tedy takové zboží dováženo či vyváženo.

Plní **funkci ochranářskou** (celní protekcionismus), kdy soustavou cel je chráněná domácí výroba a trh před dovozem zahraničního zboží.

5. Měna a devizy

Koruna česká

Základním pramenem měnového práva je zákon o České národní bance. Ten mimo jiné stanoví, že peněžní jednotkou v České republice je koruna česká (zkratka Kč, v kódu Mezinárodní organizace pro normalizaci CZK), která se dělí na sto haléřů, koruna česká není vyjádřena žádným zlatým ekvivalentem.

Platební styk

Platební styk, tedy způsob placení a zúčtování peněžních prostředků probíhá buď **hotovostně** (s využitím bankovek a mincí), nebo jako **bezhotovostní** (prostřednictvím bankovních převodů či s využitím směnek, platebních karet, akreditivů apod.).

- Pramenem devizového práva je devizový zákon. Předpisy tohoto odvětví především upravují nakládání s cizí měnou a některými souvisejícími hodnotami, např. nemovitostmi v cizině apod.

Devizy a valuty

Předmětem devizově právních vztahů jsou **devizové prostředky**. Jde o peněžní prostředky v cizí měně. Jsou-li v hotovostní podobě (bankovky, státní peníze, oběžné mince), označujeme je jako **valuty**. Při bezhotovostní formě (zůstatky na účtech peněžních ústavů) je označujeme za **devizy**.

6. Orgány finanční správy

- Mezi **orgány** finanční správy se **všeobecnou působností** patří vláda republiky, která podává návrh zákona o státním rozpočtu a návrh státního závěrečného účtu, řídí a kontroluje činnost ministerstev.
- Rozpočet krajského úřadu je napojen na státní rozpočet, zejména formou dotace, kterou dostává.
- Příjmy krajského úřadu tvoří podíl na výnosu daní, správní poplatky, úvěry, půjčky, příjmy z činnosti krajského úřadu a z činnosti jím řízených organizací a dotace ze státního rozpočtu republiky.
- Mezi výdaje z rozpočtu krajského úřadu patří příspěvky jím řízených rozpočtových a příspěvkových organizací, splátky úvěrů a půjček a výdaje na vlastní činnost. Přebytky finančního hospodaření okresního úřadu koncem roku nepropadají.
- Mezi finanční **orgány s dílčí působností** patří zejména **Ministerstvo financí České republiky**, které je ústředním orgánem státní správy pro státní rozpočet a státní závěrečný účet. → Metodicky usměrňuje vypracování rozpočtů ústředních orgánů, státních fondů republiky a okresních úřadů. Vydává také povolení ke vzniku **burzy**, jejíž činnost podléhá státnímu doзору, který vykonává ministerstvo financí.

- Ministerstvo financí také vykonává státní dozor nad vydáváním veřejně obchodovatelných cenných papírů, nad činností investičních společností a investičních fondů.

Státní fondy

Orgány s dílčí působností jsou i **státní fondy**.

U nás existují:

- státní fond pro životní prostředí
- státní fond kultury
- státní fond dopravní infrastruktury

Finanční úřady

Finanční úřady zřizuje ministerstvo financí vyhláškou. Jde o základní článek na úseku správy daní a poplatků, provádí rovněž řízení o přestupcích na úseku daní.

Pravomoc a působnost celních orgánů (rovněž orgány s dílčí působností) stanoví a skládá se z Generálního ředitelství cel, oblastních celních úřadů a celních úřadů.

Nejvyšší kontrolní úřad

Kontrolu v oblasti financí vykonává celá řada orgánů. Vrcholným orgánem je **Nejvyšší kontrolní úřad**, který jako nezávislý kontrolní orgán České republiky vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem, plnění státního rozpočtu a státního závěrečného účtu republiky. Jeho kontrolní působnosti podléhají ministerstva a jiné střeňní orgány státní správy, státní orgány, správní úřady, fyzické i právnické osoby, nikoliv však Česká národní banka. Jeho činnost je financována ze státního rozpočtu.

7. Česká národní banka

- Česká národní banka je ústřední (emisní) bankou státu, nezávislou na výkonné moci a požívá tak téměř absolutní nezávislosti. Banka je nezávislá na pokynech vlády a do její činnosti je možno zasahovat jen výjimečně v případech stanovených zákonem.
- Jejím hlavním úkolem je péče o stabilitu měny.
- Určuje měnovou politiku, vydává bankovky a mince, řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, vykonává dohled nad prováděním bankovních činností ostatními bankami.

- Podává nejméně dvakrát ročně Parlamentu zprávu o měnovém vývoji a roční zprávu o svém hospodaření.
- Pravidelně zveřejňuje údaje o měnovém vývoji i ve zprávách učených veřejnosti.

Bankovní rada

Nejvyšším řídicím orgánem České národní banky je sedmičlenná **bankovní rada**, složená z guvernéra, dvou viceguvernéřů a dalších čtyř vedoucích pracovníků banky, které jmenuje a odvolává prezident republiky.

Česká národní banka má pravomoc vydávat vyhlášky nebo opatření jako obecně závazné právní předpisy, které jsou publikovány ve Sbírce zákonů.

E) Procesní právo

= souhrn právních norem, které regulují proces, postup, jak se domoci svých subjektivních práv či jak realizovat své subjektivní povinnosti.

Procesní (subjektivní) práva jsou vždy odvozená, bez podkladového (subjektivního) práva hmotného by sama o sobě neměla smysl, neboť by neměla co realizovat.

Procesní práva určují např. to, jak se postupuje v občanskoprávním řízení a jsou proto obsažena v občanském soudním řádu.

Příkladem je zde právo žalobce navrhnout důkazy pro svá tvrzení (a zároveň povinnost tak pod sankcí ztráty sporu učinit, pokud ho k tomu soud vyzve).

15. Ústavní vývoj na našem území

Ústava (konstituce) = právní akt nejvyšší právní síly, upravující principy určitého státu, organizaci veřejné moci, územní samosprávu a základní práva a svobody občanů. Ostatní právní normy mají z ústavy vycházet a být s ní v souladu. **Ústava má být základem pro zachování sociálního smíru, Ochrany občanských práv a svobod a státní suverenity.**

Druhy ústav:

- a) Podle formy: → **psaná** – tvořená jedním zákonem (monolegální) nebo více zákony (polylegální), především ústavy zemí kontinentální Evropy a ústava Spojených států amerických. V České republice je ústava polylegální, neboť je brána jako celý ústavní pořádek, vlastní Ústavou je ale jen ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- **nepsaná** – vytvářena jinými formami práva (historické dokumenty, ústavní zvyklosti, precedenty), klasickým příkladem je britská ústava.
- b) Podle původu: → **původní** – víceméně každá ústava
→ **přenesená** – jestliže je její platnost přenesena na nové území
- c) Podle způsobu přijetí: → **oktrojovaná** – jakákoliv ústava vydaná z rozhodnutí panovníka bez souhlasu zastupitelského orgánu. V českých dějinách se tak tradičně označuje Pillersdorfova ústava (dubnová oktrojovaná ústava, 1848) a Stadionova ústava (břežnová oktrojovaná ústava, 1849)
- **revoluční** – vyhlášená revolučně (za tu se dá považovat např. Prozatímní ústava z roku 1918)
- **dohodnutá** – je výsledkem dohody či kompromisu převážné části společnosti, proto je stabilnější než třeba ústava revoluční
- d) Podle jejího dodržování: → **reálná** – ústava je skutečně dodržována, jde o základní znak právního státu
- **fiktivní** – formálně existující, ovšem nedodržovaná (např. Ústava Československé republiky)
- e) Podle způsobu změny: → **flexibilní** – ústavu lze měnit prostým zákonem
→ **rigidní** – změna ústavy je obtížnější než u jiných právních norem. Nejčastěji je pro odsouhlasení její změny potřeba větší množství hlasů členů zákonodárského sboru, než pro přijetí běžného zákona. Je také možné stanovit, že ústava smí být změněna například jen jednou za pevně daný počet let, nebo že po změně ústavy dojde k rozpuštění zákonodárského sboru, vypsání nových voleb a změna je platná teprve tehdy, když ji nový zákonodárský sbor schválí. Také je možné vázat platnost změny ústavy na referendum.

Jádrum každé demokratické ústavy je **princip oddělení moci, princip brzd a rovnovah** a s nimi spojený způsob jmenování volby nejvyšších státních úředníků. Tento systém by měl zabránit zneužití státní moci proti občanům.

- **Princip oddělení moci** = státní moc je rozdělena do 3 složek (moc zákonodárná, výkonná a soudní) a má oddělené pravomoci. Ústava stanovuje, jaké toto moc rozdělena a jak je uplatňována vzhledem k občanů ve společnosti.
- **Princip brzd a rovnovah** zaručuje, že se jednotlivé složky státní moci se svěřenými pravomocemi navzájem vyvažují a kontrolují.

Fáze ústavního vývoje

3 fáze:

- 1) 1848 – 1918 (Habsburská monarchie)
- 2) 1918 – 1992 (Československo)
- 3) 1992 – dodnes (Ústava ČR)

Do roku 1848 bylo Rakousko-Uhersko **absolutní monarchií**, monarcha byl „legibus absolutus“ („zákonu nadřazen“) - zákonům, které sám vydával, nepodléhal.

Revoluční rok **1848** se v Evropě nesl ve znamení **revolučního hnutí** (Francie, Itálie, Rakousko), o svá práva se rovněž přihlásili i Maďaři, Češi a Chorvati. 1.petici císaři Ferdinandovi předala česká deputace 22. března, císař na ni zakrátko odpověděl kabinetním listem, ten byl pro Čechy zklamáním, protože císař hlavní požadavky Čechů zamítl. Reakce radikálů byla taková, že kabinetní list odmítli a deputace znovu odjela 31. března s petici do Vídně. Obyvatelstvu českých zemí bylo vyhověno hlavně kvůli neklidu císařského dvora z porážek generála Radeckého v Itálii. Proti tomu se postavili čeští, moravští a slezští Němci žijící a působící ve Vídni. Sepsali protest, který zaslali ministru Pillersdorffovi 9. dubna 1848, protest už ale neměl vliv. Ferdinand přislíbujee ústavu a volby.

1. Dubnová oktrojovaná ústava

- vyhlášena **25.dubna 1848**. Přijata z vůle panovníka, neschválena parlamentem. Po vlně odporu revoluční Vídně však byla 16.května 1848 odvolána, nikdy **nenabyla platnosti**. Na jejím základě byl jako ústavodárné shromáždění svolán říšský sněm, zasedal od července 1848 do března 1849 (rozeznán vojskem) ve Vídni a v Kroměříži. Zvolen byl nepřímo a nerovně. Účastnili se ho Palacký i Rieger. Po uklidnění situace v monarchii předal Ferdinand V. vládu Františku Josefu I.

2. Březnová oktrojovaná ústava

- vyhlášena **4.března 1849** Františkem Josefem I. Zakotvovala dědičnou monarchii v čele s císařem. Výkonná moc připadala císaři, vykonával ji pomocí ministrů. Říšská rada zřízena jako poradní orgán. Ustaven Říšský soud pro ústavní věci, soudci byli nezávislí. Měl být zřízen i dvoukomorový sněm.

3 císařské silvestrovské patenty

- **vyhlášeny 31. prosince 1851**
  1. Zrušena březnová ústava (zůstalo ale zrušení poddanství a roboty a rovnost před zákonem).
  2. Zrušena občanská práva.
  3. Omezena ústavnost a parlamentarismus, omezena nezávislost soudní moci, zůstala jen Říšská rada.

Říjnový diplom

- vydán **20.října.1860** kvůli neúspěchům 'bachovského režimu'. Vyhlášen návrat k parlamentarismu.

3. Únorová oktrojovaná ústava

- vyhlášena v **únoru 1861**
  1. Zřizuje parlament (Říšské zastupitelstvo), který se dělí na poslaneckou sněmovnu a panskou sněmovnu (tu jmenuje císař z řad šlechty). Parlament později zakotvoval hlavně občanská práva (1862-3 domovní svoboda, 1867 spolčovací a shromažďovací..)
  2. Výkonná moc zůstává nadále v rukou císaře!

4. Prosincová ústava

- vydána v **prosinci 1867** =5 zákonů, vytváří 2 státní celky spojené osobou císaře
  1. zřízeny delegace po 60 poslancích pro společné zákonodárství
  2. potvrzeno říšské zastupitelstvo
  3. upravení všeobecných práv občanů
  4. upravena činnost říšského soudu jako ústavního
  5. moc soudcovská-nezávislá
  6. moc vládní a výkonná

1867 – prosazen dualismus (vznik Rakouska – Uherska)

1907 - zavedeno volební právo (aktivní od 24 let, pasivní od 30 let)

pozn. Ženy mohly volit až od roku 1918

Prozatímní ústava

přijata Národním výborem **13.listopadu 1918 jako 1. ústava Československé republiky**.
Cílem bylo v nejkratší možné době vytvořit ústavu Československa.

Zakotvovala 3 nejvyšší orgány :

1. **'Revoluční'národní shromáždění** (RNS): zasedalo v něm 256 poslanců a vzniklo rozšířením Národního výboru.
2. Výkonnou moc měla v rukou **vláda** (17 členů).
3. **Prezident** byl volen RNS, měl omezené pravomoci, byl neodpovědný ze své funkce a byl vázán kontrasiací ministra. Pravomoci prezidenta byly rozšířeny druhou **novelou** této **Ústavy z května 1919**

Ústava

byla přijata nevoleným parlamentem (Národním shromážděním) **29.února 1920**.

Autoři ústavy: Antonín Švehla (politik) a dr. Jiří Hoetzel.

Měla celkem 6 hlav:

1.všeobecná ustanovení: hlavní město je Praha, hlavou je prezident...

2.moc zákonodárná. Tu mělo **Národní shromáždění** složené ze 2 komor- z Poslanecké sněmovny (300členů, voleni na 6 let) a Senátu (150členů volených na 8 let)

3.vládní a výkonná moc. **Vláda** se skládala z předsedy, náměstků a členů vlády, byla odpovědná poslanecké sněmovně a demisi podávala prezidentovi. **Prezident** volen na 7 let Národním shromážděním, věk min. 35let. Každý může být zvolen max. 2x za sebou, nevztahuje se na 1. prezidenta, není odpověden z výkonu svého úřadu. Nutná je kontrasiace odpovědného člena vlády.

4. soudcovská moc. Nezávislost soudnictví, soustava soudů.

5. práva a svobody, povinnosti občanské: *Rovnost, Svoboda osobní a majetková, Svoboda domovní, Svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkové, Právo petiční, Tajemství listovní, Svoboda učení a svědomí. Svoboda projevu mínění, Manželství a rodina, Branná povinnost*

6.ochrana menšin - Jednalo se o nejlepší podmínky pro menšiny v Evropě.

Vlivem Mnichovské dohody (30.září 1938), vyhlášení autonomie Slovenska (listopad 1938), zřízení samostatného slovenského státu (14.března 1938) a následného vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava (16.března 1938) došlo k rozbití právního řádu.

Období 1945 - 1992

- **26.5.1946** se konaly všeobecné tajné a rovné volby do Ústavodárného shromáždění, připravovala se ústava.
- Ustavení „lidové demokracie“
- Klíčová rozhodnutí již nejsou přijímána na základě ústavy, nýbrž na rozkaz Ústředního výboru KSČ a SSSR
- 1960 – ústava ČSSR (se změnami platila až do roku 1992)
- Pozměněna byla zákonem z roku 1968 (ČSR je federálním státem tvořeným 2 rovnoprávnými republikami); zákony přijímá Federální shromáždění

Po převzetí moci komunistickou stranou, v čele s Klementem Gottwaldem, ústavní i neústavní cestou byla vyhlášena

Ústava 9.května 1948

Ústava byla inspirována ústavou z roku 1920 a sovětskou ústavou r. 1936.

Nové instituce: Slovenská národní rada (SNR) a sbor pověřenců, národní výbory.

Soukromé vlastnictví bylo *omezeno* na 50 zaměstnanců a 50 ha půdy.

Ústavu mělo vykládat předsednictvo Národního shromáždění- *absence Ústavního soudu*. *Ústava* byla pouze *iluzorní*, odkazovala na zákony, navíc *politbyro KSČ* stálo *nad zákonem*.

Socialistická ústava

- přijata r.**1960**. Byla na jazykově i obsahově nižší úrovni než ústava z r.48. Zakotvila *vedoucí úlohu KSČ, zdůraznila úlohu státu v ekonomice, omezila prezidenta a působnost SNR*.

Ústavní zákon o Československé federaci

přijat r.**1968** za účelem transformace Československé socialistické republiky ve federaci. *Vytvořeno* bylo *Federální shromáždění*. Sestávalo ze dvou komor: *Sněmovny lidu* (200 poslanců, 4roky) a *Sněmovny národů* (75 z Čech, 75 ze Slovenska)

Ústavní počiny v době porevoluční:

21.11.1989 ústavním zákonem č.135/1989Sb. vypuštěn článek o vedoucí úloze KSČ

23.1.-31.3.1990 platil ústavní zákon o možné kooptaci (= dosazování lidí do mandátů ne podle zvolení ale podle stranického klíče)
poslance po vzdání se mandátu

29.3.1990 Československá socialistická republika přejmenována na Československou federativní republiku, ve Slovenské republice také jako Česko-Slovenská federativní republika

23.4.1990 nový název Česká a Slovenská Federativní Republika. Zkráceno volební období na 5 let (1986 volby), mandát přeměněn na volný

9. ledna 1991 Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod.

Ústava České republiky

16. prosince 1992 byla přijata Českou národní radou, v platnost uvedena **1.1.1993** jako **zákon č.1/1993 Sb.**

- Novelizována byla ústavními zákony č.347/1997 Sb.,300/2000 Sb.,448/ 2001 Sb., 395/2001 Sb. a 515/2002 Sb.
- Jako **zákon č.2/1993 Sb** schválená také **Listina základních práv a svobod**, která podle Ústavy musí být součástí ústavního pořádku.
- Novelizována ústavním zákonem č. 162/1998 Sb. kterým byla prodloužena doba zadržení osoby ze 24 na 48 hodin.
- **Česká ústava je tvořena preambulí a 8 hlavami, zahrnujícími základní ustanovení, moc zákonodárnou, moc výkonnou, moc soudní, Nejvyšší kontrolní úřad, Českou národní banku, územní samosprávu a přechodná a závěrečná ustanovení.**
- Do června 2013 byla Ústava osmkrát novelizována. 22 článků bylo dotčeno změnami, devět článků bylo doplněno, dva články byly vloženy a jeden článek byl v Ústavě zrušen.
- Ústava navazuje na Českou republiku existující v rámci zanikající federace a stanoví přechodná opatření pro působnost ústavních orgánů. Výslovně zrušila Ústavu České a Slovenské Federativní Republiky, ústavní zákon o československé federaci, ústavní zákony, které je měnily a doplňovaly a ústavní zákon České národní rady č. 67/1990 Sb., o státních symbolech České republiky.
- Naopak vyjmenovává, které dosavadní československé i české ústavní zákony platí v České republice jako ústavní zákony i nadále (ty, které upravují státní hranice, a ty, které Česká národní rada přijala po 6. červnu 1992
- Ostatním ústavním zákonům dosud platným na území České republiky pak přiznala sílu (obyčejného) zákona.
- Rigidní – neohebná

Struktura:

- Preambule, 8 hlav a 113 článků
- Preambule: je slavnostní, vstupní prohlášení, které obsahuje odkaz na dávné tradice zemí Koruny české. Zakotvuje odhodlání budovat, chránit a rozvíjet ČR v duchu moderních hodnot a ideálů jako součást společenství evropských a světových demokracií.
- **Hlava I. – Základní ustanovení**
  - Podstata státu, základy politického systému, území ČR, hl. město, státní znaky
- **Hlava II. – moc zákonodárná**
  - dvoukomorový parlament
  - Parlament tvoří Poslanecká sněmovna a Senát.
  - Organizační strukturu parlamentu tvoří (místo) předsedové, výbory a komise.

- Parlament sídlí v Praze.
- Poslanecká sněmovna se skládá z 200 poslanců volených na 4 roky.
- Do poslanecké sněmovny může být volen každý občan ČR, který má právo volit a dosáhl věku 21 let=pasivní volební právo.
- Právo volit poslance má každý občan ČR, který v den voleb dosáhl nejméně 18 let=aktivní volební právo.
- Senát se skládá z 81 senátorů volených na 6 let, každé dva roky se volí 1/3 senátorů.
- Do senátu může být zvolen každý občan ČR, který dosáhl věku 40 let=pasivní volební právo.
- Právo volit senátora má každý občan, který má právo volit a v den voleb dosáhl nejméně 18 let=aktivní volební právo.
- Druhy voleb: prezidentské, parlamentní, komunální, regionální.
- Principy volební: hlasování
  - 1.) všeobecné – všichni občané mohou volit, pokud dovršili 18 let
  - 2.) rovné – každý občan má pouze 1 hlas
  - 3.) přímé – znamená, že volí přímo občané
  - 4.) tajné – za plentou, nikdo to nevidí

Imunity ústavních činitelů

- Poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo jejich orgánech.
- Za projevy učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem.
- Za přestupky poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem, pokud zákon nestanoví jinak.
- Poslance ani senátora nelze trestně stíhat bez souhlasu komory, jejímž je členem. Odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání navždy vyloučeno.
- Poslance nebo senátora lze zadržet, jen byl-li dopaden při páchání trestného činu nebo bezprostředně poté. Příslušný orgán je povinen zadržení ihned oznámit předsedovi komory, jejímž je zadržený členem; nedá-li předseda komory do 24 hodin od zadržení souhlas k odevzdání zadrženého soudu, je příslušný orgán povinen ho propustit. Na své první následující schůzi komora rozhodne o přípustnosti stíhání s konečnou platností.

-

Hlava III. – moc výkonná

- Náleží prezidentu republiky, vládě a státnímu zastupitelstvu.
- **Prezident** republiky je hlavou státu, z výkonu své funkce není odpovědný, volen na 5 let (nejdéle 2* za sebou), může to být občan volitelný do senátu starší 40 let, jmenuje a odvolává předsedu vlády a další členy vlády, rozpouští poslaneckou sněmovnu, podepisuje zákony, zastupuje stát navenek, je vrchním velitelem ozbrojených sil, uděluje státní vyznamenání, nelze ho zadržet ani trestně stíhat, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí, jmenuje soudce.
- **Vláda** se skládá z předsedy vlády, místopředsedů a ministrů. Je odpovědná poslanecké sněmovně. Premiéra jmenuje prezident ČR. Je vrcholným orgánem moci výkonné. Řeší otázky kolektivně. Je odpovědná poslanecké sněmovně

(čl. 68-72). Sídlem vlády je Praha. Vláda má právo zákonodárné iniciativy, Může podat návrh zákona o státním rozpočtu. Navrhuje senátu, aby přijal opatření. Má právo vydávat nařízení. Má právo jmenovat a odvolávat funkcionáře státních orgánů

– **Hlava IV. – moc soudní**

- Nejvyšší soud v Brně, Nejvyšší správní soud v Brně, Vrchní soudy v Praze a Olomouci, krajské soudy-městské soudy (Praha), okresní soudy-městské soudy, obvodní soudy – Praha
- Soustava obecných soudů je samostatná a nezávislá jako ústavní orgán státní moci soudní.
- Principy soudnictví: nestrannost soudců, nezávislost soudů, rozhodováním jako samosoudce či senátu, účast lidu při výkonu soudní moci, rovnost účastníků před soudem.
- Ústavní soud je samostatným a specializovaným ústavním orgánem moci soudní, je nerozpuštělný a neodvolatelný.
- Soudců ústavního soudu je 15 volených na 10 let.
- Úkoly ústavního soudu: rozhoduje o zrušení zákona nebo jejich částí, může rušit vyhlášky obcí nebo rozhoduje o stížnostech občanů, jsou-li porušena lidská práva dle LZPS.

– **Hlava V. – nejvyšší kontrolní úřad**

- Nezávislý orgán, který vykonává kontrolu nad hospodařením se státním majetkem a plněním státního rozpočtu.

– **Hlava VI. – česká národní banka**

- Je ústřední bankou státu a jejím cílem je péče o stabilitu měny.

– **Hlava VII. – územní samospráva**

- Je vykonávána vyššími územně samosprávnými celky (kraje) a nižšími územně samosprávnými celky (obce). Tyto územně samosprávné celky mohou mít vlastní majetek a hospodařit podle vlastního rozpočtu.

– **Hlava VIII. – přechodná a závěrečná ustanovení**

- Nachází se zde nabytí účinnosti ústavního zákona a podpisy osob při schválení zákona. Platnost 16. 12. 1992 a účinnost 1. 1. 1993.

Ústava České republiky

ze dne 16. prosince 1992

ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb.

Česká národní rada se usnesla na tomto ústavním zákoně

Preambule

My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku,
v čase obnovy samostatného českého státu,
věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé,
odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku
v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody
jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů,
kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku,

jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti,
jako součást rodiny evropských a světových demokracií,
odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství,
odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu,
prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky

Hlava první

Základní ustanovení

Článek 1

- (1) Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.
- (2) Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.

Článek 2

- (1) Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.
- (2) Ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává státní moc přímo.
- (3) Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.
- (4) Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Článek 3

Součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod.

Článek 4

Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.

Článek 5

Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů.

Článek 6

Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.

Článek 7

Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství.

Článek 8

Zaručuje se samospráva územních samosprávných celků.

Článek 9

- (1) Ústava může být doplňována či měněna pouze ústavními zákony.
- (2) Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.
- (3) Výkladem právních norem nelze oprávnit odstranění nebo ohrožení základů demokratického státu.

Článek 10

Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Článek 10a

- (1) Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci.
- (2) K ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v odstavci 1 je třeba souhlasu Parlamentu, nestanoví-li ústavní zákon, že k ratifikaci je třeba souhlasu daného v referendu.

Článek 10b

- (1) Vláda pravidelně a předem informuje Parlament o otázkách souvisejících se závazky vyplývajícími z členství České republiky v mezinárodní organizaci nebo instituci uvedené v čl. 10a.
- (2) Komory Parlamentu se vyjadřují k připravovaným rozhodnutím takové mezinárodní organizace nebo instituce způsobem, který stanoví jejich jednací řády.
- (3) Zákon o zásadách jednání a styku obou komor mezi sebou, jakož i navenek, může svěřit výkon působnosti komor podle odstavce 2 společnému orgánu komor.

Článek 11

Území České republiky tvoří nedílný celek, jehož státní hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem.

Článek 12

- (1) Nabývání a pozbývání státního občanství České republiky stanoví zákon.
- (2) Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.

Článek 13

Hlavním městem České republiky je Praha.

Článek 14

- (1) Státními symboly České republiky jsou velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna.
- (2) Státní symboly a jejich používání upraví zákon.

Hlava druhá

Moc zákonodárná

Článek 15

- (1) Zákonodárná moc v České republice náleží Parlamentu.
- (2) Parlament je tvořen dvěma komorami, a to Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

Článek 16

- (1) Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, kteří jsou voleni na dobu čtyř let.
- (2) Senát má 81 senátorů, kteří jsou voleni na dobu šesti let. Každé dva roky se volí třetina senátorů.

Článek 17

- (1) Volby do obou komor se konají ve lhůtě počínající třicátým dnem před uplynutím volebního období a končící dnem jeho uplynutí.
- (2) Byla-li Poslanecká sněmovna rozpuštěna, konají se volby do šedesáti dnů po jejím rozpuštění.

Článek 18

- (1) Volby do Poslanecké sněmovny se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady poměrného zastoupení.
- (2) Volby do Senátu se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady většinového systému.
- (3) Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let.

Článek 19

- (1) Do Poslanecké sněmovny může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let.
- (2) Do Senátu může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 40 let.
- (3) Mandát poslance nebo senátora vzniká zvolením.

Článek 20

Další podmínky výkonu volebního práva, organizaci voleb a rozsah soudního přezkumu stanoví zákon.

Článek 21

Nikdo nemůže být současně členem obou komor Parlamentu.

Článek 22

- (1) S funkcí poslance nebo senátora je neslučitelný výkon úřadu prezidenta republiky, funkce soudce a další funkce, které stanoví zákon.
- (2) Dnem, kdy se poslanec nebo senátor ujal úřadu prezidenta republiky, nebo dnem, kdy se ujal funkce soudce nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí poslance nebo senátora, zaniká jeho mandát poslance nebo senátora.

Článek 23

- (1) Poslanec složí slib na první schůzi Poslanecké sněmovny, které se zúčastní.
- (2) Senátor složí slib na první schůzi Senátu, které se zúčastní.
- (3) Slib poslance a senátora zní: "Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí."

Článek 24

Poslanec nebo senátor se může svého mandátu vzdát prohlášením učiněným osobně na schůzi komory, jejímž je členem. Brání-li mu v tom závažné okolnosti, učiní tak způsobem stanoveným zákonem.

Článek 25

Mandát poslance nebo senátora zaniká

- a) odepřením slibu nebo složením slibu s výhradou,
- b) uplynutím volebního období,
- c) vzdáním se mandátu,
- d) ztrátou volitelnosti,
- e) u poslanců rozpuštěním Poslanecké sněmovny,
- f) vznikem neslučitelnosti funkcí podle čl. 22.

Článek 26

Poslanci a senátoři vykonávají svůj mandát osobně v souladu se svým slibem a nejsou přitom vázáni žádnými příkazy.

Článek 27

- (1) Poslanec ani senátora nelze postihnout pro hlasování v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo jejich orgánech.
- (2) Za projevy učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem.
- (3) Za přestupky poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem, pokud zákon nestanoví jinak.
- (4) Poslanec ani senátora nelze trestně stíhat bez souhlasu komory, jejímž je členem. Odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání mandátu vyloučeno.
- (5) Poslanec nebo senátora lze zadržet, jen byl-li dopaden při páčání trestného činu nebo bezprostředně poté. Příslušný orgán je povinen zadržení ihned oznámit předsedovi komory, jejímž je zadržený členem; nedá-li předseda komory do 24 hodin od zadržení souhlas k odevzdání zadrženého soudu, je příslušný orgán povinen ho propustit. Na své první následující schůzi komora rozhodne o přípustnosti stíhání s konečnou platností.

Článek 28

Poslanec i senátor má právo odepřít svědectví o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem svého mandátu, a to i poté, kdy přestal být poslancem nebo senátorem.

Článek 29

- (1) Poslanecká sněmovna volí a odvolává předsedu a místopředsedy Poslanecké sněmovny.
- (2) Senát volí a odvolává předsedu a místopředsedy Senátu.

Článek 30

- (1) Pro vyšetření věci veřejného zájmu může Poslanecká sněmovna zřídit vyšetřovací komisi, navrhne-li to nejméně pětina poslanců.
- (2) Řízení před komisí upraví zákon.

Článek 31

- (1) Komory zřizují jako své orgány výbory a komise.
- (2) Činnost výborů a komisí upraví zákon.

Článek 32

Poslanec nebo senátor, který je členem vlády, nemůže být předsedou či místopředsedou Poslanecké sněmovny nebo Senátu ani členem parlamentních výborů, vyšetřovací komise nebo komisí.

Článek 33

- (1) Dojde-li k rozpuštění Poslanecké sněmovny, přísluší Senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona.
- (2) Senátu však nepřísluší přijímat zákonná opatření ve věcech Ústavy, státního rozpočtu, státního závěrečného účtu, volebního zákona a mezinárodních smluv podle čl. 10.
- (3) Zákonné opatření může Senátu navrhnout jen vláda.
- (4) Zákonné opatření Senátu podepisuje předseda Senátu, prezident republiky a předseda vlády; vyhlašuje se stejně jako zákony.
- (5) Zákonné opatření Senátu musí být schváleno Poslaneckou sněmovnou na její první schůzi. Neschválí-li je Poslanecká sněmovna, pozbývá další platnosti.

Článek 34

- (1) Zasedání komor jsou stálá. Zasedání Poslanecké sněmovny svolává prezident republiky tak, aby bylo zahájeno nejpozději třicátý den po dni voleb; neučiní-li tak, sejde se Poslanecká sněmovna třicátý den po dni voleb.
- (2) Zasedání komory může být usnesením přerušeno. Celková doba, po kterou může být zasedání přerušeno, nesmí překročit sto dvacet dnů v roce.
- (3) V době přerušení zasedání může předseda Poslanecké sněmovny nebo Senátu svolat komoru ke schůzi před stanoveným termínem. Učiní tak vždy, požádá-li jej o to prezident republiky, vláda nebo nejméně pětina členů komory.
- (4) Zasedání Poslanecké sněmovny končí uplynutím jejího volebního období nebo jejím rozpuštěním.

Článek 35

- (1) Poslaneckou sněmovnu může rozpustit prezident republiky, jestliže
  - a) Poslanecká sněmovna nevylovila důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny,
  - b) Poslanecká sněmovna se neusnese do tří měsíců o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry,
  - c) zasedání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno po dobu delší, než je přípustné,
  - d) Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší tří měsíců způsobilá se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi.
- (2) Prezident republiky Poslaneckou sněmovnu rozpustí, navrhne-li mu to Poslanecká sněmovna usnesením, s nímž vyslovila souhlas třípětinová většina všech poslanců.
- (3) Poslaneckou sněmovnu nelze rozpustit tři měsíce před skončením jejího volebního období.

Článek 36

Schůze komor jsou veřejné. Veřejnost může být vyloučena jen za podmínek stanovených zákonem.

Článek 37

- (1) Společnou schůzi komor svolává předseda Poslanecké sněmovny.
- (2) Pro jednání společné schůze komor platí jednací řád Poslanecké sněmovny.

Článek 38

- (1) Člen vlády má právo účastnit se schůzí obou komor, jejich výborů a komisí. Udělí se mu slovo, kdykoliv o to požádá.
- (2) Člen vlády je povinen osobně se dostavit do schůze Poslanecké sněmovny na základě jejího usnesení. To platí i o schůzi výboru, komise nebo vyšetřovací komise, kde však se člen vlády může dát zastupovat svým náměstkem nebo jiným členem vlády, není-li výslovně požadována jeho osobní účast.

Článek 39

- (1) Komory jsou způsobilé se usnášet za přítomnosti alespoň jedné třetiny svých členů.
- (2) K přijetí usnesení komory je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných poslanců nebo senátorů, nestanoví-li Ústava jinak.
- (3) K přijetí usnesení o vyhlášení válečného stavu a k přijetí usnesení o souhlasu s vysláním ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky nebo s pobytem ozbrojených sil jiných států na území České republiky, jakož i k přijetí usnesení o účasti České republiky v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem, je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců a nadpoloviční většiny všech senátorů.
- (4) K přijetí ústavního zákona a souhlasu k ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v čl. 10a odst. 1 je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů.

Článek 40

K přijetí volebního zákona a zákona o zásadách jednání a styku obou komor mezi sebou jakož i navenek a zákona o jednacím řádu Senátu je třeba, aby byl schválen Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

Článek 41

- (1) Návrhy zákonů se podávají Poslanecké sněmovně.
- (2) Návrh zákona může podat poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku.

Článek 42

- (1) Návrh zákona o státním rozpočtu a návrh státního závěrečného účtu podává vláda.
- (2) Tyto návrhy projednává na veřejné schůzi a usnáší se o nich jen Poslanecká sněmovna.

Článek 43

- (1) Parlament rozhoduje o vyhlášení válečného stavu, je-li Česká republika napadena, nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení.
- (2) Parlament rozhoduje o účasti České republiky v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem.
- (3) Parlament vyslovuje souhlas
  - a) s vysláním ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky,
  - b) s pobytem ozbrojených sil jiných států na území České republiky,nejsou-li taková rozhodnutí vyhrazena vládě.
- (4) Vláda rozhoduje o vyslání ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky a o pobytu ozbrojených sil jiných států na území České republiky, a to nejdéle na dobu 60 dnů, jde-li o
  - a) plnění závazků z mezinárodních smluv o společné obraně proti napadení,

b) účast na mírových operacích podle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem, a to se souhlasem přijímajícího státu,

c) účast na záchranných pracích při živelních pohromách, průmyslových nebo ekologických haváriích.

(5) Vláda dále rozhoduje

a) o průjezdu ozbrojených sil jiných států přes území České republiky nebo o jejich přeletu nad územím České republiky,

b) o účasti ozbrojených sil České republiky na vojenských cvičeních mimo území České republiky a o účasti ozbrojených sil jiných států na vojenských cvičeních na území České republiky.

(6) O rozhodnutích podle odstavců 4 a 5 informuje vláda neprodleně obě komory Parlamentu. Parlament může rozhodnutí vlády zrušit; ke zrušení rozhodnutí vlády postačuje nesouhlasné usnesení jedné z komor přijaté nadpoloviční většinou všech členů komory.

Článek 44

(1) Vláda má právo vyjádřit se ke všem návrhům zákonů.

(2) Nevyjádří-li se vláda do třiceti dnů od doby, kdy jí byl návrh zákona doručen, platí, že se vyjádřila kladně.

(3) Vláda je oprávněna žádat, aby Poslanecká sněmovna skončila projednávání vládního návrhu zákona do tří měsíců od jeho předložení, pokud s tím vláda spojí žádost o vyslovení důvěry.

Článek 45

Návrh zákona, se kterým Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas, postoupí Poslanecká sněmovna Senátu bez zbytečného odkladu.

Článek 46

(1) Senát projedná návrh zákona a usnese se k němu do třiceti dnů od jeho postoupení.

(2) Senát svým usnesením návrh zákona schválí nebo zamítne nebo vrátí Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy anebo vyjádří vůli nezabývat se jím.

(3) Jestliže se Senát nevyjádří ve lhůtě podle odstavce 1, platí, že je návrh zákona přijat.

Článek 47

(1) Jestliže Senát návrh zákona zamítne, hlasuje o něm Poslanecká sněmovna znovu. Návrh zákona je přijat, jestliže je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců.

(2) Jestliže Senát návrh zákona vrátí Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, hlasuje o něm Poslanecká sněmovna ve znění schváleném Senátem. Jejím usnesením je návrh zákona přijat.

(3) Jestliže Poslanecká sněmovna neschválí návrh zákona ve znění schváleném Senátem, hlasuje znovu o návrhu zákona ve znění, ve kterém byl postoupen Senátu. Návrh zákona je přijat, jestliže je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců.

(4) Pozměňovací návrhy nejsou při projednávání zamítnutého nebo vráceného návrhu zákona v Poslanecké sněmovně přípustné.

Článek 48

Jestliže Senát vyjádří vůli nezabývat se návrhem zákona, je tímto usnesením návrh zákona přijat.

Článek 49

K ratifikaci mezinárodních smluv

a) upravujících práva a povinnosti osob,

b) spojeneckých, mírových a jiných politických,

c) z nichž vzniká členství České republiky v mezinárodní organizaci,

d) hospodářských, jež jsou všeobecné povahy,

e) o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu, je třeba souhlasu obou komor Parlamentu.

Článek 50

(1) Prezident republiky má právo vrátit přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního, s odůvodněním do patnácti dnů ode dne, kdy mu byl postoupen.

(2) O vráceném zákonu hlasuje Poslanecká sněmovna znovu. Pozměňovací návrhy nejsou přípustné. Jestliže Poslanecká sněmovna setrvá na vráceném zákonu nadpoloviční většinou všech poslanců, zákon se vyhlásí. Jinak platí, že zákon nebyl přijat.

Článek 51

Přijaté zákony podepisuje předseda Poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády.

Článek 52

(1) K platnosti zákona je třeba, aby byl vyhlášen.

(2) Způsob vyhlášení zákona a mezinárodní smlouvy stanoví zákon.

Článek 53

(1) Každý poslanec má právo interpelovat vládu nebo její členy ve věcech jejich působnosti.

(2) Interpelovaní členové vlády odpovědí na interpelaci do třiceti dnů ode dne jejího podání.

Hlava třetí

Moc výkonná

Prezident republiky

Článek 54

(1) Prezident republiky je hlavou státu.

(2) Prezident republiky je volen v přímých volbách.

(3) Prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný.

Článek 55

Prezident republiky se ujímá úřadu složením slibu. Volební období prezidenta republiky trvá pět let a začíná dnem složení slibu.

Článek 56

(1) Volba prezidenta republiky se koná tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.

(2) Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů. Není-li takový kandidát, koná se za čtrnáct dnů po začátku prvního kola volby druhé kolo volby, do kterého postupují dva nejlépeší kandidáti z prvního kola volby. Při rovnosti hlasů postupují do druhého kola volby všichni kandidáti, kteří v prvním kole volby získali nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů, a nejsou-li takoví kandidáti alespoň dva, postupují i kandidáti, kteří obdrželi druhý nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů.

(3) Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel ve druhém kole volby nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů. Je-li takových kandidátů více, prezident republiky není zvolen a do deseti dnů se vyhlásí nová volba prezidenta republiky.

(4) Pokud kandidát, který postoupil do druhého kola volby, přestane být volitelný za prezidenta republiky před druhým kolem volby anebo se práva kandidovat vzdá, postupuje do druhého kola volby kandidát, který v prvním kole volby získal další nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů. Druhé kolo volby se koná i tehdy, účastní-li se ho pouze jeden kandidát.

(5) Navrhovat kandidáta je oprávněn každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let, podpoří-li jeho návrh petice podepsaná nejméně 50 000 občany České republiky oprávněnými volit prezidenta republiky. Navrhovat kandidáta je oprávněno nejméně dvacet poslanců nebo nejméně deset senátorů.

(6) Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let.

(7) Volba prezidenta republiky se koná v posledních šedesáti dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky, nejpozději však třicet dnů před uplynutím volebního období úřadujícího prezidenta republiky. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, koná se volba prezidenta republiky do devadesáti dnů.

(8) Volbu prezidenta republiky vyhláší předseda Senátu nejpozději devadesát dnů před jejím konáním. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, vyhlásí předseda Senátu volbu prezidenta republiky nejpozději do deseti dnů poté a zároveň nejpozději osmdesát dnů před jejím konáním.

(9) Není-li funkce předsedy Senátu obsazena, vyhláší volbu prezidenta republiky předseda Poslanecké sněmovny.

Článek 57

(1) Prezidentem republiky může být zvolen občan, který je volitelný do Senátu.

(2) Nikdo nemůže být zvolen více než dvakrát za sebou.

Článek 58

Další podmínky výkonu volebního práva při volbě prezidenta republiky, jakož i podrobnosti navrhování kandidátů na funkci prezidenta republiky, vyhlásování a provádění volby prezidenta republiky a vyhlásování jejího výsledku a soudní přezkum stanoví zákon.

Článek 59

(1) Prezident republiky složí slib do rukou předsedy Senátu na společné schůzi obou komor.

(2) Slib prezidenta republiky zní: "Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí."

Článek 60

Odmítne-li prezident republiky složit slib nebo složí-li slib s výhradou, hledí se na něho, jako by nebyl zvolen.

Článek 61

Prezident republiky se může vzdát svého úřadu do rukou předsedy Senátu.

Článek 62

Prezident republiky

a) jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi,

b) svolává zasedání Poslanecké sněmovny,

c) rozpouští Poslaneckou sněmovnu,

d) pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády,

- e) jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy,
- f) jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu,
- g) odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zhlazuje odsouzení,
- h) má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního,
- i) podepisuje zákony,
- j) jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,
- k) jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

Článek 63

- (1) Prezident republiky dále
  - a) zastupuje stát navenek,
  - b) sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,
  - c) je vrchním velitelem ozbrojených sil,
  - d) přijímá vedoucí zastupitelských misí,
  - e) pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí,
  - f) vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu,
  - g) jmenuje a povyšuje generály,
  - h) propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán,
  - i) jmenuje soudce,
  - j) nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,
  - k) má právo udělovat amnestii.
- (2) Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.
- (3) Rozhodnutí prezidenta republiky vydané podle odstavce 1 a 2 vyžaduje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.
- (4) Za rozhodnutí prezidenta republiky, které vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, odpovídá vláda.

Článek 64

- (1) Prezident republiky má právo účastnit se schůzí obou komor Parlamentu, jejich výborů a komisí. Udělí se mu slovo, kdykoliv o to požádá.
- (2) Prezident republiky má právo účastnit se schůzí vlády, vyžádat si od vlády a jejích členů zprávy a projednávat s vládou nebo s jejími členy otázky, které patří do jejich působnosti.

Článek 65

- (1) Prezidenta republiky nelze po dobu výkonu jeho funkce zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přešlepek nebo jiný správní delikt.
- (2) Senát může se souhlasem Poslanecké sněmovny podat ústavní žalobu proti prezidentu republiky k Ústavnímu soudu, a to pro velezradu nebo pro hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku; velezradou se rozumí jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu. Ústavní soud může na základě ústavní žaloby Senátu rozhodnout o tom, že prezident republiky ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt.
- (3) K přijetí návrhu ústavní žaloby Senátem je třeba souhlasu třípětinové většiny přítomných senátorů. K přijetí souhlasu Poslanecké sněmovny s podáním ústavní žaloby je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců; nevysloví-li Poslanecká sněmovna souhlas do tří měsíců ode dne, kdy o něj Senát požádal, platí, že souhlas nebyl dán.

Článek 66

Uvolní-li se úřad prezidenta republiky a nový prezident republiky ještě není zvolen nebo nesložil slib, rovněž nemůže-li prezident republiky svůj úřad ze závažných důvodů vykonávat a usnese-li se na tom Poslanecká

sněmovna a Senát, přísluší výkon funkcí podle čl. 63 odst. 1 písm. a) až e) a h) až k) a čl. 63 odst. 2 předsedovi vlády. Předsedovi Poslanecké sněmovny přísluší v době, kdy předseda vlády vykonává vymezené funkce prezidenta republiky výkon funkcí prezidenta republiky podle čl. 62 písm. a) až e) a k) a dále čl. 63 odst. 1 písm. f), jde-li o vyhlášení voleb do Senátu; uvolní-li se úřad prezidenta republiky v době, kdy je Poslanecká sněmovna rozpuštěna, přísluší výkon těchto funkcí předsedovi Senátu, kterému též přísluší v době, kdy předseda vlády vykonává vymezené funkce prezidenta republiky, výkon funkce prezidenta republiky podle čl. 63 odst. 1 písm. f), jde-li o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny.

Vláda

Článek 67

- (1) Vláda je vrcholným orgánem výkonné moci.
- (2) Vláda se skládá z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů.

Článek 68

- (1) Vláda je odpovědna Poslanecké sněmovně.
- (2) Předsedu vlády jmenuje prezident republiky a na jeho návrh jmenuje ostatní členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev nebo jiných úřadů.
- (3) Vláda předstoupí do třiceti dnů po svém jmenování před Poslaneckou sněmovnu a požádá ji o vyslovení důvěry.
- (4) Pokud nově jmenovaná vláda nezíská v Poslanecké sněmovně důvěru, postupuje se podle odstavce 2 a 3. Jestliže ani takto jmenovaná vláda nezíská důvěru Poslanecké sněmovny, jmenuje prezident republiky předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny.
- (5) V ostatních případech prezident republiky jmenuje a odvolává na návrh předsedy vlády ostatní členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev nebo jiných úřadů.

Článek 69

- (1) Člen vlády skládá slib do rukou prezidenta republiky.
- (2) Slib člena vlády zní: "Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony a uvádět je v život. Slibuji na svou čest, že budu zastávat svůj úřad svědomitě a nezneužiji svého postavení."

Článek 70

Člen vlády nesmí vykonávat činnosti, jejichž povaha odporuje výkonu jeho funkce. Podrobnosti stanoví zákon.

Článek 71

Vláda může předložit Poslanecké sněmovně žádost o vyslovení důvěry.

Článek 72

- (1) Poslanecká sněmovna může vyslovit vládě nedůvěru.
- (2) Návrh na vyslovení nedůvěry vládě projedná Poslanecká sněmovna, jen je-li podán písemně nejméně padesáti poslanci. K přijetí návrhu je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců.

Článek 73

- (1) Předseda vlády podává demisi do rukou prezidenta republiky. Ostatní členové vlády podávají demisi do rukou prezidenta republiky prostřednictvím předsedy vlády.
- (2) Vláda podá demisi, jestliže Poslanecká sněmovna zamítla její žádost o vyslovení důvěry nebo jestliže jí

vyslovila nedůvěru. Vláda podá demisi vždy po ustavující schůzi nově zvolené Poslanecké sněmovny.
(3) Podá-li vláda demisi podle odstavce 2, prezident republiky demisi přijme.

Článek 74

Prezident republiky odvolá člena vlády, jestliže to navrhne předseda vlády.

Článek 75

Prezident republiky odvolá vládu, která nepodala demisi, ačkoliv ji byla povinna podat.

Článek 76

- (1) Vláda rozhoduje ve sboru.
- (2) K přijetí usnesení vlády je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech jejích členů.

Článek 77

- (1) Předseda vlády organizuje činnost vlády, řídí její schůze, vystupuje jejím jménem a vykonává další činnosti, které jsou mu svěřeny Ústavou nebo jinými zákony.
- (2) Předsedu vlády zastupuje místopředseda vlády nebo jiný pověřený člen vlády.

Článek 78

K provedení zákona a v jeho mezích je vláda oprávněna vydávat nařízení. Nařízení podepisuje předseda vlády a příslušný člen vlády.

Článek 79

- (1) Ministerstva a jiné správní úřady lze zřídit a jejich působnost stanovit pouze zákonem.
- (2) Právní poměry státních zaměstnanců v ministerstvech a jiných správních úřadech upravuje zákon.
- (3) Ministerstva, jiné správní úřady a orgány územní samosprávy mohou na základě a v mezích zákona vydávat právní předpisy, jsou-li k tomu zákonem zmocněny.

Článek 80

- (1) Státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení; vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon.
- (2) Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon.

Hlava čtvrtá

Moc soudní

Článek 81

Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.

Článek 82

- (1) Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.
- (2) Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné

odpovědnosti stanoví zákon.

(3) Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný.

Ústavní soud

Článek 83

Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti.

Článek 84

- (1) Ústavní soud se skládá z 15 soudců, kteří jsou jmenováni na dobu deseti let.
- (2) Soudce Ústavního soudu jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu.
- (3) Soudcem Ústavního soudu může být jmenován bezúhonný občan, který je volitelný do Senátu, má vysokoškolské právnické vzdělání a byl nejméně deset let činný v právnickém povolání.

Článek 85

- (1) Složením slibu do rukou prezidenta republiky se soudce Ústavního soudu ujímá své funkce.
- (2) Slib soudce Ústavního soudu zní: "Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně."
- (3) Odmítne-li soudce složit slib nebo složí-li slib s výhradou, hledí se na něho, jako by nebyl jmenován.

Článek 86

- (1) Soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu. Odepře-li Senát souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání funkce soudce Ústavního soudu vyloučeno.
- (2) Soudce Ústavního soudu lze zadržet jen, byl-li dopaden při spáchání trestného činu, anebo bezprostředně poté. Příslušný orgán je povinen zadržení ihned oznámit předsedovi Senátu. Nedá-li předseda Senátu do 24 hodin od zadržení souhlas k odevzdání zadrženého soudu, je příslušný orgán povinen ho propustit. Na své první následující schůzi Senát rozhodne o přípustnosti trestního stíhání s konečnou platností.
- (3) Soudce Ústavního soudu má právo odepřít svědectví o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce, a to i poté, kdy přestal být soudcem Ústavního soudu.

Článek 87

- (1) Ústavní soud rozhoduje
  - a) o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem,
  - b) o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem,
  - c) o ústavní stížnosti orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu,
  - d) o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod,
  - e) o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora,
  - f) v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a o neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora podle čl. 25,
  - g) o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky podle čl. 65 odst. 2,
  - h) o návrhu prezidenta republiky na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu podle čl. 66,
  - i) o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu, které je pro Českou republiku závazné, pokud je nelze provést jinak,
  - j) o tom, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se činnosti politické strany je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony,
  - k) spory o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy, nepřísluší-li podle zákona jinému

orgánu.

(2) Ústavní soud dále rozhoduje o souladu mezinárodní smlouvy podle čl. 10a a čl. 49 s ústavním pořádkem, a to před její ratifikací. Do rozhodnutí Ústavního soudu nemůže být smlouva ratifikována.

(3) Zákon může stanovit, že namísto Ústavního soudu rozhoduje Nejvyšší správní soud

a) o zrušení právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu se zákonem,

b) spory o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy, nepřísluší-li podle zákona jinému orgánu.

Článek 88

(1) Zákon stanoví, kdo a za jakých podmínek je oprávněn podat návrh na zahájení řízení a další pravidla o řízení před Ústavním soudem.

(2) Soudci Ústavního soudu jsou při svém rozhodování vázáni pouze ústavním pořádkem a zákonem podle odstavce 1.

Článek 89

(1) Rozhodnutí Ústavního soudu je vykonatelné, jakmile bylo vyhlášeno způsobem stanoveným zákonem, pokud Ústavní soud o jeho vykonatelnosti nerozhodl jinak.

(2) Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.

(3) Rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byl podle čl. 87 odst. 2 vysloven nesoulad mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem, brání ratifikaci smlouvy do doby, než bude nesoulad odstraněn.

Soudy

Článek 90

Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.

Článek 91

(1) Soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy. Zákon může stanovit jejich jiné označení.

(2) Působnost a organizaci soudů stanoví zákon.

Článek 92

Nejvyšší soud je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů s výjimkou záležitostí, o nichž rozhoduje Ústavní soud nebo Nejvyšší správní soud.

Článek 93

(1) Soudce je jmenován do funkce prezidentem republiky bez časového omezení. Své funkce se ujímá složením slibu.

(2) Soudcem může být jmenován bezúhonný občan, který má vysokoškolské právnické vzdělání. Další předpoklady a postup stanoví zákon.

Článek 94

(1) Zákon stanoví případy, kdy soudci rozhodují v senátu a jaké je jeho složení. V ostatních případech rozhodují jako samosoudci.

(2) Zákon může stanovit, ve kterých věcech a jakým způsobem se na rozhodování soudů podílejí vedle soudců i další občané.

Článek 95

- (1) Soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou.
- (2) Dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu.

Článek 96

- (1) Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva.
- (2) Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhláší vždy veřejně.

Hlava pátá

Nejvyšší kontrolní úřad

Článek 97

- (1) Nejvyšší kontrolní úřad je nezávislý orgán. Vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.
- (2) Prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu jmenuje prezident republiky na návrh Poslanecké sněmovny.
- (3) Postavení, působnost, organizační strukturu a další podrobnosti stanoví zákon.

Hlava šestá

Česká národní banka

Článek 98

- (1) Česká národní banka je ústřední bankou státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o cenovou stabilitu; do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.
- (2) Postavení, působnost a další podrobnosti stanoví zákon.

Hlava sedmá

Územní samospráva

Článek 99

Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.

Článek 100

- (1) Územní samosprávné celky jsou územními společenstvími občanů, která mají právo na samosprávu. Zákon stanoví, kdy jsou správními obvody.

- (2) Obec je vždy součástí vyššího územního samosprávného celku.
- (3) Vytvořit nebo zrušit vyšší územní samosprávný celek lze jen ústavním zákonem.

Článek 101

- (1) Obec je samostatně spravována zastupitelstvem.
- (2) Vyšší územní samosprávný celek je samostatně spravován zastupitelstvem.
- (3) Územní samosprávné celky jsou veřejnoprávními korporacemi, které mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu.
- (4) Stát může zasahovat do činnosti územních samosprávných celků, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem stanoveným zákonem.

Článek 102

- (1) Členové zastupitelstev jsou voleni tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.
- (2) Funkční období zastupitelstva je čtyřleté. Zákon stanoví za jakých podmínek se vyhlásí nové volby zastupitelstva před uplynutím jeho funkčního období.

Článek 103

Zrušen

Článek 104

- (1) Působnost zastupitelstev může být stanovena jen zákonem.
- (2) Zastupitelstvo obce rozhoduje ve věcech samosprávy, pokud nejsou zákonem svěřeny zastupitelstvu vyššího územního samosprávného celku.
- (3) Zastupitelstva mohou v mezích své působnosti vydávat obecně závazné vyhlášky.

Článek 105

Výkon státní správy lze svěřit orgánům samosprávy jen tehdy, stanoví-li to zákon.

Hlava osmá

Přechodná a závěrečná ustanovení

Článek 106

- (1) Dnem účinnosti této Ústavy se Česká národní rada stává Poslaneckou sněmovnou, jejíž volební období skončí dnem 6. června 1996. (2) Do doby zvolení Senátu podle Ústavy vykonává funkce Senátu Prozatímní Senát. Prozatímní Senát se ustaví způsobem, který stanoví ústavní zákon. Do nabytí účinnosti tohoto zákona vykonává funkce Senátu Poslanecká sněmovna.
- (3) Poslaneckou sněmovnu nelze rozpustit, dokud vykonává funkci Senátu podle odstavce 2.
- (4) Do přijetí zákonů o jednacím řádu komor se postupuje v jednotlivých komorách podle jednacího řádu České národní rady.

Článek 107

- (1) Zákon o volbách do Senátu stanoví, jakým způsobem se při prvních volbách do Senátu určí třetina senátorů, jejichž volební období bude dvouleté, a třetina senátorů, jejichž volební období bude čtyřleté.

(2) Zasedání Senátu svolá prezident republiky tak, aby bylo zahájeno nejpozději třicátý den po dni voleb; neučiní-li tak, sejde se Senát třicátý den po dni voleb.

Článek 108

Vláda České republiky jmenovaná po volbách v roce 1992 a vykonávající svou funkci ke dni účinnosti Ústavy se považuje za vládu jmenovanou podle této Ústavy.

Článek 109

Do doby zřízení státního zastupitelství vykonává jeho funkce prokuratura České republiky.

Článek 110

Do 31. prosince 1993 tvoří soustavu soudů též vojenské soudy.

Článek 111

Soudci všech soudů České republiky vykonávající funkci soudce ke dni nabytí účinnosti této Ústavy se považují za soudce jmenované podle Ústavy České republiky.

Článek 112

(1) Ústavní pořádek České republiky tvoří tato Ústava, Listina základních práv a svobod, ústavní zákony přijaté podle této Ústavy a ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992.

(2) Zrušují se dosavadní Ústava, ústavní zákon o československé federaci, ústavní zákony, které je měnily a doplňovaly, a ústavní zákon České národní rady č. 67/1990 Sb., o státních symbolech České republiky.

(3) Ostatní ústavní zákony platné na území České republiky ke dni účinnosti této Ústavy mají sílu zákona.

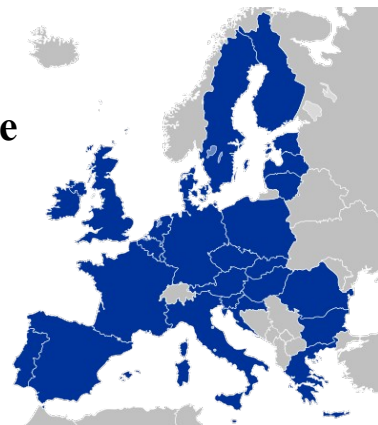
Článek 113

Tato Ústava nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1993.

16. Proces evropské integrace

➤ Evropská Unie

- 28 (-1) států
- 507 milionů obyvatel
- společenství demokratických evropských zemí

HISTORIE

Motivy evropské integrace po r. 1945

1) Zajistit mír v Evropě a překonat nacionalismus

- Nahradit zdiskreditovaný systém národních států
- Smíření Francie a Německa
- Začlenit poválečné Německo do mezinárodní spolupráce

2) Sjednotit Evropu vůči hrozbě SSSR

3) Pozvednout válkou zničené hospodářství

- –odstranit ekonomické bariéry a ochranářství
- –jednotný trh = hospodářský růst

- + podpora USA (Marshallův plán, NATO)
- + vyvrcholení dlouhodobých snah federalistických a panevropských hnutí

•1949 - založena Rada Evropy

Původní plány nenaplňeny – pouze mezivládní org.
Soud pro lidská práva ve Štrasburku

•9.května 1950 - Schumanova deklarace – výzva k vytvoření sjednocené Evropy

ESUO

- Návrh J.Monneta na vytvoření Montánní unie
- **Pařížská smlouva 1951** – šest zakládajících zemí (Fr., Něm., Itálie, Benelux)
- Cíl vytvořit nadnárodní instituci otevírající vzájemný obchod s uhlím a ocelí – strategické suroviny
- Pro Fr. důležitý nástroj pro kontrolu německého těžkého a zbrojního průmyslu.
- Pro SRN politická rehabilitace po II.s.v a přičlenění k Z. Evropě (K.Adenauer)
- Benelux – zájem na větší integraci a rozvoji obchodu

Evropské hospodářské společenství (EHS) a EURATOM

- **Římské smlouvy 1957** – opět zakládající šestka
- Spolupráce v ESUO se osvědčila, proto bylo cílem odstranit vzájemné bariéry pro veškerý obchod

EHS - cíl vytvořit celní unii a společný trh
- **volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu**

EURATOM - spolupráce pro mírové využití jaderné energie

Nadnárodní charakter

- vznik nadnárodních institucí, které přebírají část kompetencí národních států

Evropské sdružení volného obchodu (ESVO)

- Založeno **1960** z iniciativy Velké Británie
  - Mezivládní spolupráce
    - Neochota VB přenášet pravomoci na nadnárodní instituce x ALE zájem na hospodářské spolupráci
  - **Vytvořena zóna volného obchodu**
  - pouze odstraněna cla ve vzájemném obchodu
  - žádné společné instituce
  - VB, Dánsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko, Island
- 1963, 1967 – Žádost VB o vstup do EHS – 2x zamítnuto – Vetoval Charles de Gaulle

70. – 80. léta

- **Euroskleróza** – období stagnace integračního procesu
- po r. 1973 – hospodářská krize vedla k ochranářským tendencím evropských zemí
- 1985 – nástup nové Komise – Jacques Delors
- **1985 – Schengenská dohoda**
- **1986 - Jednotný evropský akt**
  - Hlavní cíl: Dokončení vnitřního trhu do r. 1992
  - odstranit všechny zbývající překážky, které bránily naplňování 4 základních svobod
  - více rozhodování pomocí kvalifikované většiny
  - větší pravomoci EP

- nové agendy ES – výzkum, životní prostředí, sociální politika

1992 - vznik EU

Maastrichtská smlouva

➤ Evropa na počátku 90. let

- 1992 dokončeny základy vnitřního trhu
- sjednocení Německa
- konec studené války, rozpad SSSR a Jugoslávie

2 hlavní cíle:

- Hospodářská a měnová unie + společná měna
- Společná zahraniční a bezpečnostní politika

- Hlavní osobnosti: Delors, Kohl, Mitterand x Thatcherová

➤ 1993 - ratifikace Maastrichtské smlouvy a vznik EU

Tři pilíře EU

➤ **I. pilíř - nadnárodní charakter**

- všechny dosavadní agendy ES – vnitřní trh, společné politiky obchodní, zemědělská, regionální, živ. prostředí,..
- Hospodářská a měnová unie, euro

➤ **II. pilíř** – mezivládní charakter, princip jednomyslnosti

- Společná zahraniční a bezpečnostní politika

➤ **III. pilíř**

- Policejní a justiční spolupráce, vnitřní bezpečnost

Symboly EU:

- vlajka
- Euro
- Hymna
- Motto: „Jednota v rozmanitosti.“
- den Evropy 9. Května

Kodaňská kritéria

- Stanovena na summitu v Kodani 1993
- Základní požadavky pro transformující se postkomunistické země střední a východní Evropy nutné pro jejich vstup do EU.

Politická kritéria

- Fungující demokracie, stabilní instituce, dodržování lidských práv, ochrana menšin

Ekonomická kritéria

- Fungující tržní ekonomika, odolnost vůči konkurenci uvnitř EU, cenová stabilita, udržitelnost veřejných financí

Právní kritéria

- Právní stát a schopnost účinně zavádět legislativu EU

Kandidátské země

- Černá hora
- Makedonie
- Srbsko
- Albánie
- Turecko ??

Smlouvy EU

➤ 1997 Amsterodamská smlouva

- spolupráce v oblasti imigrační a azylové politiky
- Schengenská dohoda začleněna do právního rámce EU

➤ 2001 Smlouva z Nice

- příprava na rozšíření

➤ 2004 Ústavní smlouva

- odmítnuta v referendech ve FR a NL

Lisabonská smlouva

- V platnosti od **1.12.2009**

Institucionální reforma

- Posílení pravomocí EP, rozšíření principu kvalifikované většiny, jednotný legislativní postup
- Stálý předseda ER

EU jako globální aktér

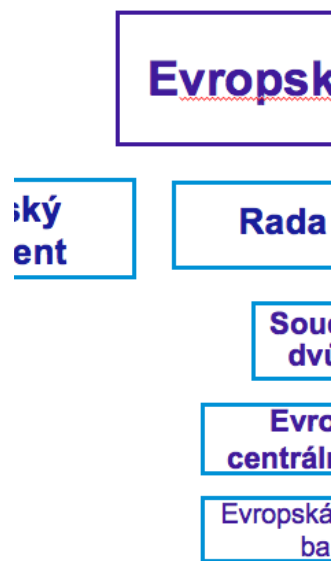
- Vysoký představitel pro zahraniční politiku
- Evropská služba pro vnější činnost

Zakotvení Listiny základních práv do práva EU

Klauzule solidarity mezi členskými státy

–Vzájemná pomoc při pohromách, teroristických útocích, výpadech dodávek energie

Instituce EU

1. EVROPSKÁ RADA – SUMMITY EU

- Summit vedoucích představitelů členských států EU
- Určuje celkové směřování EU a rozhoduje zásadní otázky
- Schází se obvykle 4x do roka + mimořádné summity
- Předseda volen na 2,5 roku – Donald Tusk

Předchůdce – Herman van Rompuy

2. EVROPSKÁ KOMISE – PROSAZOVÁNÍ SPOLEČNÝCH ZÁJMŮ

- 28 komisařů
- předseda Jean-Claude Juncker
- **Věra Jourová** – komisařka z ČR
  - justice, spotřebitelé a rovnost pohlaví
- vypracovává a navrhuje legislativu
- **hlavní výkonný orgán EU**
  - politiky EU
  - spravuje rozpočet EU
- **Strážce smluv a práva EU**

- dozorčí žaloby na čl. státy u ESD
- pokuty pro podniky
- **Zastupuje EU na mezinárodní scéně**
  - vyjednává obchodní dohody

3. RADA EU – HLAS ČLENSKÝCH STÁTŮ

- ministři členských zemí
- schvaluje legislativu EU
- řídí společnou zahraniční politiku
- předsednictví se střídá po 6 měsících

Hlasování v radě

•**Jednomyslně** – politicky nejcitlivější oblasti
 –každý stát má právo veta
 –zahraniční politika, daně, jazyková pravidla, sídla institucí

•**Kvalifikovanou většinou**
 –55 % členských států (v současnosti 15)
 –65 % obyvatelstva EU
 Ø Naprostá většina oblastí!

•**Prostou většinou**
 –1 stát = 1 hlas
 –procedurální otázky

4. EVROPSKÝ PARLAMENT – HLAS OBČANŮ

Sídla:

→**Štrasburk** - plenární zasedání

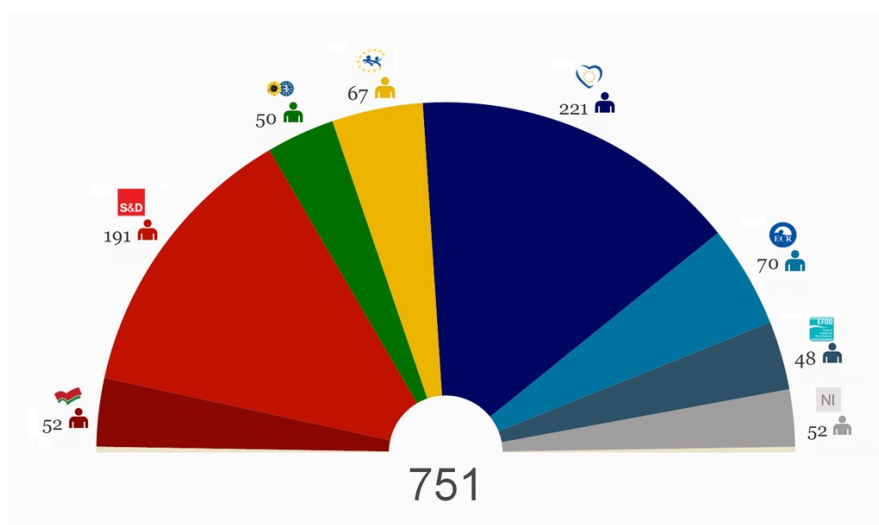
→**Brusel** – zasedání výborů a frakcí

- Předseda **Antonio Tajani**
- Spolu s Radou schvaluje legislativu a rozpočet EU
- Schvaluje a odvolává Komisi
- Přímé volby každých 5 let (od r.1979)

Počty poslanců jednotlivých zemí EU

Belgie	21	Chorvatsko	11	Maďarsko	21	Rumunsko	32
Bulharsko	17	Irsko	11	Malta	6	Řecko	21
ČR	21	Itálie	73	Německo	96	Slovensko	13
Dánsko	13	Kypr	6	Nizozemsko	26	Slovinsko	8
Estonsko	6	Litva	11	Polsko	51	Británie	72

Politické frakce v EP po volbách 2014

		ELC Poslanecký klub Evropské lidové strany (Křesťanských demokratů)
		S&D Skupina progresivní aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu
		ECR Evropská konzervativní a reformní skupina
		ALDE Aliance liberálů a demokratů pro Evropu
		GUE/NGL Evropská sjednocená levice a Severská zelená levice
		Zelení/ESA Zelení/Evropská svobodná aliance
		EFDD Skupina „Evropa Svobody a Přímé Demokracie“
		NI Nezařazení poslanci – poslanci, kteří nejsou členy žádné z politických skupin

5. SOUDNÍ DVŮR EU

- 28 nezávislých soudců
- sídlí v Lucemburku
- rozhoduje o výkladu legislativy EU
- vymáhá evropské právo
  - žaloby na orgány EU i na čl. státy EU
  - dozorčí žaloby EK na členské státy
  - žaloby čl. států na orgány EU za překročení kompetencí
  - spory mezi institucemi EU
  - komunikuje se soudy čl. států a upřesňuje jim výklad evropského práva – *institut předběžné otázky*

Právní systém EU

Primární právo

- „**Mezinárodní smlouvy**“ mezi členskými státy EU
- **Musí být ratifikovány všemi členskými státy**
  - schválení parlamentem nebo referendum
- Definuje základní strukturu, fungování a pravomoci EU – tzv. „ústavní právo“ EU
- Je tvořeno členskými státy- ony jsou „pány smluv“
- Ohraničuje oblast sekundárního práva – instituce EU mohou tvořit legislativu jen v oblastech, které jsou vymezeny v primárním právu
- Orgány EU nemají kompetenci vytvářet si nové kompetence

Zřizovací a reformní smlouvy

- Pařížská smlouva 1951
- Římské smlouvy 1957
- Maastrichtská smlouva 1991
- Smlouva z Nice 2001
- Lisabonská smlouva 2007

Rozšiřovací smlouvy o přistoupení nových zemí k EU

- Smlouva o přistoupení ČR k EU
- Smlouva o přistoupení Chorvatska

Sekundární právo

Běžná legislativa tvořena orgány EU

- Institucionální trojúhelník – Komise, Rada, Parlament

Schvalováno na nadnárodní úrovni

- Neprobíhá ratifikace v členských státech

Zveřejňováno v Ústředním věstníku EU

- Po zveřejnění je závazné pro všechny subjekty v EU

Normy sekundárního práva EU

Nařízení

- Má všeobecnou závaznost a bezprostřední působnost na celém území EU
- Stává se automaticky součástí právních řádů čl. států
- Nedochozí k implementaci na národní úrovni
- Je adresováno všem subjektům: státům, úřadům, firmám i občanům
- *Nařízení o standardech bezpečnosti potravin, Nařízení o letecké dopravě, atd.*

Směrnice

- Stanovuje závazné cíle, kterých čl. státy musí dosáhnout
- Pro dosažení stanovených cílů existuje implementační lhůta (obvykle 2 roky)
- Dává čl. státům volný prostor rozhodnout se jakým konkrétním způsobem požadavků směrnice dosáhnou
- Členské státy jsou povinny podniknout kroky, aby bylo dosaženo souladu domácích právních řádů s požadavky směrnice

Rozhodnutí

- jsou závazná stejně jako nařízení
  X ale nemají všeobecnou působnost
- Jsou určena pouze pro konkrétní subjekty:
  - jednotlivé státy
  - firmy
  - jednotlivce
- *Rozhodnutí Komise o pokutě pro Microsoft*

Stanoviska, doporučení

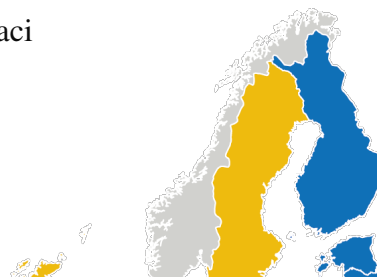
- Nejsou právně závazná
- Vydává je nejčastěji Komise
- Předpovídají možný následný vývoj práva EU

Evropská centrální banka

Sídlo: Frankfurt nad Mohanem

Prezident: Mario Draghi

- Provádí měnovou politiku eurozóny
- Spravuje společnou měnu EURO
- Rozhoduje o úrokových sazbách – brání inflaci

- Pracuje nezávisle na vládách čl. států i orgánech EU

Euro – země Eurozóny

- 1999 - vznik společné měny
- 2002 – euro zavedeno
- v hotovostním styku
- Eurozóna – 19 států
- Reálný symbol evropské
- ekonomické integrace

Maastrichtská kritéria (kritéria pro přijetí eura)

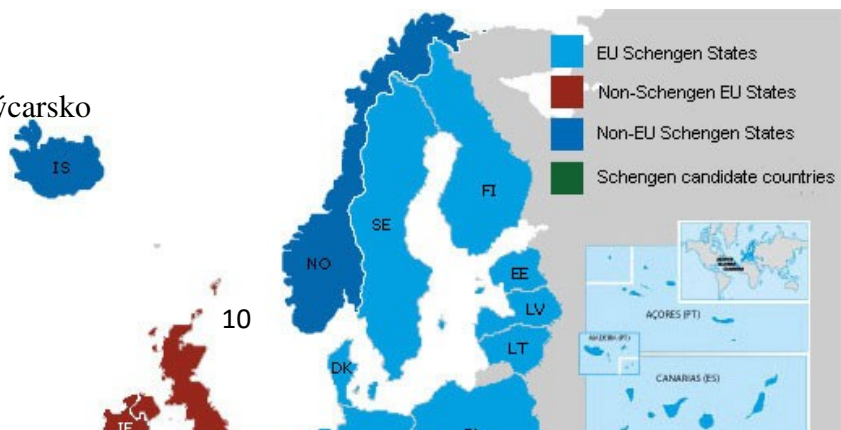
- Roční deficit státního rozpočtu nesmí překročit 3% HDP
- Celkový státní dluh nesmí překročit 60% HDP
- Míra inflace může být pouze o 1,5% vyšší než je průměr tří zemí s nejnižší inflací
- Dlouhodobé úrokové sazby nesmí přesáhnout o více než 2% sazby tří zemí s nejnižší úrokovou mírou
- Před vstupem do eurozóny musí země navázat svou měnu na euro. Tzn. měna se musí držet v pásmu +/-15% od stanoveného středního kurzu vůči euru

Schengen – Evropa bez hranic

- Zrušeny veškeré kontroly na vnitřních hranicích mezi státy
- Posílení kontroly vnějších hranic
- Jednotná vízová a azylová politika
- Lepší spolupráce policejních složek jednotlivých států – „eurozatykač“
- Lze volně nakupovat a dovážet zboží pro osobní potřebu ze všech členských zemí
- 22 států EU
- ČR od roku 2007

- + Norsko, Island, Švýcarsko

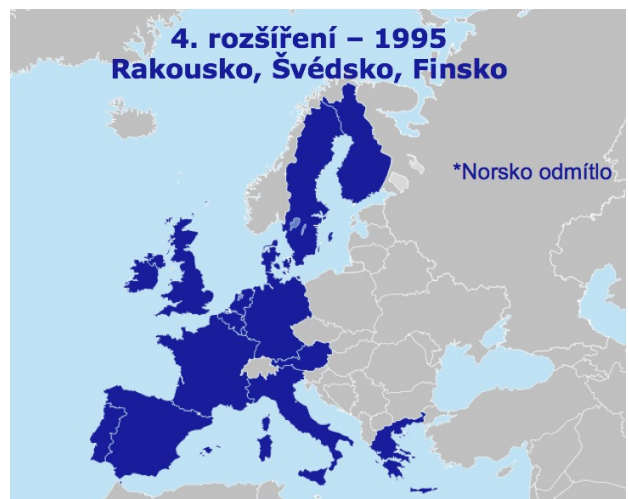
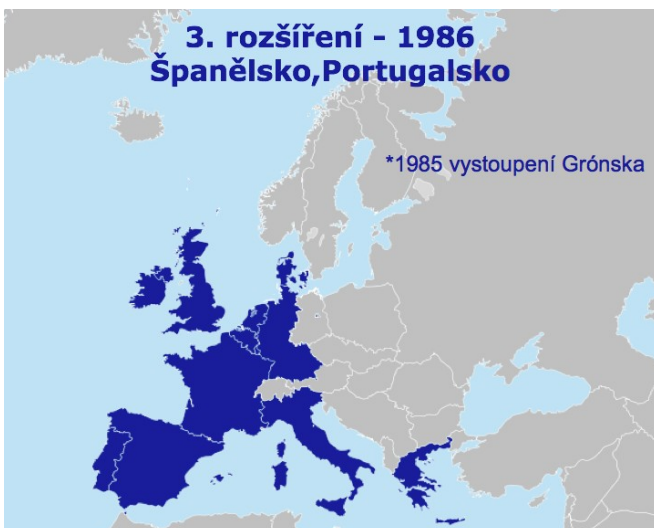
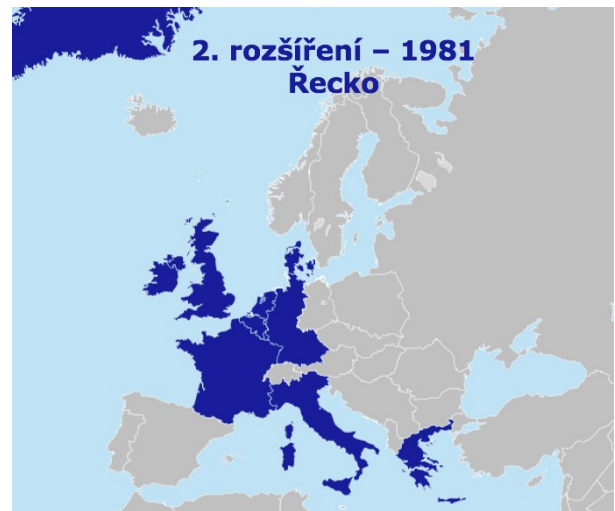
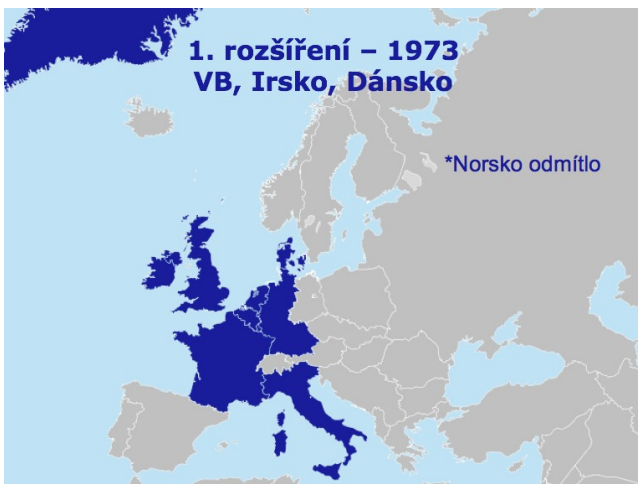
- VB, Irsko jsou mimo

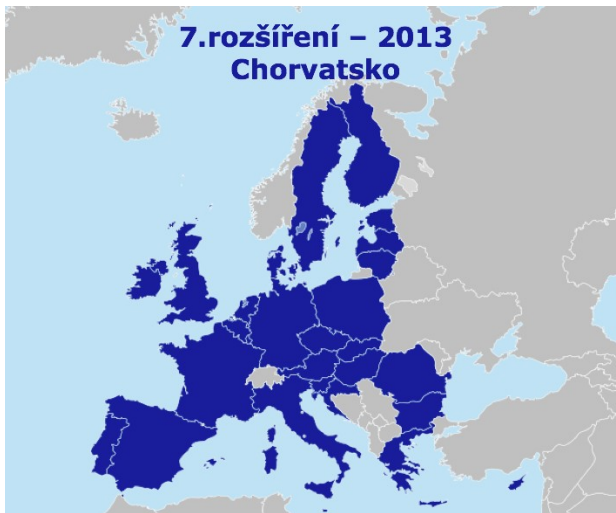

- Kandidáti:
  - Rumunsko
  - Bulharsko
  - Chorvatsko
  - Kypr

mám doma zpracovanou mindmap

Subsidiarita (z lat. *subsidiaris* – pomocný, podpůrný od *subsidium* – pomoc, podpora) znamená **princip subsidiarity**, politickou zásadu, podle níž se rozhodování a zodpovědnost ve veřejných záležitostech má odehrávat na tom nejnižším stupni veřejné správy, který je nejbližší občanům. Vyšší úrovně správy mají rozhodovat jen tam, kde si to povaha věci vyžaduje. Například rozhodování o dětských jeslích nebo parku má patřit do kompetence obce, kdežto univerzita nebo dálnice má být v kompetenci kraje nebo státu. Princip subsidiarity je prohloubením myšlenky demokracie, je opakem centralismu a zdůrazňuje decentralizaci a úlohu samospráv.

Stupně integrace:

- 1) **Zóna volného obchodu** (mezinárodní) – čl.země mezi sebou odstraní cla a jiné překážky volného pohybu zboží a služeb, vůči nečlen.zemím má každá země vlastní cel.politiku
- 2) **Celní unie** (mezinárodní) – čl.země vytváří jednotné celní území se společ.celní politikou
- 3) **Společný trh** (mezinárodní) – umožňuje volný pohyb zboží, služeb, práce a kapitálu mezi čl.zeměmi
- 4) **Hospodářská unie** (nadmárodní) – sjednocení ekon.podmínek, koordinace hosp. i soc. politiky vedoucí až k identickým podmínkám v čl.zemích; rozhodovací pravomoci přechází z jednotlivých státních orgánů na nadnárodní
- 5) **Měnová unie** (nadmárodní) – základ pro úplnou ekon.integraci, přepokládá jednotnou hospodářskou i měnovou politiku, kterou zajišťuje společná centrální banka; zahrnuje přechod ke společné měně

Důvod zahájení integrační iniciativy: EKONOMICKÉ, POLITICKÉ, VOJENSKÉ

- snaha o zamezení a předcházení dalším válečným konfliktům na kontinentě
- překonání éry nacionalismu spoluprací národů
- vytvoření svébytné Evropy bez diktátu velmocí
- přesvědčení o efektivitě kooperace

- 1948 – Benelux – celní unie
- **1950 – Schumanův plán** (robert Schuman – fran.ministr zahraničí)
  - spočíval v založení ESUO
  - šlo o ideu postupného zrušení cel a ustanovení kvót pro uhlí a hutní produkty a následného vytvoření společného trhu
  - kontrola německého průmyslu a jeho opětovná integrace do Evropy pod kontrolou vítězných mocností
- **1951 – Pařížská smlouva** (v platnost 1952), podepsána na 50 let, r,2002 zaniklo
- založení **Evropského společenství uhlí a oceli** (ESUO, tzv. Montánní unie)
  - zakl.členové (6): Francie, SRN, Itálie, Benelux
  - cíle: kontrola, zemezení konfliktů, ekon.rozvoj, vytvoření společ.trhu...
- **1957- Římské smlouvy** (v platnost 1958)
  - zakl.členové (6)- Francie, Itálie, Německo, Benelux
  - vzniklo:
- **Evropské společenství pro atomovou energii – EUROATOM**
  - **cíl:** mírové využívání atomové energie a jeho kontrola, kontrola a koordinace jaderného výzkumu a energetiky
- **Evropské hospodářské společenství – EHS, angl. EEC**
  - **cíl:** postupně propojovat národní hospodářství členských zemí a budovat mezi nimi jeden jednotní vnitřní trh
  - postaveno na „4 svobodách“ – volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu
  - postupné odbourávání vnitřních cel
- **1958-** vznik **Evropské investiční banky (EIB)**
  - sídlo: Lucemburk
  - finanční ústav EU, nezisková organizace, podpora společného trhu
  - dlouhodobé spolufinancování kapitálových investic
- **1960 – založeno Evropské sdružení volného obchodu- ESVO, angl. EFTA= European Free Trade Association**
  - zakl.členové : Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Norsko, Dánsko, Švédsko, Rakousko, Velká Británie, Portugalsko
  - Další členové: Island, Finsko
  - **cíl:** ekonomická spolupráce, ale pouze na mezivládní úrovni (tedy neintegrační)
  - postupně hlavní členové přešli k EHS/EU
  - **dnes pouze : Švýcarsko, Lichnštejnsko, Norsko a Island**

(od r.1993 funguje tzv. **EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ PROSTOR** – smlouva mezi EU a EFTA o volném pohybu osob, zboží a služeb a kapitálu mezi všemi 31 zeměmi; podepsána v Portu 1992)

- **1967 – vznik Evropského společenství – ES – Slučovací smlouva**
  - vzniklo sloučením ESUO, EHS, EUROATOM

1.VLNA – 1973 – Velká Británie, Irsko, Dánsko

(Norsko odmítlo vstup v referendu)

- **1979** – založení **Evropského měnového systému – EMS**
  - Cíl: těsnější spolupráce v oblasti měnové politiky, stabilita evr.měn
  - došlo k zavedení **ECU** (European Currency Unit)
    - umělá jednotka
    - vyjadřovala sílu ekonomik EMS

2.VLNA – 1981 – Řecko

-nejdražší přistoupení EU -> díky tomu zavedeno **přechodné období**

- **1985** – podepsání **Schengenské dohody** (Schengen -> Lucembursko)
  - plně platná od **1995**
  - jedná se o dohodu o postupném uvolnění hranic a odstranění hraničních kontrol
  - první signatáři: Francie, Benelux, SRN
  - Schengenský prostor postupně obsáhl ještě: Itálii, Portugalsko, Řecko, Rakousko, Dánsko, Švédsko, Finsko, Norsko a Island(<-nečlenské státy) , Švýcarsko
  - **POUZE VELKÁ BRITÁNIE A IRSKO SE DOSUD NEPŘIPOJILY.**
  - **vstup ČR 21.12. 2007**

3. VLNA – 1986 – Španělsko a Portugalsko

->EU 12: Benelux, Francie, Itálie, SRN, Velká Británie, Dánsko, Irsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko

- **1986** – **Jednotný evropský akt** – akt o jednotné Evropě; přechod k jednotnému trhu ES (v platnost 1987 a začal fungovat 1993)
- **1991** – **Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD)**
  - sídlo: Londýn
  - podpora transformačního procesu zemí východní Evropy a států bývalého Sovětského svazu poskytováním rozvojových úvěrů
- **1992** - podepsána **Maastrichtská smlouva** (Smlouva o evropské unii)
  - vstoupila v platnost 1993
  - řeší otázky vnitřního trhu a společné měny
  - cíl: radikální prohloubení evropské integrace, postupné vytvoření hospodářské a měnové unie, podpora hospodářského a sociálního pokroku, vytvoření prostoru bez vnitřních hranic, upevňování identity EU zvláště na mezin.poli, zavedení občanství EU
  - vytvořena zájmová struktura o třech pilířích

I. – společné zájmy z čistě hospodářské sféry; evropské společenství

II. – zahraniční a bezpečnostní politika

III. – vnitro a justice

->ustanoveno evropské (primární, společné) právo – **ACQUIS**

- **1993 – vznik Evropského hospodářského prostoru (EHP)** složený ze členů EU a členských zemí ESVO (celkem 31 zemí)
  - používají stejných hospodářských podmínek, nemohou se však podílet na politických rozhodnutích a vytváření podmínek
- **Červen 1993 – Kodaňský summit** – ustanovení pevných kritérií pro členství v EU – tzv. **kodaňská kritéria**
  - stabilita institucí zaručující demokracii, zákonnost, ochrana lidských práv, respektování menšin; fungující tržní hospodářství; schopnost převzít závazky plynoucí z členství

4.VLNA – 1995-Rakousko, Finsko, Švédsko

(Norsko opět v referendu odmítlo)

- **1997 – přijata Amsterodamská smlouva** (platná 1999)
  - revize smlouvy o EU, zpřehlednění práva Unie
  - přijat Pakt stability a růstu, který zavazuje země eurozóny k rozpočtové disciplíně a dodržování konvergenčních kritérií
- **1998 – vznik Evropské centrální banky (ECB)**
  - sídlo: Frankfurt na Mohanem
  - výkon měnové politiky zemí eurozóny
  - cíl: udržení měnové stability a podpora všeobecné hospodářské politiky EU
- **1999 – vznik EURA**
  - plnohodnotná měna v bezhotovostním styku
- **2000 – Smlouva z Nice** (přijata 2001, platnost od 2003)
  - přijata Charta základních práv EU
  - nová etapa příprav na rozšíření EU o země střední a východní Evropy, Středomoří a pobaltské státy -> provedení nepotřebnější vylepšení fungování institucí
- **2002 – zavedení EURA v běžném hotovostním styku** namísto měn 12 zemí EU (s výjimkou : Dánska, VB a Švédska)
- **2003 – Aténská smlouva**
  - završení předstupních příprav a podpis přístupových smluv pro 10 nových zemí EU
  - slavnostní podpis přístupové smlouvy

5.VLNA – 1.5. 2004 – ČR, Polsko, SR, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Slovinko, Malta, Kypr (na Kypru se nekonalo referendum – schválil to kyperský zákonný sbor)

5. VLNA doplňující – 2007- vstup Rumunska a Bulharska -> 27 států

- Šesté rozšíření: **2007: Bulharsko a Rumunsko.**
- Sedmé rozšíření: **2013: Chorvatsko.**

Kandidátskými zeměmi^[4] jsou [Albánie](#), [Bývalá jugoslávská republika Makedonie](#), [Černá Hora](#), [Srbsko](#) a [Turecko](#). [Potenciálními kandidátskými zeměmi](#) jsou [Bosna a Hercegovina](#) a [Kosovo](#).

Přístupový proces ČR

- **1989** – program PHARE – primárně namířen na Polsko a Maďarsko, posléze rozšíření na další postkomunistické země
- **1991** – ČSFR podepsalo s ES **asociační dohodu** (dohoda o intenzivnější spolupráci)
- **1993** – ČR uzavírá s EU novou asociační dohodu + **Kodaňská kritéria**
- **1996** – Řím – premiér ČR Václav Klaus podává **příhlášku do EU**
- 1997 – podán kladný posudek na ČR
- 1998 -2002 – přístupová vyjednávání vede Pavel Telička – vydávány hodnotící zprávy
- **2003** – Athény – **slavnostní podpis**
- Červen **2003** – **referendum o vstupu** – 56% účast, 77% PRO
- **1.5. 2004** – **vstup do EU** -> nový komisař Pavel Telička
- Červen 2004 – 1. volby do evropského parlamentu (**24** poslanců)
- Podzim 2004 – nová komise -> Vladimír Špidla (práce a soc.věci)
- 13.12. – podpis Lisabonské smlouvy (27 států)
- **21.12. 2007-** **vstup do Schengenu**

Státy mimo EU používající EURO:

Černá Hora, Kosovo, Monako, San Marino, Bosna a Hercegovina, Vatikán, Andorra

Konvergenční kritéria:

- rozpočtový deficit do výše max. 3% HDP země
- celkový veřejný dluh do výše max. 60% HDP země
- roční míra inflace max. o 1,5% vyšší než mají 3 země s nejnižší mírou inflace v EU
- dlouhodobá úroková sazba max. o 2% vyšší než mají 3 země s nejnižší úrokovou sazbou v EU
- stabilita kurzu

1948- vznik Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci OEEC (OECD)-zabývá se rozdělováním pomoco tzv. Marschallova plánu-1995 se stala členem ČR-jako první postkomunistický stát-nedisponuje žádnými finančními prostředky; výraznou roli však hraje jako analytik a poradenská finanční organizace – poskytování odborné pomoci

1960 – podepsána úmluva o OECD – Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj-sídlo: Paříž-cíl: dosahovat co nejvyšší životné úrovně členských zemí aniž by byl narušen „sociální smír“ a kvalita životního prostředí a tím přispívat k rozvoji světového hospodářství, snaha liberalizovat a uvolňovat obchodní prostředí, sbližovat legislativy-navazuje na zaniklou Organizaci pro evropskou ekonomickou spolupráci

hl. orgány EU: Evropská rada, Evropský parlament, Rada EU, Evropská komise, Hospodářský a sociální výbor, Evropský účetní dvůr, Evropský soudní dvůr, Evropský ombudsman, Výbor regionů

- sídla - Brusel (hl. m. Belgie), Lucemburk (hl. m. Lucemburska) a Štrasburk (Francie)

Evropská rada (Evropský summit) = samostatné jednání hlav členských států EU a šéfů jejich vlád + předsedy Komise; probíhá pravidelně 2x ročně a dále podle potřeby

- poskytuje EU podněty pro její rozvoj, urychluje proces integrace, vytyčuje její obecný politický směr a zabývá se problémy, které nevyřešila Rada ministrů
- smí se usnášet pouze jednomyslně
- předsednictví v radě se mění podle předsednictví v EU a schůze probíhají ve státě, jež EU předsedá

Evropský parlament – Štrasburk = jediná přímo volená instituce EU; vykonává demokratickou kontrolu zákonodárného procesu na úrovni EU

- legislativní, rozpočtová a kontrolní pravomoc
- EP má 732 poslanců (např. Německo 99, ČR 24, Malta 5)
- funkční období - 5 let, poměrné volební zastoupení
- nejednotný statut
- nadnárodní poslanecké kluby sestavené podle politické orientace, ne podle země původu (Evropští sociální demokraté, Evropská lidová strana...)
- sídlí ve Štrasburku, jednotlivé pracovní skupiny zasedají v Bruselu, sekretariát v Lucemburku
- první volený EP ve volebním období 1979 - 1984
- pravomoci výrazně rozšířeny Maastrichtskou a Amsterdamskou smlouvou - 1993 a 1999
- předseda Antonio Tajani; 14 místopředsedů

Evropský ombudsman – Štrasburk = veřejný ochránce práv; od občanů, FO nebo PO z členského státu EU přijímá a posuzuje stížnosti na instituce EU

- vznik 1995
- funkční období - 5 let

Rada EU (Rada ministrů) – Brusel = mocenský orgán EU

- koordinuje politiky jednotlivých členských států i společnou politiku ES, jménem EU uzavírá smlouvy s třetími zeměmi, vydává akty práva ES - právní normy
- rozhodnutí závazná pro všechny členské státy
- předsednictví v Radě se mění po půl roce, v současnosti předsedá Bulharsko → Rakousko; předsedající zemi po technické a administrativní stránce asistuje Generální sekretariát rady
- trojka = spolupráce ministra zahraničních věcí předsednické země a ministrů ze zemí před a po předsednické zemi → zajištění kontinuity

Evropská komise – Brusel = ochránce právního systému EU

= legislativní, výkonný, administrativní a jurisdikční orgán; jako jediný orgán může navrhnout akty práva ES - právní normy (o nichž později jedná Rada ministrů a EP)

- má vlastní rozhodovací pravomoc - dbá na plnění smluvních závazků a v případě jejich porušení má právo zasáhnout (podává žalobu k Soudnímu dvoru), spolu s ostatními institucemi navrhuje rozpočet EU a předkládá závěrečnou zprávu o hosp. s rozpočtem
- 25 komisařů z jednotlivých členských zemí EU (do 1. 11. bylo 30 komisařů), každý komisař se stará 1 oblast, nesmějí být reprezentanty státu (V. Špidla, G. Verheugen, Benito Ferrero-Waldner)
- funkční období - 5 let
- Věra Jourová

Hospodářský a sociální výbor - Brusel = orgán reprezentující zaměstnavatele, zaměstnance a představitele svobodných povolání

- 6 sekcí (zemědělství, hosp. a měnová unie, zaměstnanost, vnější vztahy, vnitřní trh, doprava...)
- schůze 10x ročně
- funkční období - 4 roky

Výbor regionů – Brusel = poradní orgán pro Komisi, Radu a Parlament

- poskytuje místní a oblastní vazbu pro rozhodování v EU
- 7 sekcí (politika, zemědělství, doprava, energetika, sociální politika, zaměstnanost, kultura...)
- vznik 1994; 317 členů
- předseda (2 roky)

Evropský účetní dvůr - Lucemburk = instituce garantující finanční a měnovou politiku EU; dohlíží na správnou fci kontrolních orgánů jednotlivých institucí, na hospodaření s penězi z EU v jednotlivých státních institucích a kontroluje výdaje EU

- 25 nezávislých odborníků z jednotlivých členských zemí
- funkční období - 6 let
- předseda (3 roky)

Evropský soudní dvůr - Lucemburk = nejvyšší instituce zajišťující soulad mezi právem ES, jednotlivých členských států a jejich subjektů (PO, FO a občanů)

- spory, které se nepodaří vyřešit v členských zemích, se po podání žádosti projednávají u ESD, jehož stanovisko je rozhodující
- 25 soudců a 9 generálních advokátů, funkční období - 6 let
- zasedá v plénu nebo v senátech složeném ze 3 či 5 soudců
- předseda (3 roky)

Evropská ústava

- vytvořena Konventem zasedajícím v letech 2002 - 3 (předseda - bývalý francouzský prezident)
- text ústavy schválen v červnu 2004, podepsán v říjnu 2004, s ratifikací se počítá do r. 2006/7 (k vzetí v platnost musí ústavu přijmout všechny členské státy; formu přijetí - referendum nebo ratifikaci Parlament - si státy vybírají sami)
- odkaz na kulturní, náboženské a humanistické dědictví
- 350 stran: preambule + 4 části + protokoly

1) Zákl. ustanovení (hl. hodnoty a cíle EU, symboly EU, nadřazenost Evr. ústavy stát. ústav.)

2) Listina základních práv Unie (obdoba LZPS)

3) Politika EU (popis fungování EU)

4) Obecná a závěrečná ustanovení

- protokoly: např. Protokol o roli národních parlamentů

***Rada Evropy je něco jiného**

= **Rada Evropy** je [mezinárodní organizace](#) spojující 47 zemí Evropy. Tato instituce dále zahrnuje šest pozorovatelských zemí: [Vatikán](#), [Kanadu](#), [USA](#), [Mexiko](#), [Japonsko](#) a [Izrael](#). Rada Evropy je nezávislá na Evropské unii a funguje na principu diskuze a hledání společných řešení v ekonomických, sociálních, kulturních, vědeckých, právních a administrativních otázkách a v udržování a rozvoji základních lidských práv a svobod. Rada Evropy je založená na mezivládním principu. Sídlo se nachází ve [Štrasburku](#), přičemž pod tuto instituci spadá rovněž [Evropský soud pro lidská práva](#) sídlící ve stejném městě.

17. Mezinárodní organizace

Mezinárodní organizace = mezinárodní sdružení min. 3 států, které na základě mezinárodní smlouvy vykonává pro členské státy určité úkoly, a to vlastním jménem a prostřednictvím vlastních orgánů.

Vztahy: Spolupráce, Konkurence, Konflikt, Indiference

Dělení:

- Podle typu členství:
    - mezinárodní vládní organizace
    - mezinárodní nevládní organizace (*nestátní aktéři* – Greenpeace či Amnesty International)
  - Podle rozsahu členství:
    - na univerzální /globální (OSN)
    - regionální (Rada Evropy)
    - subregionální (CEFTA)
  - Podle cílů a pole působnosti:
    - na všeobecné (OSN)
    - speciální, jejichž cílem je regulace vztahů v určitých oblastech (NATO, OPEC)
- **Mezivládní** (státy si ponechávají všechny podstatné pravomoci) x **nadnárodní** (dochází k přesunu pravomocí na dané organizace jejich orgány)
  - Česká republika je členem mnoha mezinárodních organizací: OSN, NATO, Evropská unie, Rada Evropy či Organizace pro hospodářskou spolupráci a obchod (OECD)

Organizace spojených států (OSN, angl. UN)

- sídlo v New Yorku
- je univerzální mezinárodní organizace založena v roce **1945**
- vznikla podpisem Charty OSN – 50 států včetně Československa
- chtěla navázat na meziválečnou *Společnost národů*
- sdružuje **193 členských zemí** (99 % populace)
- Cílem je udržovat mír a bezpečnost, rozvíjet přátelské vztahy mezi národy, posilovat úctu k lidským právům bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství, zajistit státům suverénnost
- Klíčovými orgány jsou **Valné shromáždění, Rada Bezpečnosti, Mezinárodní soudní dvůr** (se sídlem v Haagu), **Hospodářská a sociální rada OSN, Poručenská rada a Sekretariát**

Valné shromáždění

- jsou zde zastoupeny všechny členské země s jedním hlasem
- hlavní jednací orgán
- Rezoluce a doporučení, které přijímá jsou bez závaznosti mezinárodního práva

- Volí generálního tajemníka OSN a nestálé členy Rady bezpečnosti

Rada Bezpečnosti

- je nejvyšší výkonný orgán
- má odpovědnost za udržení míru
- schvaluje mezinárodní mírové operace, přímé vojenské akce
- má **15 členů, 5 stálých (právo veta)**(USA, Francie, Velká Británie, Čína, Ruská federace) a ostatní jsou voleni na 2 roky
- Ke schválení potřeba 9 hlasů
- **Závazné nástroje RB:** Rezoluce, Embargo, Sankce, Bojkot
- V čele OSN Generální tajemník: António Guterres
- Mezinárodní měnový fond, Světová banka, UNESCO, Světová zdravotnická organizace

Mezinárodní soudní dvůr

- Soudní orgán OSN řešící mezinárodní spory
- Rozhodnutí jsou právně závazná, ale exekutivně nevynutitelná
- Soud může rozhodovat jen tehdy, pokud mu sporné strany předloží své problémy k posouzení
- Založen **1945**
- Sídlo: Haag
- Sbor 15ti soudců volených na 9 let valným shromážděním a radou bezpečnosti

Ekonomická a sociální rada (ECOSOC)

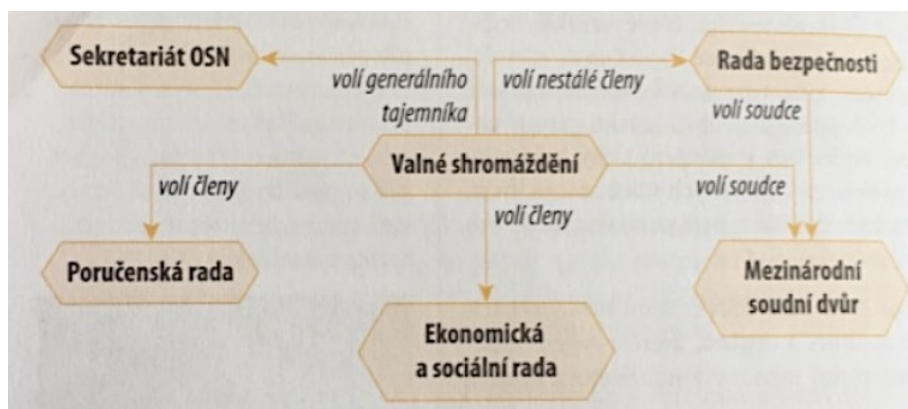
- Monitoruje celkovou hospodářskou situaci v regionech
- Vytváří prognózy a navrhuje opatření

Poručenská rada

- Vznikl pro správu 11ti oblastí, které po 2.sv. nezískaly status samostatných států
- Formálně ukončila svou činnost 1994 (poslední oblast Palau se stala nezávislým státem)
- Rada se může sejít v případě, že to situace bude vyžadovat

Sekretariát OSN

- Výkonný orgán OSN tvořený generálním tajemníkem a jemu podřízeným správním sekretariátem
- Generální tajemník: jmenován na 5 let

Mírové síly OSN (modré barety) jsou vojenské jednotky, které členské státy na základě příslušné rezoluce poskytnou OSN k udržování míru v nestabilních částech světa. Každý stát může sám rozhodnout, kam svoje vojáky vyšle. V rámci plnění úkolů však vojáci spadají pod pravomoc OSN a jednotlivé vlády už mě nemají přímý vliv.

Mezinárodní organizace začleněné do systému OSN

Mezinárodní měnový fond - IMF

- společně se světovou bankou byl založen v roce 1944
- sídlí ve Washingtonu
- primárním úkolem je udržení stability měnových systémů ve světě
- poskytuje členským státům úvěry a podporuje rozvoj a vyrovnaný růst světového obchodu

Světová banka – WB

- sídlí ve Washingtonu
- je tvořena mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj a mezinárodní asociací pro rozvoj
- společně s dalšími třemi institucemi tvoří skupinu světové banky
- úzce spolupracuje s mezinárodním měnovým fondem
- hlavním cílem organizace je boj s chudobou, za tímto účelem poskytuje členským zemím dlouhodobé úvěry určené ke změnám struktury jejich ekonomiky a ke zvýšení hospodářského potenciálu
- stejně jako případě IMF mají při hlasování největší váhu ekonomicky nejsilnější státy - kritika - současná snaha o přerozdělení hlasovacích práv

UNESCO - Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu

- založena v roce 1946
- sídlo: Paříž
- podporuje členské státy finančními příspěvky i odbornou pomocí při rozvoji vzdělanosti a péči o děti, zejména v chudších státech
- pečuje o kulturní hodnoty členských zemích

Světová zdravotnická organizace – WHO

- založena v 1948
- sídlí v Ženevě
- sleduje stav lékařské péče a zdravotní vývoj populace všech států světa, navrhuje opatření a poskytuje širokou pomoc chudším státům

Další: UNICEF, Mezinárodní agentura pro atomovou energii, Organizace OSN pro výživu a zemědělství, Program OSN na ochranu životního prostředí (UNEP), Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky,...

Severoatlantická aliance NATO

- založena v roce **1949** jako důsledek rostoucího napětí studené války → „Ozbrojený útok proti jedné členské zemi bude považován za útok proti všem“
- sídlo v Bruselu
- 29 členských zemí, ČR v roce 1999, v roce 2009 se připojilo Chorvatsko a Albánie, v roce 2017 Černá Hora
- Členské státy si vzájemně garantují územní celistvost a státní suverenitu.
- Vstupem do NATO každý stát přijímá závazek podílet se na společné obraně a v případě potřeby pomoci jinému členskému státu, pokud bude napaden třetí stranou. (např. vzdušné letectvo)
- Struktura NATO je tvořena dvěma částmi – **politickou** (severoatlantická rada, skupina pro jaderné plánování, generální tajemník) a **vojenskou** (vojenský výbor a alianční strategická velitelství)

Severoatlantická rada

- nejvyšší politický orgán NATO, jsou v ní zastoupeny všechny členské země (zastupují je ministři, předsedové vlád, hlavy států, případně velvyslanci)
- přijímá rozhodnutí o společné zahraniční politice a společném postupu členských zemí
- má zvláštní pravomoci zejména v době ohrožení citového míru nebo svrchovanosti některé členské země
- rozhoduje o přijetí nových členů nebo společných vojenských akcích

Skupina pro jaderné plánování

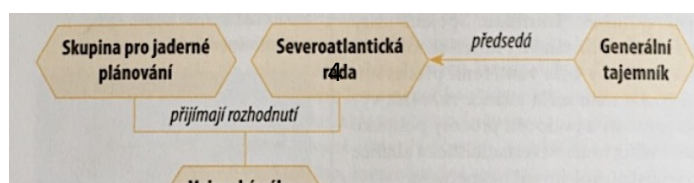
- orgán rozhodující o jaderných otázkách a s tím související politice NATO (rozmístění jaderných zbraní, jejich významu v celkové strategii aj.)

Generální tajemník

- nejvýše postavený civilní představitel NATO
- předsedá Severoatlantické radě a reprezentuje NATO navenek
- nemá rozhodující pravomoci, během jednání však častokrát sehrává klíčovou roli jako prostředník

Vojenský výbor

- nejvyšší vojenský orgán NATO
- poskytuje rady a doporučení hlavním civilním orgánům NATO a spadají pod něj obě alianční strategická velitelství (velitelství spojeneckých sil pro operace a velitelství spojeneckých sil pro transformaci)
- výbor nemá sám o sobě přímé rozhodovací pravomoc, vykonává vůli Severoatlantické rady a skupiny pro jaderné plánování a připravuje realizaci jejich rozhodnutí
- členské země jsou v něm zastoupeny starými vojenskými představiteli

Šanghajská organizace spolupráce - SCO

- vznik 2001
- zakládající členové Šanghajská pětka (Rusko, Čína, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán)
- + Uzbekistán
- sídlo Peking
- poslání: boj proti terorismu, separatismu a extremismu

Ekonomické mezinárodní organizace

Světová obchodní organizace – WTO

- založena v roce 1995
- sídlí v Ženevě
- prosazuje zjednodušení výměny zboží i služeb mezi státy a odstranění obchodních bariér ve světovém obchodu
- na její půdě jsou řešeny obchodní spory mezi členskými státy - výsledkem mohou být sankce
- předchůdcem organizace byla Všeobecná dohoda o clech a obchodu, která fungovala do roku 1994

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

- založena v 1961
- sídlí v Paříži
- sdružuje hospodářsky vyspělé státy a prosazuje liberalizaci obchodu
- každý rok vydává analýzu a hodnocení hospodářských výsledků jednotlivých států

Evropské sdružení volného obchodu – ESVO

- vzniklo v roce 1960
- Obdoba evropské unie - sdružuje vyspělé evropské země které nejsou členy Evropské unie
- je pouze hospodářskou mezinárodní organizací, která neusiluje o politickou integraci ani pro úplné sjednocení trhů
- zakládající smlouvu podepsala Velká Británie, Dánsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko a Švýcarsko.
- v roce 2014 patřilo mezi členy už jen Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Norsko a Island
- v současné době dochází ke sblížení organizace s Evropskou unií

Organizace zemí vyvážejících ropu - OPEC

- založena v roce 1961 v Bagdádu
- sídlo Vídeň
- hospodářsko-politická organizace sdružující největší světové producenty ropy

- reguluje ceny ropy a její těžbu v členských státech

G8/7 (Group of Eight)

- volné politické sdružení hospodářsky nejvyspělejších států světa: USA, Kanada, Rusko, Japonsko, Německo, VB, Francie a Itálie
- spolupráce v rámci G8 nemá institucionální podobu

Visegrádská skupina – V4

- aliance Česka, Maďarska, Polska a Slovenska

Lidskoprávní a humanitární mezinárodní organizace

Rada Evropy

- je evropská mezivládní organizace založená v roce 1949
- sídlo ve Štrasburku
- cíl: ochrana lidských práv, pluralitní demokracie a právního státu.

Mezinárodní červený kříž

- je mezinárodní nezisková organizace se sídlem v Ženevě působící v 189 zemích světa s cílem poskytovat humanitární pomoc v potřebných oblastech
- nejstarší nepřetržitě fungující mezinárodní organizace zaměřená pouze na poskytování humanitární pomoci
- funguje v těsné součinnosti s OSN, ale i mimo její strukturu
- už několikrát obdržela Nobelovu cenu za mír

Evropský soud pro lidská práva

- ustaven v roce 1955
- sídlí ve Štrasburku, spadá pod Radu Evropy
- mohou se na něj obracet je občané členských států se stížnostmi na porušování lidských práv
- jeho rozhodnutí jsou závazná

Ostatní mezinárodní organizace

Britské společenství národů - Commonwealth of Nations

- vznikla v roce 1931 jako svazek VB a jejich koloniemi a dominií
- Sdružuje cca 50 zemí ze všech pěti kontinentů
- Tyto země udržují těsné hospodářské vztahy
- hlavou je královna

Společenství nezávislých států

- vzniklo 1991
- volná politicko- hospodářská organizace sdružující republiky bývalého Sovětského svazu

Mezinárodní organizace Frankofonie

- založena po vzoru Bbritského společenství národů
- v roce 1970 pod názvem Agentura pro kulturní a technickou spolupráci se sídlem v Paříži

- v roce 2014 měla 57 členů
- hlavním cílem organizace je zajištění spolupráce francouzsky mluvících zemí na poli vzdělávání, kultury, vědy a výzkumu

Mezinárodní kriminální policie - INTERPOL

- založení 1923
- sídlí v Lyonu
- slouží ke společnému potírání mezinárodního zločinu, hlavně k výměně informací mezi kriminálními policemi členských zemí, v posledních letech se zaměřuje na boj proti terorismu

Mezinárodní olympijský výbor - založen v roce 1949 se sídlem v Lausanne a jeho posláním je podporovat rozvoj sportu a tím posilovat mír mezi národy

18. Pravice a levice, volby jako demokratický mechanismus

Politická strana = organizované, dobrovolné sdružení občanů se stejnými polit. názory a cíli, které se účastní polit. života. Vzájemnou konkurencí se snaží získat politickou moc a prosadit se.

Znaky politické strany: *polit. program* (jsou v něm vysvětleny základní hodnoty, zájmy a cíle strany; strana se na něj snaží nalákat své voliče); *účast ve volbách*; *působení na veřejnost* (získávání členů, voličů, sympatizantů); *činnost financována z členských příspěvků, příjmů z vlastní hospodářské činnosti, ze sponzor. darů a státních dotací*; *mají stálou demokraticky volenou organizační strukturu* (stanovy)

Funkce polit. stran:

- **integrativní** = soustředění lidí se stejnými zájmy
- **socializační** = učí hrát politické role
- **zprostředkovatelská** = spojení mezi občany a vládou
- **mobilizační** = aktivizuje rodiče
- **rekrutivní** = vybírá politickou elitu
- **ústavní** = skrze strany je sestavována vláda

Politický pluralismus = existence a činnost více politických stran nebo skupin, jež vzájemným bojem a rovnováhou vytvářejí mechanismus politické moci. Typické pro demokratickou společnost.

Politická participace = účast v polit. životě, aktivita občanů, kterou se snaží ovlivnit nebo podpořit vládu a politiky. Existuje participace **konvenční** (hlasování ve volbách, petice, shromažďování) nebo **nekonvenční** (divoké street party, vytloukání oken, ničení majetku).

Způsoby účasti na politice: účastí ve volbách, vstupem do politické strany, dopisem poslanci nebo senátorovi, vlastní kandidaturou ve volbách, návštěvou poslance nebo senátora, vstupem do nátlakové skupiny, dopisem do místních nebo celostátních médií, demonstrace, účastí na předvolebním meetingu, atd.

Politické hnutí = nemá ve srovnání s politickou stranou tak vysokou organizovanost, hierarchii a disciplinovanost, bývá zárodkem politické strany

Zájmová skupina se na rozdíl od politické strany zaměřuje pouze na jedno téma, chce spíše ovlivňovat

Politické strany se zpravidla dělí podle politických ideologií, ze kterých vycházejí (např. komunistické, liberální, křesťanské,...) a na jejichž základě zaujímají místo v politickém spektru na **pravici, levici** nebo **středu**.

	LEVICE	PRAVICE
PRIORITY	sociální politika a jistoty	podpora podnikání a osobní odpovědnosti
STÁT	sociálně odpovědný, silný stát	minimalizace kompetencí státu
ROVNOST	výsledků	příležitostí
ČLOVĚK	kolektiv	jednotlivec
EKONOMIE	státní ochránářství, regulace trhu	liberalizace a deregulace
EKONOMICKÉ PRIORITY	odstranění nezaměstnanosti	snížení inflace
SPOLEČNOST	splynutí	oddělení

Způsob dělení na **pravici** a **levici** pochází z doby francouzské revoluce (1789-1796), kdy na sněmu zasedali od řečníka vpravo zástupci aristokratů a vlevo zástupci lidu.

Je potřeba rozlišovat mezi **extremismem** (z latinského extrém, tzn. nejkrajnější), který vyjadřuje vyhraněné a nekompromisní postoje směřující k odstranění demokratického zřízení a **radikalismem** (z latinského

radix, tzn. kořen – pro vytržení problému i s kořenem), který vyjadřuje kritické postoje pro změnu či zlepšení politických poměrů, ale které nevedou k odstranění demokratického politického systému, ačkoli se pohybují na okraji ústavního rámce.

Dělení stran:

- a) **vládní** – sestavující vládu (většinou vítězná strana voleb + koaliční strany)
KOALICE → společenství několika stran, které vládou → 2-3
- b) **opoziční** – usilující o převzetí politické moci cestou volebního vítězství, komentují politiku
PARLAMENTNÍ OPOZICE a MIMOPARLAMENTNÍ OPOZICE
- c) **parlamentní** – ty strany, které ve volbách dosáhly minimálně 5% voličských hlasů
- d) **neparlamentní**
- a) **antisystémové** - nerespektující zásady pluralitní demokracie (**extrémní** pravice či levice)

Stranický systém = soustava vztahů mezi politickými stranami. Je to systém, prostřednictvím kterého spolu politické strany jednájí a ovlivňují politické rozhodování.

- A) **Systém jedné strany** - MONOPARTITNÍ SYSTÉM, tato strana má mocenský monopol, převážně v nedemokratických režimech
- B) **Systém dvou stran** - DIPARTITNÍ SYSTÉM → Anglosaský systém. Dvě politické strany se střídají u moci. Mohou se existovat i další politické strany, nemají reálnou šanci dostat se k moci. Strana, která zvítězí volby, většinou vládne sama, druhá strana tvoří opozice. Tento systém se vyskytuje ve Velké Británii.
- C) **Systém více stran** - MULTIPARTITNÍ SYSTÉM → může vzniknout jakákoliv strana (hnutí), které splní podmínky. Strany vytvářejí koalice. Tento systém je v ČR.

Politické strany a politická hnutí v České republice jsou **právnícké osoby**, které vznikají registrací na ministerstvu vnitra a zanikají vlastním či soudním rozhodnutím (rozpuštěním, spojením).

K založení strany je nutné předložit petici s podpisy alespoň 1000 občanů. Založit stranu a hnutí mohou nejméně tři státní občané České republiky starší 18 let (přípravný výbor). Každá strana musí mít svůj organizační řád (**stanovy: název, adresa, sídlo**)

financování → sponzorování, dary, členské příspěvky, dotace od státu

Pravice x Levice

- rozdělení pravice x levice od dob Velké francouzské revoluce (vpravo si sedli zástupci šlechty, vlevo zástupci lidu, měšťanstva)
 - rozvinulo se ve 20. st., dnes je pro polit. strany typičtější: *liberární* (svoboda jedince), *konzervativní* (žádné prudké změny, jen pozvolný vývoj), *křesťanského* typu, *ekologické*,..

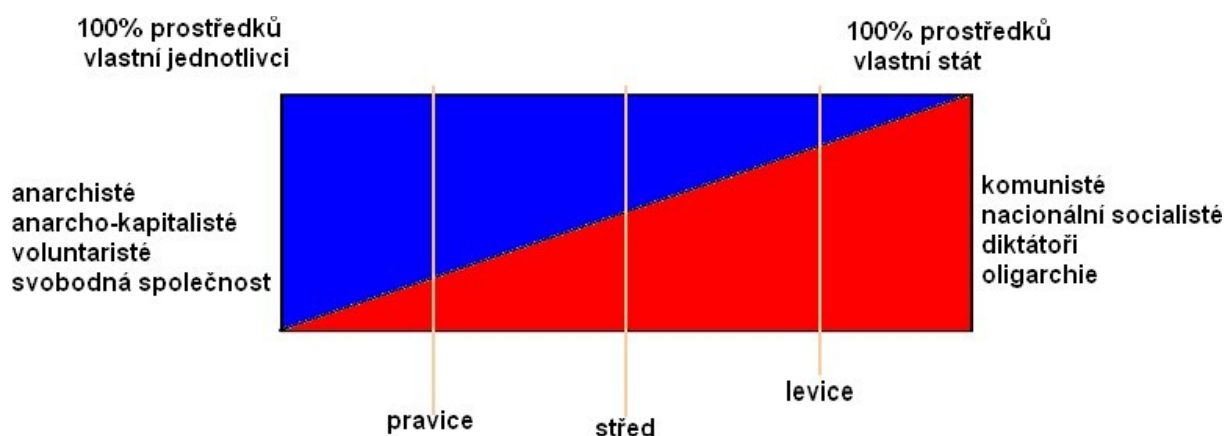
Pravice

- dbá na svobodu podnikání, co nejmenší zásahy státu, nižší daně, nižší soc. dávky
- tržní hospodářství, konkurence, rovnost příležitostí, podpora jednotlivce
- zdůrazňuje rozložení moci mezi maximální množství jednotlivců
- rozdělení společnosti podle schopností, majetku,...
- snaha o stabilní státní rozpočet, nezadlužovat stát, snižovat inflaci (=proces znehodnocování peněz projevující se poklesem jejich kupní síly)
- pravicový extrém: fašistické a nacionalistické strany, republikáni
- pravicové strany v ČR: ODS, TOP 09

Levice

- sociální politika, priority: soc. jistoty, dotování školství, zdravotnictví
- vyšší soc. dávky, sociálně odpovědný, silný stát, regulace tržního hospodářství, odstranění nezaměstnanosti, rovnost výsledků, splývání jednotlivce s kolektivem
- zdůrazňuje práva a povinnosti státu a centrální moc
- levicový extrém: anarchistické strany, komunisté
- levicové strany v ČR: ČSSD, KSČM

Na politickém středu je KDU – ČSL. Další politické strany a hnutí: ANO, STAN, SPD, PIRÁTI, ZELENÍ, SVOBODNÍ

VOLBY

= základní demokratický (volební) mechanismus (x totalita – zmanipulované volby)
= akt, při kterém volí právoplatní voliči své zástupce do určitých funkcí nebo orgánů
= jedna z nejdůležitějších možností, jak se mohou občané aktivně podílet na politickém životě

- **typy:** prezidentské + do evropského parlamentu
parlamentní (poslanecká sněmovna, senát)
komunální (= obecní) + krajské

Volby jsou:

všeobecné (mohou volit svéprávní občané starší 18-ti let, občané ČR)

rovné (všechny hlasy mají stejnou váhu, každý občan má jeden hlas)

tajné (nikdo nemá právo vědět, jak kdo hlasoval)

přímé (hlasuje se přímo pro politické subjekty nebo jednotlivé kandidáty)

Volby svobodné (volič má svobodný výběr mezi politickými subjekty, volí svobodně a bez nátlaku)

- Volební právo: **aktivní** (právo jít volit) – od 18 let
pasivní (právo být volen) – věkově omezené:
  - od 18 let (komunální a krajské volby)
  - od 21 let (poslanecká sněmovna)
  - od 40 let (senát, prezident)

VOLEBNÍ SYSTÉM

= ústavou či zákonem stanovený způsob voleb do zastupitelských orgánů

➤ nedemokratický volební systém

- kuriální systém = lidé začlenění do skupin (kurií) podle výše majetku
- prémiový systém = strana, která ve volbách zvítězí, získává prémie navíc (počet mandátů)

➤ demokratické volební systémy

A) většinový (majoritní) systém

- umožňuje zvolit pouze jediného kandidáta (osobnosti), který získá v daném volebním obvodu nejvíce hlasů a tím mandát (=pověření zastupovat občany)
- území, ve kterém se konají volby, je rozděleno na jednomandátové nebo vícemandátové obvody
- v ČR se volí osobnosti do Senátu
- Anglie, Kanada, Francie, Nový Zéland, USA

X malé strany nejsou schopny získat ve v. obvodě většinu → vede ke snížení počtu polit. stran

X nepoměr mezi počtem obdržených hlasů a získaných mandátů

X volební geometrie (nedemokratické) = volební obvody se liší v počtu lidí

✓ do parlamentu se dostanou jen silné strany → vede ke stabilní vládě

Systém většinový:

- **jednokolový** = koná se v jednom volebním obvodu
  - vítězí kandidát, který získá nejvíce hlasů
  - prostá většina
- **dvoukolový** = systém absolutní většiny
  - 1.kolo (vítězí ten kandidát, který získá aspoň 50% + 1 hlas, povede se = 2.kolo není)
  - 2.kolo – **uzavřené** = postupují do něj pouze 2 nejsilnější kandidáti z 1.kola; prostá většina (u nás)
    - **otevřené** = postupuje více kandidátů (více než 12,5% - Francie)

B) poměrný (proporční) systém

- sčítání hlasů v celostátním měřítku (volební obvod = kraj) → procenta se přepočítávají na mandáty (=křesla) pro polit. strany → volí se hlavně politická strana
- -v ČR se tak volí do Poslanecké sněmovny + v komunálních volbách
- Nizozemí, Izrael
- X musí získat určitý počet hlasů (kvórum)
- X polit. moc se třísťí, často vzniká nestabilní koaliční vláda
- ✓ lepší zobrazení polit. sil ve státu (prosadí se i menší polit. strany)
- systém kandidátních listin - přísně vázané (nesmí se provádět změny)
  - vázané (manipulace do určité míry, povoleno dávat preferenční hlasy)
  - volné (preferenční hlasování, povoleny výrazné změny)
- kvórum = uzavírací klauzule (závazná; str. musí získat $\geq 5\%$ hlasů, aby se dostala do Parlamentu) - d'Hondtova metoda

- 1.skrutinium = přidělení počtu mandátů (skrutinium=sčítání) - odborný přepočet hlasů
- 2.skrutinium = rozdělení počtu mandátů (po přepočtu)
- do politiky zasahují středové strany, které pomáhají silnějším stranám získat převahu (za cenu ústupků)

C) smíšený systém – použita kombinace proporčního a majoritního systému (alespoň 5% = jeden systém), Německo

VOLEBNÍ SYSTÉM V ČR

- **dvoukomorový parlament** - Poslanecká sněmovna (dolní komora)
  - Senát (horní komora)
- volby vyhlašuje prezident s premiérem v zákonné lhůtě minimálně do 90 dnů před konáním
- trvání: 2 dny

podmínky voliče – musí se prokázat platným OP nebo CP

- pouze občan ČR
- pokud není v době voleb ve svém kraji – vyžádá si voličský průkaz
- do druhého dne musí dovést 18-ti let
- pokud se v době voleb nachází v nemocnici, ve vězení, v domově důchodců → požádá o komisi s přenosnou volební urnou

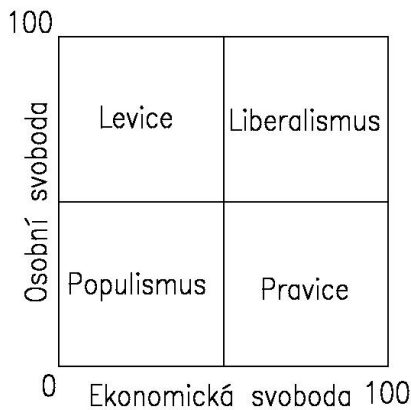
- **Volby do Poslanecké sněmovny ČR**
  - volí se 200 poslanců na 4 roky
  - konají se ve 14-ti volebních krajích
    - proporciální – vázaný systém → volič si může vybrat stranu + udělit pref. hlasy
    - poslanec musí být v době voleb starší 21-ti let
    - kandidátní lístky volič obdrží před volbami nebo na místě konání voleb

- **Volby do Senátu**
  - volí se 81 senátorů na 6 let, po 2 letech se mění 1/3 senátorů (=27)
  - majoritní – dvoukolový – uzavřený systém
  - senátor musí první den voleb dovršit 40-ti let
  - senátora přihlašují registrované politické subjekty
  - nezávislý kandidát musí předložit petici s min. 1000 podpisy voličů z obvodu, ve kterém kandiduje
  - volební kauce 20 000,- (každý)

- **Prezidentské volby**
  - prezident má 5-ti leté funkční období, může být zvolen max. 2x (Masaryk 4x)
  - přímá volba prezidenta – od roku 2008
  - prezident musí být starší 40-ti let
  - při nové formě státu se funkční období nuluje a začíná se znova (např. Havel)

- **Komunální a krajské volby**
  - volby do samosprávných celků (obce, kraje), na 4 roky, od 18 let
  - proporcionální systém
  - zvláštní postavení Prahy

- **Volby do Evropského parlamentu**
  - 21 europoslanců na období 5 let
  - 2 preferenční hlasy

Schémata:

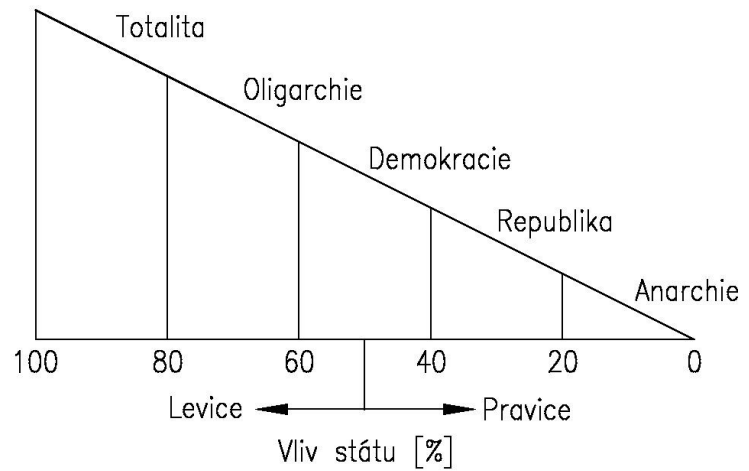
Pravo–levé rozdělení

Ultralevice			Ultrapravice	
Levicový extremismus	Levicový radikalismus	Demokratický střed	Pravicový radikalismus	Pravicový extremismus
Ústavně–konformní spektrum definované demokratickým řádem				

Nolanovo schéma

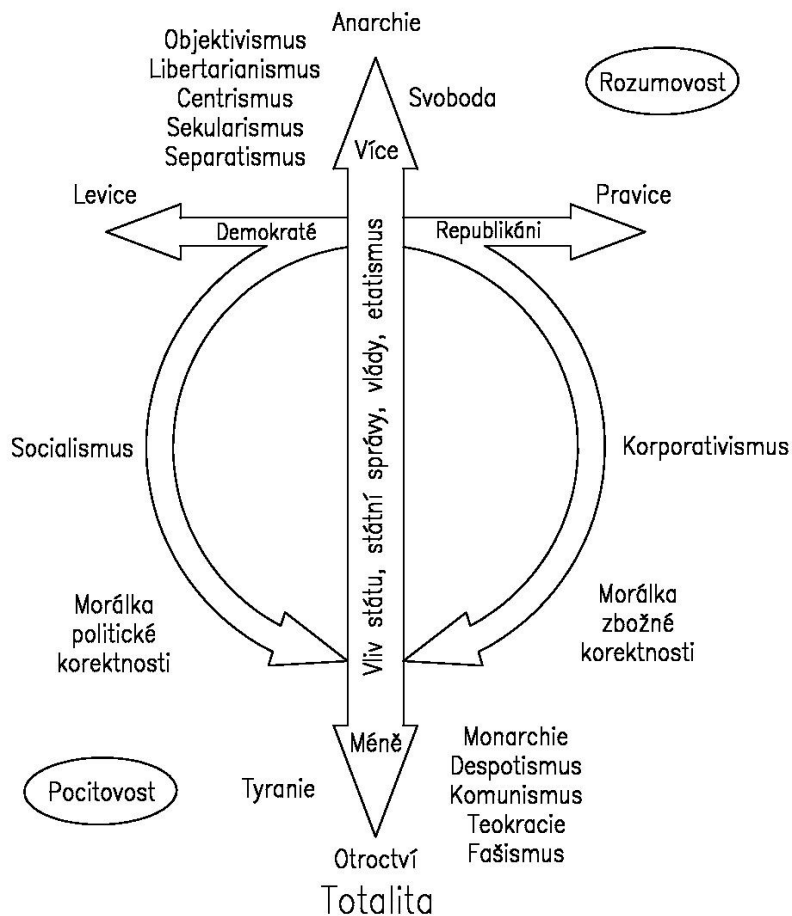

Míra etatismu

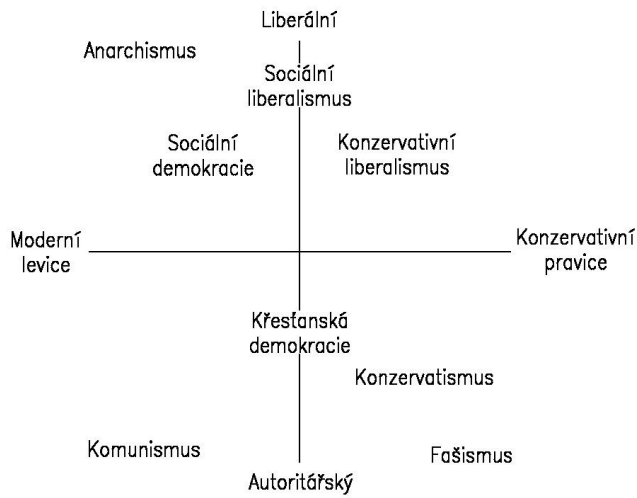

Etatismus (z francouzského l'état, tzn. stát) popisuje míru vlivu státu na řešení společenských a hospodářských problémů. Pojem vznikl okolo roku 1880 a má podobný význam jako dirigismus v ekonomii. Zastává názor, že nositelem suverenity není lid, ale stát a jeho představitelé, a proto je jej třeba posilovat, např. v ekonomické oblasti pomocí centrálního plánování či prostřednictvím státních podniků.

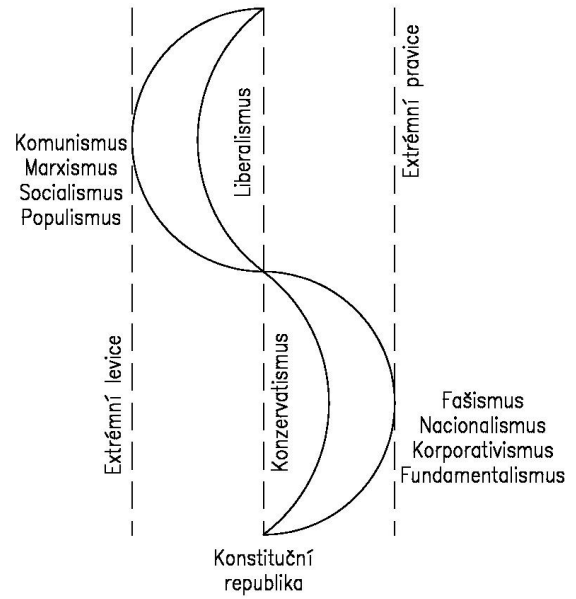
Laissez Faire, Volný trh, Kapitalismus

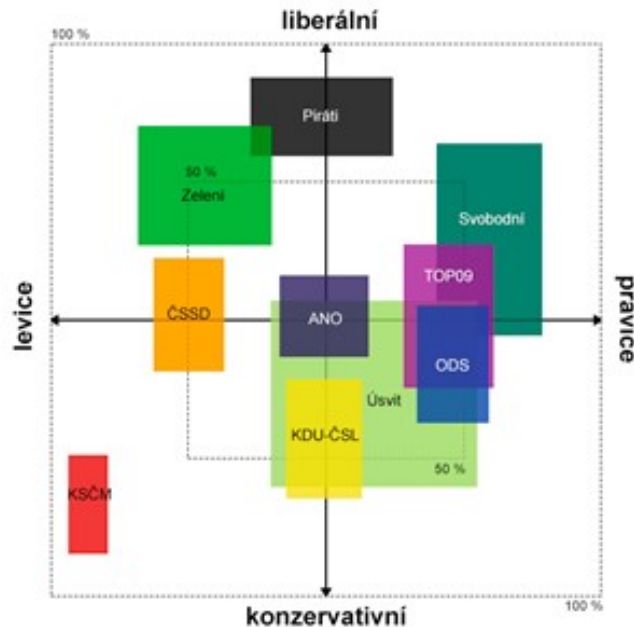
Politické spektrum – Evropa

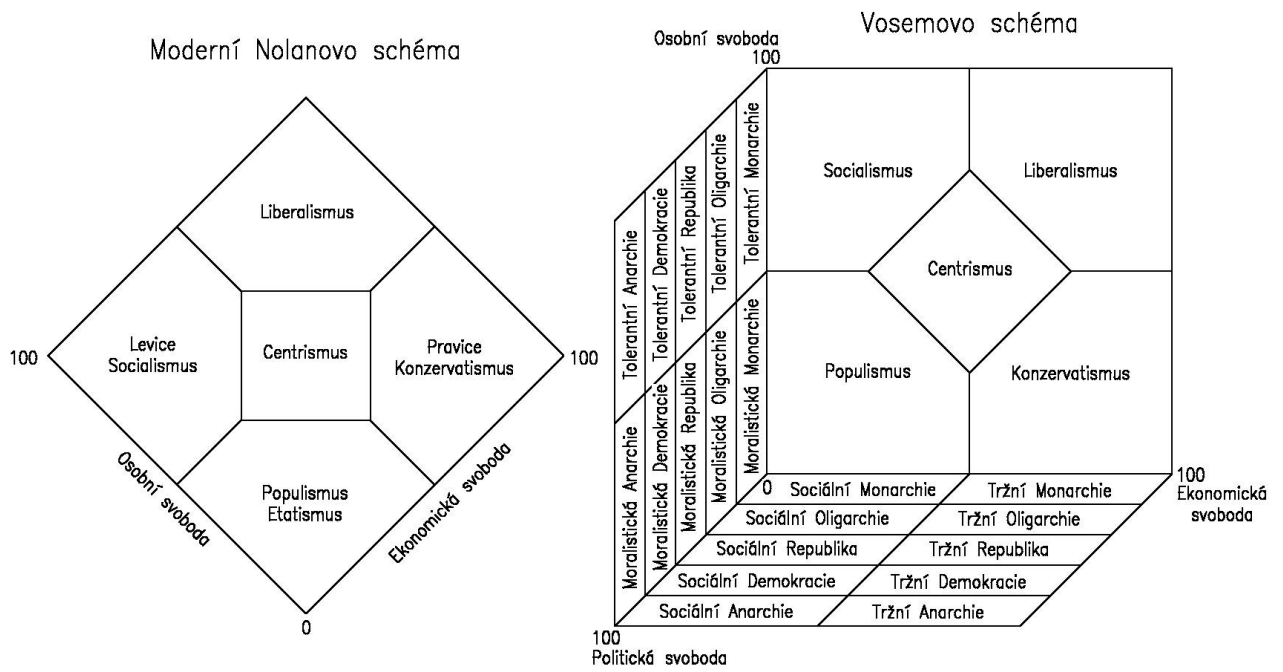
Politické spektrum – USA

Politický kompas iDNES.cz: kam lidé kladou strany (medián)

Za současný nejkompexnější způsob definování politického spektra či politického kompasu je považováno použití tzv. Moderního Nolanova schématu s osami pro "ekonomickou a osobní svobodu" a jeho případné rozšíření o třetí osu "svobody politické" a tím tvořícího tzv. Vosemovo schéma.

19. Totalita a demokracie

Demokracie

- z antického Řecka → *demos* = lid, *kratos* = vláda → vláda lidu
- historicky první forma se zrodila v řeckých městských státech (např. Athény) v 6.- 4. stol. př. n. l., v nichž se svobodní občané přímo podíleli na rozhodování hlasováním
- **ostrakismus** = forma lidového hlasování v antickém Řecku pomocí hliněných střepin (tzv. ostrakonů) o vyloučení občana, o němž se lidé domnívali, že je nebezpečný pro stát
- forma polického zřízení, která umožňuje všem plnoprávným občanům účast na správě a řízení státu, je založena na **principu podřízení menšiny většině a uznání svobody a rovnost občanů**
- ústava, která hájí zájmy lidu, v ústavě dělená státní moc, politický pluralismus (nemůžou být strany nedemokratické, ale více polit, stran soutěžících mezi sebou)
- legální opozice → nevadí, když jedna pol. strana má jiný program, názor než ta druhá
- vládne lid (většina), respektují se práva menšiny
- právní svobody občanů v *Listině základních práv a svobod*, dodržuje se společně s *Ústavou*

Principy demokracie

- suverenita lidu (lid zdrojem veškeré státní moci)
- parlamentarismus (pravidelnost svobodných voleb, všeobecné rovné hlasovací právo)
- **cíl státní moci** = služba všem lidem
- dělba státní moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní
- právní stát (vztah mezi občanem a státem vymezen právním řádem)
- vláda většiny, práva menšin
- ekonomický systém založen na svobodném podnikání
- právo na soukromé vlastnictví
- svoboda tisku a projevu
- právně zakotvená lidská práva a svobody
- sociálně – ekonomické zabezpečení starých, nemocných a nezaměstnaných občanů
- pluralita politických subjektů
- decentralizovaná státní správa a samospráva
- svobodné volby

nebezpečí demokracie: může přejít v anarchii = pád společenské autority, netrvá sice příliš dlouho, ale objeví se v ní spousta terorů. např. Velká Francouzská revoluce

Základní formy demokracie:

- 1) **přímá demokracie** – přímá účast občanů na rozhodování a veřejných věcech, formy přímé demokracie:
  - a) *referendum* – hlasování všech občanů s volebním právem o závěrečné politické otázce (bud' ANO nebo NE), celostátní či samosprávná referenda, v ČR např. r. 2003 o vstupu do EU
  - b) *plebiscit* – hlasování obyvatel určitého území např. o osamostatnění se od daného státu

c) iniciativa – právo občanů navrhnout zákon či vyhlášovat referenda x nutno získat určitý počet hlasů (petice)

- užíváno v USA

d) odvolání – petice občanů na odvolání volených zastupitelů (USA, Švýcarsko)

2) **nepřímá demokracie** (zastupitelská) – účast občana prostřednictvím voleného zástupce – zastupitele, nejčastěji volby (- možno rozvést: volební právo, volební místnost, v. lístek, volič, v. komise, volební systémy – viz otázka č. 18)

3) **další formy demokracie**: většinová (majoritní), pluralitní (konsenzuální)...

proti: Platon (vláda lůzy), Aristoteles (chtěl Politeu)

proti: Sokrates (slabá, bojí se vlády spodiny)

Winston Churchill: „Liberální demokracie je ten nejhorší způsob vlády, jaký znám. Až na to, že neexistuje žádný lepší.“

Protikladem demokracie jsou nedemokratické režimy, ve kterých je většina společnosti z politického života a rozhodování vyloučena. Dělíme je do dvou hlavních kategorií: **totalitní režimy a autoritativní režimy.**

Totalita

- *totus* = stálý
- nedemokratická forma státního zřízení
- **cílem** je úplná kontrola nad každodenním životem občanů a neomezené řízení společnosti
- nacismus, komunismus

Znaky totality:

- cenzura, policejní režim (ve všech oblastech)
- vláda vůdce či malé skupiny lidí, disponujících monopolem moci
- režim jedné politické strany
- izolovanost od svobodných států, propaganda (reklama na režim, propagace sportem)
- omezování vlastního názoru, likvidace všech pokusů o svobodný projev
- požadavek aktivní podpory obyvatel (nestačí pasivní podřízení se)
- znemožnění opozice (jiného názoru)

Zásahy do justice

- omezení lidských práv a svobod
- vládní jedinec, strana nebo armáda (junta=vojáků)= diktatura → organizace
- zvýhodňování jedné sociální skupiny
- zastařování a pronásledování lidí, dodržování pravidel a disciplíny
- uplatňována jedna oficiální státní ideologie, popírána pluralita → jediné správné myšlení
- popřena lidská práva a svobody
- vládní diktatura kontroluje celou společnost, užito násilí, teroru, nátlaku = DOZOR
- manipulace z historií, úprava historie, likvidace odpůrců (mazání historie)
- centralizování ekonomiky (řízena z jednoho místa, kontrola a ovládnutí)
- falešné sociální jistoty

- výchova v duchu jednotné ideologie
- ovládnání státní moci

Totalitní politické systémy se objevují až ve 20 století:

- **SSSP** v období vlády Stalina, Nacisté v Německu (shodné znaky: kult vůdce – Stalin/Hitler,
- **represivní systém** – pracovní tábory **GULAG**/ koncentrační tábory+ tajná policie,
- rozdíl "SSSR centrálně řízené hospodářsky, socialistické vlastnictví X v Německu se prvky soukromého hospodářství zachovaly...)

Země střední Evropy: Polsko, Maďarsko, NDR,...ČSSR (1946 vítězí KSČ ve volbách, 1948 Vítězný únor, znárodnování

- vznik **JZD**, státní podniky, omezování soukromého vlastnictví,
- pronásledování odpůrců režimu, cenzura, seznamy, zakázaných knih a filmů zvl. v období normalizace, národní výbory, Lidové milice, ústava z roku 1960- socialistické vlastnictví, vedoucí úloha KSČ...., dětské a mládežnické organizace (jiskra, Pionýr, SSM), povinná četba ve školách + soc. literatura, **TUZEX** + bony, žádost o devizový příslib při výjezdu do zahraničí (západ), posudky a hodnocení, plánování ekonomiky po vzoru SSSR, **BSP**= brigády socialistické práce na pracovištích + závazky)

- ukázat totalitu na dílech: Farma Zvířat, Mein Kampf!

Autoritativní režim

V historii se objevují i politické režimy, které sice svoji legitimitu nemají podloženou svobodnými volbami, neusilují ale ani po totální ovládnutí společnosti, potažmo jednotlivců. Tento systém tak stojí na pomezí demokracie a totalitních režimů - označujeme ho jako autoritativní režim.

Znaky autoritativního režimu:

- vláda vůdce či výjimečně malé skupiny lidí, uplatňujících svou moc uvnitř formálně definovaných, ale předvídatelných hranic
- absence důsledně vyžadované státní ideologie
- existence legální, případně pololegální opozice (např. katolická církev)
- nevyžaduje aktivní souhlas obyvatelstva
- toleruje existenci organizací, pokud ovšem nezpochybňují podstatu režimu

Autoritativní režim byl například ustanoven ve Španělsku v roce 1936. V jeho čele byl generál **Francisco Franco**. Osobní moc generála nebyla v režimu ničím omezena. Každých 5 let byla jmenována nová vláda, které ale vždy předsedal Franco. Politický život formovaly takzvané politické rodiny, které podporovaly Francův režim a nezpochybňovaly ideály režimu. Politické strany a zájmové skupiny byly nahrazeny politickými rodinami. Odpůrci režimu byli tvrdě postihováni. No Francově smrti v roce 1975 docházelo ve Španělsku k postupné demokratizaci.

20. Stát, politické doktríny a ideologie

- Řekové používali pro státní spolky název *polis*, Římané název *civitas*
- tyto státní celky byly zakládány už 4 tisíce let před naším letopočtem
- Platón – Ústava – první verze státu (nerealizovatelná)
- Moderní termín stát z latinského *stato* – řád se objevil v 15. stol v Itálii
- v 16. stol ho začal používat italský filozof **N. Machiavelli** jako název *stát*=organizovaná společnost lidí
- **STÁT = forma politické organizace lidské společnosti, která sdružuje obyvatele určitého území v právní celek. Státní moc je nezávislá, neodvozená od žádné jiné – stát je suverénní (svrchovaný). Vnitřní i vnější záležitosti se řeší každý stát sám.**

Státní symboly

ČR: státní barvy, malý a velký státní znak, vlajka, pečeť, hymna, standarta prezidenta republiky

ZNAKY STÁTU:

1. **ohraničené území**
  2. **obyvatelstvo**
  3. **ozbrojená moc** (ochrana)
    - vnější – armáda (může sloužit i vnitřně)
    - vnitřní- policie
  4. **právní subjektivita** = způsobilost samostatně vystupovat, uznání okolních států→mezinárodní - kolem 200států OSN
    - uznání států od velvyslanectví
  5. **státní suverenita**
    - vnější - omezováno politickou a ekonomickou závislostí na ostatních státech
    - vnitřní - omezováno politickými stranami
  6. **autorita, právní řád, právo**
  7. **organizace státu - státní aparát**
    - politická moc: výkonná, zákonodárná a soudní
    - státní práva – systém úřadů
- území je vyhrazeno umělou nebo přírodní hranicí
  - stát je dělen na vyšší (kraje) a nižší (obce) samosprávné celky
  - stát není nikomu podřízen
    - může se zavázat smlouvami, ale podřízený být nemůže
    - může být členem mezinárodní organizace

TEORIE VZNIKU STÁTU

- náboženská (stát je boží dílo)
- teokratická (božský původ je přisuzován i panovníkovi)
- patriarchální (vznikl rozšiřováním rodiny)
- mocenská (výsledkem mocenského boje)
- smluvní (vznikl domluvou lidí, volby)
- násilí (vysvětluje vznik státu jako produkt uplatnění síly)

FUNKCE STÁTU

➤ vnitřní

- bezpečnostní (zajištění bezpečnosti občanů a jejich majetku)
- právní (garance práv a svobod občanů)
- ekonomické (stanovení podmínek pro chod ekonomiky a jejich garance)
- sociální (zajištění občanů ve stáří, v nemocnici, při ztrátě práce,..)
- kulturní (péče o kulturní dědictví, vytváření kultury, rozvoj školství, vědy a výchovy)

➤ vnější

- obranné (ochrana hranic)
- diplomatické (zahraniční politika, obchod)
- hospodářské (prosazování ekonomických zájmů státu v jiných státech)

NÁROD

= skupina lidí se společným původem, hlásící se ke stejným historickým a kulturním tradicím. Národy mají jednak objektivní rysy (společný jazyk, původ, území), jednak subjektivní rysy (vědomí příslušnosti a loajality i vlastnímu národu.)

- vzniku národa předchází etnická jednotka zvaná **národnost**
- je charakteristická společným jazykem, vírou a tradicí
- národnost je taky označení příslušnosti k určitému národu

STÁTNÍ OBČANSTVÍ

= právně daná vazba jedince (občana) se státem, na jehož území žije

- vztah se vyznačuje vzájemnými povinnostmi (placení daní, dodržování zákonů) a právy (volební právo, právo na zdravotní péči, právo na vzdělání, právo na zdravé životní prostředí.)

Nabytí státního občanství:

- narozením
- osvojením
- určením otcovství (matka cizinka, otec státní občan)
- nalezením dítěte mladšího 3 let (když se neprokáže, že už je občanem jinde)
- prohlášením (např. při rozdělení Československa)
- v souvislosti se svěřením do náhradní péče
- udělením cizinci – musí zde pobývat 5 let, bezúhonnost, znalost češtiny

Pozbytí státního občanství:

- prohlášením o vzdání se státního občanství
- nabytím cizího státního občanství
- můžu mít 2 občanství – manželstvím, narozením
- národnost – moje volba - nezáleží na tom jestli jsem Čech

STÁTNÍ MOC

Moc = možnost působit, rozhodovat, řídit, ovlivňovat

státní moc = síla, která pomocí práva v případě nutnosti i právně stanovenými formami násilí (polici...) zabezpečuje řízení a chod státu, udržení vztahů a pravidel ve státě

legalita moci = zákonost (=dodržování práv. řádu)

legitimita moci = oprávnění pro činy a dobrovolné přijetí občany (totalita může být legální=uzákoněná X není legitimní= odporuje zájmům občanů, vnucená, odmítaná)

→ k dosažení moci lze použít: právo, násilí a autoritu
nedemokratické státy X demokracie – zásada dělené státní moci (už u J. Locka a CH. Montesquieua):

3 složky moci:

1. **MOC ZÁKONODÁRNÁ** (legislativa)= volený parlament (PS a senát), schvalování zákonů
- legislativa - vydává zákony (exekutiva právo veta = prezident, vláda se vyjadřuje k návrhu zákona, ústav. soud)

2. **MOC VÝKONNÁ** (exekutiva)=vláda a hlava státu, řízení ekonomiky (ministerstva)
- exekutiva – vykonává zákony (jurisdikce právo zrušit nařízení vlády, legislativa vyslovuje důvěru, parlamentní kontrola)

3. **MOC SOUDNÍ** (jurisdikce)=systém soudů, interpretace a kontrola dodržování zákonů
- jurisdikce – interpretuje zákony a kontroluje (exekutiva – prezident uděluje milost, vyhl. amnestii)

!!! inkompabilita funkcí (= neslučitelnost)

princip brzd a rovnováh: oddělení a vzájemné podmínění rozhodnutí (složky se navzájem vyvažují a omezují):

TYPY STÁTU

- **totalitní** – neuznává individualitu ani opozici
- **liberální** – uznává přirozená práva

FORMY STÁTU

1. podle způsobu vládnutí:

- **DEMOKRACIE** – občané se podílí na řízení chodu státu (referendum, plebiscit, iniciativa, odvolání, petice)
  - přímá – nerealizovatelná, jen snahy o ni (občané např. formou referenda rozhodují o státních záležitostech)
  - nepřímá = zastupitelská
- občané si volí své zástupce (např. poslance)

- **NEDEMOKRACIE (autokracie)** – diktatura, totalita (sám vládnout)

Aristokracie → vládne šlechta

Oligarchie → vláda nevelké skupiny vlivných osob

Plutokracie → vláda bohatých

Monokracie → vláda jedince, samovládce, diktátora

2. podle uspořádání státní moci:

- **REPUBLIKA** – pochází z řeckého slova *res publica* = věc veřejná
  - vedení státu – občané
  - parlamentní (ČR, Itálie, Slovensko) – převažuje parlament, prezident = reprezentuje, v čele vlády premiér
  - poloprezidentská (Francie, Rusko, Polsko) – v čele státu i vlády prezident = větší pravomoci
  - prezidentská (USA)
  - kancléřská (Německo, Rakousko) – obdoba parlamentní rep.
- **MONARCHIE** (mono = jedna => v čele státu jedna hlava)
  - v čele monarcha, vládne doživotně svým jménem – konstituční, absolutistická, parlamentní
    - království (VB, Španělsko, Belgie)
    - knížectví (Monako, Andora)
    - velkovévodství (Lucembursko)
    - císařství (Japonsko)
    - sultanát (Omán)
- **TEOKRACIE** – stát pokládán za výtvar boha
  - v čele vykonavatel, vládne z boží milosti
  - např. Vatikán

3. podle rozvržení výkonu moci:

- **CENTRALIZOVANÉ** – řízen z jednoho centra
- **DECENTRALIZOVANÉ** – územní samosprávné celky

4. podle struktury státu:

- **UNITÁRNÍ** = jednotné
  - má jednotné řídicí centrum (jednu vládu, parlament, prezident)
  - může se administrativně dělit na kraje, ale ty nemůžou vydávat zákony, nemají pravomoc
  - jedna převažující kultura a národ
  - ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Francie, Holandsko
- **FEDERATIVNÍ** = federální (spolkové)
  - navenek působí celistvě, ale uvnitř mají menší buňky, které mají větší pravomoc než kraje – mají svoji politiku, legislativní pravomoc (všechny vyhlášky nemusí platit v celé federaci stejně)
  - musí mít jednotnou zahraniční politiku, armádu, centrální policii a měnu
  - USA, Mexiko, Německo, Švýcarsko, Rakousko, VB, Belgie, Austrálie, Kanada

-bývalé federace: SSSR, Jugoslávie, ČSSR (bylo federací 1968-1992)

➤ KONFEDERATIVNÍ

- má subjekty jako federace
- volný svazek několika svéprávných subjektů mezinárodního práva
- přechodný stav mezi vznikem federace nebo rozpadem federace
- jeden čas bylo Švýcarsko konfederace Helvétská (CH), teď je to ale federace (italské, německé a francouzské), CH jen odkaz na minulost
  - > křehká, přechodná
- př. Srbsko a Černá Hora v letech 2003-2006

- právní řád

- tvořen ústavou, ústavními zákony, běžnými zákony a prováděcími předpisy (většinou vydává ministerstvo)

- vztah mezi občanem a státem

- občané mohou činit vše, co jim zákony výslovně nezakazují
- stát může činit jen to, co mu zákon výslovně povoluje

POLITIKA → PRAXE

= umění řídit stát nebo vztahy mezi státy

POLITOLOGIE → TEORIE

= vědecká disciplína zabývající se studiem politiky. *Polis* – řecký městský stát, *logos* - věda

POLITOLOGOVÉ:

- Zdeněk Zbořil
- Vladimíra Dvořáková
- J. Pehe
- T. Lebeda
- P. Nováček
- J. Rupnik
- V. Havel
- P. Pithart
- Z. Mlynář
- J. Dienstbier

Politolog – zobrazuje politiku

- neutrální, objektivní

→ správa veřejných věcí prostřednictvím subjektů

-spočívá v účasti politických subjektů, cílem subjektů je získání moci k prosazení svých cílů

-subjekty

- jednotlivec
- skupina (občanské sdružení, strana)

-volby = demokratický prostředek k dosažení moci

-revoluce = státní převrat – nedemokratický

-puč = násilné převzetí moci – v J.Americe

DRUHY POLITIKY

- **pragmatická** – politika praktická (aktuálnost, praktičnost)– jde o zájmy lidí, krátkodobá praxe – dostat se do politiky)
- **antipolitická** – dlouhodobé perspektivy, idea, momentální úspěch, IDEALISTICKÁ, Havel, T.G.M.
- **fundamentalistická** – preferování jednoho názoru (krajnost) – př. jeden bůh – Aláh, nacisté – nic než národ německý
- **negativistická** – nekonzistentní – lidé mění názory, chtějí jen k moci, cíl-moc
- **populistická** – líbivost pro lidi, říkají kladné věci před volbami – to, co lidi chtějí slyšet

Vztah člověka k politice:

- 1) **občan** – pasivní (nezájem o politiku)
- aktivní (čte, sleduje)
- 2) **stoupenec polit. názoru** – pasivní (sympatizuje, přívrženec)
- aktivní (zajímá se, podporuje, fandí)
- 3) **člen politické strany**
- 4) **politik** (aktivní tvůrce politiky) – nižší (komunální-obec)
- vyšší (státní orgány, vláda, parlament)
- 5) **politolog** (teorie o politice, názory, knihy,..)

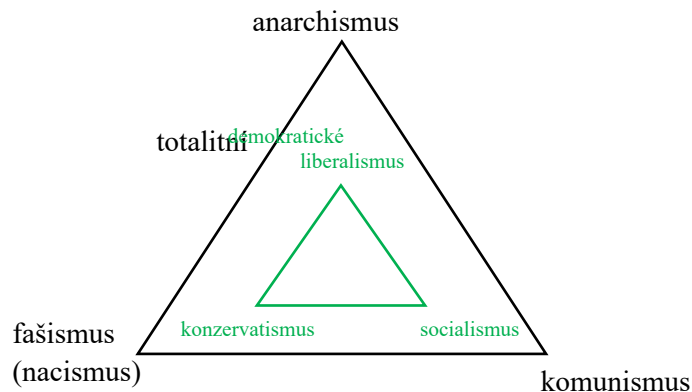
Politické strany

- dobrovolné organizace občanů (od 18 let), kteří usilují o získání účasti na státní moci
- spojovací článek mezi občany a státem, úkol – prosazovat zájmy určité skupiny lidí, přesvědčit lidi
- **vznik** – právnická osoba (zápis do obchod. Rejstříku-přesný název, program, organizační řád, sídlo, stanovy, členské, příspěvky)
- **zánik** – dobrovolným rozpuštěním nebo rozhodnutím soudu
- zájmy státu a politických stran jsou od sebe odděleny
- **dělení stran**
  - podle ideologie: konzervativní, liberální, křesťanské, komunistické,...
  - podle míst v politickém spektru: pravice, levice, střed
  - parlamentní (vládní x opoziční), mimoparlamentní

Politické doktríny a ideologie

- **ideologie** = souhrn obecných myšlenek a názorů = tezí na celospolečenské jevy (teorie), -ismy
- **doktrína** = soustava principů a názorů na konkrétní problém (praxe), vytvořena vědeckými poučkami

Trichotomie: Liberalismus, Konzervatismus, Socialismus

1) LIBERALISMUS (x SOCIALISMUS)

- o vznik v 17. stol. ve VB, *libertas* = svoboda, teoretikové **Thomas Hobbes, John Locke**
- o chce svobodnou, otevřenou společnost, důraz na svobodu a individualitu jedince (od státu, tradic, které znamenají omezení), vývoj kapitalismu
- o zpočátku charakterizován ekonomickou doktrínou laissez-faire, laissez-passer (nechat věcem volný průběh), stát by měl pouze dohlížet na fungování ekonomiky, omezení pravomoci státu ve prospěch svobodného podnikání, ochrana spol. a ekonomického systému před zásahy vlády
- o odpovídající vládní formou je parlamentní demokracie
- o „Žij a nech žít“
- o Fridrich von Hayek
- o Milton Friedman – Američan, Nobelova c. za ekonomii

2) KONZERVATISMUS

- o 18. stol. jako reakce na osvícení, liberalismus, *conservare* = zachovávat
- o klade důraz na zachování tradičních hodnot a osvědčených postupů společenského života (př. VB), důraz na rodinu (uchovatel hodnot), řád, stabilitu státu, proti rychlým změnám, křesťanské hodnoty
- o zakladatel anglický filosof **Edmund Burke**
- o 20. století- **Margaret Thatcherová, Ronald Reagan** – sblížení některých konzervativních a liberálních proudů (thatcherismus a reaganomika = syntéza konzervativních politických teorií a ekonomických liberálních názorů)

3) SOCIALISMUS+ KOMUNISMUS

- myšlenky v antice – Platón, u renesančních utopistů (T. Moore, T. Campanella)

- nejvýznamnější představitelé – Marks+Engels
- socialismus – od slova společnosti
  - ideální spravedlnost a bratrství
  - odmítá soukromé vlastnictví a možnost volné konkurence
  - je x individualismus, x ekonomickému liberalismu
  - upřednostnění zájmu státu, postupná násilná změna režimu (revolucí)
  - snaží se nastolit sociální rovnost
  - důležitější většina než jedinec
  - vytvářet ve společnosti monopoly – 1 banka, 1 továrna,...
  - stát vlastníkem všech – školství, zdravotnictví,...
  - všichni lidé mají pracovní povinnost
  - stírání rozdílů mezi zemědělstvím, průmyslem, městem a venkovem
  - bezplatná výchova dětí
  - odstranění tvrdé práce v továrnách – děti, ženy
  - **Marks a Engels** . vychází z kapitalismu – ten, kdo vlastní prostředky – vykořisťování dělníků – kapitalista x proletariát (= třídy), teorie třídního boje mezi nimi
    - **Komunistický manifest** – znárodnování majetku bohatých a majetku emigrantů a rebelů (výzva k revoluci: Proletáři všech zemí spojte se!)
    - **Kapitál** – globalizace – nenazývá to tak, pohlcování malých fabrik velkými – dělník by šel do revoluce, může ztratit jen své okovy

-postupem vývoje se soc. rozdělil do 2 proudů:

reformní= (snaha o sociálně spravedlivou společnost pomocí reforem – dnes navazují sociálně -demokratické strany, jsou družené v Socialistické internacionále)

revoluční= (cestou změny = revoluce násilí), totalita (Lenin –bolševismus, Stalin – stalinismus) – X proud teoretiků, kteří kritizovali Stalina a mocenské poměry v komunistických státech – **Lev Trockij** – vítězstvím proletariátu začíná stálá revoluce, dnes neomarxismus – syntéza původního učení Marxe

- **Komunismus** (*communis* = společný, obecný)
  - uvedení socialismu do krajnosti
  - radikální kritika kapitalismu
  - totální rovnost – všechno všech, žádný stát
  - beztrádní společnost
  - utopie, umělé – musí se to udržovat násilím
  - proti náboženství
- V praxi – špatná ekonomika, plusy v levicové politice – sociální jistota, snížení nezaměstnanost

4) NACIONALISMUS

- 18. Stol. – Německo, Francie, Itálie, od slova národ – národní myšlenka
- *natio* – kmen, národ
- Vychází s přesvědčení o výjimečnosti vlastního národa, mnohdy vede k izolovanosti a k nedůvěře, až k nepřátelství vůči jiným národům
- Projevy – podpora národního vědomí, domácího trhu, pevný a silný stát

- Extrém – jedinec musí přinést oběť ve jménu štěstí národa – osobní svoboda ustupuje svobodě národa, hledání vnitřního či vnějšího nepřítele národa
- V Čechách – národní obrození – Jungman – celé 19. Století
- Extrémní verzí je šovinismus, nadřazenost svého národa nad ostatními národy, agresivní ideologie s prvky rasismu

vlastenectví → pozitivní nacionalismus

ekonomický nacionalismus → výrobky z vlastních továren, státu

5) FAŠISMUS (x DEMOKRACIE)

- z lat. *fascio* = sjednocení, svazek, po 1.sv. válce, Německo
- sjednocení státu
- vychází z nacionalismu, rasismu, diktátorská forma vlády
- principy poprvé vyložil a aplikoval 1922 v Itálii **Benito Mussolini**
- v praxi vyústil v terorismus, útočné války a genocidu
- puč – násilné převzetí moci, zaměřen protidemokraticky, pravicová diktatura, podpořena vojensky, nastolen pořádek, řád
- fašistická hnutí: Německo – nacismus, hitlerismus, Španělsko – frankismus, Argentina – peronismus, Slovensko – klerofašismus → Tiso, křesťanský fašismus
- dokonalá organizace, poslušnost, disciplína
- fašistická hesla – jednota + povinnost + autorita

6) ANARCHISMUS

- *an arché* = bezvlády
- odmítá státní moc, formální organizaci a právní řád, hlásá neomezenou svobodu jedince => usiluje o zrušení státu, život v komunitách, chce vládu chaosu
- 19. stol. – Michail Bakunin (Rusko) → stát je umělý výtvar
- P. Kropotkin

7) RASISMUS

- Z arab. *ras* – hlava
- Snaží se legitimizovat biologické nerovnosti mezi lidmi
- Diskriminace „nižší rasy“ spočívá v nerovnosti před zákonem, nepřítomnosti hlasovacího práva, ...
- Nerovnost lidských ras – Joseph Gobineau – Rozprava o nerovnosti lidských ras
- OSN – 1951 – všechny rasy jsou si rovné
- 1968 – Martin Luther King – černoš – bojoval za rovnost ras, zabit za své názory
- segregace – oddělení ras – Rhodesie, JAR
- apartheid – rozdělené na bílé a černé, pak se otočilo a černoši stíhali bílé farmáře, JAR, Zimbabwe
- genocida – vyhlazení rasy
- antisemitismus – nenávisť vůči židům

- sionismus – podporování židů
- pogrom – útok na židy
- holocaust – likvidace 6 mil. židů za 2. sv. v. (+Romů a odpůrců režimu), nyní- z Osvětlemi March of the Living = Pochod živých (dokázat, že Židé přežili)

8) FEMINISMUS

- *femina* - žena
  - suffragas – sufražetky – bojovaly za práva žen – VB
  - právo volit (do 19.stol.se nemohli podílet na politic. životě)
  - hnutí snažící se o rovnost mezi ženami a muži, o stejná práva mužů a žen
  - M. Wollstonecraft – 1792- „Obrana práv žen“ – myšlenky rovnosti obou pohlaví
  - S. Beauvoir – „Druhé pohlaví“ – manžel Sartre
- ideologie → překonat patriarchální model společnosti

9) ENVIROMENTALISMUS (ekologismus)

- ideologie, která se zabývá vztahy mezi přírodou a společností
  - vychází z ekologických principů
- příroda → je třeba ji chránit

10) FUNDAMENTALISMUS

→ nějaký krajní /extrémní směr

= konzervativní lpění na původních ideologických základech

HISTORIE POLITOLOGIE

Antika

Sokrates, Platón, Aristoteles

Sofisté = každý žije tak, jak se prosazuje, řečníci, moudří lidé

Politický dualismus = existence zákona, schopnost jedince se prosadit, právo silnějšího

Sokrates

- proti etickému realismu
- „vím, že nic nevím“
- čím víc toho vím, tím jsem lepším člověkem

Platón

- Ústava → ideální stát
- Dva světy, duše, vůz se spřežením
- Stát: mudrcové, strážcové, řemeslníci
- Jen teorie: sebrat soukromé vlastnictví, společné majetky i manželky, spojování ideálních partnerů, společná výchova dětí

Aristoteles

- Žák Platóna
- Kritizoval Platóna
- Nastudovat ústavy → říkal, že žádná ideální ústava ani stát neexistuje
- 3 typy států:

vládne	+	-
1 člověk	Monarchie	Tyranie
Skupina	Aristokracie	Oligarchie
všichni	Politea	Demokracie

- člověk je zoon politikon → předurčen k životu v obci

Středověk – církev

Augustinus Aurelius

- O obci boží

Tomáš Akvinský

- Navazuje na Aristotela
- Křesťanství + antická racionalita
- Základ společnosti je jednotlivec → rodina → obec → stát
- Pravda víry i rozumu je od Boha

Renesance

- Návrat k antice, humanismus, velké množství objevů

Niccoló Machiavelli

- zakladatel politologie
- představitel absolutismu
- sekretář ministerstva zahraničí – Medicejové
- dílo „Vladař“ → návod na sjednocení Itálie, jak být panovník
- „účel světí prostředky“
- politika nezávislá na morálce

Hugo Grotius

- 3 knihy O právu válečném a mírovém
- → základy mezinárodního práva
- koncept smlouvy

Klasická teorie společenské smlouvy			
	Thomas Hobbes (1588–1679)	John Locke (1632–1704)	Jean Jacques Rousseau (1712–1778)
Dílo	Leviathan (Mírový věk)	Dvě pojednání o vládě	O společenské smlouvě
Přirozený stav	Válka všech proti všem, vzájemný vztah nedůvěry; neexistuje přirozené vlastnictví; vlastnictví vzniká smlouvou; člověk z přirozeného stavu uniká racionální úvahou s cílem vlastní sebezáchovy. <i>člověk člověku velmi</i>	Dokonalá svoboda, rovnost všech vůči všem a každý je sám sobě soudcem; existuje všeobecné vlastnictví a člověk je proměňuje na soukromé tím, že k němu přidává vlastní práci; chybí kodifikace práva, nestrannost soudů a moc prosadit zákon.	Přírodní harmonie vycházející z dobré přirozenosti člověka; všichni mají vše; neexistuje přirozené vlastnictví; rozvoj a založení zemědělství a průmyslu vedly k založení vlastnictví, čímž vzniká prapůvodní nerovnost.

	Thomas Hobbes (1588–1679)	John Locke (1632–1704)	Jean Jacques Rousseau (1712–1778)
Dílo	Leviathan	Dvě pojednání o vládě	O společenské smlouvě
Důvod uzavření společenské smlouvy	Urovnání vnitřních poměrů ve společnosti (nutnost úniku z válečného stavu); ochrana před vnějším nepřítelem.	<i>Dobrovolná, racionální</i> Ochrana svobody, života a majetku.	Sjednocení sil pro zachování svobody a majetku.
Společenská smlouva	Výsledek racionálního konstrukt; lidé postupují část své suverenity vládcům – jednotlivci; nejlepším řešením je zrození Leviathana, absolutního vládyce a garanta prosazování přirozeného zákona.	Společenská smlouva výsledkem historického procesu; je to vzájemná dohoda všech s možností kontroly vlády; vzdání se přirozené moci chránit vlastnictví za účelem trestat přestupky a její odevzdání do rukou společnosti.	Podřízení se a své moci pod nejvyšší řízení obecné vůle, každý přijímán jako nedělitelná část celku.
Stát	Jako ochrana před strachem z bezvládní.	Jako výhodná forma koexistence.	Jako nástroj bohatých na ochranu jejich soukromého vlastnictví.
Zákony	Obraz vůle autority.	Kodifikace přirozených práv; pozitivní zákon lze porušit, přirozená práva však nikdy.	Prostředek manipulace s chudými. Ve státě se tvoří bludný kruh nerovnosti – bohatí více bohatnou a chudí více chudnou – to je třeba změnit revolucí.
Ideální forma vlády	Autoritativní vlády; absolutní monarchie.	Většinový princip a dělba moci; konstituční monarchie.	Rovnostářství; přímá demokracie.

Charles Louis Montesquieu

- rozdělení moci – zákonodárná, výkoná, soudní
- O Duchu zákonů
- „princip brzd a rovnah“

období novověku

Immanuel Kant

- dílo: Metafyzika mravů, K věčnému míru
- odmítl Leviathana
- 3 články mezinárodního míru: 1. republikánská ústava pro všechny státy, 2: vytvoření unie národů, 3. Vytvoření kosmopolitního práva

John Stuart Mill

- liberalista
- každý jedinec může nejlépe zastávat své zájmy
- stát se má starat o bezpečnost, nezasahovat do života občanů
- odmítá každou „tyrání většiny“

Adam Smith

- liberalista
- dílo: Bohatství národů
- teorie: svoboda, konkurence, dělba práce → bohatství všech členů společnosti
- autor neviditelné ruky trhu

J.W.F. Hegel

- idealista
- německá filosofie
- dílo: Filosofie práva
- stát jako organismus, jedinec jako buňka

Karl Marx

- dílo: Komunistický manifest a Kapitál
- „Proletáři všech zemí – spojte se!“
- materialista
- Nerovnováha ze zisku z nadhodoty (teorie nadhodoty)
- Kapitalisté mají moc majetku
- Nadhodotu získává kapitalista, ale vytváří ji dělník
- Cíl: společnost bez třídního rozdělení, rovnost
- Buržoazie x proletariát
- Navazuje **V.I. Lenin**: Stát a revoluce

John Rawls

- Spravedlnost = základní ctnost společenských institucí
- 1. Každý má mít stejné právo na co nejširší systém stejných základních svobod, jaký lze sloučit se stejnými svobodami pro všechny ostatní
- 2. Společenské a hospodářské nerovnosti jsou přijatelné, pokud jsou spojeny s úřady a postaveními, k nimž má každý přístup (princip rovnosti šancí), a pokud nejvíce prospějí těm, kteří jsou nejméně zvýhodněni (princip diference)

20. století

Fridrich Hayek

- dílo: Cesta do otroctví
- doktrína svobodného trhu
- na základě plánovaného hospodářství vznikají totalitní státy
- tržní mechanismus znamená demokracie

Karl Raimund Popper

- Dílo: Otevřená společnost a její nepřátelé
- Otevřená společnost = člověk se na ní podílí, má zodpovědnost, vytváří hodnoty
- Uzavřená společnost: cenzura, vláda, např. Sparta, nacistické Německo

Samuel Huntington

- Dílo: Střet civilizací
- Období po studené válce (Amerika vs. Rusko)
- Civilizační okruhy: nemůže být všude demokracie, země nejsou stejně vyspělé, někde potřebují pevnou ruku – nedospěli k demokracii

Francis Fukuyama

- Dílo: Konec dějin a poslední člověk
- Svět po rozpadu SSVazu, zvítězila liberální demokracie
- Demokracie je poslední stádium, nejlépe fungující princip fungování státu

21. Základní ekonomické pojmy

Ekonomika (ekonomická praxe) je hospodářská činnost (NH) jednotlivých zemí.

Ekonomie (ekonomická teorie) je společenská věda, která zkoumá, jak různé společnosti užívají omezené zdroje k výrobě užitečných statků a služeb a jak jsou tyto produkty rozdělovány mezi jednotlivé osoby a skupiny společnosti.

Ekonomie zkoumá změny v ekonomice (hospodářské činnosti).

Členění ekonomie:

1. **mikroekonomie** – věnuje se chování jednotlivých ekonomických subjektů a trhů (ekonomie firem, domácností, banky, vláda).
2. **makroekonomie** – zabývá se chováním ekonomiky jako celku (ekonomie státu).

Základní ekonomické otázky

1. Co a kolik se má ve společnosti vyrábět?
2. Jak vyrábět, jakou technologií a s jakými výrobními faktory?
3. Jak se rozdělí to, co bylo vyrobeno?

Základní ekonomické systémy

- **Zvykový systém** – co a kolik se bude vyrábět rozhodoval náčelník a rada starších na základě zkušeností. Členové kmene pracovali podle svých schopností a podíl byl určen náčelníkem.
- **Příkazový systém** – založený na moci úzké skupinky lidí, která rozhoduje o tom, co se bude vyrábět, jak se to bude vyrábět a jak se výsledný produkt rozdělí mezi členy.
- **Tržní systém** – výrobci a spotřebitelé jsou propojeni trhem a tržními zákony jsou řešeny všechny tři základní otázky, včetně dělení.
- **Smíšený**
- **Sdílená ekonomika**

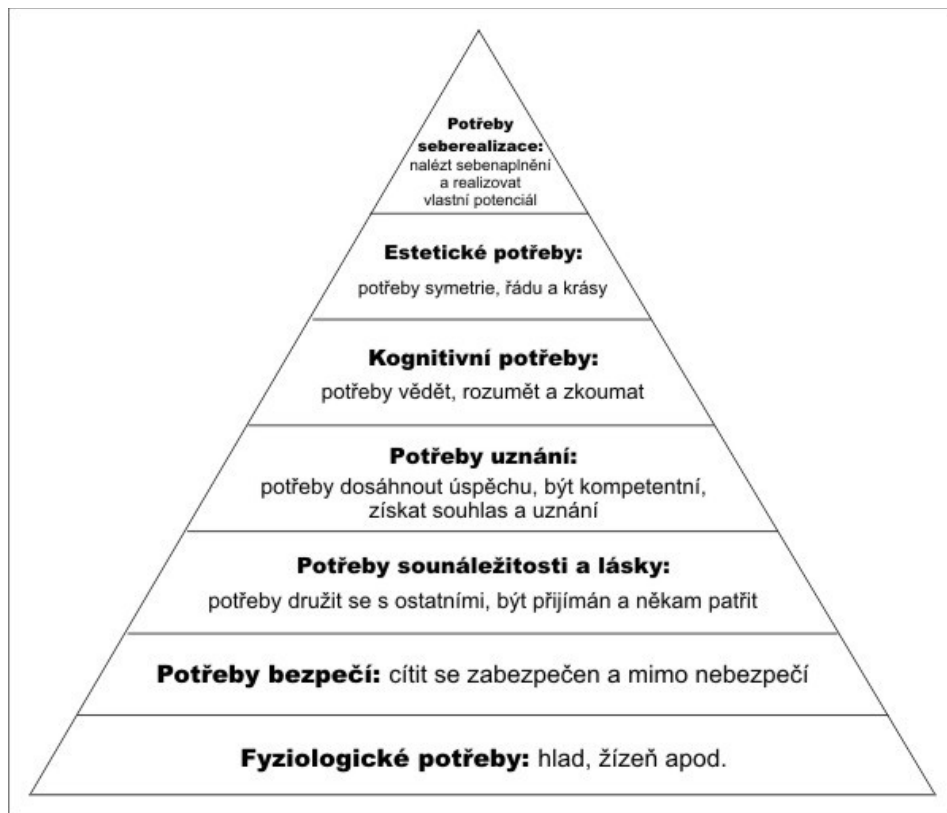
Potřeby

= vrozený nebo získaný požadavek lidského organismu, který si člověk uvědomuje jako pocit nedostatku a má snahu jej odstranit.

Potřeby dělíme:

- **hmotné** (materiální) – potřeba jíst, spát, oblékat se atd.
- **nehmotné** (duševní) – potřeba přátelství, svobody, kultury

Prostředky k uspokojení potřeb jsou určité statky nebo služby. Teorie potřeb nám pomáhá vysvětlit motivaci.

Statky

=užitečné předměty, které mají určité vlastnosti (upotřebitelnost). Jsou zpravidla produktem lidské práce nebo přírody, a lze jimi uspokojit lidské potřeby.

Statky členíme:

- **hmotné** (materální) – jídlo, byt, oblečení atd.
- **nehmotné** (duchovní) – vlastnosti, dovednosti, znalosti nebo duševní výtvořky člověka
- **ekonomické** – k jejich získání musíme vynaložit úsilí
- **volné** – jsou to statky, které nám příroda poskytuje zdarma, např. vzduch, světlo, déšť

Služby = cizí činnosti uspokojující fyzické nebo duševní potřeby.

- Jejich výsledkem obvykle není nový výrobek. Jsou to činnosti, které obnovují užitnou hodnotu věcí.

Struktura služeb:

- **služby věcné** – věci navrátí původní funkci, např. oprava obuvi, vymalování bytu atd.
- **služby osobní** – působí přímo na člověka, např. kadeřnictví, kosmetika

Životní úroveň

Životní úroveň je stupeň uspokojování hmotných a duševních potřeb lidí a souhrn životních podmínek, za nichž jsou tyto potřeby uspokojovány.

Struktura životní úrovně:

- **osobní spotřeba obyvatelstva** – potraviny, oděvy, spotřeba vody, plynu, el. Energie
- **společenská spotřeba** – školství, zdravotnictví, sociální zabezpečení

Při hodnocení životní úrovně se posuzuje její vývoj, provádí se srovnání mezi státy, skupinami obyvatelstva, rodinami, případně i jednotlivci.

Hodnocení životní úrovně:

- a) nepřímé ukazatele – např. výkonnost NH, výše reálné mzdy pracovníka
- b) dílčí ukazatele – např. potřebná doba práce ke koupi určitého statku, počet obyvatel na jednoho lékaře

Hospodářský proces

Hospodářským procesem rozumíme neustálé se opakující hospodářské jevy a činnosti, jejichž konečným cílem je co nejlepší uspokojování lidských potřeb v daných podmínkách.

V podnicích k tomu přistupuje ještě druhý cíl – dosažení zisku.

Samotný proces uspokojení potřeby se nazývá **spotřeba**. Mám hlad, tedy pociťuji potřebu najíst se – získám jídlo, které sním a uspokojím tak svou potřebu. Sněžení jídla je procesem, který obecně nazveme spotřeba statků. Většinu statků musíme nejprve **vyrobit**, a protože nikdo není schopen si všechno vyrábět sám, tak většinou využíváme procesů **rozdělování a přerozdělování ve společnosti**, kdy zaměstnanci v práci a podnikatelé podnikáním získávají peníze ve formě mzdy a zisku (tomu se říká rozdělování) a důchodci, děti, nezaměstnaní, nemocní a ostatní, kteří se neúčastní výroby získávají peníze formou dávek ze státního rozpočtu (tomu se říká přerozdělování) a takto získané peníze na trhu **směňujeme** za statky, které potřebujeme.

Fáze hospodářského procesu

1. výroba
2. rozdělování a přerozdělování
3. směna
4. spotřeba

1. Výroba = Výroba je činnost, při které člověk přetváří přírodu ve statky.

Výrobní faktory:

1. práce
2. přírodní zdroje – především půda
3. kapitál

A. Práce = Práce je cílevědomá lidská činnost vytvářející statky a služby.

- Nositelem práce je člověk – pracovní síla.
- Má-li člověk odborné znalosti, mluvíme o pracovní síle kvalifikované.
- Intenzita práce je množství práce vynaložené za jednotku času.
- Produktivita práce vyjadřuje účinnost (efektivnost) vynakládané práce.
- Práce je vzácný výrobní faktor, což ovlivňuje jeho cenu na trhu práce. Tuto cenu nazýváme mzdou, která může být:
  - **mzda nominální** – je mzda, kterou si pracovník vydělal
  - **mzda reálná** – vyjadřuje, co si je schopen pracovník za utržené peníze koupit

Kromě množství a kvality práce ovlivňují velikost mzdy:

- kvalifikace
- poptávka po určitém druhu práce
- tržní úspěšnost práce

Trh práce

Nabídka pracovních sil je relativně neměnná. Poptávka po pracovních silách je však dynamicky proměnlivá a trh práce je omezený.

1. Není-li na trhu dostatek pracovních sil, mají firmy dvě možnosti – zvyšovat produktivitu práce anebo povolát pracovní síly ze zahraničí.
2. Pokud pracovní síla není využita, vzniká nezaměstnanost, kterou rozlišujeme na dobrovolnou a nedobrovolnou.

S pojmem práce velmi úzce souvisí **dělba práce, specializace a kooperace**.

Dělba práce – je to proces rozdělení pracovních činností mezi jednotlivce a skupiny lidí. Jedna skupina zajišťuje materiál, druhá jej zpracovává, jiná skupina výrobky prodává.

Specializace – dělba práce umožňuje specializaci. Specializace vyjadřuje zaměření jednotlivců a skupin lidí na určitý druh práce, popř. až na určité pracovní operace a úkony.

Kooperace – vyjadřuje propojení jednotlivých specializovaných pracovních činností (např. Baťa, Ford, Škoda).

Dělba práce umožňuje specializaci, která předpokládá kooperaci.

B. Přírodní zdroje

Nejtypičtějším přírodním zdrojem je půda. Půda je chápána jako prostor využívaný k zemědělské výrobě a jako místo uskutečňování hospodářské a jiné činnosti. Cenou za pronájem půdy je **pozemková renta**. Zvláštností půdy je různá úrodnost – **bonita půdy**. Na určité půdě je tedy možno dosahovat při stejné námaze vyšších výnosů než na jiné.

Trh přírodních zdrojů

Největší objemy obchodů se základními surovinami probíhají na celosvětových **komoditních burzách**, kde se střetává nabídka s poptávkou a jsou utvářeny světové ceny. Mezi nejznámější patří Londýnská burza.

C. Kapitál

Bez kapitálu se nedá podnikat. Kapitál je výsledkem přechodí výroby, nebyl však vyroben pro bezprostřední spotřebu. Kapitál jako výrobní faktor tedy představuje hmotné statky a můžeme ho též nazvat kapitálovým statkem. Zjednodušeně se o **kapitálu říká, že jsou to peníze, které přinášejí další peníze.**

Znakem kapitálu je **snaha dosáhnout zisk** (resp. **úrok**). Má tedy dvě ceny:

- **úrok** je cena kapitálu vloženého např. do banky či jiné finanční instituce. Je to cena vyplývající z vlastnického vztahu a nevyžaduje po vlastníkově, aby s tímto kapitálem podnikal (peníze se mu vydělávají samy)
- **zisk** je cena kapitálu, kterou očekává vlastník při aktivním podnikání. Tato cesta je rizikovější, protože podnikatel může o svůj kapitál přijít. Očekává, že zisk bude vyšší než běžný úrok.

Formy kapitálu:

- 1) finanční kapitál – peněžní prostředky v hotovosti nebo na bankovním účtu
- 2) reálný kapitál – hmotné prostředky (např. budovy, stroje, výrobky, licence, software)

Zdroje kapitálu:

- 1) vlastní kapitál- vklady soukromého vlastníka nebo spoluvlastníků, akciový kapitál z prodeje emitovaných (vydaných) akcií, vklady státu nebo členů družstev (tzv. nedělitelný fond)
- 2) cizí kapitál – tvoří dluhy podniku, půjčky, úvěry od bank aj.

Trh kapitálu

Trhy kapitálu v peněžní podobě nazýváme finanční trhy, organizátory těchto trhů jsou burzy cenných papírů a devizové burzy a nejvýše stojí banky, investiční fondy, penzijní fondy, pojišťovny atd.

2. Rozdělování a přerozdělování

Zaměstnanci mají nárok na mzdu, vlastníci přírodních zdrojů mají nárok na rentu a ti, kdo vkládali do výroby kapitál se hlásí o zisk či úrok – tuto fázi nazýváme **rozdělováním**.

Za ostatní (nemocní, důchodci, děti, postižení), kteří se výrobního procesu nemohli účastnit na sebe převzal roli organizátora soc. systému stát.

Tedy každý, kdo získal peníze v procesu rozdělování, jich část musí odvést do státní pokladny ve formě daní a soc. a zdrav. pojištění a stát je převádí tam, kde jsou třeba. Tomuto procesu se říká **přerozdělování**.

3. Směna

Každý účastník výroby vyměňuje svůj podíl na výrobě za konkrétní pro sebe potřebné výrobky. Směna se realizuje prostřednictvím peněz a rozsah je výsledkem poptávky a nabídky.

4. Spotřeba

Spotřebou rozumíme proces užití statků a poskytnutí služeb k uspokojení lidských potřeb.

O užitých statcích a službách říkáme, že je **spotřebováváme**.

Členění podle užití:

- spotřeba výrobní – spotřeba firem
- spotřeba konečná – spotřeba konečných zákazníků

Další členění:

- spotřeba dlouhodobá – neboli opotřebení (např. budovy, stroje, nábytek)
- spotřeba jednorázová – např. jídlo, suroviny, energie

22. Kritéria výkonnosti ekonomiky

- kritéria = ukazatele
- měří ekonomickou výkoností země

Národohospodářské agregáty:

1. roční přírůstek HDP – velikost a tempo růstu celkového produktu
2. Index lidského rozvoje – HDI
3. stabilita cen – míra inflace
4. velikost a struktura nezaměstnanosti
5. platební bilance

ad1. Hrubý domácí produkt – HDP = celková peněžní hodnota statků (zboží a služeb), která byla vytvořena v určité zemi za určité období, bez ohledu na vlastnictví výrobních faktorů (do HDP ČR se započítají např. i německé firmy podnikající na jejím katastrálním území)

- **Hrubý národní produkt – HNP** = zohledňuje vlastnictví a původ ekonomických zdrojů. Vyjadřuje hodnotu vyrobených statků a služeb za určité období výrobními zdroji ve vlastnictví občanů a firem určitého státu, nehledě na to odkud podnikají
- **Ekonomický růst** = pozitivní změna makroagregátů v čase
  - extenzivní (množství) větší počet firem → vyšší HDP
  - intenzivní (efektivnost) stejný počet firem → vyšší HDPv reálné ekonomice dochází ke kombinaci ext. a int. zdrojů

ad2. Index lidského rozvoje – HDI = moderní ukazatel sloužící pro srovnání ekonomicko-sociálního rozvoje.

- a) možnost vést dlouhý a zdravý život
- b) nárok na vzdělání a znalosti
- c) zdroje potřebné pro slušný životní standard prostřednictvím HND (hrubý národní důchod)

ad3. Stabilita cen

- znehodnocování peněz = **inflace**
  - růst všeobecné cenové hladiny
  - ekonomická nerovnováha, která se projevuje zvyšováním cen všech statků a služeb v průběhu nějakého období
  - negativní dopady na vliv ekonomiky
  - měří se indexem spotřebitelských cen
  - mírná, pádivá, hyperinflace, tažena náklady, tažena poptávkou
  - skrytá inflace – cena zůstává, gramáž se snižuje

- opakem inflace = **deflace**
  - pokles průměrné hladiny cen
  - míra inflace je záporná, měna posiluje
- desinflace = snížení růstu cenové hladiny oproti minulému roku, (snížení inflace)
- stagflace= stagnace ekonomiky a inflace cen → rozpad ekonomiky

ad4. Nezaměstnanost = stav na trhu práce, kdy je větší nabídka pracovní síly než poptávka po ní.

- **Zaměstnaní** - obyvatelstvo, které má placené zaměstnání, nebo sebezaměstnání (včetně osob dočasně v práci nepřítomných, ale s formální vazbou k zaměstnání)
- **Nezaměstnaní** - nemají placená zaměstnání ani sebezaměstnání, přitom práci aktivně hledají a jsou ochotni během určité doby nastoupit. Jde o osoby schopné a ochotné pracovat. = **ekonomicky aktivní obyvatelstvo - pracovní síla dané země**
- **Ostatní** - studenti, penzisté, invalidé, ženy v domácnosti - pokud nesplňují podmínky předchozích skupin. = **ekonomicky neaktivní obyvatelstvo**

Druhy nezaměstnanosti:

- a) **dobrovolná a nedobrovolná**
- b) **frikční** (když měním práci a v mezidobí jsem nezaměstnaná)
- c) **strukturální** (v jednotlivých oborech – např. 1% nezaměstnanosti právníků..)
- d) **cyklická** (O cyklické nezaměstnanosti hovoříme, je-li celková poptávka po práci cyklicky snižena. Jestliže se celkové výdaje a produkt snižují, celková nezaměstnanost se zvyšuje, avšak v tzv. cyklických odvětvích více. Tento stav nastává zejména v obdobích hospodářské recese nebo krize (sestupná fáze hospodářského cyklu), pracovníci jsou obvykle propouštěni bez nároku na návrat.)
- e) **sezonní** (vlekař, plavčík,..)

Rozlišujeme dále nezaměstnanost krátkodobou (6 měs.) a dlouhodobou (více než 6 měs.).

Existuje rovněž **skrytá nezaměstnanost** v podobě osob, které se neucházejí o práci, protože ztratily naději na možnost zaměstnání získat. Tyto osoby nejsou zahrnuty do statistiky nezaměstnanosti. Specifickým typem nezaměstnanosti je zemědělské přelidnění v rozvojových zemích, které je způsobeno nedostatkem pracovních příležitostí v nezemědělských odvětvích.

Ad5. Platební bilance = peněžní vyjádření ekonomických transakcí mezi ekonomikou určité země a jejími zahraničními partnery za určité období (kolik koupíme a kolik prodáme)

- aktivní, pasivní, ČR ji má vyrovnanou
- Saldo platební bilance = info o vyrovnanosti domácí ekonomiky se zahraničím

Hospodářský cyklus

→ vyjadřuje kolísání celkové ekonomické aktivity. Toto kolísání se projevuje nepravidelným střídáním fází růstu a poklesu ekonomiky. Vyjádřením cyklu jsou výkyvy přírůstků HDP, ale projevuje se i v inflaci, nezaměstnanosti, platební a obchodní bilanci,...

Fáze:

➤ **Vrcholící konjunktura**

- podniky vyrábějí s plně/téměř plně využitými kapacitami; rostou spotřebitelské výdaje, podnikové investice, produkce
- roste poptávka po zboží a službách, což vede také k růstu cen
- na konci fáze dochází k hornímu bodu obratu hospodářského cyklu - **vrcholu**

➤ **Recese (pokles)**

- sestupná fáze ekonomického cyklu
- spotřebitelé a podniky omezují své výdaje, podniky dále omezují nákupy surovin, přijímání pracovníků, odkládají investice
- dochází k propouštění zaměstnanců, k odbytovým potížím, k růstu zásob, ke zkracování pracovní doby apod.

➤ **Deprese**

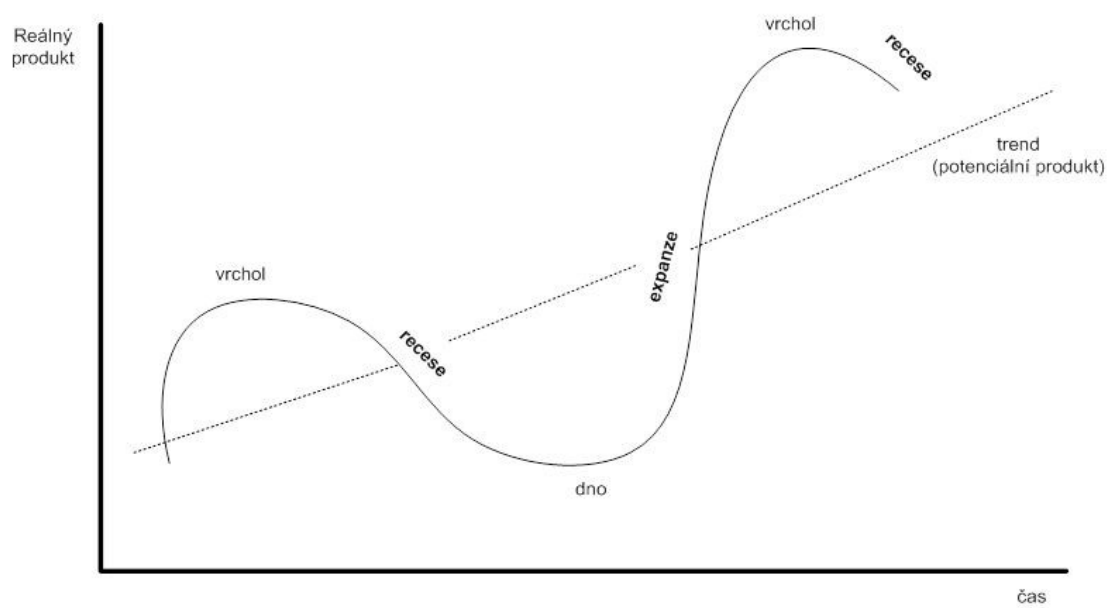
- nejnižší část ekonomického cyklu
- pokračuje pokles produkce zboží a služeb, nízká úroveň výroby
- je obtížné nalézt práci, míra nezaměstnanosti je vysoká
- klesá míra inflace
- tato fáze ekonomického cyklu je zakončena dolním bodem obratu, tzv. **sedlem/dnem**

➤ **Expanze (vzestup)**

- vzestupná fáze ekonomického cyklu
- zvyšují se výdaje, firmy investují do rozšiřování výrobních kapacit
- klesá nezaměstnanost, což vede ke zvýšení spotřebitelských výdajů (dále k expanzi zaměstnanosti, výroby i spotřeby)

Modelové schéma hospodářského cyklu

23. Tržní mechanismus

TRH = místo, kde se střetává nabídka s poptávkou a utváří se cena zboží a služeb tzn. spojení (vzájemné působení) nabídky, poptávky a ceny, projevuje se jako akty koupě a prodeje bez ohledu jakou formou jsou uskutečňovány.

- lze jej chápat: **a) prostorově** - (burza, obchod, tržiště), zde se kupující a prodávající setkávají.

b) funkčně - (trh práce, trh potravin)

Trh zboží (trh s auty, trh s potravinami, trh se službami)

Trh práce (nákup a prodej práce, kterou vykonávají lidé jako pracovníci)

Trh finanční (nákup a prodej cizích měn, cenných papírů - akcií)

Plní funkce: přenáší informace (prostřednictvím cen), stimuluje ekonomickou činnost (podněcuje k podnikání), rozděluje důchody.

1) podle množství a druhu zboží

- dílčí - nákup a prodej jediného výrobku (mléko, káva, boty...)

- agregátní - nákup a prodej veškerého zboží

2) podle prodeje a koupě

- trh zdrojů (půda, práce, kapitál) - trh výrobních faktorů

- produktů (výrobků a služeb) - trh finální produkce

- peněz - finanční trh (peněžní, kapitálový, devizový)

3) podle územního hlediska

- místní (popř. regionální) - typické pro krajové speciality (štramberské uši)

- národní - souvisí s dopravou a skladováním (splnutí místních trhů)

AGREGÁTNÍ TRH

- Je trh veškerého zboží, vše co vyprodukuje národní hospodářství. V makroekonomii se na tomto trhu pohybujeme.
- V mikroekonomii hovoříme o trhu dílčím = trh jednoho zboží (auto, pomeranče,...)
- Agregátní trh tvoří agregátní poptávka a nabídka, které vyjadřujeme pouze v peněžní podobě.
- Národní produkt = abstraktní pojem pro označení veškerých statků produkovaných národním hospodářstvím.

ZÁKLADNÍ ČINITELÉ TRHU

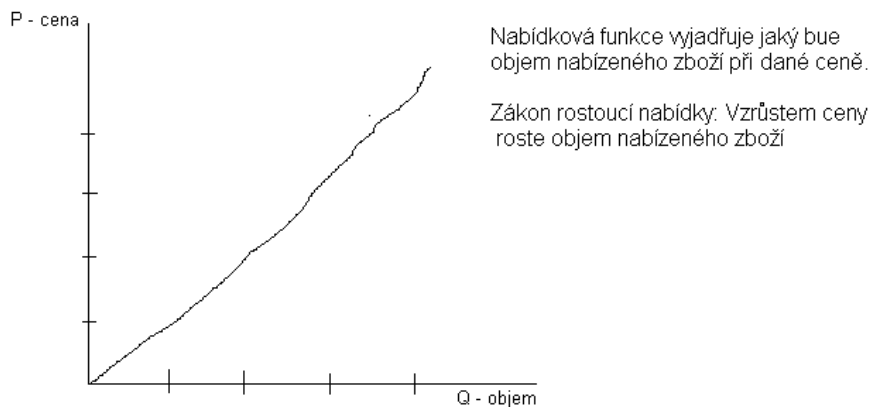
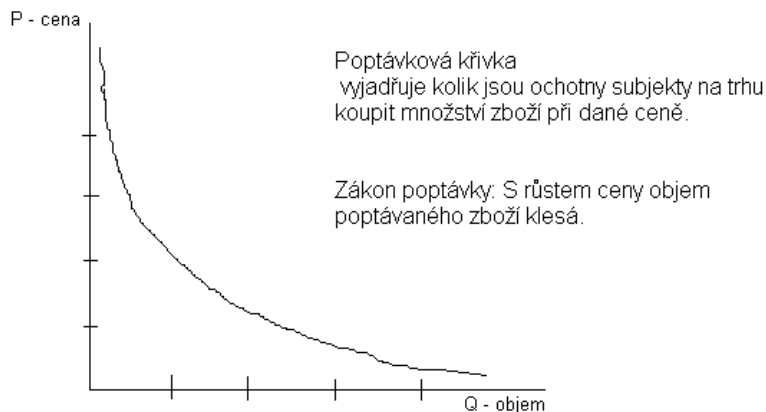
- **Poptávka** - množství jednotlivých druhů zboží, které jsou kupující ochotni koupit za určitou cenu.
- **Nabídka** - množství jednotlivých druhů zboží, které jsou prodávající ochotni prodat za určitou cenu.
- **Cena** - množství peněz (případně jiného zboží), které bude za kupované a prodávané zboží zapláceno (dohoda o ceně mezi prodávajícím a kupujícím se nazývá **volná tvorba cen**, cena musí zahrnovat náklady na výrobu výrobku, jde tedy o peněžní vyjádření spotřeby kapitál. statků a práce)

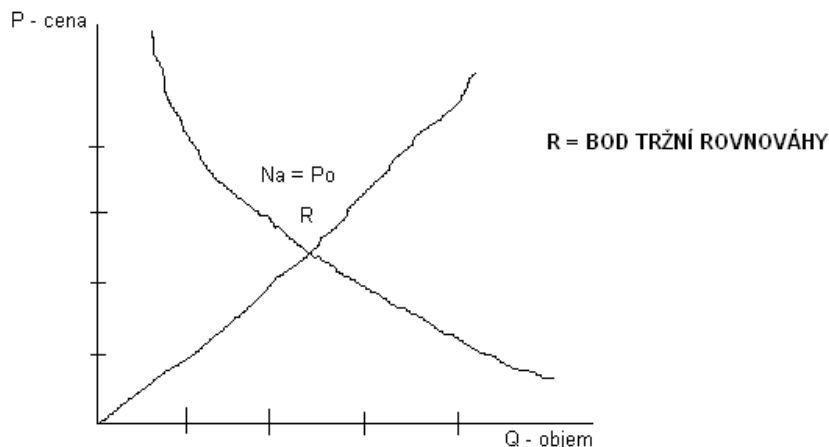
Výrobci a kupující přicházejí na trh s rozdílnými zájmy: výrobci - prodat své zboží za co nejvyšší cenu, kupující - koupit zboží co nejlevněji.

- **Rovnovážná cena** - cena, kdy se nabídka a poptávka dostávají do rovnováhy (tzn. že prodávající a kupující se dohodne na určité ceně). Velikost nabídky i poptávky se neustále mění, a tím se mění i ceny zboží.
- **Tržní nerovnováha** - je neustále narušována změnami činitelů, kteří posouvají poptávkovou nebo nabídkovou křivku. Původně rovnovážná cena se v důsledku vzniklého převisu poptávky nebo nabídky stává nerovnovážnou. Tržní síly jsou nuceny rovnováhu obnovit, ale na jiné než původní úrovni. Dochází i k posunu bodu tržní rovnováhy.

N>P - převis nabídky, nižší cena.

N<P - převis poptávky, vyšší cena.

A) NABÍDKA a POPTÁVKA

Zájem kupujícího a prodávajícího je rozdílný. Ne vždy se na trhu rovná poptávka nabídce.

Dochází tedy k těmto situacím:

- 1 **Poptávka je vyšší než nabídka**, výrobci (prodejci) cenu zvyšují. Vyšší cena vede ke zvýšení výroby (prodeje tohoto zboží). Tím roste nabídka a cena zboží se snižuje. Při určité (rovnovážné) ceně se nabídka a poptávka vyrovnají. Při této ceně bude poptáváno i nabízeno stejné nebo-li rovnovážné množství. Převís poptávky nad nabídkou $Po > Na$
- 2 **Pokud je nabídka vyšší než poptávka** výrobce (prodejce) cenu sníží. Zvyšuje se zájem kupujících o toto zboží, nižší cena, ale vede výrobce ke snížení výroby prodeje. Při určité (rovnovážné) ceně se nabídka i poptávka opět vyrovnají.

Dělení nabídky

- **Agregátní** – souhrn všech zamýšlených prodejů, se kterými přicházejí výrobci na trh, cenu určuje trh,
- **individuální** – nabídka jednoho výrobce, je určena objemem výroby tohoto jednotlivého výrobce a cenou jeho zboží,
- **dílčí (tržní)** – představující součet individuálních nabídek jednotlivých firem na určitém trhu, pouze jednoho druhu zboží.

Dělení poptávky

- **Agregátní poptávka (celková)** – neboli celková poptávka, je to poptávka všech kupujících po všech druzích výrobků. Používaná v makroekonomii. ...
- **Tržní poptávka (dílčí)** – poptávka všech zákazníků po konkrétním výrobku.
- **Individuální poptávka** – poptávka jednoho kupujícího po konkrétním výrobku.

● AGREGÁTNÍ POPTÁVKA

- Označuje se AD, je to souhrn všech poptávaných statků a služeb v národním hospodářství, s rostoucí cenovou hladinou klesá, představuje celkové výdaje v ekonomice za dané období, vyjádřena v peněžní hodnotě.

● AGREGÁTNÍ NABÍDKA

- Označuje celkovou nabídku všech statků a služeb v národním hospodářství, které jsou nabízené firmami.
- Souhrn peněžních hodnot všech nabízených statků a služeb poskytovaných ekonomikou
- ASS = krátkodobá nabídka, roste s cenovou hladinou, má vzestupný tvar zleva doprava, závislá na úrovni cenové hladiny (to souvisí s náklady)
- ASL = dlouhodobá nabídka, má tvar svislé přímky, nabídka v dlouhodobém období na změny cenové hladiny nereaguje

!!!Celý tento pohyb nabídky a poptávky, jehož výsledkem je pohyb cen nazýváme tržní mechanismus.!!!

B) KONKURENCE

=střetávání zájmů: zájem jednoho lze realizovat pouze na úkor druhého

3 základní formy:

1. konkurence mezi nabídkou a poptávkou
2. konkurence na straně poptávky - projevuje se při nedostatečné nabídce
3. konkurence na straně nabídky:
  - a) *cenová forma* (snížení zisku, nákladů, zvýšení objemu výroby)
  - b) *necenová forma* - stimulační mix

TRŽNÍ MECHANISMUS = Je forma hospodářské organizace, ve které individuální spotřebitelé a podnikatelé na sebe působí prostřednictvím trhu tak, aby řešili tyto problémy:

1. Co vyrábět?
2. Pro koho vyrábět?
3. Jak vyrábět?

Základní podmínky pro fungování tržního mechanismu:

1. Svoboda podnikání

- Výrobci musí být nezávislími, svobodnými a samostatnými subjekty hospodářské činnosti.
- Musí mít ekonomickou a právní samostatnost, omezenou pouze obecně závaznými právními normami.
- Musí mít možnost samostatně rozhodovat o sortimentu, množství a ceně svých výrobků, formách a způsobech jejich prodeje, o volbě obchodních partnerů apod.

- Musí nést odpovědnost i rizika s podnikáním spojená, včetně odpovědnosti majetkové.

2. **Volná tvorba cen - cenová liberalizace**

- Pevně stanovené ceny, které se nemohou pohybovat a soustavně vyrovnávat nabídku a poptávku, ztrácejí funkci regulátora trhu.

3. **Volná soutěž (konkurence)**

- V každém oboru podnikání má být více rovnocenných výrobců: soutěž o zákazníka - hnací motor tržního mechanismu. Vznik monopolu - likvidace tržního mechanismu alespoň pro danou oblast.

4. **Konkurence v mezinárodním měřítku**

5. **Důsledné uplatňování principů**

- Ve všech hospodářských sférách. Nutnost existence trhu zboží, práce i peněz (kapitálu).

DŮSLEDKY PŮSOBENÍ TRŽNÍHO MECHANISMU

- Jestliže cena působí na velikost nabídky a poptávky znamená to, že tržní mechanismus určuje, jaké množství zboží bude produkováno. Pokud je cena příliš vysoká vznikne přebytečná nabídka (zboží zůstane neprodáno). Je-li cena příliš nízká, vznikne neuspokojená poptávka.
- Tržní mechanismus nutí podniky, aby své zboží nabízely za cenu, která je pro kupující přijatelná. Podniky proto musejí pracovat efektivně, aby jejich cena nebyla příliš vysoká. Efektivně = hospodárně.
- Jestliže podniky nabízejí produkci, o kterou nebude zájem, bude její cena klesat a některá produkce se vůbec neprodá. Tato situace může nastat i tehdy, je-li cena nízká. A jestliže některé podniky nejsou schopny nabízet takové zboží, o které je zájem, za přijatelnou cenu, zanikají.

HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA STÁTU

- Jde o záměrné zasahování státu do ekonomiky země.
- parlament (poslanecká sněmovna + senát)
- vláda (výkonný orgán)
- centrální banka (ČNB)

Cíle stabilizační hospodářské politiky státu:

1. Zajištění stability cenové hladiny (nízká míra inflace)
2. Nízká míra nezaměstnanosti
3. Vysoká úroveň a tempo růstu celkového produktu
4. Vyrovnanost platební bilance a stabilita měnových kurzů

Cíle hospodářské politiky:

1. Stanovit pravidla pro fungování trhu a vytvářet podmínky pro jeho existenci
2. Zabezpečit funkce státu
3. Zasahovat tam, kde důsledky působení trhu jsou pro některé skupiny obyvatel příliš tvrdé (valorizace důchodů = úsilí o udržení nebo zvýšení cen zboží světových obchodů různými prostředky - omezování výroby)

Hospodářská politika státu

- Vztah politiky a ekonomiky
  - Vztah politiky a osobní ekonomické budoucnosti
- Subjekty hospodářské politiky státu**
1. **Parlament ČR** = Poslanecká sněmovna + Senát
    - Schvaluje zákony = vytváří zákonný rámec ekonomiky
    - Schvaluje státní rozpočet
  2. **Vláda ČR**
    - Výkonný orgán státu
    - tvoří konkrétní a aktuální hospodářskou politiku
    - Navrhuje státní rozpočet
  3. **ČNB**
    - Koriguje množství peněz v oběhu
    - Postupuje proti znehodnocování měny
    - Určuje základní úrokovou míru
    - Potřeba maximální nezávislosti a samostatnosti státu

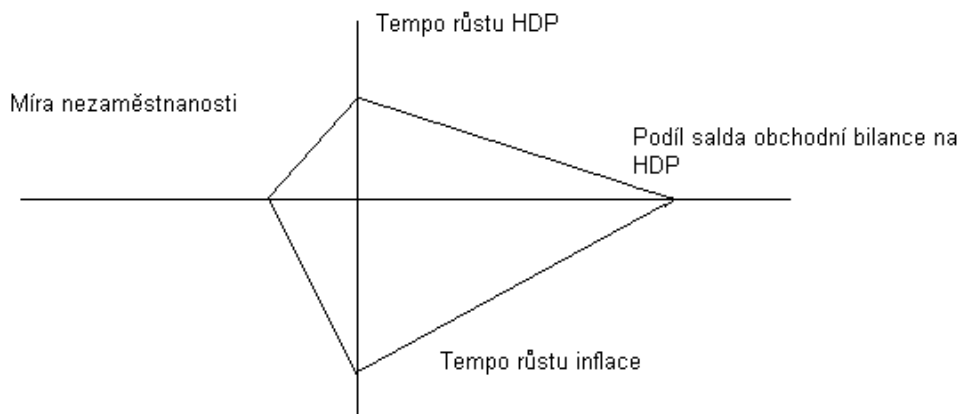
Hospodářská politika státu

- **Fce státu**
1. **Fce právní jistoty a bezpečí**
    - Tvorba a dodržování právních norem
    - Vynutitelnost práva
    - Vymahatelnost práva
  2. **Fce sociální**
    - Přerozdělovací fce
    - Starost o veřejné statky
    - Řešení nezaměstnanosti (AKTIVNÍ X PASIVNÍ)
    - Fungující neziskový sektor
  3. **Fce hospodářská**
    - Vlastní podnikání státu
    - Určuje pravidla hospodářské soutěže
    - Garant stabilní měny
    - Role státu v mezinárodních obchodních vztazích

Cíl = vyváženost všech funkcí

Úspěch hospodářské politiky se projevuje zejména ve čtyřech směrech, které se označují jako **magický čtyřúhelník**.

- tempo růstu reálného HDP (ve stálých cenách, v %)
  - tempo růstu inflace (v %)
  - míra nezaměstnanosti (v %)
  - podíl salda obchodní bilance na vytvořeném HDP (v %)
- pozn. Saldo = rozdíl mezi vývozem a dovozem zboží a služeb.

Čím je plocha magického čtyřúhelníku větší, tím je ekonomická politika vlády úspěšnější.

- problém magického čtyřúhelníku je v tom, že se obtížně zajišťuje úspěšný vývoj ve všech čtyřech směrech najednou (vysoké tempo hospod. růstu vyvolává vyšší zaměstnanost, ale i vyšší míru inflace, nižší míra inflace snižuje hospod. růst a vyvolává vyšší nezaměstnanost.)

Nástroje hospodářské politiky

- monetární politika (měnová)** - je prováděna za pomoci centrální banky, má jako jediná právo emitovat peníze, mění úrok, míry a podmínky pro poskyt. úvěrů, tím mění i množství peněz v oběhu a konečné změny se projeví ve změnách cen a v úrovni zaměstnanosti s emisí bezprostředně souvisí nástroje ČNB. Monetární politika může být **restriktivní** (snižování množství peněz v oběhu) a **expanzivní** (zvyšování množství peněz v oběhu). **Nástroje:** PMR, operace na volném trhu, diskontní sazba.
- Fiskální politika (rozpočtová)** - státní orgány mohou odčerpávat od ostatních tržních subjektů (domácnost, firmy) značné peněžní částky a tím mění směr jejich využití (daně, DPH, spotřební daň)
- Důchodová politika** - kdy stát ovlivňuje výši mzdových sazeb a cen.
- Vnější obchodní a měnová politika** - prostřednictvím reguluje stát tok zboží a služeb přes hranice (daně, celní politika, určování kvót, měnové kurzy)

24. Sociologie jako věda, základní sociologické pojmy

(- z lat. *societas* – společnost a řec. *logos* –slovo, věda)

= věda, která zkoumá fungování společnosti a společenských jevů, zkoumá vztahy mezi různými prvky společenské struktury, pravidla života sociálních skupin, atd. (**věda o společnosti, o společenských jevech, vztazích a procesech**)

- **Teoreticko-empirická věda** (formuluje obecně platné závěry, ale i zkoumá a klasifikuje konkrétní fakta)
- **Multiparadigmatická věda**
- Vznikla v druhé polovině 19.stol
- Zakladatel – **AUGUSTE COMTE** → původní název sociální fyzika (statika a dynamika)
- Není to exaktní věda, předmět zkoumání je společnost a její struktura
- Povaha poznatků a zjištění je pouze pravděpodobnostní, nikoliv kauzální (příčinná)
- **Společnost** = lidstvo jako celek, soubor osob žijící ve skupinách
- **obecné dělení** => obecná (základní pojmy)
=> speciální (až 45 disciplín – sociologie práce, vojenství, školství, ...)
- **má svoje metody** – zabývají se shromažďováním informací
- **pomocné vědy** => matematika, statistika, ekonomie, psychologie – z nich čerpá

PŘEDMĚT

- **společnost** = organizované seskupení lidí, kteří jsou v určitém vzájemném vztahu, mají společné cíle, tendenci sdílet stejné názory, postoje, způsoby chování; souhrn individuů – mohou mít historické spojení, kulturní, sociální,...
- **struktura společnosti** = zahrnujeme sem makro i mikro strukturu společnosti
- **sociální vztahy** = vzájemné souvislosti a ovlivňování sociálních subjektů
- **sociální jevy** = způsoby jednání, myšlení, cítění, existující mimo jedince (vnější tlak), druhy jednání
  1. **oblasti sociálního života** (právo, politika, morálka)
  2. **sociální útvary** (davy, národy)
  3. **sociální činnosti** (práce)
  4. **sociální procesy** (asimilace s přírodou)

Sociologická paradigmata

Paradigma= specifický úhel pohledu, souhrn základních domněnek, pojmů, metod, představ a názorů skupiny vědců na určité téma.

- Sociologie je multiparadigmatická (mezi sociologiemi nepanuje shoda)

Objektivistické paradigma

Interpretativní paradigma

Konsenzuální paradigma

Konfliktní paradigma

ZYGMUNT BAUMAN rozděluje autory na hodnotící a nehodnotící, konsenzualisty a konfliktní

ÉMILÉ DURKHEIM definoval sociologii jako vědu o sociálních faktech (jsou vůči člověku vnější, působí na člověka nátlakem)

- sociální fakta = reálné skutečnosti nezávislé na lidském vědomí
- = **sociologický realismus**

MAX WEBER definoval sociologii jako vědu o sociálním jednání (je smysluplné a orientované na určité lidi)

- spjato s lidskými aktivitami
- = **sociologický nominalismus**

-v současné sociologii se tyto dva náhledy kombinují

Funkce sociologie

1. **empirická** = popis společenských jevů, procesů, pomocí výzkumů jako v psychologii
2. **teoretická** = vysvětlování výskytu a průběhu jevů

Metody sociologického poznání

- **formulace otázky** – závažná součást – na ní záleží objektivita (otázkou se dá snadno ovlivnit)
- ve společenských vědách je riskantní spoléhat pouze na jednu metodu výzkumu (*princip komplementarity*)

Cíle výzkumu:

- **diagnostické** – určují příčiny jevu
- **deskriptivní** – popisuje výzkum
- **sociotechnické** – aplikace výsledků v praxi
- **explorační** - vysvětlení

Metody výzkumu:

- mohou být buď kvalitativní nebo kvantitativní (především metody statistického zpracování -předvolební průzkumy)
- měly by být ověřitelné, objektivní a heuristicky plodné (přinášet nové poznatky)
- probíhají podle projektu, respondent je dotazovaný („pokusný králík“)
- fáze
  - 1.) přípravná (technika sondáže)
  - 2.) realizační (sběr dat, výsledky)
  - 3.) zvěrečná (analýza dat, zpráva)

pilotáž – ověřování vhodnosti metody

vzorek – výběrový soubor, už je vybráno, ale ověření, minimální množství (pro ČR 700 lidí), náhodný výběr

kvótní výběr – výběr respondentů podle vzorku (ověřování veřejného mínění), soustředění na urč. skupiny (kvazireprez. postup)

panelové šetření – tazatelé jsou v trvalém spojení s respondentama, např. výzkum tv diváku, většinou dotazník

případová studie – kazuistika, case studies, popis jevu (např. životní dráha jedince, historie firmy)

škálování – individuální zařazování podle škály – stupnice, měření hodnot i postoje, znalosti, osobnostní rysy

explorace – studium jevů v určitých přirozených podmínkách, bádání vede k hypotézám, pojmům

konfirmace – opak explorační, předpokládá existenci hypotézy, která se může šetřením potvrdit

standardizace – aby to zajišťovalo stejné výsledky

validita – platnost testu

reabilita – spolehlivost měření, odolnost měření vůči chybám

korelace – souvislost mezi dvěma jevy při analýze dat

Kvalitativní

- **analýza dokumentů** – životopisy, dokumenty o vzniku
- **biografická metoda** – shromažďování dokumentů o určitých osobách
- **obsahová analýza** – probíhá při sledování komunikace, popis sdělení, při masové komunikaci
- **pozorování** – týká se vnějších jevů, je nejčastější, spíše jako doplněk
  - přímé (sám pozorovatel se účastní)
  - zprostředkované (kamera, atd.) – výhodou je záznam, dlouhodobost, opakovanost, podrobnější analýza
- **introspekce – sebepoznávání**
- **experiment (pokus)** – záměrně měníme podmínky, při kterých provádíme samotný experiment; experiment může potvrdit nebo vyvrátit nějakou hypotézu; důležitým faktorem je *standardizace* (stejně podmínky pro dané experimenty, prováděné na různých místech a v různém časovém odstupu)
- **rozhovor** – základem rozhovoru jsou srozumitelné a promyšlené otázky; tato metoda je pomalá a náročná, vyžaduje důkladnou přípravu předem
- **dotazník** – musí být jasný a srozumitelný pro všechny; dotazník je buď *otevřený* (vlastní odpovědi) nebo *uzavřený* – a ten může být *dichotomický* (2 řešení) a nebo *polytomický* (více možností)
- **anketa** – měla by to být krátká, zajímavá a srozumitelná forma průzkumu; může být *ústní* a *písemná*

- **sociometrie** – moreno, soubor technik, zkoumají strukturu a dynamiku malých skupin – 40 lidí, výsledkem je sociogram
- **sociodrama** – může mít terapeutický účinek, zkoumá lidi v navozené situaci, prožitky a výkony
- **ohnisková skupina** – focus groups, terapeut klade otázky a lidé odpovídají, objasnění názorů a uvažování lidí
- **analýza sociálních sítí** – mělo by se vědět s znát kde jsou u nás jaké organizace (domov důchodců)

Pojmy:

- **Apropriace (sociologie)** – pohlcení konceptů do širšího rámce

- **Sociální deviace** – odchylka od pravidel vytvořených společností osvojených při procesu socializace
- **Sociální struktura** – určitá síť vztahů jedinců, pozic, rolí a uspořádání vztahů ve společnosti – to, co drží společnost pohromadě
- **Sociální role** – soubor očekávaného chování člověka, odráží postavení ve společnosti; dělí se na individuální/skupinovou, krátkodobou/dlouhodobou, nucenou/dobrovolnou
- **Sociální pozice (status)** – hodnota postavení, které člověk zaujímá v nějakém soc. útvaru, mění se dle situace
- **Sociální kontrola** – konfrontace reálného chování člověka s kolektivně sdílenými hodnotami společností, vytváření systému sankcí, ať už negativních nebo pozitivních; formální: děje se prostřednictvím pravidel zaznamenaných např. v předpisech, zákonech; neformální: spočívá v očekávání, které je založené na nepsaných pravidlech
- **Sociální stratifikace** – sociální rozvrstvení, základem nerovnost – např. na základě věku, pohlaví, vzdělání, národnosti apod.; existuje stratifikace:
  - vertikální – na základě např. kapitálu
  - horizontální – podle místa, bydliště

Stratifikační systémy

- otrokářský
- kastovní
- stavovský
- třídy

- Sociální mobilita – přesun mezi vrstvami; dělí se na
  - vertikální – do vyšší nebo nižší vrstvy
  - horizontální – přemísťování
  - intergenerační – mezi generacemi
  - intragenerační – přesun v rámci jedné generaci

➤ **Socializace**

Jako socializaci označujeme proces vývoje člověka od stádia bezmocného novorozence až po osobu, která si uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře. Socializace vytváří spojení mezi jednotlivými generacemi. Člověk se postupně učí a osvojuje normy chování a začleňuje se do společnosti. Toto učení probíhá prakticky celý jeho život a to nejprve v rodině, později ve škole, mezi kamarády, v pracovních kolektivech, armádě a celé společnosti.

➤ **Resocializace**

Resocializace je charakterizována rozpadem dosud přijatých hodnot a vzorců chování, po němž následuje přijetí radikálně nových a odlišných. Je zde řada institucí, kde může k resocializaci jedince docházet. Často to jsou instituce omezující osobní svobodu –

psychiatrické léčebny, vězení, kasárny apod. Např. k resocializaci často docházelo u vězňů v nacistických koncentračních táborech. Podle Bettelheima (1986) in Giddens (2005) docházelo ke změnám osobnosti vězňů v následujícím sledu – šok z uvěznění a odtržení od normálního života; následoval pokus o udržení si předchozího způsobu chování, což bylo nemožné; strach, deprivace a nejistota vedly k tomu, že se osobnosti vězňů začali hroutit; někteří ztratili veškerou vůli a zájem o vlastní osud, jiní se začali chovat jako děti (ztráta představy o čase a schopnosti myslet dopředu, prudké změny nálad apod.); vězni, kteří byli v tábore déle než rok, dokonce začali napodobovat své dozorce – prošli procesem resocializace. Obdobné změny chování byly pozorovány u jedinců, kteří prošli násilným výslechem nebo tzv. vymýváním mozku. Tito lidé pak navíc začínali pociťovat sympatie ke svým trýznitelům. Problémy s resocializací měli i vojáci, kteří se vrátili z války v Koreji, Vietnamu či Iráku. Nedokázali se už začlenit do společnosti, která byla naprosto odlišná od situace ve válce.

➤ **Životní cyklus**

Jednotlivá stadia lidského života mají jak biologickou tak sociální povahu. Ovlivňují je kromě biologických faktorů i kulturní rozdíly a materiální podmínky.

○ **Dětství**

Období dětství začíná narozením a končí podle tradičního pojetí v sedmém roce života. Podle práva pak končí v patnáctém roce, biologicky pubertou, sociálně možností vlastního odpovědného života. Je to období rodinné výchovy a primární socializace. Dítěti jsou zprostředkovávány normy, hodnoty, jazyk, vzorce chování a základní dovednosti.

○ **Dospívání**

Dospívání, nebo též mládí, je fáze životního cyklu mezi dětstvím a dospělostí. Je to období přípravy na převzetí rolí dospělého, odpoutání se od primární rodiny, hledání hodnotové orientace, hledáním autorit a přípravou na budoucí povolání.

○ **Dospělost**

Je charakterizovaná biologickou zralostí, relativní psychologickou ustáleností, zvládnutím sociálních rolí a schopností převzít zodpovědnost za svůj život. U některých jedinců dochází k tzv. krizi středního věku, která často souvisí s nenaplněnými profesními ambicemi, zklamáním v partnerském životě a s prvními příznaky ubývání fyzických a psychických sil.

○ **Stáří**

Stáří je doprovázeno fyzickými i duševními změnami a obvykle začíná ukončením ekonomické činnosti člověka (odchod do důchodu tvoří jasný sociální předěl mezi dospělostí a stářím). Stáří je často spojeno se sníženou schopností adaptace a narůstající sociální izolací.

○ **Smrt**

Moderní společnost se těžko vyrovnává s přítomností smrti v životě. S tím souvisí vytěšňování představy o smrti i kult mládí a věčné krásy.

Sociální status

Sociální status reprezentuje postavení člověka (či skupiny osob) ve společnosti. Obvykle je spojena s charakteristickým stylem života, který se od člověka s určitým sociálním statutem očekává. Status může mít pozitivní (privilegium) i negativní (stigma) charakter. **Sociální status může být vrozený (pohlaví, etnický původ) nebo získaný (vzdělání, zaměstnání, zapojení do organizací).**

Sociální role

Sociální role je způsob chování vázané k určitému sociálnímu statusu, které společnost od jedince očekává. Každý jedinec hraje více rolí, a to jak nezávisle (zaměstnanec v práci), tak souběžně (manželka a matka v rodině) a osvojuje si je postupně a v konfliktech. Jedinec může ke svým sociálním rolím přistupovat třemi způsoby: identifikuje se s nimi, drží si od nich odstup (roli hraje pouze navenek, ale vnitřně se s ní neztotožní), nebo je odmítne. Se sociálními rolemi souvisí i sociální mobilita, která může být jak vertikální (výšení vzdělání, kariérní postup, nezaměstnanost apod.), tak horizontální (změna bydliště, sňatek, rozvod apod.).

Sociální normy

Sociální normy jsou způsoby chování, které daná skupina uznává. Nejčastěji lidé dodržují normy proto, že si na ně v procesu socializace zvykli a řídí se jimi automaticky. Některá pravidla si vůbec neuvědomujeme (např. pravidla řeči, běžných sociálních interakcí), jiná dodržujeme vědomě (pravidla silničního provozu). Všechny sociální normy jsou doprovázeny sankcemi, které brání před nekonformním chováním. Sankce mohou být jak pozitivní (odměny za pozitivní chování – pochvala, povýšení, finance), tak negativní (trest za nekonformní jednání – zesměšnění, tresty, vyloučení ze skupiny). Formální sankce definované vládami představují zákony.

Sociální skupiny

Sociální skupiny jsou více či méně trvalé skupiny lidí, do kterých se člověk narodí, nebo do nich vstupuje za účelem realizace sociálních potřeb. Skupinou rozumíme množství jedinců od dvou až k velkým celkům. Vztahy ve skupině jsou pravidelné a trvají delší dobu. Ve skupině je důležitý pocit sounáležitosti, skupinového vědomí, které odlišuje členy skupiny od ostatních lidí. Sociální skupiny jedince ovlivňují, formují jeho názory a hodnoty. **Sociální skupiny můžeme rozdělit podle velikosti (malé – do 40 osob, všichni se znají; velké), významu (primární – její členové jsou vůči sobě v častých a převážně emočně určených osobních vztazích; sekundární – skupina, která je charakteristická relativně neosobními vztahy, racionální organizací a zaměřením na společný cíl), organizovanosti (formální – má přesná pravidla; neformální), členství (členské; referenční – jedinec touží do ní patřit) a vztahu k okolí (otevřené – lze do nich kdykoliv stoupit či vystoupit; uzavřené).**

- Chování jedinců ve skupině může být agresivní (jedinec prosazuje sám sebe na úkor druhých, je egocentrický apod.), pasivní (není schopen prosadit své oprávněné nároky) a asertivní (je sebevědomý, prosazuje svoje oprávněné nároky, není agresivní).

Sociální agregáty

Sociální agregáty jsou náhodná seskupení lidí v určitém čase a na určitém místě. Mezi sociální agregáty patří **dav**, který může být utvořen náhodně (cestující, nakupující), strukturovaně (diváci na představení), expresivně (demonstrace), nezákonně (rabování) apod. Jako dav se označuje jakékoliv větší shromáždění lidí, kteří vstupují

do přímé interakce na veřejném místě. V davu, který poskytuje anonymitu, lidé ztrácejí zábrany, mohou podlehnout davové psychóze (lidé se přestanou chovat racionálně a dělají věci, které by za normálních okolností nikdy neudělali).

- Kromě davů lze mezi sociální agregáty zařadit i komunity, mezi něž lze nejčastěji zařadit seskupení lidí se společným bydlením, hospodařením apod.

Historie :

Tradiční společnost

- tato je před moderní společností
- vyvíjí se od neolitu (přechod na zemědělství) do průmys.revoluce (pol. 17.století)
- je stavovská

Archaická společnost

- první společnost, nejstarší fáze lidské kultura, před neolitem (neolit => 7 – 3 tis.let př.n.l.)

Moderní společnost

- od stavů se přechází k třídám, centralizovaná státní moc
- stále velkou roli hraje trh => místo, kde se setkávají lidé, co chtějí prodávat a získávat
- důležitá je ekonomická aktivita jedince
- modernizace, industrializace, urbanizace, přechod lidí od zemědělství k průmyslu

Postmoderní společnost

- důsledek modernizace, kulturní relativizace, přesun lidí z průmyslu do služeb, globalizace

Komunita

- v opozici vůči společnosti
- historicky: sociální útvary před moderní společností, dněs: reakce na neduhy moderní společnosti

SOCIOLOGICKÉ MYŠLENÍ MODERNÍ DOBY

1. klasické období (od Comta do 20. let 20. stol.)
2. od 20.let do 50.let 20.století
3. od 50.let 20.století

KLASICKÉ OBDOBÍ

- vytvářejí se velké teoretické systémy, formulují zákonitosti společenského vývoje

AUGUSTE COMTE

- 1798-1857, fr. pozitivistický filozof, vycházel z daností jevů a faktů
- zbytečné jsou úvahy a otázky a odmítá metafyziku a povrchní filozofii
- **3 pozitivistická pojetí:**
- konstatovat fakta
- uspořádat je podle určitých zákonů

- předvídat budoucí jevy a řídit se podle nich
- **cíl**: chtěl překonat revoluční chaos doby
- uznává ideu svobody, ale žádá omezení svobody bádání
- základem je rodina, úkolem sociologie bylo udržovat klidný stav společnosti
- preferoval instituce
- **hesla**: „ Vědět, aby bylo možno předvídat, a předvídat, aby bylo možno kontrolovat. “
- „ Pojetí se musí podřídit faktům jako analýza se podřizuje syntéze. “

ZÁKON 3 STÁDIÍ (lidstvo rozděleno podle stupně poznání:)

- **teologické** – lidstvo věří v bohy
- animismus = víra v objekty vírou obživované (kameny)
- polytheismus = víra v mnoho bohů (Řecko, Egypt, Slovanské mytologie)
- monotheismus = víra v jednoho boha
- **metafyzické** – místo bohů vzývány abstraktní jevy (alchymie)
- **pozitivní** – lidé se vzdávají pátrání po podstatě, skutečné jsou jenom vztahy
- **sociologie** = završení soustavy věd (psychologie je věda biologická, neuznává ji)

POZITIVISTICKÝ KATECHISMUS => vlastní náboženství:

- o napsal– uznával tzv. pozitivistickou trojici = veliké (prostředí + fetiš + bytost)
- o lidstvo představuje nejvyšší dokonalost
- o předmětem uctívání – žena, on se jmenoval veleknězem

KAREL MARX

- odcizení dělníka od vlastního výrobku (analyzoval ekonomicko determinaci společnosti)
- **marxismus** => nebyla to filozofie, ale ideologie
- podporuje zájmy vládnoucí třídy
- žil v Londýně, v žádné továrně nebyl – vše vymyslel – nepoctivý filozof
- **společnost rozděluje** => základnu (ekonomická oblast – hospodářské provozy)
  - ⇒ **nadstavbu** (duchovno, umění, právo)
  - ⇒ **Tovární zákony** - z roku 1800 zlepšovaly poměry ve fabrikách
  - ⇒ **Manuskripta** (1844) – ekonomicky filozofické dílo (našly se ve 20.

letech 20. století)

=> **Kapitál** – dílo napsané s Engelsem, politická ekonomie, třídní boj

3 druhy panství:

- 1) charizmatické
- 2) tradiční (trůn je dědičný)
- 3) byrokratické (nezbytné pro moderní dobu)

MAX WEBER

- 1863-1920, německý sociolog, filozof
- zkoumal otázky racionality moderní společnosti
- byrokracie, stratifikace společnosti

⇒ *Protestantská etika a duch kapitalismu* (přinesl myšlenku o vzniku kapitalismu)

EMILE DURKHEIM

- 1858-1917, fr. sociolog, sociolog průmyslu
- **SOCIOLOGISMUS** - zdůrazňoval metodologický přístup => sociální jevy je třeba
  - vysvětlovat jinými sociálními jevy a vycházet ze sociální reality
- **funkcionálního přístupu** - teorie zkoumání soc. faktu od vnějšího k vnitřnímu
  - ⇒ *O dělbě práce ve společnosti*
- **Anómie** = patologický stav vznikající přílišnou specializací při dělbě práce → stereotyp (pásová výroba) → velká migrace pracovních sil (lidé to dlouho nevydrží)
- **solidarita** = přesvědčen, že lidé nechtějí jen vlastní prospěch (ale kalkulují s ním), zdůrazňuje emocionální
  - hledisko lidského soužití
- **sebevražda** = vzniká jako malá účast člověk na životě skupiny, vztah člověka ke skupinou oslaben
- **egoistická** (bytosť zevnitř zlomená – např. nešťastná láska)
- **anomická** (člověk ztrácí orientaci ve světě, nevidí pro sebe žádné východisko – krachy na burze)
- **altruistická** (člověk obětuje svůj život za ideje něčeho jiného – ve jménu něčeho)

VILFREDO PARETO

- definuje sociologii jako vědu o lidském jednání (logické nebo nelogické)
- převládá nelogické => ale lidé si zpětně zdůvodňují jednání => zpětná racionalizace
- **TEORIE ELIT** - *elity* = skupiny ovládající společnost – částečně
- **ovlivňují společnost**: 1. silou (moc)
- přesvědčováním
- skrytým jednáním (manipulace)
- **typy elit**: politické, vojenské, průmyslové, obchodní, sportovní, umělecké, duchovní
  - **koloběh elit** - některé vznikají, jiné zanikají, jádrem politického dění
  - **dějiny** - hřbitov elit

GEORGE SIMMEL - 1858-1918, sociolog (jeden z prvních postmoderních)

- soustřeďuje se na městský způsob života, roli peněz a modu

20. léta 20. stol. – 50. léta 20. stol.

- a) **americká sociologie (USA)** - sociologie se stává empirickou disciplínou
- pro hospodářství velmi funkční - užití statistiky
  - sociologové z laboratoří docházejí i do praxe (továren)
  - hl. předmětem studia „využití lidských zdrojů“

b) evropská sociologie - Frankfurtská škola (1931)

- kritická teorie společnosti
- zázemím ústav pro sociální výzkum (vedení se ujal Max Horkheimer)
- vycházel i časopis sociálního výzkumu → položeny základy sociologie
- s nástupem Hitlera se stěhuje: Ženeva → Paříž → New York → Frankfurt
- po válce se vrátila a ředitelem se stal Teodoer Adorno až do roku **1969**

myšlenky:

- 1) kritika rozumu v osvíceneckém smyslu (rozum zaměřený na ovládnutí přírody vědou, průmyslem) → ovládnutí přírody nutně vede k vládnutí nad člověkem (Weber hovoří o „z fetišizovaném rozumu“)
- 2) v Z civilizaci vzniká to, co je typické pro moderního člověka – konzumní společnost (moderní osud lidí)
- 3) zdůrazňují úlohu inteligence

MAX HORKHEIMER

- 1931 zakladatelem ústavu a jeho prvním ředitelem
- názor: v průmyslové společnosti dochází k úpadku rozumu → lidstvo spěje k barbarství (pesimistické pojetí dějin i budoucnosti)
⇒ *Dialektika osvícenství*

THEODOR W. ADORNO

- ředitelem ústavu po 2. svět. válce až do r. 1969
- kritika systémového myšlení (nestačí pojmut složitost moderní společnosti)
⇒ *Negativní dialektika*

ERICH FROMM –

- obdivoval Švýcarsko, narodil se ve Frankfurtu roku 1900, umírá 1980
⇒ *Umění milovat* – zkoumá biofilní a nekrofilní orientaci člověka (rozlišil „lásky“)
⇒ *Mít nebo být?* – kritika konzumní společnosti (špatné mezilidské vztahy, hrozba ekologické katastrofy, společnost orientovaná spíše na „mít“ – moc, majetek, slávu)

HERBERT MARCUS

- kritizuje, že člověk této doby je okleštěn, jeho nazírání je zúženo, moderní člověk je
- konzumní (vycházel ze svých profesorských zkušeností z USA – z univerzity v Berkli)
- kritizuje industriální společnost (ač je produktivní, je i destruktivní vůči přírodě)
- věda si podřizuje přírodu, ovládá člověka → tím dochází k „jednorozměrnosti“ ve
- všech oblastech lidského života (odcizení, zvěcnění)
⇒ *Jednorozměrný člověk*

JÜRGEN HUBERNASS => *Teorie a věda* (nová ideologie)

WALTER BENJAMIN => *Dílo a jeho zdroje*

MILAN MACHOVEC - dobově (ale pouze dobově) sem náleží i český sociolog
=> *Monografie o Masarykovi* (obdoba s From

2. polovina 20. století

- v sociologii převládají 3 základní paradigmaty myšlení => hlavní myšlenky, vzory
- střídají se dominantní paradigmaty (podle toho, jaké jevy ve zkoumání převládají)
- **konsenzuální teorie** – předpokládá se, že existuje nepsaná smlouva ve společnosti a lidé se zavazují ji dodržovat, předpoklad většinového souhlasu
- **teorie konfliktu** – vychází z přesvědčení, že společnost je rozdělena a mezi skupinami dochází ke konfliktu, konflikt někdy dovede skupinu stmelit (stávka), sociální systémy založeny na protikladech, život ve společnosti vytváří opozici a ve společnosti vzniká mocenská nerovnost, zákl. pojmem jsou zájmy=> a ty jsou ve vzájemných konfliktech
- **interpretativní teorie** – lidé proti úřadům používají symboly, symboly jsou předpokladem pro místo člověka ve společnosti, plnění a dávání příkazů, netvoří jednotnou školu
- jedinci ovlivnění (Giddens, Berger)
- sociologie fenomenologická (Alfred Schütze)
- symbolický interakcionalismus (lidské bytosti jednají na základě významů, významy jsou produktem sociální interakce, nejsou stabilní v čase)

TALKOT PARSONS

- stratifikace společnosti: kulturní, socializační, biologický, psychologický
- člověk nemůže jednat libovolně, ale řeší **dilemata**:
  - o **askripce** – na jedince pohlíží, čím jsou
  - o **výkonu** – podle toho co jedinec udělal

ROBERT KING MERTON

- kritika Parsonse, ověřoval v praxi jeho teorii
- **teorie středního dosahu**
- **pojem disfunkce** – vše co společnost destabilizuje
- **funkce manifestní** - školství (vzdělání), armáda (obrana)
- **latentní funkce** – skryté

CHARLES WRIGHT MILLS

- „*Co je to společnost, kam směřuje a proč?*“
- vysvětluje na Portorikáncích teorii konfliktu (chudina)
- **bílé límce** – střední vrstva (úředníci, živnostníci)
- **mocenská elita** – Amerika ve vleku armády
- **sociologická imaginace** – radí mladým sociologům vytvářet si kartotéky
- kritizuje liberalismus – stát by měl do chodu společnosti zasahovat co nejméně
- lidé hodně kupují - ztrácejí zájem o cokoli, společnost se vzdaluje od přírody a směřuje k materiálu → jedinou možnost vidí v rozumu lidí (uvědomění)
- problém moderní společnosti: rozpad hodnot, odcizení při výrobě, zabýval se životem ve velkoměstě, zábava – lidé se nechají vláčet (mělkost zábavy)
- hledá ve své práci rozpory, které na první pohled jsou skryté ve společnosti

RALF DAHRENDORF

- vychází z definice moci (Weber) – na jakých principech může být založena:
  - vlastnictví

- úřad
- politická moc
- konflikt chápe jako boj protikladných sil (nadřízený x podřízený)
- nerovné rozdělení moci ve vyspělých společnostech se projevuje např. v ekonomice
- byrokracie = servisní třída, měla by sloužit a ke společnosti být loajální

GEORGE HERBERT MEAT

- učení o „**sociální já**“ - vytváří se interakcí s ostatními – vyměňujeme si symboly, gesta, slova, je-li reakce adresáta shodná s předávajícím, pak se oba chápou

CHARLES HORTON COOLEY –

„**zrcadlové já**“ - vidíme se očima těch druhých, nejzávažnější je pro nás mínění těch nejbližších, zavádí pojem **primární skupina**

WILIAM THOMAS

- **definuje situaci**: „Situace definována jako reálná se stává reálnou až ve svých důsledcích.“ lidé nejednají podle toho jaký svět je, ale jak jej chápou

ERVING GOFFMAN

- „**sociologie přetvářky**“ (antika: „Svět je jedno velké divadlo.“)
  - člověk se stává hercem *sociálního dramatu* v okamžiku, kdy začne komunikovat a postupně se dotváří jeho myšlenky (lidé jsou v předepsaných rolích, v nichž sledují své cíle)
  - všímá si i toho, kdy je člověk ze své role vyveden (odpykávání trestu ve vězení)
  - **mystifikace publika**: různé způsoby sebekontroly herců, např. volební boj - zabývá se praxí, pozorováním v terénu (nechal se zavřít na psychiatrii)

- **ČESKOSLOVENSKÁ SOCIOLOGIE**

- příliš do světové soc. nezasáhla
- vlastní sociologická škola (vychází z polské, ale ve světě není příliš známá)
  - **TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK** - zakladatelem ČSL sociologie
    - témata jeho prací: 1. sebevražda (napsal velmi solidní dílo)
      - sociální otázky (i z Ruska, všímá si zdejší atmosféry)
      - kritika marxismu („náboženství moderní doby“)
      - **EDVARD BENEŠ** - profesionální sociolog
  - zabýval se „profesionálním stranicstvím“, dějinami sociologie, alkoholismem, rolí násilí
    - v dějinách a studiem moderní demokracie

- **DALŠÍ SOCIOLOGOVÉ**

- Břetislav Foustka
- Inocenc Bláha
- Emanuel Chalupný
  - Josef Král
- Otakar Machotka
- Zdeněk Ulrich

- Karel Galla
- Anton Štefánek (slovák)

- **CHRONOLOGICKÝ VÝVOJ ČS SOCIOLOGIE:**

- o **80.léta 19.století** - založena Masarykem – sociologie je samostatný vědní obor
- o **1944** - poprvé zrušena/zakázána („kulturní špionáž a činnosti nepřátelské Říši“)
- o **1949** - podruhé zrušena/zakázána („buržoazní pavěda a ideologická služka imperialismu“)
- o **½ 60. let** - znovu instiualizována (obnova sociologické společnosti, ústavu ČSAV, otevírání kateder na VŠ)
- o **po 1969** - silně omezována, zredukována a prokádrována !!!

PROTOSOCIOLOGIE

- **INDIE**

- tradiční společnost, společnost naprosto uzavřená
- **kastovní systém** (zde je vše definitivní, není možná změna pozic, až v jiném životě)
- kněží – brahmáni
- šlechta – kšátrijové (vládci, bojovníci)
- svobodní lidé – vaišiové (obchodníci)
- šúdrové – chudina
- zapuzení od Boha – páriové

- **hinduismus** (mnoho bohů) - *dharm*a = uctívají jedinou správnou životní cestu
  - (dodržení - znovuzrození ve vyšší kastě)

- žádný konkrétní zakladatel
- **Árijové** – před 4 000 lety, uctívali Šibu
- konkrétní hinduismus – 1750 př.n.l.
- **vědy** = hind. nábož. texty (1 400 př.n.l.)

- **ŘECKO**

- u Helénů vznikali městské státy (polis) rozpadem rodového zřízení (demokratické Atény, aristokratická Sparta)

- **PLATÓN** - zakladatel *idealismu* (=opravdu skutečné jsou jen ideje, nezávislé na obrazech kolem nás, žijí stále)

- dílo zaměřeno na péči od duši (zkvalitněním jedince se zlepší i společnost)
- za vlády Dionýsa usiloval o nápravu společnosti na Sicílii
- **dělení společnosti**: 1. vládci, 2. strážci, 3. otroci

- **dělení vlády ve státě (na základě psychologického profilu vládce):**

- o *aristokracie* (vláda nejlepších – podle Platóna filosofů)
- o *timokracie* (vláda nejsilnějších, nejctižádostivějších – vojáků)
- o *oligarchie* (vláda boháčů)
- o *tyranie* (vláda absolutního vladaře)
- o *demokracie* (vláda lidu)

- **dílo**: formou dialogů s učitelem Sokratem (např. „Obrana Sokratova“)

- *Ústava* (nejobsáhlejší), *Zákony* (Platónovy politické a společ. názory)
- **ARISTOTELES** - *polyhistor* (největší myslitel starověku, obsáhl veškeré vědění své doby)
  - nejvíce uznával demokracii (dílo: *Koncept politea*)
  - uznává i bohaté vrstvy → vláda by neměla náležet ani chudým a ani bohatým (střední)
  - objevuje myšlenku střídání vládců (větší část lidu má větší pravdu)
  - uznává formu státu jako nutné společenství, nástroj zlidštění (má lidem zlepšit život)
    - ⇒ *Politika* – nauka o státu a právu
    - ⇒ *Etika Nikomachova* – myšlenka lidské touhy po štěstí (i rozkoši)
  - **STOIKOVÉ** (konec 4 st. př. Kr. až počátek 6 st. po Kr.)
  - *stoia* = sloupohradí → římstí myslitelé
  - zabývají se etickou filosofií (idea všelidského bratrství ve společnosti)
  - uznávají lásku, přátelství, svobodu (= jako mravní vlastnost, měla by být dostupná všem)
  - za občany uznávali i otroky a cizince (barbary) → *římský kosmopolitismus*
  - **SENECA** – spisovatel, senátor, politik (společensky na výši)
  - **EPIKTÉTOS** – propuštěný otrok
  - **MARCUS AURELIUS** – římský císař, vládně rozporu se stoickými idejemi (pronásledování křesťanů)
  - **KŘESŤANŠTÍ MYSLITELÉ**
  - **SV. AUGUSTÝN** - přelom 4./5. stol. po Kr.
  - rozlišoval pozemský stát na říši ďáblovu a říši boží (tam přijdou křesťané po omilostnění)
    - po posledním soudu a vytvoří „*obec boží*“, obě říše spolu soupeří
    - ⇒ *O obci boží*
  - **TOMÁŠ AKVINSKÝ** - 13. stol., největší teolog všech dob, dominikánský mnich
  - učení *tomismu* (= vše je v Bibli; co víme, je od Boha; opíral se o Aristotela)
  - názor na společnost: preferoval města proti venkovu
  - zavedl pojem *rodová obec* (z dnešního pohledu městská čtvrť, uznává řemeslníky,
    - klade je na roveň svobodných občanů)
  - uznává soukromé vlastnictví
  - **1322** prohlášen za svatého
  - **REFORMAČNÍ MYŠLENKY**
  - **MISTR JAN HUS** - učení o „*trojím lidu*“:
    - 1. kněží – představitelé boha na Zemi
    - 2. svěští páni – vládcí, vláda nad lidem

- lid – nejnižší složka společnosti
- každá složka společnosti má dodržovat jen své povinnosti
- sám nepředpokládal žádnou myšlenku revolučního hnutí
- kritik společnosti (např. papeže za svatokupčení)

- **ANGLIČTÍ EMPERIKOVÉ**
- v poznávání společnosti se opírají o zkušenost – *empirii*

- **THOMAS HOBBS** - na počátku před uspořádáním státu předpokládá, že vládou mezi lidmi byla tzv. válka
  - *všech proti všem* (stát aby byl klid a mír ve společnosti)

- **JOHN LOCKE** - konec 17. stol.
- nejdříve vládla mezi lidmi tzv. *přirozená harmonie*, stát vznikl proto, aby tuto harmonii
  - udržoval
- hlásá přirozenou rovnost všech lidí (panovník nevládne z vůle boží, ale z vůle lidu – neboť
  - lidé mu umožnili, aby nad nimi vládl)
 ⇒ *Dvě rozpravy o vládě*

- **JEAN JACQUES ROUSSEAU** - společnost je založena na tzv. *společenské smlouvě* (jednotlivci se jí podřizují – podřizují se např. zákonům, lidé jsou zároveň poddanými i suverény – jsou nad věcí)
- podřizováním se společenské smlouvě se z přírodního tvora stává rozumná lidská bytost → rozvíjí se svoboda, rovnosti i lidský svět (je nad světem přírody, je dílem lidí)

25. Místo člověka ve společnosti

Socializace

= celoživotní proces, v jehož průběhu se jedinec začleňuje do společnosti a osvojuje si její normy, hodnoty a ideje.

- Přeměna z biologického tvora v originální osobnost, teprve se stává lidským tvorem (viz. vlčí děti)
- Vzniká společenská bytost, která se nechová nahodile a nepředvídatelně
- a) **primární** – (zejména v rodině, před vstupem do školy)
- b) **sekundární** – (především ve škole a pracovním kolektivu)

Role a status

1. **Sociální status** zavedl sociolog RALPH LINTON a popsal ho jako objektivní místo člověka ve společnosti, v její hierarchizované struktuře, jeho soubor práv a pravomocí, povinností a závazků a něco se od něj očekává.

- **Připsaný/zděděný/askriptivní x získaný**
(dcera, žena, Češka,..)   (matka, kamarádka, studentka,..)

2. **Sociální role** je činnou stránkou statusu a tímto pojmem se rozumí všechna chování (konání) očekávaná druhými od jedince v určitém postavení a různých skupinách. Jsou to očekávané způsoby chování.

- **Konflikt mezi rolemi** (muž nemohl plně fungovat ve své roli generálního ředitele, protože získal novou roli otec čerstvě narozeného dítěte)
- **Konflikt uvnitř role** (komplex rolí – je v roli ředitele, ale nemůže jí naplnit, tak jak by chtěl)
- **Konflikt „já – role“** (nastává konflikt mezi schopnostmi jedince a očekáváním okolí, př. soudce přemýšlí o to, že by vzal úplatek)

Sociální útvary

= skupiny lidí, které jsou vymezené specifickými vztahy mezi jedinci tvořícími tyto útvary

- a) **Agregát** – tvořen skupinou anonymních jedinců, kteří jsou náhodně na stejném místě ve stejný čas, mají si k sobě fyzicky nebo geograficky blízko, ale bez systematické interakce či společného cíle → netvoří soc. skupinu (př. cestující na zastávce, hosté v hotelu,..)
- b) **Dav** – specifický druh sociálního agregátu, seskupení většího počtu osob v prostorové blízkosti a se stejným zájmem/cílem
- V davu dochází k **deindividualizaci** = změna individuálního chování, viz. **davová psychóza, difúze zodpovědnosti – efekt přihlížejícího** (on pomůže někdo jiný)

Klasifikace davu dle R. W. Browna

➤ **dav aktivní**

- **útočný dav** (dav lynčující, terorizující či dav vzpoury či protestu)

- *únikový dav* (vznikající panikou, např. střelbou či vraždou ve veřejných prostorech před pasivním davem)
  - *získávací dav* (např. dav v obchodu při slevách)
  - *expresivní dav* (dav vyjadřující názor nebo postoj, např. při demonstracích)
- **dav pasivní** (posluchačstvo)
1. *příležitostné* (např. sledující v kině, divadle atd.)
  2. *záměrné* (např. veřejná setkání)

c) Skupina

= specifický druh sociálního útvaru, 3+ osob, dochází k nějakému druhu vzájemné interakce, existují vztahy mezi členy, mají stejné zájmy, cíle, hodnoty, normy, mají specifickou identitu, rozdělené role a pozice,...

Dělení sociálních skupin:

1. Podle velikosti – počtu

- *malé* 3 – 30 členů (např. rodina, třída, atd.)
- *velké* – podskupiny, nemožnost osobního kontaktu mezi všemi členy (např. národ, politické strany, atd.)

2. Podle stability

- *přechodné* – dočasně (např. návštěvníci divadla)
- *stálé* – opak přechodné skupiny (např. národ)

3. Podle typu vazby

- *formální* – vzniká shora – předpisy, pravidla, normy, zákony; funkční vztah mezi členy – neosobní vztahy (např. pracovní skupina, vojenský útvar, atd.)
- *neformální* – závislá na povaze a aktivitě svých členů, vlastní iniciativa, členové se znají, blízký vztah a stejné zájmy a potřeby (např. skupina přátel, amatérské zájmové kroužky)

4. Podle účasti

- *členské* – vlastní, jichž je člověk uznávaným členem
- *cizí* – referenční skupina – jedinec k takové skupině vztahuje své jednání v očekávání, že bude akceptován jako člen;

5. Primární a sekundární

- *Primární skupiny* - začíná v nich socializace jedince, a proto mají rozhodující vliv na rozvoj jedince, jde o malé skupiny, intimní, kontakty probíhají tvář v tvář, jedinec se v nich plně angažuje celou osobností, nejen jako nositel dílčí role (rodina, herní skupina (v dětství), sousedství a skupina starších)
- *Sekundární skupiny*- označuje všechny další skupiny, v nichž začíná převládat účelová racionalita a volnější, méně osobní a formálnější vazby (profesní skupiny, sociální vrstvy)

Sociální stratifikace

= výsledek sociální nerovnosti, sociální rozvrstvení, koncept sociálních vrstev (věk, vzdělání, náboženství, etnikum,..)

sociální mobilita = pohyb mezi společenskými pozicemi → vertikální a horizontální
Sociální deviace

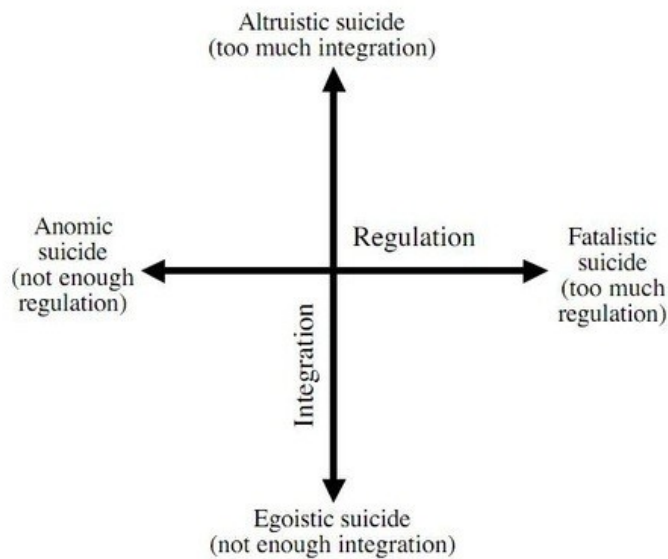
= odchylka od normality, nehodnotící (nemusí být vždy negativní)

3. Patologická deviace = negativní odchylka

- Sebevražednost, prostituce, alkoholismus, kriminalita,..

a) Teorie anomie E. Durkheima

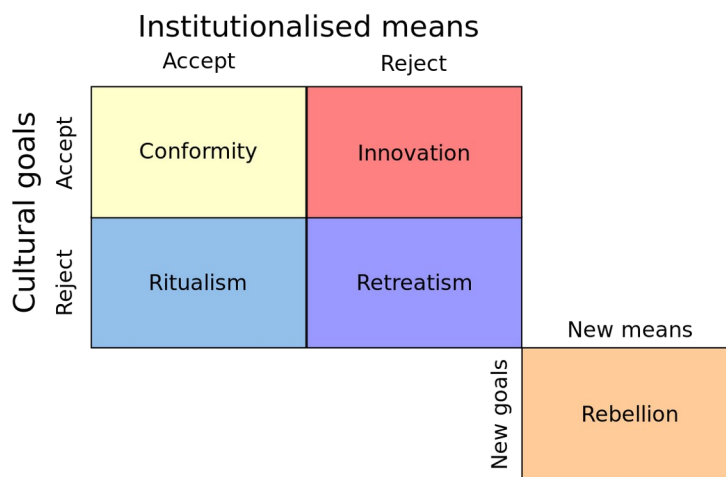
- **Anomie** = stav rozkladu norem a hodnot ve společnosti (souvisí s válkou, pokrokem, revolucí) rychlý rozvoj ekonomiky x pomalý morální rozvoj

b) Teorie etiketizace – labelling – lidská identita se utváří v procesu socializace, kriminální čin není nějaký čin sám o sobě, ale je až tehdy co je označen za kriminální čin nějakou skupinou lidí, primární a sekundární deviace (někdo mě označil – za špatného člověka) (začínám se stotožňovat s označením a stanu se špatným člověkem)

c) Teorie anomie K. Mertna

Robert K. Merton's Deviance Typology

26. Psychologie jako věda a její disciplíny

Psychologie = empirická (vycházející ze skutečnosti) přírodně - společenská věda o psychice člověka
= věda o chování a prožívání člověka

- = psyché (duše, motýl) + logos (slovo, věda) – z řečtiny → učení o duši
- 3P – popsat, porozumět a předpovědět lidské chování a prožívání
- za zakladatele je považován **Aristoteles** (spis *O Duši*)
- původně součást filozofie, jako samostatná věda – v 2. polovině 19. století
- V historii vzniku psychologie lze rozlišit fázi vývoje **předvědecké psychologie** a fázi rozvoje **psychologie jako samostatné vědy**.
- Základním mezníkem mezi fázemi – zřizování psychologických laboratoří a pracovišť na různých univerzitách
  - o **1879 – 1. psychologická experim. laboratoř založena v Lipsku Wilhelmem Wundtem**
- **předmětem psychologie je psychika** (duševní dění)

Prožívání

= vnitřní, subjektivní psychické procesy a stavy (např. vjemy, emoce, představy,..)
- vědomé a nevědomé
- projevuje se navenek chováním člověka

Chování

= vnější projevy, které jsou zpracováním a vyjádřením vnitřní situace člověka (pohyby, úkony, reakce, jednání, řeč, výrazy člověka,..)
- expresivní (bezprostřední chování jedince) a adaptivní (chování přizpůsobené situaci)
- projevuje se navenek chováním člověka

- úkolem psychologie je popsat a vysvětlit zákonitosti a mechanismy vzniku, utváření a průběhu lidské psychiky
- je interdisciplinární – spolupracuje jak s přírodními vědami, tak se společenskými vědami

System psychologických disciplín

← základní
← aplikované
(speciální) např. zoopsychologie, psycholingvistika,..

- 1) Základní
  - zabývají se např. obecnými zákonitostmi lidské psychiky, způsoby jak člověk získává a zpracovává informace, psychickými onemocněními
  - jsou **teoretické**
    - o **obecná psychologie** – věnuje se základním teoretickým otázkám psychologie a podává celkový obraz o člověku; zabývá se problematikou poznávacích procesů, dynamikou citového života, problematikou lidské zaměřenosti a usilování, autoregulací člověka,.. Je úzce spojena s dějinami psychologie a psychologickou metodologií.

- **psychologie osobnosti** – zabývá se strukturou a vývojem osobnosti, dynamikou psychických projevů jedince. Je úzce spojena s obecnou psych. a s vývojovou a sociální psych.
- **vývojová psychologie** – (ontogenetická) věnuje se psychickému vývoji člověka a charakteristikám vývojových období v životě
- **sociální psychologie** – řeší otázky začleňování lidí do mezilidských vztahů, sociálních skupin a společenských institucí
- **psychopatologie** – popisuje psychické potíže a poruchy, zkoumá příčiny jejich vzniku, popisuje jejich projevy a průběh, hledá léčebné metody

2) Aplikované

- věnují se konkrétním oblastem lidské činnosti z psychologického hlediska
- Např.: klinická psychologie, poradenská psychologie, pedagogická psychologie, forenzní psychologie, psychologie reklamy, psychologie práce, psychologie zdraví,...

Metody výzkumu v psychologii

- Slouží ke sběru empirických dat a k jejich vyhodnocování

Základní výzkumné metody psychologie:

Pozorování

- Bez vědomého zásahu psychologa se záměrně a cíleně sleduje jedinec a jeho projevy.
- krátkodobé a dlouhodobé
- v přirozených situacích a v uměle navozených situacích
  - **introspekce** = pozorování vlastních vnitřních psychických jevů (myšlenek, pocitů,..)
  - **extrospekce** = pozorování projevů druhých osob

Rozhovor

- nejvíce používaná metoda, spočívá v dotazování
- individuální a skupinový
- standardizovaný a nestandardizovaný

Dotazník

- soustava otázek sloužící k hromadnému zkoumání
- otevřené (volná odpověď) a uzavřené otázky (výběr z možností)

Experiment

- vědecká metoda, kde experimentátor vědomě zasahuje do podmínek a vlivů na zkoumanou osobu tak, aby se z toho daly vytvořit souvislosti
- př. experiment *apatický svědek a efekt přihlížejícího*

Explorační metody

- sociálně-psychologické výzkumné metody sloužící ke sběru dat
- např. : sociometrie (zjišťuje vztahy mezi členy malých soc.skupin), obsahová analýza (zkoumá výskyt určitých témat v médiích a jinde), sémantický diferenciál (měří význam různých objektů a jejich srovnání), ..

Psychodiagnostické metody

- soubor metod popisující úroveň člověka, jeho osobnosti, vlastností, aktuální stav, příznaky, potenciaální možnosti dalšího rozvoje
- ke sběru dat se využívají např. : výkonové testy, testy osobnosti, analýzy slovních projevů, pozorování, rozbor výsledků činností,...

Obecná psychologie se zabývá psychickými jevy. Psychické jevy dělíme na procesy, obsahy, stavy. Psychické procesy vedou ke vzniku psychických obsahů a jsou dynamické a krátkodobé. Např. vnímání, myšlení, zapomínání. Psychickými obsahy jsou vjemy, myšlenky, vzpomínky, pocity, sny. Stav jsou déle trvající a lze je dělit na dočasné a trvalé – dočasné jsou nálady a fyziologické stavy a trvalý je celkové duševní nastavení jedince.

Historie

H. Ebbinghaus v roce 1908 poznamenal, že psychologie má dlouhou minulost, ale krátkou historii. Lidé se však o psychologické poznatky zajímali už od pradávna a během 18. a 19. století byla provedena řada výzkumů, které je možné označit jako psychologické^[5] Jako samostatná věda se pak psychologie pod vlivem přírodních věd vydělila z filozofie ve druhé polovině 19. století. Proto jsou dodnes v psychologii patrná dvě hlavní paradigmaty, a to duchovně (spíše filozofické) a přírodovědné (objektivistické, experimentálně podložené a odvozené spíše z věd přírodních).

Do poloviny 19. století byla psychologie součástí filozofie. Za jejího zakladatele ve filozofických vědách byl považován Aristoteles (384–322 př. n. l.). Jeho výzva adresovaná člověku a prostupující podstatnou část jeho psychologického myšlení je: „*Staň se, čím jsi.*“ Vědecká psychologie, snažící se o kauzální výklad psychických jevů a přírodovědně orientovaná, se mohla rozvinout díky fyzice, fyziologii, evoluční biologii, atomismu, kvantifikujícím a laboratorním přístupům včetně přístrojových prostředků, použitým k řešení vědeckých problémů.

Počátky vědecké psychologie jsou obvykle datovány rokem 1879, kdy Wilhelm Wundt založil první psychologickou laboratoř na univerzitě v Lipsku v Německu. Wundt se při své práci do vysoké míry opíral o introspekci (pozorování a zaznamenávání povahy svého vlastního vnímání, myšlení a cítění). Vznik laboratoře měl takový význam, protože v té době určovaly experimentální disciplíny (zejména přírodovědné) co je vědní a co ne. Chtěla-li se psychologie stát uznanou vědou, musela i ona prokázat, že je schopna pracovat experimentálně, v laboratoři. Laboratorní práce nabízela záruku, že objektivní metodou budou získány poznatky, spolehlivě ověřitelné a opakovatelné podobně jako je tomu v chemii, fyzice nebo filozofii.

V současné době existuje v psychologii pět hlavních proudů:

- 1) **Hlubinná psychologie** – zahrnuje v sobě klasickou psychoanalýzu (Freud), analytickou psychologii (Jung), individuální psychologii (Adler) a neopsychoanalýzu (Fromm)
- 2) **Neobehaviorismus** – zakladatelem je Edward C. Tolman. Na základě analýzy vztahů mezi podněty z vnějšího prostředí a chování organismu vznikají určité pochody uvnitř organismu, které tyto podněty zprostředkovávají.

3) **Kognitivní psychologie** – za rozhodující považuje kognitivní (poznávací) procesy, kterými si vytváříme tzv. vnitřní obrazy (modely) vnějšího světa. Skrze ně jsme schopni sebereflexe a utváření své hodnotové orientace. Představitelem je George A. Kelly

4) **Humanistická psychologie** – zabývá se sebevyjádřením člověka, jeho pravou identitou (= to, kým ve skutečnosti je) a seberealizací. Okolí člověka je třeba zlidšťovat, aby každý měl příležitost svou identitu projevit.

5) **Transpersonální psychologie** – zabývá se mimořádnými změnami stavu vědomí, vznikající mystickými praktikami, meditací, drogami apod. Představitelem je americký psycholog českého původu Stanislav Grof

27. Psychologické směry (dějiny psychologie)

- do 19.stol. byla součástí filosofie
- **předvědecká psychologie**
  - nauka o duši
  - vědomí
- psychologie se rozvíjela jako součást filozofie
- **ANTICKÉ OBDOBÍ A STŘEDOVĚK** – pojetí psychologie jako nauky o duši
  - duše chápána – jako princip, síla oživující tělo – odloučení duše od těla znamená smrt
    - jako jádro nebo podstata lidské bytosti dávající smysl jejímu životu
  - o duši je třeba pečovat, žít v dobru a pravdě – čistá duše spojuje člověka s bohy, oddá-li se člověk zlu a lži, pak svou duši zatemňuje
- **Platón** – duše je uvězněna v těle, její pravý život nastává až mimo něj, její vlastní život spočívá v tom, že se rozpomíná na svůj život před vtělením, probouzí v sobě vidění světa idejí – světa pravdy, krásy a nepomíjivosti
- **Aristoteles** – je autorem spisu O duši, který je možné označit za první psychologickou soustavu. Skládá se ze tří částí. První část je úvodem, kde Aristoteles vymezuje oblast předmětu psychologie a nesnáze spojené s jeho zkoumáním. V Druhé části je podán "výměr duše". Jeho pohled je podstatně odlišný od pojetí předmětu naší vědy. U Aristotela není předmět psychologie vymezován pojmem vědomí. Byl chápán v podobě mnohem širšího obsahu, a to organického života. Pro Aristotela je projev duševna prolnut s projevem života. Každý projev života je tedy také projevem duševna., s tělem zaniká i duše, Rozlišuje duši vegetativní (rostliny), vnímavou (živočichové) a rozumnou (člověk). Jen rozumná duše se však podílí na nesmrtelném logu.
- **Sv. Augustin** – snaha pohlédnout na vlastní život tak, aby se z jeho „běhu“ naučil pochopit sám sebe, porozumět sobě samému a vyvodit závěr pro to, jak žít dál postavit si sám sebe jako otázku znamená nastoupit cestu obnovy sebe sama v čistotě své duše, což je základní podmínkou přiblížení se naplnění, tj. Bohu
- **Tomáš Akvinský** – zdůrazňuje spjitost člověka se světem přírody, duše je hluboce ponořena do tělesnosti x uvádí do duchovního světa nepomíjivosti, nesmrtelnosti, **duše** má několik částí: vegetativní (životní síla), senzitivní (smyslové vnímání), appetitivní (pudové usilování), motivní (místní pohyb), racionální (rozum); Tomismus: **jednota těla a duše** – duše pohybuje tělo, je nesmrtelná, ale potřebuje tělesnou schránku k poznávání smyslových vjemů
- **NOVOVĚKÁ FILOSOFIE** – duše pozvolna mizí z centra zájmu jako něco příliš odtažitého; třeba nahradit něčím zjevnějším, bezprostředně daným – vědomí
- **René Descartes** – obrat od zkoumání duše k vědomým myšlenkovým pochodům, dualista, ČLOVĚK = ROZUM = VĚC MYSLÍ - RES COGITANS – substance myšlení, duše (má ji jen člověk); HMOTA = VĚC ROZPROSTRANĚNÁ – RES EXTENSA - rozprostraněnost, duše s tělem se setkává v šišince (v podvěsku mozkovém), zvířata nemají duši, jsou stroje
- **John Locke** – navazuje na Descarta, navrhuje metodu introspekce – zkoumání toho, co probíhá v mysli, ve vědomí, pokouší se dospět k určení elementů, prvků vědomí, z jejichž spojování se skládá veškerý duševní, vědomý život sensation – počitky vnějších objektů x reflection – prostředky vnitřních dějů v mysli vše, co se děje v mysli, je odvozeno od počitků a vjemů – bez nich je mysl prázdná
- **G. W. Leibniz** – pronikání psychologie do nevědomých vrstev psychiky

- **Locke x Leibniz** – 2 tradiční protichůdná směřování veškeré pozdější psychologie
- **Lockovská tradice** – klade jednoznačný důraz na vliv prostředí, které ovlivňuje lidskou osobnost, úkolem psychologie je pak především zkoumat vlivy prostředí – známe-li je, poznáme beze zbytku osobnost – behaviorismus
- **Leibnizovská tradice** – inspirovala směry, které kladly důraz na svébytnost osobnosti, na její seberealizaci – humanistická psychologie
- Vědecká fáze psychologie – 1879 – 1. psychologická laboratoř v Lipsku – rozvoj experimentální psychologie –
-
- Řecký filozof a lékař **Hippokrates** (460-370 př.n.l) položil základní kameny **psychologie temperamentu**, když definoval 4 základní tělní tekutiny:
  - ~ **sanquis** (krev)
  - ~ **cholé** (žluč)
  - ~ **melancholé** (černá žluč)
  - ~ **flegma** (sliz)

Nadbytek některé z těchto životních šťáv pak ovlivňuje temperament člověka.

Hippokrates tak rozlišuje 4 druhy

temperamentu: **Sangvinik, choleric, flegmatik a melancholik.**

- od konce 19.stol se začínají vytvářet vědecké psychologické směry.

Mezi nejdůležitější patří:

1) Experimentální psychologie

- zabývá se funkčními vztahy mezi tělem a duší
- první psychologové byli fyzici

Wilhelm Wundt

- německý fyziolog, psycholog a filosof
- založil v Lipsku 1. experimentální laboratoř (1879)
- poznávání duševních pochodů pomocí introspekce (psychofyzika)

příklad experimentu: *Wundt se svými studenty trávil hodiny posloucháním metronomu. Uvádí jej do pochodu v různých rychlostech, posluchači důkladně zkoumají své **pocity** a zaznamenávají své vědomé reakce. Popisují, co je jim příjemné, nepříjemné atd. (Například že rychlé údery navozují pocit vzrušení zatímco pomalé údery uklidňují. Před každým ťuknutím pak pociťují mírné pocity napětí a pocity úlevy po něm...)*

2) Behaviorismus

- Psychologie = věda o chování
- Soustředí se na chování (prožívání „black box“)
- studuje chování a postoje člověka, vzájemné působení mezi okolím, jednotlivci a skupinou
- podstatné je jak se navenek chováme
- reagujeme na základě **stimulů**= reakcí
- Oponuje humanistické filosofii

- Předchůdci behaviorismu
  - **Ivan Petrovič Pavlov** – experimenty se psy
  - získal Nobelovu cenu za výzkum trávicích reflexů
  - implantoval psům do ústní dutiny vývod, aby mohl sledovat jejich produkci slin při krmení a v průběhu výzkumu se ukázalo, že psi začali slinit ještě dříve, než měli vůbec možnost ucítit potravu - reagovali například na zvuk dveří, kroky, či rozsvícení světla

Pavlovovy nové pojmy:

Nepodmíněný podnět - je **podnět**, který vyvolává vrozenou reakci, reflexní - bez potřeby předchozího učení. Při výzkumu Pavlova byla nepodmíněným podnětem **potrava** pro psy.

Nepodmíněný reflex - je **reakce** na nepodmíněný podnět, která je vrozená, není třeba učit - v tomto případě **slinění** psů v reakci na potravu.

Podmíněný podnět - je **podnět**, který byl původně neutrální - např. **světlo**, avšak díky učení získal schopnost vyvolat reflex, tedy u psů slinění.

Podmíněný reflex - je již **naučená reakce** na podmíněný podnět - tedy **slinění na základě rozsvíceného světla**.

John Broadus Watson

- formuloval základy behaviorismu již v roce **1912**
- přísně **materialistický směr**, odmítá introspekci jako vědeckou metodu
- Behaviorismus se soustředí **jen na pozorovatelné jevy** (chování, ale i reakce organismu jako pocení se, červenání se,..)
- zkoumání chování člověka, a ne subjektivních pocitů → reakce na stimuly (S-R schéma)
- Osobnost mezi stimulem a reakcí = nepoznatelná černá skříňka („black box“)
- přeceňovaná role výchovy a vnějšího prostředí
- neuznávají vrozené psychické dispozice – dědičnost ("*Dítě, které mělo předky kováře nemá pravou ruku větší než levou*".)

příklad experimentu: *Studie "malého Alberta"*

*V zimě 1919-1920 vyvolali John Watson a jeho studentka Rosalie Rayner **podmíněnou reakci strachu** u 11-ti měsíčního chlapce jménem Albert B.. V rámci experimentu umísťovali poblíž chlapce nejprve bílou krysu, následně ale i další bílé srstnaté předměty. Současně se však při každé expozici ozval také nepříjemný silný úder kladiva do železné tyče. Pokus probíhal asi 3 měsíce a za tu dobu se u malého chlapce vytvořila podmíněná reakce - **strach** z bílé krysy a následně i z kožešinového kabátu, králíka apod. S touto studií byl také velmi diskutovaný **etický rozměr** celého experimentu, neboť Watson a Raynerová již neudělali nic proto, aby chlapce jeho strachu zpět odnaučili.*

- Další významní behavioristé: **B. F. Skinner**, **Albert Bandur** (sociálně - kognitivní přístup, experiment s panenkou, učení probíhá jako observace či nápodoba)

3) Hlubinná psychologie (Dynamická)

- Soustředí se na prožívání

- snaží se zkoumat i skryté a instinktivní motivy našeho jednání a intenzivně se zabývá nevědomím
- byla založena až známým rakouským psychologem Sigmundem Freudem
- Na Freuda navázal též jeho další žák Alfred Adler
- Freud, Jung a Adler jsou nejvýraznějšími osobnostmi klasické hlubinné psychologie
- Psychoanalýza, analytická psychologie, individuální psychologie

Psychoanalýza

- Psychoanalýza se soustředí především na **nevědomé procesy a obsahy**.

Sigmund Freud

- zakladatel psychoanalýzy
- původně Čech, ale většina života v Rakousku, byl lékařem
- Ve Vídni Freud vystudoval neurologii a psychiatrii.
- věnoval se zejména **hysterii**
- Ve Francii se seznámil s **hypnózou** a **hypnotickou sugescí** jako metodou léčení hysterie.
- Freud se domníval, že hysterikové jsou nemocní **potlačenými vzpomínkami**. → Pomocí hypnózy lze od nemocného získat informaci o vzniku jeho symptomů, přitom tyto informace pacient v bdělém stavu nedovede podat.
- Freud byl ale přesvědčen, že hypnóza je nadměrně sugestivní a nahradil ji proto tzv. **volnou asociací**. Takto se formulovala psychoanalýza jako metoda léčení psychických poruch.
- **Knihy:** Úvod do psychoanalýzy, Výklad snů - způsobila proměnu, v lidských snech se promítají touhy

Vrstvy psychiky:

- **Vědomí** - snadno přístupné
- **Předvědomí** - jsme si schopni uvědomit pokud chceme
- **Nevědomí** - poznatelné pouze zprostředkovaně z nevědomých projevů (gestikulace, chybné úkony, přechytnutí...), neurózy, symboliky ve snech

Dle Freuda existují **2 zdroje veškeré energie člověka:**

1. **EROS** - pud sexuální - směřuje k sebezáchově a uchování druhu
  2. **THANATOS** - pud smrti - destruktivní a agresivní síly - pracují proti EROS
- (Veškeré lidské chování je v podstatě **výsledkem transformace** - přeměny a využití energie těchto **dvou pudů**.)

Psychosexuální vývoj dítěte

Freud rozlišuje **3 základní fáze** psychosexuálního vývoje dítěte:

1. **Orální** - sídlem smyslné rozkoše jsou **ústa**. Slasti se dosahuje sáním, žvátláním a jídlem (novorozenec - 1,5 roku).

2. **Anální** - zdrojem potěšení je oblast konečníku. Dítě si uvědomuje vylučování a začíná jej ovládat (1,5 - 3 roky).
3. **Falické** - rozkoš pochází z dráždění **genitálií** (3 - 6 let)... pak přichází Oidipovský komplex. (opakem je Elektriin komplex)

Po 5. až 6. roce nastává **vytěsnění sexuality** a až do 12. roku dítěte hovoříme o **období latence**. Pak hormonální změny probouzejí utlumenou sexualitu a vytěsněné city se projevují navenek – následuje období **genitální**.

Freudův strukturální model psychiky

V tomto modelu Freud dělí psychiku do 3 základních struktur:

1. **ID** (ono) - zde vládnu pudy a principy slasti, vášně, libido...
2. **EGO** (já) - funguje na principu reality, důležitou roli hrají zkušenosti jedince, sféra vnímání.
3. **SUPEREGO** (nadjá) - zahrnuje svědomí, ideální ego, zvnitřněné hodnoty a morálka společnosti.

Analytická psychologie

Carl Gustav Jung

- švýcarský psycholog, psychiatr
- zabýval se **nevědomím** [**osobní** (váže se na minulé události jedince)
kolektivní (dědictví po našich prapředcích)

tvořeno souborem archetypů
(např. archetyp matky, dítěte, animy/anima, stínu, hrdiny atd.)

- **Archetyp** = Vzpomínky ukládající se do nevědomí – generačně předávány
  - 1) Animus = mužský princip (kluci nebrečí)
  - 2) Anima = ženský princip

2 typy lidí:

- 1) Introvert = osobnost orientovaná do sebe, neotevřený pro okolí, nekomunikativní typy
- 2) Extrovert = osobnost společenská, otevřená, často oblíbená, komunikativní typy

→ tvoří základ analytické osobnostní typologie

Individuální psychologie

Alfred Adler

- **Individuální psychologie**
- Vysvětluje lidské chování a prožívání ve vztahu ke konečnému cíli
- Cíle jsou ovlivňovány → pocitem sounáležitosti (potřeba cítit, že jedinec někam patří)
→ touhou po moci (snaha o překonání pocitu méněcennosti, který plyne ze snahy být dokonalý)
- zabývá se zejména vlivem sourozeneckých vztahů a rodinného prostředí na život jedince, pocity méněcennosti a unikátním životním stylem jedince

- byl nazýván jako *Psychomág* = měl rád tajemno, byl spirituální, duchovní

Hlavní pojmy:

Komplex méněcennosti

- každý usiluje o překonání pocitů méněcennosti a o dosažení nadřazenosti
- Prvotní příčina pocitu méněcennosti je fyziologická - slabost dětského těla -, která se následně proměňuje v psychologický jev
- Adler označil pocity méněcennosti za **situaci nedostatku** a označil je za základní motivační činitele v každé lidské činnosti:

"Situace nedostatku je v základech každého psychologického projevu. Řídí se zásadou uskutečnění individuálního cíle a podněcuje k pokroku. ...A tak nakonec všechny velké úspěchy vyplývají z pozhnaného zápasu s potřebami dětství." (Adler, 1964)

Sourozenecké pořadí

- pořadí sourozenců v rodině = ukazatel jejich budoucího zaměření a vzorců chování
- Pokud se například druhé dítě narodí příliš brzy po prvním, cítí se podle Adlera odstrčeno, odcizuje se matce a cvičí se k osamělosti.
- Druhému dítěti je naopak starší sourozenec podnětem k většímu usilování o úspěch.
- Nejmladší dítě má starší sourozence, které ho ve vývoji spíše popohánějí. Nikdy nezažije ztrátu pozornosti kvůli následovníkovi a spíše očekává, že si bude žít jako princ nebo princezna.

"Typické druhé dítě se pozná velmi snadno. Chová se jako při závodech, jako by někdo byl o krok či dva před ním a ono muselo spěchat, aby ho předstihlo."(Adler, 1958)

Životní styl

- Pojem životního stylu je v individuální psychologii ústřední. Zahrnuje znaky, rysy a způsoby chování, vyjadřující pokusy o kompenzaci, kterých člověk užívá k překonání pocitů méněcennosti a k usilování o nadřazenost.
- Zdravý životní styl zahrnuje podle Adlera i sociální cit, který je sice vrozeným potenciálem, ale je potřeba ho rozvíjet v rámci zdravé rodinné atmosféry.

4) Tvarová psychologie (gestaltismus; Gestalt)

- Byl to evropský směr počátku 20. století (konkrétně Německo 1912), tedy v období rozvoje behaviorismu v Americe.
- **Hlavní představitelé** gestaltismu byli němečtí psychologové - **Max Wertheimer, Wolfgang Köhler, Kurt Koffka**
- psychické celky (struktury) **nejsou** vytvářeny spojováním jednotlivých prvků (elementů), jsou to celky **strukturně uspořádané od samého počátku**
- **Celek je více než suma jeho částí!**
- Předmětem zájmu bylo především **zrakové vnímání** - tvaroví psychologové prokázali, že člověk tíhne ke **spojování rozpojeného**, v náhodně umístěných

- bodech má **tendenci vidět význam**, člověku jsou vlastní tendence k tzv. **dobrému stavu**. → zákon blízkosti, podobnosti, vnímání figury a pozadí,...
- Celostní pojmání psychických fenoménů → Každý si spojuje realitu do celků

5) Neobehaviorismus

- na základě analýzy vztahů mezi podněty z vnějšího prostředí a chováním organismu vznikají uvnitř organismu určité pochody, které tyto podněty zprostředkovávají

Edward Chase Tolman

- Podle Tolmana není chování pouhou bezprostřední reakcí na podnět, ale je ovlivňováno řadou vnitřních proměnných, k nimž patří *dědičnost, minulá zkušenost a zralost* (s ohledem na věk)- termín **intervenující proměnná**.
- Rozlišovat **chování molekulární** (reflexy) a **molární**, což jsou smysluplné behaviorální celky.
- **Molární chování** je ovlivňováno kognitivními faktory. Např. myš běžící bludištěm pro potravu si podle Tolmana utváří jeho kognitivní mapu, tedy mentální reprezentaci bludiště, jeho tvaru.
- Na základě řady experimentů prokázal, že se myši učí i tehdy, když jejich chování není bezprostředně posilováno. Tento jev označil jako **latentní učení**.

6) Kognitivní psychologie

- **Kognitivní = mající poznávací význam**
- Objevuje se v USA v 60. letech 20. století
- Zdroj počítačová věda, počítačové metafory, mozek = stroj zpracovávající informace
- V širším slova smyslu je kognitivní psychologie psychologii poznávacích procesů (jakékoliv procesy týkající se znalostí a vědomostí o okolním světě)
- Zkoumají vytvořené vnitřní obrazy vnějšího světa, skrze ně je člověk schopen sebereflexe.
- Zkoumá vnitřní **procesy a struktury** zapojené v **poznávání prostředí** a ve výběru vhodné akce.
- zabývá se tematikou pozornosti, vnímání, učení, paměti, řeči, řešením problémů, uvažováním, rozhodováním, myšlením a zpracováváním kognitivních informací obecně.

George Alexander Kelly

- Zakladatel *teorie osobního konstruktů* - Lidé se chovají podle toho, jak vnímají svět kolem sebe.

Noam Chomský, Jean Piaget (teorie kognitivního vývoje), Ulric Neisser

7) Humanistická psychologie

- představuje jeden z hlavních proudů v rámci psychologie, který vznikl na počátku 60. let 20. stol. v USA, a to zejm. v reakci na dva tehdy dominující směry v rámci psychologie – psychoanalýzu a behaviorismus
- „třetí síla v psychologii“

- Humanistická psychologie bývá zprav. nahlížena spíše než jako specifická disciplína psychologie, coby určitá psychologická **orientace, perspektiva či postoj**
- Jde přitom o takový přístup, pro nějž je charakteristické specifické pojetí člověka, jež lze označit právě coby humanistické
- Člověk je v tomto pojetí nahlížen coby **svobodný, sebe samého si vědomý a proaktivní tvor** → Jde o bytost, která disponuje jedinečnými, totiž specificky lidskými, charakteristikami, jež nesdílí s žádným jiným živočišným druhem. Nakonec je také člověk chápán jako dále **nedělitelný a neredukovatelný celek**.
- Oponuje behaviorismu
- Svobodná vůle, neustálá možnost volby, neustálá sebeaktualizace → naplňování svého potenciálu, potřeba seberealizace (autostylizace)
- mezi zakladatele patří **Abraham Maslow** – pyramida potřeb (označil humanistickou psychologii jako „třetí sílu v psychologii“), **Carl Rogers**

8) Transpersonální psychologie

- kontroverzní
- Představitel: **Stanislav Grof** (americký psycholog českého původu)
- Zabývá se mimořádnými stavy vědomí, navozovány zejména mýtickými praktikami, meditací, drogami,.. → transpersonálními, transcendentními a spirituálními aspekty lidské zkušenosti

9) Evoluční psychologie

- Dawkins, Geoffrey Miller
- Reakce vyplývající z evoluce, např. jakým způsobem si vybíráme partnery

28. Psychické procesy

- Začneme psychickými jevy → jsou funkcí mozku, zformovali se vlivem společnosti, zvláště působením výchovy, a umožňuje člověku poznávat svět a zároveň na něj aktivně působit - jsou determinovány biologicky i sociálně
- Jednotlivé psychické jevy jsou navzájem spojeny a působí na sebe jako celek, to se projevuje v osobnosti člověka
- V průběhu života se mění a vyvíjí
- **Psychické jevy se dělí na:**
  - **psychické procesy** – části lidské činnosti s krátkodobým trváním (vnímání, představy, fantazie, myšlení, řeč, paměť, vůle, motivace, učení, city)
  - **psychické stavy** – psychické prožívání jedince po určitou dobu, trvají déle než procesy (pozornost, vědomí, emoce, ..)
  - **psychické vlastnosti** – relativně trvalé charakteristiky, kterými se jedinec vyznačuje a které ovlivňují jeho chování, prožívání i myšlení → lze předvídat chování (schopnosti, inteligence, temperament, charakter)
  - projevy (pozornost, paměť, učení)
  - **díličí psychické předpoklady** – předpoklady k činnostem, jsou proměnlivější než vlastnosti (učení, postoje)

1. **Psychické procesy** jsou části lidské činnosti, které mají krátkodobý charakter.

- Dělíme na procesy **kognitivní (poznávací), emocionální(citové) a motivační(volní)**
- **emocionální procesy** vedou ke vzniku emocí, **snahové/volní/motivační procesy** dávají chování směr a trvání, **kognitivní procesy** – (neboli poznávací či myšlenkové procesy) zahrnují zejména senzorické procesy, vnímání, učení, myšlení a paměť
- Umožňují jedinci orientovat se ve svém okolí, vnímat, myslet, mluvit, hodnotit věci po volní i citové stránce, atd.

a) **VNÍMÁNÍ**

= psychický proces, kterým poznáváme to, co zrovna v daném okamžiku působí na naše smyslové orgány

- Vnímání předchází **čítí** (proces, při kterém smysl.org. přijímají informace z okolí)
- Stimulační energie (např.zvuk) → smysl.org. → nervové signály → mozek → zpracování, třídění a organizace informací = vnímání

- **Recepce** – schopnost přijímat podněty smysl.org.
- **Percepce** – schopnost nervového systému uvědomovat si podněty

- **Apercepce** – vnímání využívající předchozí zkušenost, rozpoznat
- Výsledkem vnímání je počitek - obraz některého jednotlivého znaku vnímaného předmětu (např. vůně, barva), jsou součástí vjemů
- **Vjem** – zobrazuje obraz předmětu jako celek, výsledek vnímání

3 základní procesy vnímání:

1. Odlišování objektů

- gestalgická psychologie
- **figury a pozadí**: jedinec vnímá střed svého zájmu (figuru) a zbytek (pozadí)
- **sdužování objektů**: jedinec má tendence seskupovat objekty, např. zákon blízkosti (čím blíže jsou si objekty, tím více máme tendenci vnímat je jako celek), podobnosti (seskupování objektů podobných si velikostí, tvarem, barvou) uzavírání (mentální uzavírání mezer v prostoru)

2. Určování vzdálenosti

- Pro orientaci je nutné vnímat vzdálenost, např. relativní velikost (pokud se podobné objekty liší svou vzdáleností, je možné předpokládat, že ten menší je dál)

3. Určování pohybu

- Rozlišujeme zdánlivý (projekce filmu) a skutečný pohyb

Druhy vnímání podle smyslových orgánů: zrakové, čichové, chuťové, sluchové, vnímání řeči, hmatové, pohybové, vnímání doteku (chlad, teplo, bolest,..)

Při vnímání může docházet k poruchám a zkreslením:

- **Smyslové klamy** – nedokonalost smyslů, např. optické klamy
- **Synestezie** – spojení vjemů z různých smyslů, např. barevné slyšení
- **Iluze** – zkreslený vjem, který vzniká na základě reálného podnětu
- **Halucinace** – vjem bez skutečného podnětu, např. jedinec slyší hlasy,..
- **Halóefekt** – na základě 1 informace si dotvoříme celkový obraz
- **Efekt primality**- první dojem
- **Profesní deformace**
- **Kategorizace** - škatulkování
- **Atribuční chyba** – „přiřazení“ (můj úspěch = moje zásluha, můj neúspěch = může za to okolí)

b) PŘEDSTAVA

= Obraz, který vzniká ze stop zanechaných v mozku počítky a vjemů, proces – představivost; schopnost vybavit si podnět, který v daném okamžiku nepůsobí na naše smyslové orgány, ale zakládá se na minulém vnímání

Dělení představ:

1. Podle smyslových orgánů: zrakové, sluchové, hmatové, čichové, atd.
2. Podle obsahu: → **konkrétní** představy – můj pes Nelly
→ **abstraktní** představ – pes obecně
3. Podle podnětu: → **paměťové** (vzpomínkové) – znovu vybavení si události z minulosti, reprodukuje něco, co se stalo, takové představy nazýváme **vzpomínky**
→ **fantazijní** – nezávislé na předchozích vjemech, přetvoření paměťových představ na představy nové
  - Představy si člověk vybavuje na základě **asociací**
  - **asociační zákony**: zákon dotyku a času (spojování představ, které vznikly na stejném místě ve stejném čase), zákon podobnosti a kontrastu (spojování představ, které jsou si podobné nebo v kontrastu), zákon novosti (představy novějších požitků se vybavují snáze než starších)

c) FANTAZIE

= obrazotvornost, psychický proces, při kterém se vytváří relativně nové představy. Základem jsou vždy zkušenosti, vjemy a paměťové představy, které jsou přeměněné a zkombinované, do takových celků, které se ve skutečnosti nevyskytují.

Dělení fantazie:

1. Podle způsobu vytváření: → **rekonstrukční fantazie** – vytvoření relativně nové představy na základě slovního popisu nebo schématu, důležitá v technických oborech, např. geometrie
→ **tvůrčí fantazie** – vytvoření nové představy, tvorba je originální, uplatňuje se v umělecké tvorbě
2. Podle způsobu vybavování: → **záměrná fantazie** - řídí se vědomým záměrem
→ **bezděčná fantazie** - představy se vybavují samy, např. snění ve spánku

d) MYŠLENÍ

= proces řešení problémů, proces který zachází s vjemy a představami, dochází při něm ke zpracování a využití informací, vyšší forma poznání

Formy myšlení:

- **Pojem** – základní forma myšlení, vystižení obecných a podstatných znaků jevu, nositelem významu pojmu je definice
- **Soud** – vyjadřuje stav mezi jevy/předměty a jejich znaky
- **Úsudek** – sděluje vztah mezi dvěma či více soudy → **induktivní** (vyvozování obecného tvrzení z jednotlivých případů)

→ **deduktivní** (uplatnění

obecného poznatku na konkrétní jev)

Dělení myšlení:

- Podle vývoje: → **motorické myšlení** – počáteční forma myšlení, k řešení dochází pomocí manipulací s předměty
  - **imaginativní myšlení** – pracuje s názornými obrazy a představami
  - **propoziční myšlení** – pracuje se slovy, větami a pojmy, jedná se o abstraktní myšlení
- Podle stupně složitosti a abstraktnosti myšlenkových procesů:
  - **konkrétní názorné myšlení** – problém je řešen s využitím názorných představ
  - **abstraktně teoretické myšlení** – problém je řešen s využitím abstraktních představ, vyšší stupeň myšlení, řešení teoretických úkolů
- Podle směru řešení problému: → **konvergentní** (sbíhavé)- směřuje k jednomu způsobu řešení
  - **divergentní** (rozbíhavé) – hledá několik různých souběžných řešení, tvůrčí postup
- **Myšlení se realizuje pomocí operací:**
  - **Analýza:** myšlenkové rozdělení celku na části
  - **Syntéza:** myšlenkové sjednocování
  - **Abstrakce:** vyčleňování podstatných a obecných vlastností jevu
  - **Konkretizace:** uplatnění podstatných a obecných vlastností jevu na obdobný konkrétní jev/předmět
  - **Indukce:** vyvozování obecného tvrzení z jednotlivých případů (konkrétní→obecné)
  - **Dedukce:** uplatnění obecného poznatku na konkrétní jev/předmět (obecné→konkrétní)
  - **Generalizace:** vydělení společných znaků
  - **Srovnávání, uspořádání, třídění**
  - **analogie** (použití stejného řešení na podobný případ)
  - **komparace** – srovnávání
  - **intuice** – schopnost postihnout pravdu, získat poznatek bez logické úvahy, je opakem myšlení vědomého
- **Poruchy myšlení:** bradypsychismus (zpomalené myšlení), tachypsychismus (zrychlené myšlení), bludy (přesvědčení o nesprávné skutečnosti)

e) **ŘEČ** = projev, nástroj myšlení, který umožňuje komunikaci mezi lidmi, vyjadřuje myšlenky a umožňuje je sdílet

- Složky řeči: → **receptivní – porozumění**, souvisí se schopností přijímat zvukové podněty
  - **expresivní – vyjadřování**, zahrnuje artikulaci
- Funkce řeči: → **označování, zobrazovací** – označuje jevy, vlastnosti, vztahy,..
  - **výrazová** – vyjadřuje vnitřní stavy jedince
  - **vybízející** – působí na druhého člověka
- Druhy řeči: → **vnitřní** – řeč sama pro sebe, ne nahlas
  - **vnější** – obracíme se ke svému okolí, mluvená a psaná
- **Poruchy řeči**: afázie (ztráta schopnosti rozumět řeči), mutismus (útlum schopnosti verbálně komunikovat), koktavost, dyslalie (porucha artikulace, dětská patlavost)

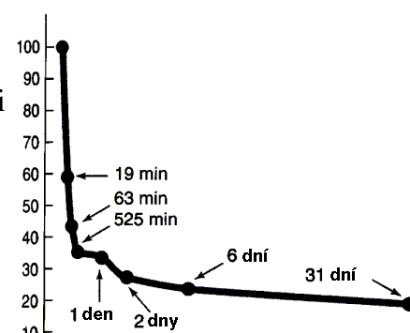
f) PAMĚŤ

= jedna z nejdůležitějších schopností umožňující člověku přežít a přizpůsobit se životu ve společnosti, soubor procesů umožňující osvojení informací, uchování, vybavení

- člověk si pamatuje 20% z toho, co slyší, 50% z toho, co vidí, až 90% z toho, co dělá, pamatuje si hlavně to, co používá a co pro něj má význam
- lépe si pamatujeme konec a začátek, méně pak prostředek, a věci konkrétní
- lépe si také pamatujeme to, o co máme zájem nebo to, k čemu máme citový vztah
- pro uchování paměti je důležité opakování
- špatné zkušenosti z paměti vytěsňujeme

Základní procesy paměti: (mechanismus konzervy)

- **kódování/ zapamatování (recepce)** - vstřebávání poznatků (snažíme se něco zapamatovat) = „náplň konzervy“; v mozku vzniká paměťová stopa
  - **bezděčné** – neúmyslné
  - **záměrné** – úmyslné (např. učit se na test)
  - **mechanické** – bez souvislosti (básnička)
  - **logické** – na základě souvislostí
- **uchování v paměti (retence)** – uchovávání poznatků, paměť si uchovává jen důležité věci a stopy v mozkové kůře slábnou = „zavření konzervy“, informace přebývají v paměti
- **vybavování (reprodukce)** – aktivace minulé zkušenosti, nikdy si nevybavíme všechno („otevření konzervy a vyndání obsahu“) znovureprodukce informací
  - **bezděčné** – náhodné
  - **záměrné** – úmyslné (při testu)
  - **mechanické** – na základě např. vizuální paměti
  - **logické** – odvození na základě podobnosti, souvislosti

Ebbinghausova křivka zapomínání

- nejvíce zapomínáme hned po naučení (až 50%)
  - v prvních hodinách zapomeneme 56%
  - po 9 hodinách 64%
  - po 2 dnech 72%
  - po měsíci 79%.
- zapomínáme hlavně to, co nepoužíváme, co je abstraktní... (vliv má porozumění, zájem...)

Druhy paměti:

- Podle délky uchování obsahu: → **krátkodobá** (několik sekund, max minut)
→ **dlouhodobá** (opakováním se informace z krátkodobé paměti dostávají do paměti dlouhodobé)
- Podle poznávacího hlediska: → **deklarativní** (ukládá vzpomínky) dělí se na **sématickou** (znalosti o světě) a **epizodickou** (znalosti o sobě -autobiografie)
→ **nedeklarativní** (uchovává motorické zvyky)
- Podle způsobu ukádání: → **mechanická** (nerozumím, ale naučím se zpaměti)
→ **logická** (logika, souvislosti, odvození, mnemotechnické pomůcky – např. šetřiseosle = 6378 km poloměr zeměkoule...) – vnikají síťová schémata
- Další:
  - **explicitní** (uvědomělá, chci si vybavit informace) a **implicitní** (neuvědomělá, věci děláme automaticky)
  - **akustická** (co slyším)
  - **vizuální** (co vidím, tzv. fotografická paměť)
  - **citová** (hlavně u žen)
  - **prostorová** (převažuje u mužů=orientace v prostoru)
  - **ikonická** – vybavuji si nějaký obraz, velmi krátká, fotografuje objekt před námi, díky ní si pamatujeme obraz, co jsme viděli před mrknutím, a když otevřu oči, tak na něj navážu
  - **pracovní** (závisí na tom, jak dlouho řešíme problém, ke kterému informaci potřebujeme), technická, hudební ...

Poruchy paměti: hypomnézie: částečné/celkové snížení výkonnosti paměti (únava, léky), hypermnézie: nadměrná výkonnost paměti, amnézie: úplná ztráta paměti, nepamatujeme si vzpomínky z dětství, ohraničeno časově

g) UČENÍ

- = proces, který rozšiřuje vrozené předpoklady jedince, smyslem je získávat, osvojovat si, pozměňovat a upevňovat nové zkušenosti, a tím se přizpůsobovat novým situacím, naučené je opakem vrozeného
- celoživotní proces

- Prostřednictvím učení se člověk adaptuje na prostředí, ve kterém žije a přizpůsobuje se společenským podmínkám. Úlohou učení je získávat předpoklady pro aktivní vyrovnání se s prostředím

Učení může být:

- **záměrné** - jedinec si učení uvědomuje, učení má vytyčený cíl, probíhá např. ve škole nebo při sebevzdělávání
- **bezděčné** - učení bez záměru, probíhá při hře, při práci, při každodenních činnostech atd.
- Základním procesem učení je tvoření asociací → spojení mezi jednoduchými vjemy, představami a zážitky.
- Mezi asociace patří také **podmíněné reflexy**.
- Učení se uskutečňuje na základě podmínovacího procesu, kdy je určitá reakce vyvolána novým podmíněným podnětem.

V rámci podmínování rozlišujeme:

- **klasické podmínování** - jde o spojení vnějších podnětů → dvě události následují za sebou nezávisle na jedincově aktivitě
- **operantní podmínování** – spojení určité reakce s jejími důsledky, jedinec se učí chovat takovým způsobem, aby dosáhl chtěného výsledku, založeno na posilování (chování je upevňováno trestem či odměnou)

Učením si jedinec osvojuje předpoklady k činnostem:

- **vědomosti** - učením osvojené poznatky a informace, včetně vzájemných vztahů (v podobě pojmů, pravidel, zákonů, vzorců ad.)
- **dovednosti** - učením získané dispozice pro správné, rychlé, úsporné vykonávání určité činnosti.
  - Z psychologického hlediska rozlišujeme dovednosti:
    - **senzorické (smyslové)** - projevují se zdokonalením vnímání, např. lepším rozlišením barvy a výšky tónu;
    - **senzomotorické** – koordinace vnímání a pohybu, trvalá dovednost, obtížně vyhasínají (např. hra na hudební nástroj, řízení auta, jízda na lyžích,..)
    - **intelektové** – dovednost v užívání mluvnických pravidel
    - **sociální** – umění jednat s lidmi, vcítit se, spolupracovat,..
- **návyky** – učením získané způsoby reagování a chování v určitých situacích (např. rozhlédnutí se na přechodu, ranní vyčištění zubů,..)
- **Dále rozlišujeme učení:**
  - a) **senzomotorické** – smyslově pohybové – rozvíjení názorného poznávání a pohybové stránky činnosti (např. skákání, kreslení,..) Senzomotorické učení probíhá ve třech fázích:
    1. **kognitivní** – seznámení se s dovedností, vymezení postupu při osvojování
    2. **fixační** – praktické vykonávání pohybů
    3. **zdokonalovací** – zvyšování rychlosti a efektivity pohybů, opakováním dochází k zautomatizování

- b) **vědomostní** – osvojování poznatků, učení dělíme na:
- **verbální** – osvojení slov, symbolů (např. matematických, chemických,..)
  - **pojmové** – poznávání a porozumění různým vztahům a obecným pravidlům, zprostředkování s řečí a spjato s myšlením
- c) **intelektové** – osvojování řešení problémů či úloh, dochází k rozvoji myšlenkových procesů a intelektových schopností
- d) **sociální** – osvojování sociálních dovedností, učení se sociální interakci, formování motivů a charakteru, dělíme na:
- **učení nápodobou** – chování ostatních je nejdříve pozorováno a poté napodobováno (dítě napodobuje rodiče)
  - **učení sociálním zpevněním** – děje se na základě odměn a trestů → chválené chování se upevňuje, trestané chování potlačuje
  - **identifikaci** – dochází ke ztotožnění s osobou, ke které má jedinec kladný vztah

Poruchy učení: dyslexie (porucha čtení), dysgrafie (porucha psaní), dysortografie (porucha pravopisu), **Platův efekt = stagnace učení**

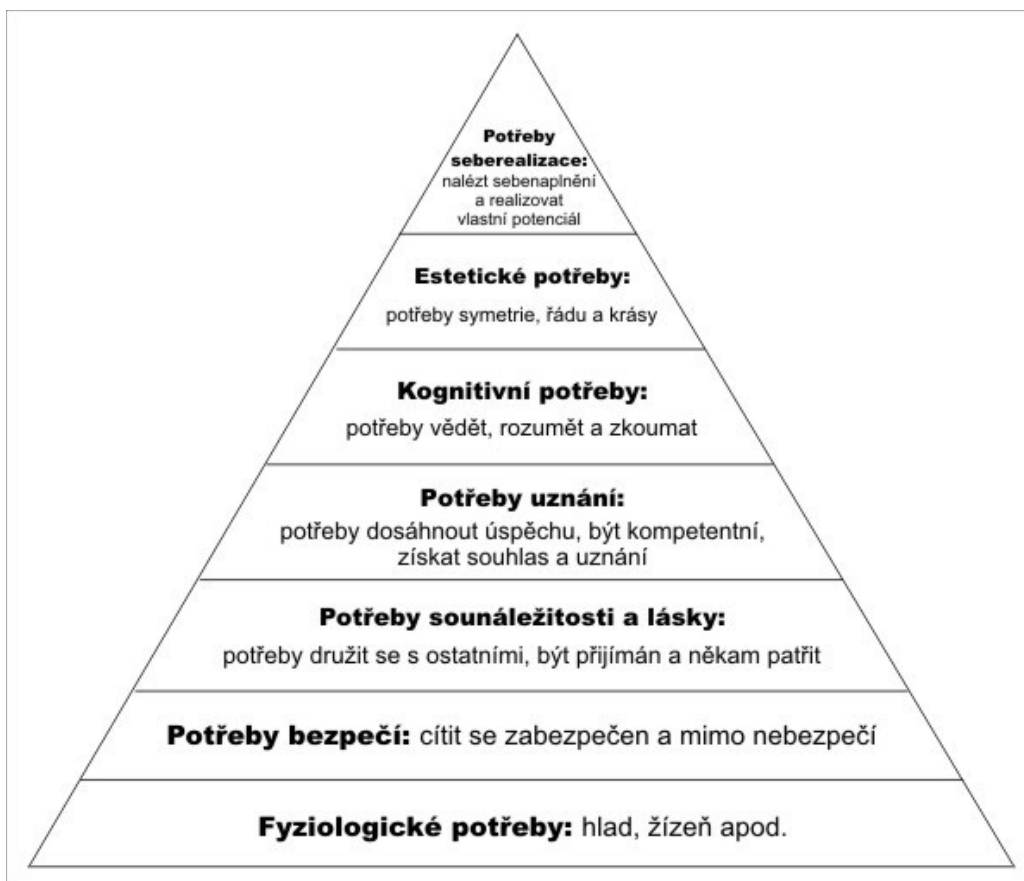
h) **MOTIVACE**

= soubor psychických procesů, které jedince podporují nebo tlumí v jeho činnosti, (hybná síla jednání či konání)

- [**vnější** – pohnutka vychází z okolí (odměna, trest, ...)
- [**vnitřní** – vychází z mé osoby (ctízádnost, snaha zlepšovat se...)

- **Motiv** = pohnutka, psychologická příčina reakcí, činností a jednání
- **Potřeba** = základní forma motivu, stav nedostatku či nadbytku, potřeba se uspokojuje → uspokojování potřeb
- **fyziologické** = biologické (primární, vrozené) – jíst, pít, sex, spánek...
- **sociální a psychické** (získané) – láska, přátelství, bezpečí, ocenění...
- **kulturní** – hudba, knihy, sebevzdělávání...

Maslowova pyramida lidských potřeb:

Frustrace:

- neuspokojení potřeb, překážka na cestě k cíli
- vede k agresi, alkoholu, fantazii, ale i motivaci
- lidé mají různou frustrační toleranci

Deprivace:

- chronické neuspokojování potřeb, nedosahování vytyčených cílů
- základní potřeby nejsou uspokojovány na úrovni existenčního minima
- klesání pod tuto úroveň
  - biologická: nedostatek tepla, světla, spánku
  - senzorická: nedostatek podnětů
  - sociální: sociální izolace
  - citová: chybí láska, jistota
  - motorická: nemožnost pohybu

i) VŮLE

= nejvyšší úroveň motivace, soubor psychických procesů a vlastností, které zajišťují řízení lidské činnosti a dosahování cílů, spočívá v uvědomělém soustředění aktivity člověka k dosažení určitého cíle

- od slova volba
- voluntaristé = lidé, kteří přeceňují úlohu vůle

- s vůlí souvisí chování člověka v zátěžových situacích
- při dosahování cíle se můžeme dostat do určitých obtíží (konfliktů)
- nezbytné pro dosažení cíle jsou **volní vlastnosti**: cílevědomost, rozhodnost, ctížádostivost, sebekázeň, tvrdohlavost, trpělivost, píle, odolnost, vytrvalost – formují se během výchovy
- člověk si dokáže vytyčit cíle, k jejich poznání a vytyčení využívá poznávací procesy, rozhodnutí a k dosažení využívá motivaci a vůli

Volní procesy se vyskytují ve všech fázích lidské činnosti:

- **v přípravné fázi** je to uvědomění si vnějšího motivu a vnitřního motivu, následuje volba cíle, rozhodování, řešení konfliktu, poznávací procesy – shromažďování informací, jejich analýza a syntéza
- **v průběhu činnosti** snaha realizovat vytyčený cíl svědomitě a vytrvale, někdy nutno překonávat překážky, to usnadňují dovednosti a návyky, probíhá kontrola činnosti

Konflikt: i on zdroj motivace- nespokojenost člověka → změna

[	Vnější: rodič s dítětem
	Vnitřní: střet 2 zájmů

Druhy konfliktu:

- Konflikt dvou pozitivních sil: 2 cíle lákají, nemůžeme vybrat oba
- Konflikt dvou negativních sil: buď splnit negativní úkol, nebo přijmout trest za nesplnění
- Konflikt mezi pozitivní a negativní silou
- Dvojitý konflikt kladných a negativních sil

Poruchy vůle: Hypobule (snížená vůle k činnosti), Abulie (úplná ztráta vůle- není schopen započít jakoukoliv činnost), Hyperbulie (nadměrná vůle)

2. Psychické stavy:

- Psychické stavy jsou projevem celkového stavu organismu, jsou přechodné mění se podle času a situace, ovšem trvají déle než psychické procesy.
- Různé stupně psychických stavů závisí na úrovni aktivace. Zvýšená aktivace připravovali organismus k zvýšenému výkonu.
- Rozlišujeme 5 základních stupňů **aktivace**:
  - o **Nízkou** - spánek
  - o **Sníženou** – přechod mezi bděním a spánkem
  - o **Střední** – organismus se bez problému soustředí, pocit svěžesti
  - o **Zvýšenou** – zvýšené úsilí a vypětí, zvýšená pozornost, krátkodobé

- **Vysokou** – vysoké napětí organismu, vzrušení, podráždění, svalové napětí, adrenalin

- A) POZORNOST** = je zaměřenost a soustředěnost vědomí na určitý předmět, znamená to, že z množství podnětů, které působí na naše smysly, si vybíráme jen některé a věnujeme se jim tzv. Předměty pozornosti.
- Člověk vnímá, přemýšlí a to vše předpokládá pozornost. Je to stav soustředění se a zaměření se na určitý podnět.
  - Ohnisko pozornosti tvoří všechny podněty, které vstupují do popředí.
  - Fyziologickým základem je zvýraznění činnosti v určitých mozkových, koronárních centrech, zároveň dochází utlumení ostatních částí mozkové kůry.
  - Pozornost se nejčastěji projevuje od 0.1 sekundy do 15 sekund. Potom koncentrace pozornosti přechází na něco jiného.
  - Dlouhodobé zaměření pozornosti je nesnadné, zvláště při jednotvárné činnosti pozornost klesá, proto jsou nutné změny a přestávky. V některých situacích se člověk musí zaměřit na více podnětů, je to namáhavé. Dlouhodobější rozptýlená pozornost způsobuje vážné chyby.
  - Kvalita pozornosti závisí na úrovni aktivace. Pozornost je výběrová, soustředíme se vždy na jednu činnost nebo objekt, dokážeme ale pozornost přenášet z jedné činnosti na druhou.
  - **Selektivita** = výběrovost, vybírá ze všech působících podnětů ten, který se stane centrem pozornosti
  - **Trvalost, stálost** – na jejím základě rozlišujeme pozornost krátkodobou (např. dokončení konkrétního úkolu) a dlouhodobou (souvisí se životními cíli člověka, např. udělat maturitu)
  - **Tenacita** – výdrž pozornosti
  - **Vigilita** – bdělost
  - **Intenzita** – míra zaměření na určitý objekt
  - **Rozsah** – umožňuje postřehnout max. 7 – 12 objektů (intenzita a rozsah jsou v opačném poměru)
  - **Oscilace** – přenášení pozornosti z jednoho předmětu na jiný

a) bezděčná pozornost=je podnícena záměnou v prostředí (zvuk, světlo) upoutávají ji také podněty, které se ukázaly jako důležité v průběhu života. Je rychle upoutána, ale rychle pomíjí.

b) záměrná pozornost=slouží k realizaci dlouhodobých činností, je závislá na cíli a volném úsilí. V průběhu dětství a mládí se prodlužuje doba pozornosti, ale ani v dospělosti není neomezená, protože by mohlo dojít k přetížení organismu.

Soustředěná pozornost vyžaduje splnění několika podmínek: motivace, přestávky v činnosti, střídání různých činností, vysoká aktivací úroveň, návyk soustředěného věnování se činnosti...

- biologický základ pozornosti

-orientačně pátrací reflex

činnost tohoto reflexu vyvolávají podněty, které jsou pro organismus nové, zajímavé, neobvykle

nižší forma- zvedavost

vyšší forma- snaha zjistit podstatu, příčinu jevu

silné ohnisko vzruchu (dominanta)

- vlastnosti pozornosti = **intenzita** (stupeň koncentrace), stálost (délka pozornosti), rozsah (počet prvků, kterým věnujeme pozornost - většinou se jedná o 6-7 prvků), přenášení (rychlé přenášení pozornosti z předmětu na předmět), výběrovost (soustředit se pouze na jeden zajímavý předmět).

j) EMOCE

= city, psychické jevy, které hodnotí různé skutečnosti, situace, události, průběh a výsledky činnosti jedince, prožívání subjektivního stavu a vztahu k působícím podnětům

- jsou nejvíce závislé na subjektu → je pro ně typická individualita a odlišnost citového prožívání, psychický stav a proces odrážející vztah člověka k sobě a okolí
- projevují se mimikou, gestikulací

Charakteristické znaky emocí:

- **subjektivnost** – prožívání citů je vždy individuální
- **spontánnost** – city jsou nezávislé na vůli
- **předmětnost** – spojeny s určitým předmětem, myšlenkou...
- **aktuálnost** – okamžitý proces, neopakovatelnost citů ve stejné podobě
- **polarita** – city jsou vždy záporné i kladné (citová škála-rozpětí citů)
- **ambivalence** – smíšenost citů (příjemné x nepříjemné)
- **nakažlivost** – přenášení
- **citová adaptace** – změna v intenzitě citu opakujícím se podnětem

- Emoce lze dělit podle dimenzí : libost – nelibost, vzrušení – uklidnění

Dělení emocí:

- Podle vývojového hlediska: → **Nižší: biologické: pudy**, instinkty-člověk umí kontrolovat, zvířata ne, vývojově starší, libost x nelibost (negativní x pozitivní vztah ke krupicové kaši) ... jídlo, pití, spánek, teplo, sex ... agrese, únava strach
→ **Vyšší: intelektuální:** souvisí se sociální oblastí, vývojově mladší; morální (etické) – cit pro dobro a zlo, spravedlnost (pozitivní, negativní), pocit viny, výčitky svědomí; estetické – vkus, vnímání krásy; intelektuální – spojeny s intelektuální činností, radost z poznání
→ **Stenické:** posilující emoce, dodávání energie/chutě do činnosti, radost do života, mobilizující
→ **Astenické:** oslabující emoce, snižují aktivitu, neprůbojnosti, nesamostatnosti, demobilizující
- Podle délky trvání intenzity: → **afekt** = silný, krátkodobý, bouřlivě probíhající emoc. stav, ztráta nebo snížení sebekontroly (zlost, zuřivost), typický pro choleriky, rychlý nástup-rychlé odeznění

→ **nálada** = slabý, relativně stálý, dlouhodobější
emocionální stav, podbarvuje celkové prožívání (od rozjařenosti=euforie až k depresi
(skleslosti)

→ **vášeň** = silný, dlouhodobý stav – pozitivní i negativní
(alkohol, karty, vášeň pro umění, pro maturitní ples,...)

→ **citové vztahy**=charakteristické pro sociální vztahy
(láska, nenávist,..)

Emocionální reakce

- Útočné (hněv)
- Obranné (strach, odpor, pláč)
- Sociální (závislost, obdiv, respekt, úcta)

Emocionální poruchy: emoční labilita, averze (silný pocit nelibosti), fobie (úzkostí
provázený chorobný strach, př. klaustrofobie), komplex (př. méněcennosti), deprese (stav,
který se projevuje smutkem, jedinec má pocit, že ztratil životní perspektivu), maniodeprese
(střídání deprese a mánie)

VĚDOMÍ = Psychický stav jedince, který je schopen reagovat na podměty, vnímat, prožívat, myslet a
tyto procesy si uvědomovat. Je to část psychiky, která zahrnuje vše, co si jedinec právě uvědomuje.
Bdělost (vigilita) = Stav aktivace organismu, který nespí, není v komatu či narkóze. Vyznačuje se
vnímáním světa, myšlením, řešením problémů, uvědomováním si poznávaných skutečností, prožíváním
emocí. Je nezbytným předpokladem pro vědomí.

Podvědomí (nevědomí) = Všechny duševní obsahy, které jsou v daném okamžiku mimo vědomí
jedince.

Spánek = Stav organismu, při kterém je fyzická i duševní činnost utlumena, hluboký útlum ústředního
nervstva, při kterém se udržují na nízké úrovni jen základní funkce nutné pro život (tep, dech). Spánek
umožňuje pravidelně obnovovat funkční pohotovost organismu. Hluboký spánek – tzv. nREM
(nonREM) se střídá s lehkým aktivovaným spánkem – tzv. REM, ve kterém člověk prožívá sny. Délka
spánku je individuálně odlišná, mění se v průběhu života – zkracuje se s přibývajícím věkem.
Omezování spánku může mít vážné zdravotní následky.

29. Teorie osobnosti

Osobnost = souhrn biologických, psychických a sociálních znaků. Zahrnuje psychické vlastnosti, procesy a stavy, které tvoří celistvou strukturu a dynamiku, individualitu konkrétního člověka. (soubor zděděných a získaných vlastností)

Determinanty lidské osobnosti:

- **vnitřní** – biologické – vrozené uspořádání lidského organismu, ale i různé fyziologické změny např. organické poškození mozku
- **vnější** – psychosociální – vliv prostředí a výchovy na vývoj jedince

Psychická struktura osobnosti

- je tvořena uspořádáním psychických vlastností a rysů
- promítá se do ní jednota prožívání a chování

1. psychické vlastnosti osobnosti

- relativně trvalé charakteristiky
- ovlivňují chování, prožívání a myšlení
- můžeme podle nich chování předvídat
- příklady: temperament, myšlení, schopnosti, postoje, vůle

2. rysy osobnosti

- psychické vlastnosti člověka, které se projevují v jeho chování
- odlišují jedince od ostatních
- např. družnost – uzavřenost, dominance – submisivita, svědomitost – nezodpovědnost, sebedůvěra – sebepodceňování,...

3. typ osobnosti

- vyjadřuje pozorované nastavení vlastností a rysů osobnosti, které spolu souvisí
- vyjadřuje podstatnou charakteristiku osobnosti
- od druhé poloviny 20. století model **Velká pětka**
  - extroverze
  - vstřícnost
  - svědomitost
  - emocionální stabilita
  - intelekt, kultura, otevřenost ke zkušenosti

Psychické vlastnosti

= relativně trvalé charakteristiky, kterými se jedinec vyznačuje

Schopnosti = jsou vlastnosti, které jsou obecným předpokladem pro úspěšné vykonání nějaké činnosti, jsou pouhým předpokladem, vyvíjejí se, nejsou vrozené, vznikají na základě anatomicko-fyziologických dispozic člověka = vlohy

Úrovně schopností:

- **nadání** – souhrn schopností určitého druhu, které umožňují nadprůměrné výkony v určité oblasti činnosti
  - **talent** – vysoce rozvinuté nadání, které umožňuje člověku dosáhnout vynikajících výkonů ve svém oboru
  - **genialita** – mimořádně rozvinutý talent, díky němuž je člověk schopen vytvářet vrcholná díla
- schopnosti mohou být obecné (obecná inteligence) a specifické (hudební, herecké matematické,..)
- Rozlišujeme je na:
- smyslové (percepční; zrakové, sluchové, čichové, ... např. schopnost rozeznávat barvy, rychlý postřeh, schopnost hmatem poznat materiál...)
  - psychomotorické (schopnost pohybové rychlosti, koordinace dvou a více současných pohybů, přesnost pohybů)
  - umělecké (spojují spojení smyslové a psychomotorické + nadání a talent)
  - intelektuální (např. schopnost orientovat se v nových situacích, řešit problém, obecně označováno jako inteligence)

Inteligence

= schopnost jedince učit se ze zkušenosti, přizpůsobovat se okolnímu prostředí, řešit problémy, ... Je to komplexní schopnost, v níž se uplatňují různí činitelé: **orientace, myšlení, vnímání, paměť, koncentrace**

- Rozvoj inteligence je závislý na dědičnosti (75%) a vlivu vnějšího prostředí (25%)

Dva základní druhy:

➤ **Fluidní** – vrozená, neměnná, nezávislá na učení (např. v oblasti vnímání, senzomotorických dovedností, manipulaci s obrázky a symboly,..)

➤ **Krystalická** – založena na zkušenostech, vědomostech získaným učení a schopnosti je využívat (např. slovní a početní úlohy), je lépe ovlivnitelná než fluidní, dá se zlepšit

Rozlišení inteligence podle oblasti, ve kterých se uplatňuje:

- **Teoretická** – zahrnuje operace na úrovni znaků, lze ji měřit pomocí testů inteligence
- **Praktická** – zahrnuje operace s objekty, schopnost řešit každodenní problémy
- **Sociální** – zahrnuje specifické operace se sociálními signály, obecně jde o schopnost rozumět sociálním vztahům a umět v nich přiměřeně jednat

- K měření inteligence se používají IQ testy (IQ – inteligenční kvocient)

$$IQ = \frac{\text{mentální věk}}{\text{chronologický věk}} \times 100$$

Průměrná hodnota IQ je 100. IQ 70 je hraniční pásmo defektu. IQ 120 a víc je nadprůměr.

- Specifickou formou inteligence je **emoční inteligence (EQ)** → vyznačuje se ve znalostech vlastních emocí, zvládnutím emocí, schopnost sám sebe motivovat, schopnost vnímat emoce jiných lidí, schopnost dosahovat dobrých mezilidských vztahů, ...

Temperament

= soubor vrozených psychických vlastností, které určují dynamiku prožívání a chování osobnosti. Projevuje se zejména způsobem reagování člověka a zvláště tím, jak snadno reakce vznikají, jak jsou silné a jak rychle se střídají. Považují se za vrozené.

- Nejstarší typologii temperamentu vypracoval ve starověku řecký lékař **HIPPOKRATES** (460-370 př. n. l.). Tuto typologii upravil lékař **GALENOS** (130-200). Ten zařadil lidi do skupin podle souvislosti temperamentu se stavbou a činností těla (každý typ byl spojen s určitou převládající tělesnou tekutinou).

Byly vytvořeny čtyři kategorie temperamentu:

- **sangvinik** - převládá krv; je čilý, veselý, společenský, nestálý
  - **cholirik** - převládá žluč; je rychlý, samostatný, dráždivý, vzteklý, snadno se rozčílí, ale rychle uklidní
  - **flegmatik** - převládá hlen: je klidný až lhostejný, netečný, pomalý
  - **melancholik** - převládá černá žluč; je vážný, svědomitý, zodpovědný, bojácný
- vztahem mezi temperamentem a tělesnou konstitucí se zabýval německý psychiatr **ERNST KRETSCHMER** (1888-1964) → ve své konstituční typologii popsal tři základní typy, které mají svůj tělesný i temperamentový charakter:
    - **pyknický typ** (endomorf) - jedinec malého vzrůstu se sklonem k hromadění tuku, má větší břicho, krátké končetiny. Pyknickému typu odpovídá cyklotymní temperamentový typ – jde o člověka otevřeného, přizpůsobivého, jeho reakce jsou srozumitelné a jednoznačné;
    - **astenický typ** (ektomorf) - člověk vyšší postavy, štíhlý s malou hlavou a dlouhými štíhlými končetinami. Astenickému typu odpovídá schizotymní temperamentový typ – jedná se o člověka uzavřeného, nepřizpůsobivého, obráceného do sebe, jeho reakce nejsou vždy zcela srozumitelné a jednoznačné
    - **atletický typ** (mezomorf) - jedinec sportovní postavy se silnou kostrou a vyvinutým svalstvem. Atletickému typu odpovídá viskózní temperamentový typ – jde o člověka důkladného, pomalého, s nedostatkem fantazie a tvořivosti.
  - Temperament byl také často vykládán ve vztahu k fyziologickým vlastnostem organismu. Klasickou temperamentovou typologii, založenou na vlastnostech

nervových procesů, vytvořil ruský fyziolog, psycholog a lékař **IVAN PETROVIČ PAVLOV** (1849-1936). Dle Pavlovových výzkumu probíhají v mozku dva základní procesy, a to **podráždění a útlum**.

- Pavlov se zaměřil na sílu, vyrovnaní a pohyblivost těchto procesů.

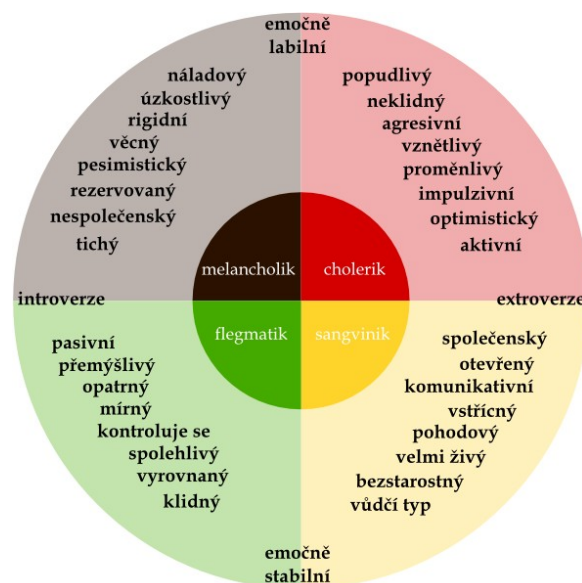
Vytvořil čtyři typy temperamentu:

- **Slabý** - není schopen přizpůsobit se, zvládnout silné podněty, převládá u něj útlum (tomuto typu odpovídá melancholik);
- **Silný, vyrovnaný, pohyblivý** - je vyrovnaný, přizpůsobivý, nervové procesy jsou dostatečně silné a vyrovnané (tomuto typu odpovídá sangvinik)
- **Silný, vyrovnaný, nepohyblivý** - k aktivitě potřebuje silnější podněty, nervové procesy jsou málo pohyblivé (tomuto typu odpovídá flegmatik)
- **Silný nevyrovnaný** - je impulzivní, převládá u něj vzruch (tomuto odpovídá cholerik)

Švýcarský psychoanalytik a lékař **CARL GUSTAV JUNG** rozlišoval dva typy temperamentu:

- **Introvert**= člověk zaměřen do svého nitra, plachý a nejistý, málo průbojný, s intenzivním vnitřním životem a hlubokými city;
- **Extrovert** = člověk zaměřený na vnější svět, společenský, přístupný, otevřený, aktivní, snadno přizpůsobivý. Je ho všude plno, JÁ

Na starořecké pojetí temperamentu a Pavlovovy výzkumy volně navázal německo-britský psycholog **HANS JÜRGEN EYSENCK** (1916-1997). Ten charakterizoval temperament (resp. osobnost) skrze kombinaci dvou dimenzi introverze a extroverze (Jungovo pojetí) k nimž přidal labilitu stabilitu.

SPRANGER – teoretický= vědecký typ, hledá pravdu, hodnotí, přemýšlí
- ekonomický= kritérium užitečnosti a zisku, podnikatelé
- estetický= umění, city, krásno, estetika, móda
- politický= realista, dominance, potřeba ovládat, soutěživost
- náboženský= idealista, tíhne k absolutním hodnotám

Charakter

= souhrn psychických vlastností, které se projevují v mravní stránce lidského chování a jednání, projevují se ve vztahu člověka k ostatním lidem, práci, přírodě i sobě samému

- kontroluje a reguluje chování jedince podle morálních a společenských norem
- je řídicí složkou jednice
- formuje se především výchovou
- je spjat s temperamentem, motivací a intelektem člověka
- s charakterem souvisí také pojem **svědomí** = systém morální kontroly a autoregulace, „vnitřní hlas“, který člověku říká, co je dobré a co špatné. Svědomí přináší člověku uspokojení nebo mu přináší výčitky svědomí

Vývoj osobnosti

1. **Prenatální období** = od početí, vliv chování matky na dítě, **teratogenní faktory**: kouření, pití alkoholu, vhodná strava a oblečení
2. **Novorozenecké období** = 1.měsíc, samostatné přijímání potravy, vnímání tónů, vytváří se vztah mezi dítětem a matkou
3. **Kojenecké období**= 1.měsíc- 1 rok, méně spánku, pobrukování, objevování okolí, lezení, vývoj zubů, poznávání světa ústy
4. **Batole**= 1-3 roky, základní hygienické navýky, učí se samo oblékat a jíst, začíná si hrát, první vzdor
5. **Předškolní**= 3-7 let, pravolevá orientace, začíná si hrát s ostatními dětmi
6. **Mladší školní věk**= 7-11 let, problém udržet pozornost, zájmové kroužky, první povinnosti
7. **Starší školní věk**= 11-15 let, hormonální činnost, rozvíjí se sexualita, komplex méněcennosti
8. **Adolence**= 15-20 let, , snaha o maximální osamostatnění, , problémy s rodiči, snaha se odlišit, touha po originalitě, ekonomická závislost, největší sexualita
9. **Období rané dospělosti**= 20-30 let, psych.vývoj ukončen, ekonomická samostatnost, svatby, rozvody
10. **Střední dospělost**= 30-45 let, věnování se rodině, 1.manželské nevěry, starání o rodinu
11. **Pozdní dospělost**= 45-65 let, uvědomění si zdraví, přechod, zdá se jim, že mají méně sil
12. **Staří**= 65+, důchod, ztráta životního partnera, samota, touha po komunikaci s ostatními, demence,

Dílčí psychické předpoklady

= podmínkou pro vykonávání činností např. vědomosti, dovednosti, návyky (ty jedinec získává prostřednictvím učení), ale i postoje. Dílčí psychické předpoklady jsou proměnlivější než psychické vlastnosti

Já a sebepojetí

- Centrem osobnosti je vědomí vlastního „já“. To určuje identitu jedince, sjednocuje a uvádí do souladu jeho psychické projevy. Skrze zkušenosti s vlastním „já“ si člověk vytváří obraz vlastního „já“.
- To má tři základní složky:
  1. **Tělesné „já“** - vědomé tělesné vnímání, poznávání, pocíťování vlastního těla, jeho vědomé usměrňování
  2. **Psychické „já“** - uvědomování si vlastních pocitů, myšlenek ad., vytváření obsahů vědomí prostřednictvím rozumového zpracování informací
  3. **Sociální „já“** – uvědomování si názoru a postoje k ostatním lidem ve vztahu k sobě samému (získávání poznatků o sobě skrze sociální interakci)
- vnitřní obraz vlastního já nazýváme sebepojetím
- V sociální interakci má charakter sebehodnocení (pocit, který jedinec prožívá sám k sobě na základě svých schopností, zkušeností ad.)
- Sebehodnocení vzniká v rámci srovnávání s druhými lidmi nebo s představou ideálního já. Dává člověku určitou hodnotu (je-li schopný přijmout sám sebe, pak zvyšuje jedincovo sebevědomí a naopak)
- vlastní já se vytváří v průběhu celého lidského života
- Dítě v kojeneckém si uvědomuje své tělesné já → v batolecím věku dochází k odlišení já od okolního světa (dítě se začíná prosazovat, mluví o sobě ve třetí osobě, později v osobě první) → zásadní proměnou sebepojetí prochází člověk v období dospívání (vytváří si vlastní identitu, sebepojetí)

Vybraná pojetí osobnosti:

- a) **podle Sigmunda Freuda** je osobnost uzavřeným systémem, jenž je složen ze tří těsně propojených subsystémů, které se řídí protikladnými principy. Tyto subsystémy tak jsou v neustálém rozporu.

Osobnost je tedy složena z

- **Id (Ono)** - je středem nevědomí, tj. instinktu, pudy a sexuality, řídí se uspokojováním svých potřeb bez ohledu na druhé lidi mezi pudy a morálkou
- **Ego (Já)** je centrem vědomí, harmonizuje konflikty a určuje vhodnost (tj. mezi Id a Superegem), převádí požadavky Id do reality a určuje jejich uplatnění.

- **Superego** (Nadjá) je svědomí, výsledek výchovy a morálního nátlaku

b) podle Carla Gustava Junga

- osobnost je složena z **vědomí**, ega (já, vědomá mysl, zodpovědná za chování a identitu jedince) a **nevědomí** (které rozlišujeme na osobní a kolektivní) Zahrnuje obsahy, které nejsou přístupné pro Ego. Lze se s ním setkat například ve snech.

c) podle Alfreda Adlera

- osobnost se charakterizuje podle cílů které si člověk v životě pokládá
- tyto cíle mají vliv na jeho chování i prožívání
- vývoj osobnosti je ovlivňován pocitem méněcennosti, který plyne z nedostatku
- konečným cílem jedince je zařazení do společnosti, Adler to označuje jako životní styl
- prostřednictvím životního stylu člověk objasňuje sociální situace, na které pak reaguje

30. Náročná životní situace, psychosomatická onemocnění, teorie komunikace

NŽS = takové podmínky v životě člověka, kdy na něj kladou zvýšené nároky jak po stránce tělesné, tak i psychické

- nejčastěji uváděné třídění NŽS jsou: **frustrace, deprivace, stres a konflikt**

A. **Frustrace**

- (z lat. slova **lustra** = marně, zbytečně) je psychický stav vyvolaný překážkou, která stojí na cestě k cíli nebo brání (ohrožuje či oddaluje) uspokojení určité potřeby.
- existují dva základní typy překážek:
  - **vnější**
    - může být **fyzikální** (ujíždějící tramvaj, zamčené dveře od WC) nebo **sociální** způsobená jednáním jiných (zákazy rodičů, fronta lidí)
  - **vnitřní** - představují **vlastnosti osobnosti** (strach, stydlivost, plachost pocitu viny, výčitky svědomí, lenost)

Druhy frustrace

- a) **deprivace** - představuje stav dlouhodobého nedostatku něčeho, co je nezbytné pro uspokojování základních potřeb
- b) **oddálení** - znamená vynucené odložení uspokojení životně důležité potřeby
- c) **zmaření** - nastává, jestliže pod vlivem velikosti překážky nebo malé síly jedince dochází k neúspěchu při úsilí o dosažení cíle
- d) **konflikt uvnitř jedince** - je definován jako, střetnutí dvou nebo více protichůdných sil stojících na cestě k cíli.

Dělíme také podle **stupně závažnosti** frustrace:

- **malé** - drobné, téměř každodenní: např. pocit hladu, žízně, omezování chodce na křižovatce, sexuální abstinence (někdy mohou vyústit až ve stres)

- **velké** - významné, životní frustrace: např. neuspokojení důležitých sociálních potřeb, nepochopení, nedostatek citové odezvy, lásky, omezování svobody
- **existenciální** - ztráta smyslu života, rezignace, pocit marnosti, zbytečnosti (poprvé popsal V. E. Frankl u vězňů v koncentračním táboře, ale tento pocit mohou mít i lidé žijící v blahobytu)

Frustrační tolerance

je stupeň odolnosti vůči frustraci tj. doba po kterou jedinec zvládá frustrační situace, neprojevuje se typické frustrační chování (nerozčiluje se, nehroučí se)

Reakce na frustraci

Jedná se o reakce, kterými obvykle člověk řeší frustrační situace - **obrané frustrační mechanismy**. Rozlišujeme pět základních reakcí na frustraci.

- 1) **útok** - osoby na překážku s cílem tuto překážku narušit, rozbít a tím dosáhnou žádaného cíle. Známa J. Dollardova teorie tvrdí, že **každá agrese je vždy důsledkem frustrace**.
  - a) **projekce** - uvědomované přenášení vlastních motivů, přání a pocitů na jiné osoby (např. přesouvání vlastní viny na druhého)
  - b) **introjekce** - je protikladem projekce tj. přisuzování si vlastností, které jedinci evidentně schází (chová se jako by již cíle dosáhl)
  - c) **šikana** - při které obvykle frustrovaný jedinec přesouvá vybití své agrese z jedné osoby (na kterou si netroufá) na jinou (tzv. obětní beránek)
  - d) **egocentrismus** - je krajní forma individualismu, egoismu, sobectví, kdy se jedinec maximálně snaží upoutávat pozornost pouze k vlastní osobě (část jde skrytě o potřeby zvýšit svou sebeúctu)

- 2) **únik, ústup** - kdy se člověk zbaví překážky, ale zároveň i cíle, je většinou hodnocen negativně jako bázlivost, nedostatek odvahy (např. zbabělý únik z místa nehody)
  - a) **regrese** - je únik k vývojově nižšímu, primitivnějšímu, méně zralému infantilnímu (dětskému) způsobu chování, který jedinec překonal (šáskování, předvádění se u dětí, pláč u dospělých)
  - b) **transgrese** - je opačný jev a znamená "útěk dopředu", tj. projev vývojově staršího, vyššího chování, než jaké je

danému věku přiměřené (nezralá dívka projevuje mateřskou péči, předčasný strach ze smrti u mladého člověka)

- c) **sublimace** - uvolnění psychického napětí únikem k vyšším či nižším principům k myšlení (např. denní snění, které je časté u pubescentů či únik do četby) a chování. příkladem může být uchýlení se k náboženským sektám, alkoholu, drogám nebo naopak k přenesení energie na sociálně uznávané činnosti např. charitativní či umělecké.
  - d) **racionalizace** - je rozumové zdůvodňování a ospravedlňování neúspěchu dodatečně vymyšlenými důvody. příkladem je i tzv. **bagatelizace**
  - e) **potlačování, vytěsnění** - je vědomá snaha zapomenou na cíl, vytlačit ji z vědomí na jeho okraj.
  - f) **somatizace** - označuje odvedení, přenesení, přeměnu psychického napětí do oblasti tělesné. **Únik do nemoci, konverzní neuróza** - starší označení pro nevolnost před zkouškou.
  - g) **izolace** - omezení nebo vyloučení sociálního kontaktu, stažení do samoty, odloučení, osamocení.
  - h) **identifikace** - ztotožnění se s osobou (skupinou lidí, organizací), která už svého cíle dosáhla (což může být, románová postava, herec, sportovec aj.)
- 3) **obejití překážky** - třeba i delší cestou s vynaložením velkého úsilí. Nelze nic namítat, pokud je obětováno pouze větší množství energie, ale nelze souhlasit s obcházením překážky, které je morálně nepřijatelné (úplatek, protekce, vydírání apod.)
- 4) **volba náhradního cíle** (kompenzace) - patří mezi "nejracionálnější" obranné frustrační mechanismy. příkladem může být vybití energie tzv. **kanalizace**, což je vybití energie do společensky neškodného chování (štípání dříví, sport apod.)
- 5) **fixace** - znamená ustrnutí, uplívání na určitému způsobu chování, které by již vyžadovalo od jedince jiné, vhodnější, zralejší reakce. Jedná se o situaci, kdy se jedinec zastaví před překážkou a "otočí se k překážce zády" přestane ji vnímat (úmyslně či netečně).

B. Deprivace

- (z lat. **deprivere** = míti nedostatek, strádat) **je psychický stav, který vzniká, když není dlouhodobě uspokojována základní potřeba** (nebo není dosaženo vytýčených cílů).

Druhy deprivace

Podle toho, jaká potřeba není saturována, rozlišujeme nejčastěji tyto druhy deprivace:

1. **biologická, biofyzická** - nastává při nedostatku výživy, pití, jídla, sexu, vody, tepla, ale i kyslíku, spánku.
2. **sociální** - nastává při nedostatku sociálních kontaktů nebo když dlouhodobě existují vážné problémy v mezilidských vztazích
3. **psychická** - je charakteristická neuspokojením psychických potřeb
4. **Další:**
  - **citová** - je patrně nejčastější a vzniká při nedostatku citové odezvy
  - **senzorická, smyslová** - se objevuje při nedostatku smyslových podnětů
  - **kognitivní** - je podmíněna nedostatkem informací, nových poznatků
  - **konativní** - nastává při nedostatku činnosti (např. při dlouhodobém pobytu v nemocnici)
  - **motorická** - nemožnost pohybu
  - **existenční** - vzniká při nenaplněné potřebě existenční jistoty (např. ve válce se dostaví pocit otupění)

C. Stres

- (z lat. *strigo, stringere* - utahovati, stahovati jakoby smyčkou kolem krku odsouzenec) **je stav organismu, který je odezvou na nadměrnou tělesnou či psychickou zátěž.**
- Taktéž lze uvést, **že stres je odpovědí organismu na frustraci.**

Stadia stresu

H. Selye jako první zaznamenal stejné reakce, které probíhají při různých NŽS u všech lidí a pojmenoval je jako **obecný adaptační syndrom GAS**. Obvykle rozlišujeme tyto tři fáze průběhu tohoto syndromu přizpůsobení:

- 1) **poplachová reakce** - během několika vteřin se změní životní funkce člověka, začnou se uplatňovat vývojově staré mechanismy, umožňující přežití při nebezpečí. Zvyšuje se koncentrace tzv. stresových hormonů (adrenalinu a noradrenalinu). Cílem této reakce je **zmobilizovat síly v organismu k obraně**. Tato reakce je velmi nevhodná, co se týče využívání energie.
- 2) **fáze adaptace, přizpůsobení** - mizí příznaky prvního stadia poplachu, dochází již k lepšímu využití uvolňované energie.

- 3) **stadium vyčerpání** – nastává, pokud nedojde k vyřešení stresové události ve fázích poplachu a adaptace. Dochází k vyčerpání adaptačních schopností organismu a k jeho zhroucení, což může mít podobu **psychosomatického onemocnění, psychické poruchy**, ale také **syndromu vyhoření, deprese**.

Podle intenzity výše uvedených fází rozlišujeme dva **druhy stresu**.

- **eustres** - je počáteční příznivá část stresu, při které dochází k mobilizaci sil a člověk tak dosahuje vrcholných výkonů (sportovci při závodech - rozdíl ve výkonu oproti tréninkům).
- **distres** - je škodlivá část stresu, kdy jedinec již podává slabší výkony a kdy dokonce vzniká nebezpečí poškození organismu

Stresory

jsou příčiny, podněty, okolnosti vyvolávající stresovou reakci.

- 1) **vnější** - jsou podněty z okolního prostředí, které mohou být:
    - **fyzikální** - dlouhotrvající hluk, chlad, příliš velké teplo
    - **sociální** - závažné životní události (např. úmrtí blízkých, rozvody, svatby, výkon trestu, výhry v loterii), sociálním stresem jsou také všechny sociální deprivace
  - 2) **vnitřní** - ležící uvnitř jedince:
    - **tělesné** - situace fyzické frustrace, tj. neuspokojení základní lidské potřeby, ale také pocity bolesti, únavy, nastupující nemoci
    - **psychické** - všechny negativní emoce (strach, úzkost, napětí, silná nervozita), příliš velký pocit zodpovědnosti, neadekvátní očekávání od sebe i od druhých a z nich plynoucí psychické přetížení, neschopnost relaxace apod.
- nejčastějšími zdroji stresu jsou frustrace a přetížení
  - odolnost vůči stresorům je velmi individuální
  - zdravého jedince drobné stresory neničí, ale naopak zvyšují jeho odolnost a mnohdy mobilizují k vyšším výkonům

Management stresu

- a) **tělesné uvolnění** - projevy stresu nelze ovládat vůlí
- b) **psychické uvolnění** - relaxace

D. Konflikt

- (z lat. **conflicto** = střetnout se, utkat se v boji) je **psychický stav, kdy se jedinec ocitá ve střetu dvou nebo více protichůdných sil.**

Cílem by mělo být **naučit se pozitivně využívat konfliktů k vylepšení skupinových vztahů a ke svému osobnímu rozvoji.**

Konflikt není negativním jevem, negativně v něm působí záporné emoce. Obvykle konflikty obsahují **konstruktivní prvky.**

Druhy konfliktů

z hlediska počtu zapojených osob:

- a) **intrapersonální** - (vnitřní, vznikající uvnitř jedince), stav vnitřního rozporu jedince, který vzniká současným působením dvou nebo více motivů, nichž si má vybrat jeden, ale žádný nemá výraznou převahu,
- b) **interpersonální** - (vnější, mezilidský), je střetnutí mezi dvěma nebo více jedinci či skupinami různých zájmů, potřeb, názorů, apod.

Příčiny konfliktů

- 1) **vnitřní příčiny** - leží uvnitř osobnosti jedince, *možno je dále rozlišit:*
  - a. **konfliktotvorné osobnosti** - nevhodný temperament (cholerici) a nemorální charakterové vlastnosti, nedostatky v seberegulačních vlastnostech, poruchy ve způsobu myšlení, řeči
    - *pesimisté, chroničtí nespokojenci, optimisté*
  - b. **nepříznivý aktuální psychický a tělesný stav** - neuspokojené potřeby, únava, stres, negativní emoce, nepříjemné bolesti apod.
- 2) **vnější příčiny** - souvisí s konfliktní situací, *rozlišujeme:*
  - a. **chybné zhodnocení situace**
  - b. **přírozená rozdílnost lidí**
  - c. **nepříjemná realita**

Intrapersonální konflikty

Podle toho, jakou hodnotu mají pro jedince vzájemně se vylučující motivy, rozlišujeme následující typy vnitřních konfliktů:

- o **přitahování - přitahování (+ +) - konflikt dvou kladných sil**, kdy se člověk musí rozhodnout pouze pro jeden cíl ze dvou možností, přičemž obě jsou stejně přitažlivé (dovolená u moře nebo na horách)
- o **vyhýbání - vyhýbání (- -) - konflikt dvou záporných sil**, je rozhodování mezi dvěma stejně nežádoucími nepříjemnostmi (např.

v některých zemích si může odsouzený vybrat mezi několika denním vězením a peněžitým trestem)

- **přitahování - vyhýbání** (±) - jedna situace obsahuje zároveň záporné i kladné motivy, přičemž nelze jeden nebo druhý motiv jednoduše eliminovat

Interpersonální konflikty - řešení

- **emocionální** - jsou nejčastější (až 75%), obvyklá reakce je agresivní
- **neurotické** - (10%), emoce jsou potlačovány do podvědomí, což může mít za následek nejrůznější psychosomatické nemoci
- **neřešené konflikty** - (10%), časem z nich vznikají také psychosomatická onemocnění, neboť je silně registruje naše podvědomí
- **racionální** - (5%) vyřešené pomocí tzv. principiálního vyjednávání, konstruktivního řešení

Fáze konstruktivního řešení konfliktu:

- 1) **úvodní** - oznámení, že s partnerem potřebujeme něco probrat, příznivé může být určení si termínu (neřešit konflikt ihned)
- 2) **ve fázi hlavní, střední** - je možno kritizovat, říkat otevřeně co si myslíme, co se nám nelíbí, přičemž je dovoleno přiměřeně projevit své upřímné emoce (pro odreagování napětí). **Totéž nutno umožnit i partnerovi.** v této fázi se doporučuje provést:
  - **analýza pocitů** - všech zainteresovaných v konfliktu
  - **analýza motivů** - potřeb skutečných zájmů lidí v konfliktu
  - **specifikace přání** - jejich upřesnění, neboť obvykle jde v konfliktu o nějakou **změnu** (tj. co, co jak, kdy, dělat či nedělat, jak se chovat ...)Je nutno dodržovat zásady otevřené asertivní komunikace.
- 3) **závěrečná, konečná fáze** - by měla vyústit ve vypracování společného návrhu řešení, obvykle v oboustranně přijatelný kompromis. Pokud neexistuje tzv. **optimální řešení**, které je pro obě strany ještě výhodnější než kompromis.

Styly řešení konfliktů

Způsob chování lidí v konfliktu ovlivňuje základní či převažující orientace účastníků: **na sebe**, na svůj zisk nebo **na druhé**, na vztahy (dovolit zisk druhému).

psychosomatická onemocnění

- v dnešní době bohužel velmi rozšířená onemocnění, podceňována společností

Příčiny:

- 1) dědičné
- 2) poškození mozku
- 3) vliv působení chemických látek
- 4) dlouhodobý stres
- 5) situační faktory
- 6) sociální faktory

Formy pomoci *(nikdo vlastně nikdy pořádně neví, co se má dělat)*

- Farmakologická léčba
- Psychoterapie (= léčba pomocí psychologických prostředků)
- Poradenství (=krátkodobá pomoc, zabývá se konkrétní situací)
- Krizová intervence (např. linka důvěry)
- Sociální pomoc (zapojení rodiny a blízkých)

1. NEUROTICKÉ PORUCHY

- Neuróza je psychická porucha, která je provázena stavu úzkosti a nepříjemnými emocemi, ale nenarušuje schopnost racionálního myšlení.

- Neuróza je výsledkem vnitřních a vnějších vlivů (každý z nás máme určitý typ temperamentu a také jinou odolnost vůči zátěži).

Příznaky neurotické poruchy – úzkost, nepříjemné emoce, poruchy spánku, poruchy pozornosti, poruchy paměti, ...)

➤ Fobická úzkostná porucha

-je charakteristická iracionálním, nepříjemným strachem z něčeho, co samo o sobě není nebezpečné

- **Agorafobie** = strach z veřejných prostranství a z míst, kde je dav lidí, nemocný se obává opustit domov, má strach z cestování v hromadných dopravních prostředcích, z nakupování, apod.
- **Sociální fobie** = strach ze styku s lidmi a z komunikace, zejména tam, kde by člověk mohl být středem pozornosti
- **Generalizovaná úzkostná porucha** – nadměrné nekontrolovatelné obavy a úzkosti týkají se běžných denních záležitostí
- **Panická úzkostná porucha** – opakované záchvaty intenzivního strachu doprovázené fyziologickými projevy jako je pocení, bušení srdce, ...
- **Obsedantně kompulzivní porucha** – obsese jsou vracející se neodbytné myšlenky nebo představy, které pacienta obtěžují, kompulze je jednání související s obsedantními myšlenkami, cílem kompulzí je zbavit se úzkostí (např. opakované časté mytí rukou je výsledkem obsese spojené s čistotou)

Léčba úzkostných poruch > kognitivně behaviorální terapie – KBT.

Rozdíl mezi psychózou a neurózou spočívá v tom, že v psychóze postiženému chybí nadhled (svým bludům bezmezně věří), zatímco neurotický pacient si je změn ve vnímání vědom (a tyto vjemy je schopen alespoň částečně zpochybnit).

2. PSYCHOTICKÁ ONEMOCNĚNÍ

Psychóza – je charakteristická ztrátou kontaktu s realitou, tedy ztrátou schopnosti reálně se orientovat v okolním světě a v sobě samém

Schizofrenie – je psychotické onemocnění, které se projevuje narušením myšlení, vnímání, poruchou emocí a osobní identitou. Příčin je více, jde o vzájemné působení dědičných dispozic a vyvolávajících podnětů. Dědičná dispozice se projevuje určitou změnou ve struktuře i funkci mozku. Vzniká nejčastěji mezi 20. – 30. rokem, ale může se objevit i později. Velmi často jsou spouštěcí mechanismus drogy.

Typický průběh schizofrenie:

1. **Akutní schizofrenie** = stav, který je provázen bludy a halucinacemi, většinou trvá několik týdnů, nutná je hospitalizace, u některých pacientů dochází pouze k jedné atace (asi 1/3), u většiny pacientů se však ataky vrátí
2. **Chronická schizofrenie** - charakterizována apatií, nedostatkem elánu a vyhýbání se společnosti

příznaky:

- porucha plynulosti myšlení (roztržitost, chaos různých myšlenek)
- nesprávná orientace v realitě, v okolí a vztazích
- ztráta pocitu vlastní identity
- pocit cizosti vlastních myšlenek, vůle a vlastního těla
- bludy, které mají různé zaměření (pronásledování, ovlivňování, ...)
- halucinace (slyšení hlasů, které pacientovi něco přikazují, komentují chování, něco sdělují, ale i čichové halucinace ...)
- rozdvojená či roztrojená osobnost

- léčba je nutná farmakologická (antipsychotika, analgetika, prášky na spaní), psychoterapie

- v akutní fázi je většinou nutná hospitalizace

Toxická psychóza = onemocnění způsobené užíváním některých látek, především stimulačních, ale i konopných drog, má podobné příznaky jako schizofrenie (halucinace, paranoidní blud) > tyto příznaky mě měly odeznít po určité době od vysazení těchto látek

3. AFEKTIVNÍ PORUCHY (poruchy nálad)

Depresivní porucha

- hlavním příznakem je patologicky smutná nálada, která vzniká bez zjevné příčiny
- nejčastější začátek mezi 20. a 40. Rokem, v současné době nemoc mladých lidí (15+). Protože na děti a na studenty jsou kladeny nepřiměřené nároky z okolí, spousta z nich nemá pořádné rodinné zázemí (rozvody,..)
- k depresi je dědičně podmíněná dispozice

příznaky:

- zvýšená únava
- ztráta motivace k činnostem
- ztráta schopnosti prožívat radost (jedinec nechce být šťastný, pouze chce necítit vnitřní bolest = necítit raději nic)
- žádné pozitivní vyhlídky do budoucna
- utlumení fyziologických procesů (ztráta chuti k jídlu, vyhasíná sexuální potřeba)
- poruchy sebehodnocení (pocit méněcennosti a neschopnosti)
- objevování bludů (u těžších forem)

Léčba – depresi je nutné léčit (sama od sebe neodezní)!

- farmakologická léčba, psychoterapie, důležitá je podpora blízkých a pochopení z okolí (širší rodina, přátelé, učitelé, zaměstnavatel,..)
- deprese nikdy úplně nevymizí (vrací se ve vlnách)
- např. poporodní deprese

Bipolární afektivní porucha = depresivní stavy se střídají s manickými

Manický syndrom

- základním příznakem je patologicky povznesená nálada spojená s hyperaktivitou, arogance, pocit „jsem nejlepší“
- člověk se pouští do nerealistických činů (např. nadměrně utrácí)
- manická nálada se odráží i ve fyziologických procesech (nadměrná chuť k jídlu)
- mánie a deprese se mohou střídát ze dne na den, týdne na týden, ale i po letech

4. PORUCHY PŘÍJMU POTRAVY

Mentální anorexie = duševní porucha, která spočívá v odmítání potravy a zkreslené představě o svém těle

Bulimie - záchvaty přejídání spojené s vyvoláváním zvracení

5. AUTISMUS

Vývojové duševní postižení projevující se abnormální sociální interakcí, stálými opakujícími se vzorci chování a narušenými komunikačními schopnostmi objevující se před třetím rokem věku. Velmi těžká psychická porucha, která se nedá léčit. Děti/lidé co jí trpí, jsou těžko adaptabilní ve společnosti a většinou žijí ve vlastním světě.

Příčina = neznámá, jeho určení bývá nepřesné

Pomocí **terapie** lze u některých autistických dětí zlepšit jejich sociální schopnosti do té míry, že se mohou plně účastnit běžné školní docházky.

Autistické děti často potřebují a vyžadují **absolutní stálost svého prostředí**. Malá změna v rutině pro ně může být velmi rušivá. Autisté často mají trvalé intenzivní nutkavé záliby. Například mohou být posedlé hledáním všeho o počítačích, majácích nebo jízdnicích řádech.

Aspergerův syndrom

Hloubka postižení mírnější než u autismu. Tyto děti úzkostlivě vyžadují dodržování rituálů od svého okolí. Jejich chování je výrazně repetitivní a mívají velice nízkou frustrační toleranci. Navazují kontakt s ostatními, bez ohledu na situaci, nebo kontakt tvrdohlavě odmítají. Nejsou schopny emocionální vzájemnosti ani sociálně přiměřeného chování. Jejich kognitivní schopnosti jsou obvykle v pásmu podprůměru, často se u nich objevuje hyperaktivita a poruchy pozornosti.

Komunikační dovednosti

= základ a nejdůležitější součást měkkých dovedností (soft skills). Pokud člověk ovládá umění komunikovat, je ve většině případů i dobrým týmovým spolupracovníkem nebo vedoucím. Umí efektivněji řešit problémy, řídit projekty i sám sebe.

Komunikační kompetence se objevují ve všech vymezeních nejdůležitějších soft skills. Oblast komunikačních dovedností je velmi široká.

Komunikace

- Samotné slovo komunikace má více významů, v této práci se budu zabývat pouze sociální komunikací, tedy komunikací, která probíhá mezi dvěma nebo více lidmi.

- Základní požadavky na komunikaci jsou **zřetelnost, stručnost, správnost, úplnost a zdvořilost.**

- Lidé spolu komunikují vždy za nějakým účelem. Takový účel může být například výměna informací, ovlivňování chování lidí nebo ovlivňování mezilidských vztahů mezi jedinci i k vlastní osobě.
- Každá komunikace má nějakou funkci, ty se mohou i kombinovat. Základní komunikační funkce jsou *informativní, poznávací, instruktivní, vzdělávací a výchovná, osobní identity (ujasnění si svého já, svých postojů, názorů, sebevědomí a ambicí), socializační a společensky integrující, přesvědčovací, posilující a motivující, zábavná, svěřovací a úniková (odreagování se od starostí, shonu).*
- Komunikace ovšem není vždy jen pozitivní a přínosná, má i své negativní projevy. Mezi takové projevy patří například pomluvy a fámy, lhaní, manipulace, agresivita, dezinformace atp.

Důležité není jen to, co říkáme, ale i to, jak to říkáme. Pro úspěšnou komunikaci se potřebujeme umět vžít do ostatních lidí a získat si jejich důvěru.

Verbální komunikace - Verbální komunikací se rozumí vyjadřování pomocí slov prostřednictvím příslušného jazyka. V širším pojetí se do verbální komunikace zařazuje komunikace ústní i písemná, přímá nebo zprostředkovaná či živá nebo reprodukováná.

Komunikační roviny verbální komunikace:

- Racionální komunikace – využívá výlučně rozumovou racionální část komunikace, z celého průběhu komunikace se důsledně oddělují jakékoliv emoce. Je základem komentování.
- Emocionální komunikace – zabývá se formou sdělení, způsobem jeho podání, individuálním názorem na sdělení, pocitem z partnera, emočními extrémy (pláč, hysterie) atp.

Druhy verbální komunikace:

- Formální komunikace – je obvykle plánována, má stanoveny specifické cíle a bývá realizována jako neveřejná záležitost. Příkladem může být například přijímací nebo hodnotící pohovor.

- Neformální komunikace – vyskytuje se mnohem častěji než formální komunikace, je nenáročná na přípravu. Příkladem může být nezávazné povídání.

Paralingvistická komunikace - Tento druh komunikace je součástí verbální komunikace. Zabývá se doprovodnými rysy verbální komunikace, které podstatnou měrou ovlivňují význam a smysl komunikování. Mezi její základní prvky patří hlasitost projevu, kvalita řeči, výška tónu hlasu, barva hlasu a intonace, emoční zabarvení projevu, plynulost řeči, slovní vata, rychlost řeči, chyby v projevu atp.

Písemná komunikace- Písemná komunikace je zprostředkována písemnou formou ve formě rukopisu, strojopisu nebo na počítači. Také písemná komunikace vyžaduje zřetelnost, úplnost, stručnost, správnost a zdvořilost. Písemná komunikace zahrnuje korespondenci (úřední dopis, osobní a společenský dopis, životopis a motivační dopis, e-mail, SMS a MMS zprávy), vizitky, odborné publikace atp.

Neverbální komunikace - Neverbální komunikace bývá také označována jako **řeč těla**, nonverbální anebo mimoslovní komunikace. Znamená proces dorozumívání s neslovními prostředky. Z výzkumů vyplývá, že neverbální komunikace je při komunikaci mnohem důležitější než verbální komunikace.

Neverbální komunikace se dělí na:

- **kinezika** – zaměřena na sledování pohybů celého těla,
- **gestika** – zaměřena zejména na pohyby a postavení prstů, paží, nohou a hlavy,
- **mimika** – zaměřena na pohyby obličejových svalů,
- **vizika** – zaměřena na pohyby očí, víček, obočí, oční kontakt,
- **haptika** – zaměřena na význam doteků,
- **proxemika** – zaměřena na význam vzdáleností,
- **posturologii** – zaměřena na postoje a pozice celého těla.

Empatie = neboli schopnost vcítit se, je schopnost a ochota porozumět druhým lidem, pochopit jejich jednání, chování, záměry, potřeby, pocity a myšlenky a vztahy mezi nimi. Empatie tvoří základ komunikačního chování. Bez této schopnosti se špatně získává důvěra druhých lidí, bez které s nimi nejde spolupracovat. Proto je důležité na této schopnosti pracovat. Empatie tedy znamená vžití se do druhých, vcítění se do toho, co druzí chtějí, vysvětlení si, proč druzí reagují tak a ne jinak, registrování přání, potřeby a pocity jiných lidí a brát je vážně.

Empatické a aktivní naslouchání

Při komunikaci není důležité jen mluvení a řeč těla, ale velkou roli hraje naslouchání. Uvádí se, že poslouchání se na procesu komunikace podílí ze 45 až 53%. Pro úspěšnou komunikaci je nutné zvládnout dobře poslouchání, aktivní naslouchání a kladení otázek. Přestože je schopnost poslouchat považována za běžnou věc, kterou každý umí, odhaduje se, že až 80% lidí naslouchat neumí (třeba já někdy).

Naslouchání se dá dělit na více částí, definujme si dvě nejdůležitější pro ovládnutí měkkých dovedností:

„**Empatické naslouchání**“ je takové naslouchání, kdy nasloucháme především pocitům odesílatele sdělení, snažíme se do nich vcítit a pochopit, proč je komunikováno sdělení právě tak, jak je odesíláno.“

„**Aktivní naslouchání**“ znamená, že posluchač je vnímavý a pozorný k mluvčímu a vlastní myšlenky a interpretace prezentuje teprve tehdy, až hovořící zcela dokončí to, co chce říci.“ Cílem takového naslouchání je získat maximum informací, pochopit sdělované a dát odpovídající zpětnou vazbu.